

04.2025
ΜΙΑ ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΗΣ ATHENS VOICE

ATHENSvoice

ATHENS

city Lives

ΠΟΛΕΙΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
DESIGN

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Τέχνη για χώρους με

διαχρονική κομψότητα

Κάθε έργο τέχνης φέρει τη δική του ιστορία.

Δημιουργήστε χώρους που αφηγούνται
τις δικές τους ξεχωριστές ιστορίες, επιλέγοντας
έργα τέχνης από τις δημοπρασίες
του **μεγαλύτερου Οίκου δημοπρασιών στην Ελλάδα.**

Εκδότης-Διευθυντής Φώτης Γεωργελές

Σύμβουλος Έκδοσης Σταυρούλα Παναγιωτάκη
Διευθύντρια Σύνταξης Αγγελική Μπριμπίλη

Γενική Διεύθυνση Διαφήμισης
Λουίζα Ναθαναήλ

Art Director Φώτης Πελιβανίδης

Διεύθυνση Web Δημήτρης Αθανασιάδης

Σύμβουλος Διεύθυνσης Χριστίνα Γαλανοπούλου

Αρχισυνταξία Δανάη Καμζόλα (Podcast & City Guide)
Βοηθός αρχισυντάκτη Τόνια Ζαραβέλα
Τεχνικός διευθυντής Βάσιος Συντισιμάς
Social Media Manager Τάσος Ανέστης

Υπεύθυνος ύλης Τάκης Σκριβάνος
Επιμέλεια ύλης Δήμητρα Γκρους
Διόρθωση κειμένων Φανή Κουλούντζου,
Κατερίνα Ασήμου

Συντακτική ομάδα: Κ. Αθανασιάδης, Ν. Αμανίτης, Μ. Ανδριωτάκη, Ε. Βαρδάκη, Σ. Βλέτσας, Κ. Βνάτσιου, Ρ. Γεροδήμος, Ν. Γεωργελέ, Ν. Γεωργιάδης, Κ. Γιαννακίδης, Κ. Γλυνιαδάκη, Β. Γραμματικογιάννη, Β. Γρυπάρης, Γ. Δήμος, Θ. Κ. Ευθυμίου, Γ. Ζερβογιάννη, Μ. Ζουμπουλάκη, Κ. Καϊμάκης, Σ. Καλαμαντή, Μπ. Καλογιάννης, Κ. Καμπούσου, Δ. Καραθάνος, Α. Κασαμπλή, Α. Καψάλη, Ν. Κοσκινά, Α. Κοσμοπούλου, Δ. Κουμαριώτης, Σπ. Λαμπρόπουλος, Α. Μανουσάκη, Μ. Μανωλοπούλου, Δ. Μαστρογιαννίτης, Β. Ματζάρογλου, Τζ. Μελιτά, Γ. Μπελεσιώτης, Α. Μπρουντζάκη, Γ. Νένες, Ε. Ντάκουλα, Γ. Χ. Παπαδόπουλος, Δ. Παπαδόπουλος, Π. Παναγιωτόπουλος, Κ. Παναγοπούλου, Γ. Παυριανός, Μ. Προβατάς, Τζ. Ρουσάκη, Μ. Ι. Σιγαλού, Τ. Σκραπαλιώρη, Ζ. Σφύρη, Σ. Τριανταφύλλου, Σ. Τσιτσόπουλος, Γ. Φλωράκης, Ε. Χελιώτη, Κ. Χριστοφόρου, Γ. Ψύχας, Ε. Ψυχούλη

Γραμματεία Σύνταξης Γεωργία Σκαμάγκα
info@athensvoice.gr
avguide@athensvoice.gr

Ατελιέ Sotos Anagnos

LOOKmag Κωνσταντίνια Βλαχοπούλου

Creative Manager Θάνος Ψυλλίδης
Creative Marketing Manager Λαμπρινή Τρούγκου
Branded Content Editor Χαρά Αλεξανδροπούλου

Εικονογραφήσεις art@athensvoice.gr
Φωτό: Θανάσης Καρατζάς, Γιώργος Ζαρζώνης,
Τάσος Βρεττός, Έκτορας Δ. Βούτσας, Κώστας
Αμοιρίδης, Βαγγέλης Τάσης, Χρήστος Κισατζεκιάν,
Δημήτρης Κλεάνθης, Μαρία Μαρκέζη,
Πέτρος Νικόλτσος, Λάζαρος Γραικός

Account Directors

Τίνα Γαϊτανίδου, Βόννη Ζαφειροπούλου

Direct Market Advertising Director

Άννα Αντωνίου

Direct Market Advertising Managers

Μιχάλης Δρακάκης, Εύα Βαλαμβάνου, Ελένη Βαρύτη
Νώντας Νταμπάνης, Ελεωνόρα Τζεφρόνη

Advertising & Marketing Director VOICE 102.5

Κική Μαλέρδου

Συντονισμός Διαφήμισης Μαίρη Κούρτη
marketing@athensvoice.gr

Digital Traffic Manager Εύη Ταρνάρη

Digital Advertising Coordinator Μίνα Γιαννάκη

Ψηφιακή Υποστήριξη Νικόλας Αργυρίου,
Άγγελος Καραμανωλάκης

Διεύθυνση Λογιστηρίου Έρην Μούρτζη
Λογιστήριο Ουρανία Μιχάλη, Μαίρη Λυκούση,
Μανώλης Κοττάκης

Διαχωρισμοί - Εκτύπωση

«Καθημερινές Εκδόσεις ΑΕ»

Athens Voice S.A.

Χαρ. Τρικούπη 22, 106 79 Αθήνα

Σύνταξη: 210 3617.360, 3617.369, fax: 210 3632.317

Διαφημιστικό: 210 3617.530, fax: 210 3617.310

VOICE 102.5: 210 3648.213

Αγγελίες: 210 3617.369 Λογιστήριο: 210 3617.170

www.athensvoice.gr

Αν δεν βρίσκετε την Α.Υ. στα σημεία διανομής,

επικοινωνήστε: 210 3617.360, 210 3617.369

Κωδικός εντύπου: 7021

ISSN 1790-6164

ATHENSvoice

Εβδομαδιαία εφημερίδα, διανέμεται δωρεάν. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση,
η αναπαραγωγή, ολική ή μερική, η διασκευή ή απόδοση του περιεχομένου
της έκδοσης με οποιοδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό ή άλλο,
χωρίς προηγούμενη γραπτή έγκριση του εκδότη.

Στον 21ο αιώνα ξανασκεφτόμαστε την πόλη με καινούργια δεδομένα• βρισκόμαστε μπροστά σε καινούργιες προκλήσεις. Σ' αυτό το τεύχος της ATHENS VOICE θίγουμε μερικά ζητήματα των πόλεων: τα εδάφη τους, τις κοινωνικές τους τοπογραφίες, τη σχέση τους με την ύπαιθρο, τη βιωσιμότητά τους. Ο πολιτισμός, τα κοινωνικά κινήματα, οι τάσεις του τρόπου ζωής, η τεχνολογική καινοτομία επικεντρώνονται στις μεγαλουπόλεις – στο Λονδίνο, στο Σικάγο, στη Νέα Υόρκη, στο Παρίσι, στη Σαγκάη, στο Λος Άντζελες και βέβαια στην Αθήνα. Σε αυτό το τεύχος, μιλήσαμε με γνωστούς αρχιτέκτονες και με τον δήμαρχο Αθηναίων για τη νέα όψη της πόλης μας και για την εμπειρία τους από άλλες πόλεις του κόσμου. Παρουσιάζουμε τα μεγάλα έργα και τις αλλαγές που θα φέρουν στην όψη, στην ψυχολογία και στον τρόπο ζωής των κατοίκων και των χρηστών. Η μελέτη των πόλεων είναι πολυεπιστημονική• συνδυάζει την ανθρωπολογία με την πολεοδομία, την αρχιτεκτονική με την οικολογία, τη μηχανική με την πολιτική και τη γεωγραφία με την κοινωνιολογία. Οι πόλεις είναι μνήμες και όνειρα• η ουσία τους βρίσκεται στον παλμό των ανθρώπων που τις κατοικούν, στη μαγεία της καθημερινότητας. Εδώ μπορούμε μόνο να δούμε μερικές όψεις τους• η αναζήτηση συνεχίζεται...

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΠΟΥ ΖΟΥΜΕ

10_ Η ΠΟΛΗ ΕΙΝΑΙ
Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ

14_ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ
ΚΙΝΗΜΑ CITY BEAUTIFUL

16_ ΕΝΑ «ΠΡΑΣΙΝΟ»
ΣΚΟΝΑΚΙ;

20_ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ

28_ ΥΠΟ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

24

24_ ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΗΝ
ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙ-
ΚΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

34_ ΣΑΓΚΑΗ,
Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

36_ ΠΙΕΝΤΣΑ, Η ΙΔΑΝΙΚΗ ΠΟΛΗ
ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

38_ ΛΑΣ ΒΕΓΚΑΣ, FUN CITY

40_ ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΔΟΥΒΛΙΝΟ

42_ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ UNDER
CONSTRUCTION

44_ Η ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

48_ ΧΑΡΗΣ ΔΟΥΚΑΣ «Η ΠΡΑΣΙΝΗ
ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΘΗΝΑ ΕΙΝΑΙ
ΕΝΑ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ
ΓΙΑ ΕΜΑΣ»

ΟΙ ΝΕΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

128

126_ WALKABILITY, ΠΟΛΕΙΣ
ΠΟΥ ΠΕΡΠΑΤΙΟΥΝΤΑΙ

128_ ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΞΥΠΝΕΣ
ΠΟΛΕΙΣ;

130_ ΤΙ ΕΙΝΑΙ
Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΤΙΚΗ
ΠΟΛΗ;

Σε αυτή την ειδική
έκδοση γράφουν

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΒΑΡΔΑΚΗ
ΛΟΥΚΑΣ ΒΕΛΙΔΑΚΗΣ
ΡΩΜΑΝΟΣ ΓΕΡΟΔΗΜΟΣ
ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΗΜΟΥ
ΘΩΜΑ Κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ
ΜΠΑΜΠΗΣ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΑΜΠΟΣΟΥ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΟΛΛΙΑΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΚΟΥΤΣΙΟΥΚΗΣ

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΕΝΕΣ
ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΑΓΚΡΑΤΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΤΕΣΤΟΣ
ΡΕΝΑ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΟΥ
ΜΑΡΙΑ-ΙΩΑΝΝΑ ΣΙΓΑΛΟΥ
ΚΩΣΤΑΣ ΤΣΙΑΜΠΑΟΣ
ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΣΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΧΑΡΙΤΙΔΗΣ
ΘΕΜΗΣ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΕΛΕΝΗ ΧΕΛΙΩΤΗ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

- 52_ **ΟΜΟΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΟΥ,**
Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ
- 62_ **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΟΥΡΝΙΚΙΩΤΗΣ**
«ΠΡΙΝ ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΘΑ
ΓΚΡΕΜΙΖΑΜΕ ΚΤΙΡΙΑ ΤΑ Ο-
ΠΟΙΑ ΣΗΜΕΡΑ ΛΑΤΡΕΥΟΥΜΕ»
- 78_ **ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ**
«Η ΑΘΗΝΑ ΕΙΝΑΙ ΜΙΑ
ΕΞΩΣΤΡΕΦΗΣ ΠΟΛΗ»
- 84_ **37 ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ**
ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΩΝ
- 120_ **ΝΙΚΗ ΜΑΝΟΥ-ΑΝΔΡΕΑΔΗ**
«ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΑΙ
ΒΙΩΣΙΜΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ»

66

- 66_ **Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ**
ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΡΙΒΙΕΡΑ
- 72_ **ROADTRIP ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑΪΚΗ**
ΡΙΒΙΕΡΑ

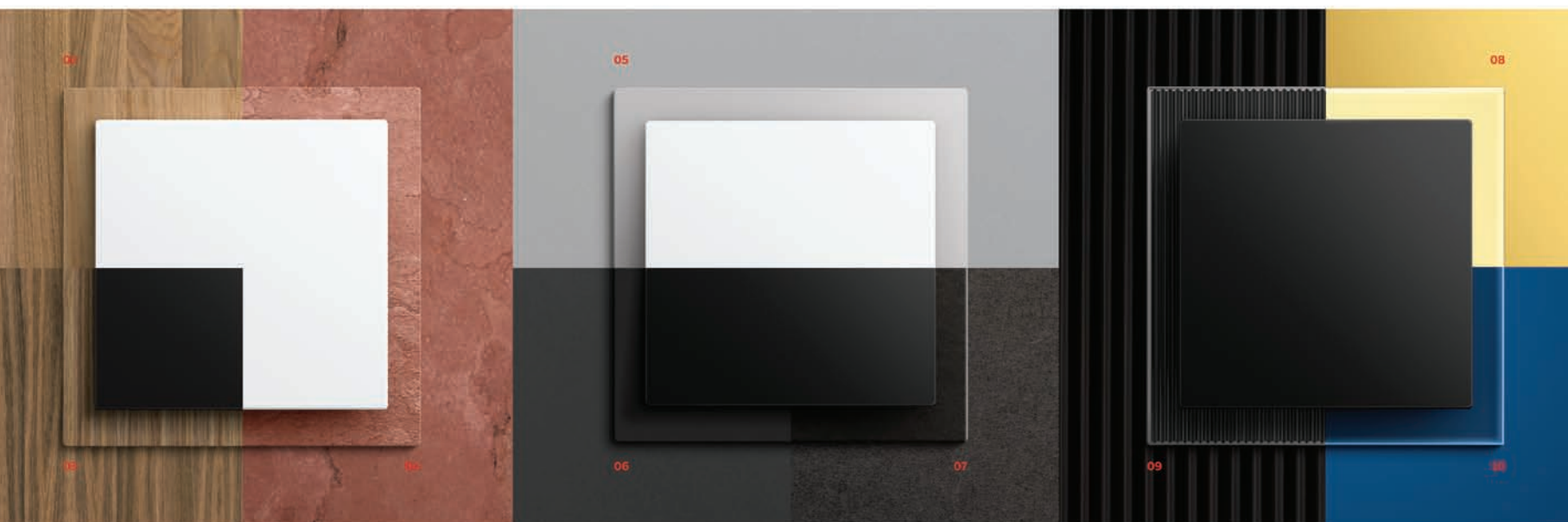
- 132_ **Η ΗΛΕΚΤΡΟΚΙΝΗΣΗ**
ΞΕΚΙΝΗΣΕ ΑΝΑΠΟΔΑ...
- 134_ **ΤΑ ΜΕΡΗ ΚΑΙ Ο ΧΡΟΝΟΣ**
- 136_ **REM KOOLHAAS, ΠΟΙΟΣ**
ΕΙΝΑΙ Ο STARCHΙΤΕΚΤ
ΠΟΥ ΜΕΤΕΤΡΕΨΕ ΤΗΝ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΕ ΘΕΑΜΑ
- 140_ **1884, Η ΧΡΟΝΙΑ**
ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΕ
Ο ΟΥΡΑΝΟΞΥΣΤΗΣ
- 142_ **ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ**
ΓΙΑ ΑΣΦΑΛΕΙΣ ΠΟΛΕΙΣ
- 144_ **Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΑΣΜΕΝΟΥ**
ΠΑΡΑΘΥΡΟΥ ΚΑΙ
ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ

art linear®

a piece of high tech art

Νέα σειρά σύγχρονης αισθητικής με χρήση ανακυκλώσιμων υλικών, ενσωματώνεται σε κάθε αρχιτεκτονική σύλληψη, προσφέροντας κομψότητα και άψογη λειτουργικότητα.

01
Λευκό Ματ

02
Ξύλο Δρυς,
Λευκό Glossy

03
Ξύλο Καρυδιά,
Μαύρο Ματ

04
Ροζ Σχιστόλιθος,
Λευκό Ματ

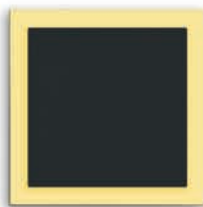
05
Αλουμίνιο,
Λευκό Glossy

06
Μαύρο Αλουμίνιο,
Μαύρο Ματ

07
Μαύρο Πεπιεσμένο Χαρτί,
Μαύρο Ματ

08
Χρυσό/Μαύρο Γυαλί,
Μαύρο Ματ

09
Μαύρο Γυαλί,
Μαύρο Ματ

10
Μπλε Γυαλί,
Μαύρο Ματ

TheDesignBox
Touch it. Feel it. Switch it on!
Επικοινωνήστε μαζί μας για να λάβετε
δείγματα των προϊόντων μας.

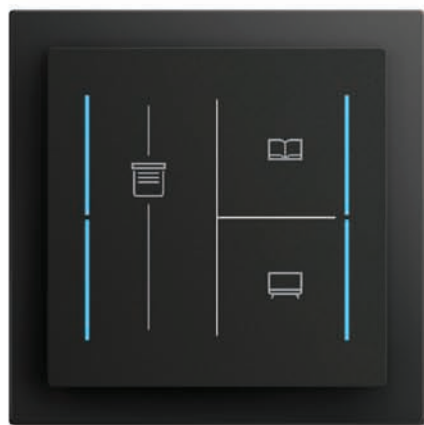

11 Μαύρο Mat
12 Λευκό Glossy

ABB Trevion® Η smart έκδοση

Το design και η λειτουργικότητα γίνονται ένα!
Η smart έκδοση των art linear® αποτελείται
από smart sensors και οθόνη αφής 2,4",
με όλες τις επιλογές σε χρώματα και υφές
για να απογειώσει κάθε smart χώρο.

Smart sensors αφής

Οθόνη αφής 2,4"

A person is captured in motion, running from left to right across the frame. They are wearing a dark blue jacket, black pants, and white sneakers. The background is a large, colorful mural with abstract shapes, including a large red face with black eyes, a yellow circle, a purple circle with a star, and various geometric patterns in blue, green, and orange. The person's face is blurred due to motion, and their hands are holding a black bag. The overall scene is dynamic and artistic.

01 ΟΙ ΠΟΛΕΙΣ

Ε ΠΟΥ ΖΟΥΜΕ

RINCE

Η ΠΟΛΗ ΕΙΝΑΙ Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ

ΚΑΜΠΕΡΑ, ΒΑΝΚΟΥΒΕΡ, ΣΙΝΤΝΕΪ, ΑΘΗΝΑ: ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ

Της ΠΕΝΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΟΥ*

Η πόλη είναι ο δημόσιος χώρος της, είπα κάποτε δημόσια. Και επιμένω σ' αυτό. Στον δημόσιο χώρο που επιτρέπει ροές και στάσεις, που συνενώνει περιοχές και κτισμένο περιβάλλον, που τροποποιείται με το πέρασμα των εποχών, που η πυκνότητά του και οι χρήσεις του αλλάζουν στη διάρκεια του χρόνου, έχω πει ότι συγκεντρωνόμαστε στις πόλεις. Γιατί η πυκνότητα του αστικού ιστού με την πολλαπλότητα της χρήσης, με τα ξέφωτα-πλατείες και τα πάρκα, έστω τα λιγοστά, και τις συστοιχίες των οικοδομών που οριοθετούν τους δρόμους είναι αυτό που αντιλαμβανόμαστε ως χώρο της δημόσιας παρουσίας. Χώρο της πόλης. Και είναι πολύτιμος. Και παραμελημένος.

Είπα όμως σήμερα να μην αναφερθώ ευθέως στην Αθήνα, αλλά να μιλήσω με ένα παράδειγμα αρνητικό και ένα παράδειγμα θετικό, για την πυκνότητα και την επαφή της πόλης με τη φύση. Και τα δύο από άλλη ήπειρο, που πρόσφατα επισκέφτηκα. Και ας αφορούν πόλεις πολύ διαφορετικές από την Αθήνα. Ξεκινώ από την ανάγκη της πόλης για πυκνότητα στον αστικό ιστό και στις χρήσεις του. Κάποια στιγμή επισκέφτηκα την Καμπέρα, την πρωτεύουσα της Αυστραλίας. Και εκεί συνάντησα αυτό που αποκαλώ την «ερημία της πόλης». Όταν η πυκνότητα της πόλης χάνεται, όταν ο αστικός ιστός διαχέεται, όταν το πράσινο πολλαπλασιάζεται τόσο που να διασπά την αστική συνέχεια, όταν η κλίμακα του δημόσιου χώρου μεγεθύνεται τόσο που να εξαφανίζεται πλέον από το βλέμμα το όριο του αστικού ιστού, όταν η χρήση διασπάται σε μεμονωμένα σημεία, τότε, νομίζω, ο δημόσιος χώρος της πόλης καταρρέει, όχι πραγματικά ίσως, αλλά αντιληπτικά και εννοιολογικά.

Είμαι υπέρμαχος της πυκνότητας και μάλιστα όταν αυτή συνδυάζεται με την πυκνότητα του προγράμματος, καταστήματα, κατοικία, αναψυχή, γραφεία και υπηρεσίες, καφέ και εστιατόρια και σινεμά, όλα όσα συνθέτουν τον καμβά της αστικής μας ζωής. Όταν γνώρισα την Αθήνα γοητεύτηκα από το ιστορικό της κέντρο. Δεν ήταν μόνο η ιστορικότητα κάποιων σημαντικών κτιρίων. Ήταν το σύνολο. Η διαφορετικότητα των δρόμων, οι δεκαετίες που αλληπάλληλα επενέβαιναν στο κέντρο και το διαμόρφωναν – ορατές, ζωές και ενδιαφέρουσες. Την εποχή της καραντίνας όλο αυτό το κέντρο αποκαλύφθηκε στην ωραιότητά του, καθώς έλειπαν πλέον τα αυτοκίνητα και μπορούσες να περπατήσεις στα στενά πεζοδρόμια, να χαρείς την πόλη σαν να ήταν μόνο δική σου. Αργότερα, σταδιακά άρχισε να γίνεται ορατή μια νέα τάση. Έπρεπε πλέον να χαρείς το κέντρο συντροφιά με πολλούς, πολλούς άλλους, που συνέρρεαν από παντού, που νοίκιαζαν τα Airbnb και τα ολοένα ανακαινιζόμενα ξενοδοχεία, που έμεναν για λίγες μέρες αλλά κατέκλυζαν τα πάντα. Και άρχιζες να ανησυχείς, γιατί η αναψυχή πολλαπλασιαζόταν και τα κτίρια, που προηγουμένων ήταν άδεια, μετατρέπονταν διαρκώς σε ξενοδοχεία. Σταδιακά, συνειδητοποιήσαμε ότι ήσουν μειοψηφία μέσα στα πλήθη των επισκεπτών του κέντρου. Άρχισες να ανησυχείς.

Γράφω το σημείωμα αυτό γιατί ο δημόσιος χώρος της πόλης χρειάζεται να παραμείνει ζωντανός οργανισμός. Και γιατί θέλω η πολύτιμη πυκνότητα του κέντρου της να μη μετατραπεί σε σκηνικό.

Πόσα νέα ξενοδοχεία πρέπει να γίνουν έως ότου κατακλύσουν το σύνολο; Πώς θα επιβιώσουν τα παλιά καταστήματα ανάμεσα στα λαμπερά νέα εστιατόρια; Σε ποιους απευθύνονται; Βλέπεις το κέντρο να αλλάζει, να αδειάζει από τους κατοίκους του, να αποξενώνεται από τη ζωή που του έδινε ζωή. Μήπως σιγά σιγά το κέντρο δεν θα είναι πια για σένα; Και όσο η σκέψη αυτή ρίζωνε μέσα σου, άρχισες να περιμένεις με όλο και μεγαλύτερη ανυπομονησία ν' ακούσεις για προτάσεις που θα επανέφεραν την κατοικία, που θα επέτρεπαν στα άδεια κτίρια να ξανακατοικηθούν. Και ήλπιζες. Πώς θα διατηρήσουμε την πολύτιμη ποικιλομορφία του και την πυκνότητα της χρήσης του κέντρου της πόλης; Να ένα ερώτημα που δεν πρέπει να αγνοήσουμε.

Συνεχίζω στο επόμενο σημείο. Υπάρχουν κάποιες πόλεις που είχα την τύχη να επισκεφτώ ή και να ζήσω, που διαθέτουν μια υπέροχη ιδιορρυθμία: φύση και αστικός ιστός είναι αζεδιάλυτα δεμένα μεταξύ τους. Σε μια τέτοια πόλη πέρασα τρία χρόνια πριν από πολύ πολύ καιρό: στο Βανκούβερ. Το Βανκούβερ είχε μια μαγική, θα έλεγα, τοπογραφία και μια αζεδιάλυτη σχέση με τη θάλασσα και την ακτογραμμή της, που άγγιζε πολλαπλά την πόλη. Μια τέτοια πόλη βρήκα ξανά όταν επισκέφτηκα το Σίντνεϊ. Και αυτό είναι το δεύτερο παράδειγμα στο οποίο θέλω να αναφερθώ, το θετικό.

Το 2015 επισκέφτηκα για πρώτη φορά το Σίντνεϊ. Σύντομη η επίσκεψη, μία βδομάδα μόνο. Πρόλαβα απλώς να δω τους νέους ουρανοξύστες στο κέντρο, συνήθως από επώνυμους διεθνείς αρχιτέκτονες. Το κέντρο θύμιζε αμερικανική μεγαλούπολη, αλλά ήταν ζωντανό και με έντονη παρουσία των κατοίκων. Πρόλαβα να δω την Όπερα να δεσπόζει στον Κόλπο. Ορόσημο και άπιστευτο μνημείο της δύναμης της αρχιτεκτονικής, να εκφράζει τόπο και τοπίο μαζί και να του προσδίδει νόημα, να γίνεται σημείο αναφοράς και να συγκεντρώνει κόσμο και εκδηλώσεις και ζωντάνια σε όλη τη διάρκεια της

χρονιάς. Η Όπερα παραμένει, μετά από τόσα χρόνια, ένα από τα πιο σημαντικά αρχιτεκτονικά έργα που έχω δει. Όμως δεν θέλω να μιλήσω για την Όπερα, αλλά για το όριο ανάμεσα στην πόλη και τη θάλασσα. Στο πρώτο μου τότε ταξίδι, πρόλαβα να αντιληφθώ, αποσπασματικά μονάχα, την υπέροχη ακτογραμμή που ανοίγεται ανάμεσα στις δύο πλευρές της πόλης, με τη θάλασσα και τον ωκεανό λίγο πιο πέρα, με τα κύματα και τις απέραντες αμμουδιές. Ήταν σε επόμενη επίσκεψη που μου δόθηκε η δυνατότητα να περπατήσω κατά μήκος αυτής της ακτογραμμής, του επιμήκου αστικού πάρκου, που ξεδιπλώνεται και από τις δύο πλευρές του φιόρντ και έπειτα ανοίγεται στον ωκεανό. Περπατώντας σε όλα αυτά τα επιμήκη πάρκα, άλλα μικρά και άλλα μεγαλύτερα, ένιωσα και πάλι τη σημασία του δημόσιου χώρου στο όριο του με τη φύση, στο πλησίασμά του με τη θάλασσα. Μέσα στην πόλη. Τα μονοπάτια, το φροντισμένο πράσινο, την εναλλαγή και την έκπληξη, το άνοιγμα στη θάλασσα και τις μικρές γωνιές. Τα διαμορφωμένα πράσινα επίπεδα για να σταθείς, για πικ νικ, για αναψυχή. Τις ατελείωτες διαδρομές για περίπατο. Κατά μήκος ενός αστικού τοπίου και ενός τοπίου φύσης που συνυπάρχουν, καθώς από τη μία πλευρά ανοίγεται ο ωκεανός και από την άλλη το αστικό τοπίο. Όχι πυκνό σαν των δικών μας πόλεων, καθώς αυτές οι μακρινές μεγαλούπολεις έχουν περίσσεια χώρου και επιδιώκουν την πυκνότητα την οποία προσπαθούν να προστατεύσουν. Όμως δεν μπορώ να μη σταθώ στην ομορφιά του τοπίου, σχεδιασμένου και πάντοτε χωρίς εκζήτηση. Ελεύθερου για τον περιπατητή, καθώς σπάνια θα βρεις, ίσως και ποτέ, περίφραξη που να εμποδίζει την πρόσβαση. Και όταν φτάσεις στον ωκεανό, δεν θα δεις ομπρέλες, ξαπλώστρες και beach bars, κι ας μιλάμε για πλαζ που βρίσκονται μέσα στον αστικό ιστό – η αμμουδιά είναι ελεύθερη για τον καθένα. Χωρίς μουσική, χωρίς εμπόδια. Αστικό τοπίο και φύση πάντα μαζί, συνυπάρχουν και αλληλοσυμπληρώνονται.

Το ερώτημά μου είναι: γιατί εμείς δυσκολευόμαστε τόσο πολύ να ελευθερώσουμε τα όρια των πόλεών μας με τη θάλασσα, γιατί πάντα, τοιγκούνικα και μίζερα, προσπαθούμε να εκμεταλλευτούμε το

κάθε σημείο για το κέρδος. Γιατί δεν χαρίζουμε το δώρο της φύσης που ακουμπά τον αστικό ιστό πιο απλόχερα στον περιπατητή, γιατί δεν αναδεικνύουμε τα θαλάσσια μέτωπά μας, γιατί παρεμβάλλουμε εμπόδια, γιατί φοβόμαστε το άγγιγμα της πόλης με τη φύση, γιατί αντιπαθούμε τον δημόσιο χώρο, γιατί δεν αγαπάμε τα δένδρα. Η πόλη είναι δημόσιος χώρος. Κι αν χτίσαμε τις πόλεις μας πυκνά και τις πνίξαμε, ας δώσουμε λίγο χώρο και ανάσα εκεί όπου υπάρχει η δυνατότητα. Κι αν η πόλη έχει το μέγα δώρο να την αγγίζει η θάλασσα, ας σχεδιάσουμε το θαλάσσιο μέτωπο με τρόπο που να ανήκει στον περιπατητή.

Γράφω το σημείωμα αυτό όχι γιατί θέλω να μιλήσω για πόλεις μακρινές, αλλά γιατί θέλω να μιλήσω για τις διαδρομές και τους περιπάτους της πόλης που θα ήθελα να ανοίγονται, να σχεδιάζονται, να προφυλάσσονται, να συντηρούνται και να φέρνουν τη φύση σε επαφή με την πόλη. Γράφω το σημείωμα αυτό γιατί ο δημόσιος χώρος της πόλης χρειάζεται να παραμείνει ζωντανός οργανισμός. Και γιατί θέλω η πολύτιμη πυκνότητα του κέντρου της να μη μετατραπεί σε σκηνικό. ■

**Η Ρένα Σακελλαρίδου σπούδασε αρχιτεκτονική στο ΑΠΘ, στο Βανκούβερ (MARCH UBC, UBC Fellowship, W. Gerson Prize) και στο Λονδίνο, (Ph.D Bartlett School of Architecture and Planning UCL, supervisor Bill Hillier, Υπότροφος ΙΚΥ). Ερευνητικά της ενδιαφέροντα αποτελούν το νόημα στην αρχιτεκτονική (March), η λογική της αρχιτεκτονικής σύνθεσης και το αρχιτεκτονικό ιδίωμα (Ph. D). Είναι καθηγήτρια αρχιτεκτονικού σχεδιασμού στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΑΠΘ. Ασχολείται με την αρχιτεκτονική πράξη, με έμφαση στα σύνθετα κτίρια μεγάλης κλίμακας, γράφει για την αρχιτεκτονική σύνθεση, μελετά τη δημιουργικότητα και διδάσκει σχεδιασμό. Έχει περισσότερες από 80 δημοσιεύσεις σε επιστημονικά περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων. Είναι ιδρυτικό μέλος του γραφείου SPARCH (www.sparch.gr).*

CREATING
THE CITIES
WE WANT
TO LIVE IN

DIMAND
REAL ESTATE DEVELOPMENT

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ

ΤΙ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΜΑΘΟΥΜΕ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΟΔΕΣ
ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ

Του ΑΝΤΩΝΗ ΠΑΓΚΡΑΤΗ

CITY BEAU

ΑΘΗΝΑ
City
Lives
14

Το κίνημα City Beautiful ήταν μια μεταρρυθμιστική φιλοσοφία της αρχιτεκτονικής και του πολεοδομικού σχεδιασμού, που ήκμασε από τις δεκαετίες του 1890 και του 1900 μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: αργότερα, οι αρχές του εφαρμόστηκαν σχεδόν παντού, χωρίς ωστόσο να αναφέρονται πλέον ως City Beautiful. Σκοπός του κινήματος ήταν να εισαγάγει στις αμερικανικές μεγαλουπόλεις τον καλλωπισμό και το μνημειακό μεγαλείο που τους έλειπαν, εφόσον δεν είχαν μακρά ιστορία όπως οι ευρωπαϊκές.

Στο τέλος του 19ου αιώνα, οι μεγαλουπόλεις αναπτύσσονταν ραγδαία μαζί με τη βιομηχανία, την τεχνολογία και τον πληθυσμό, μεγάλο μέρος του οποίου προερχόταν από τη μετανάστευση αλλά κι από την υψηλή γεννητικότητα και την αστυφιλία. Το City Beautiful ήταν μέρος των προοδευτικών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων που φαινόταν απαραίτητες: οι συνθήκες διαβίωσης στο Σικάγο, στο Κλίβελαντ, στο Ντιτρόιτ, στο Κάνσας Σίτι, στην Ουάσιγκτον επιδεινώνονταν από την πληθυσμιακή πυκνότητα που είχε προκαλέσει κρίση στέγασης, καθώς κι από τις συνέπειες της οικονομικής ύφεσης του 1893.

Η επιταγή της «ομορφιάς» στην πόλη, η οποία στη συνέχεια παρερμηνεύτηκε από τις επαρχιακές τοπικές ηγεσίες σε όλο τον κόσμο ως «εξωραϊσμός», ήταν αίτημα ηθικής και αρετής: οι υποστηρικτές της εν λόγω φιλοσοφίας πίστευαν ότι ο καλλωπισμός των πόλεων μπορούσε να προωθήσει μια αρμονική κοινωνική τάξη που θα βελτιώνει την ποιότητα ζωής· αντιθέτως, οι επικριτές της παραπονιούνταν ότι το κίνημα ασχολούνταν υπερβολικά με την αισθητική εις βάρος της κοινωνικής μεταρρύθμισης. Εκ του αποτελέσματος, οι δεύτεροι είχαν δίκιο: αν και το City Beautiful άσκησε επιρροή στον πολεοδομικό σχεδιασμό και συχνά, στη διάρκεια του 20ού αιώνα, συνδυάστηκε με πολεοδομικές ουτοπίες —όπως η βρετανική «Garden City» του Ebenezer Howard—, ο παράγοντας της κερδοσκοπίας έπαιξε τελικά τον σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση των μεγαλουπόλεων. Μαζί με τη μυωπία, την απάθεια, την αδιαφορία και τη μεγαλομανία των διοικήσεων.

Οι αγώνες για την ομορφιά, τη λειτουργικότητα και την ασφάλεια των πόλεων δεν έλειψαν. Και πράγματι, τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη, έχουν σχεδιαστεί κοινότητες με την πρόθεση της ευταξίας, της αξιοπρέπειας και της καλαιοθησίας. Από την εποχή της Διεθνούς Έκθεσης του Σαν Φρανσίσκο (1894), οι αμερικανικές διοικήσεις υιοθέτησαν ένα είδος μνημειοκρατισμού, που εφαρμόστηκε συστηματικά, στην αρχιτεκτονική τουλάχιστον, για τα επόμενα 15 χρόνια. Η μνημειακή λεωφόρος του Ρίτσμοντ της Βιρτζίνια ήταν μια έκφραση αυτής της αρχικής φάσης. Ακολούθησε η Έκθεση του Σαιντ Λούις του 1904, που έγινε η αρχή για την οικοδόμηση μεγάλων κτιρίων σε τεχνοτροπία Beaux-Arts όπως ήταν το τοπικό Μουσείο Τέχνης· ωστόσο, η λογική City Beautiful είχε ήδη εφαρμοστεί από το 1890 στον επανασχεδιασμό του μνημειακού πυρήνα της Ουάσιγκτον με την ευκαιρία της εκατονταετηρίδας της πόλης. Οι σχεδιαστές της Ουάσιγκτον, που προσπάθησαν να εκπληρώσουν τις απραγματοποιήτες πτυχές του πολεοδομικού σχεδίου του Pierre Charles L' Enfant έναν αιώνα νωρίτερα, επισκέφτηκαν πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, με σκοπό να κάνουν την πρωτεύουσα των ΗΠΑ μνημειακή και πράσινη, με κτίρια Greek Revival και ευρωπαϊκό αέρα.

Έτσι, γύρω από τις παραγκουπόλεις εκείνης της εποχής κτίστηκε το πάρκο National Mall, ο σιδηροδρομικός σταθμός Union Station, έργο του τιτανότεραστου Daniel Burnham, και το Μνημείο Λίνκολν — η Ουάσιγκτον άρχισε να παίρνει μορφή πρωτεύουσας. Η επιτυχία της φιλοσοφίας του City Beautiful στην Ουάσιγκτον επηρέασε τα σχέδια καλλωπισμού της Φιλαδέλφειας, του Σαν Φρανσίσκο, του Σικάγου, της Βαλτιμόρης, του Κλίβελαντ, του Κολόμπους του Οχάιο, του Ντένβερ, του Ντιτρόιτ· ακόμα και του Des Moines στην αγροτική Άιοουα. Ολόκληρο το σχέδιο δημιουργίας πάρκων και κήπων που εφαρμόστηκε στις ΗΠΑ, από το Σιάτλ μέχρι το Ορλάντο, πρέπει να αποδοθεί στην επιρροή του κινήματος City Beautiful. Αλλά, όπως είπα, η πολεοδομική πρόταση δεν περιλάμβανε αγάλματα, καγκελάκια, παρτέρια και σιντριβάνια: επρόκειτο μάλλον για σχεδιασμό δυναμικών αστικών κέντρων, με αζονικούς δρόμους και πράσινες λωρίδες πάρκων, που περιέβαλλαν ήδη υπάρχουσες λίμνες και ποταμούς. Το στοίχημα δεν ήταν να μεταμορφωθεί το Σικάγο σε

εκδοχή του επίγειου παραδείσου, όπου στην οδό Κλίντον θα φύτρωναν ματζουράνες και οι ποιητές θα κωπηλατούσαν αργά μέσα σε γόνδολες. Από την αρχή του 20ού αιώνα, είχε γίνει σαφές ότι οποιαδήποτε επιστροφή στο βουκολικό ειδύλλιο θα ήταν γελοία: κι όμως σήμερα, πολλές δημαρχίες, όπως εκείνη του Παρισιού, οραματίζονται δήθεν οικολογικές πόλεις, χωρίς αυτοκίνητα, χωρίς ταχύτητα, χωρίς θορύβους. Και το αποτέλεσμα είναι μια αλλοπρόσκληση κατάσταση κατά την οποία οι εποχούμενοι υποφέρουν μαζί με τους πεζούς, ενώ ταυτοχρόνως πραγματοποιούνται φαραωνικά έργα αμφίβολης αισθητικής και λειτουργικότητας.

Παράλληλα, αναπτύχθηκαν προαστιακά και ημιαστικά οράματα. Αν επισκεφτεί κανείς το Coral Gables του Μαϊάμι, ένα προάστιο που αναπτύχθηκε βάσει του City Beautiful, με οβελίσκους, σιντριβάνια και μνημεία σε κυκλικούς κόμβους δρόμων και πάρκα, ίσως διαπιστώσει τι καλό και τι κακό μπορεί να προκύψει από τις πολεοδομικές ουτοπίες. Το Coral Gables, με την υψηλή αισθητική των κτιρίων του —σήμερα μια από τις πιο ακριβές κοινότητες του Μαϊάμι—, μοιάζει με «Νέα πόλη», φιλική στους πεζούς και στον μαζικό τουρισμό: αλλά, αν δεν περιελάμβανε το campus του τοπικού πανεπιστημίου, η κοινότητα θα είχε μεταβληθεί σε υπνωτήριο.

Πάντως, οι αρχές του City Beautiful οδήγησαν σε καλά αποτελέσματα σε πολλά μεγάλα αστικά κέντρα: στο Ντένβερ και στο Λούιβιλ ιστορικές συνοικίες συντηρήθηκαν και κτίστηκαν πανεπιστημιακές σε μνημειακό στίλ. Στο Μπρίσμπεϊν και στην Αδελαΐδα ο καλλωπισμός ήταν λειτουργικός και είχε αποδεδειγμένη οικονομική αξία· όχι μόνο εξαιτίας της τουριστικής ελκυστικότητας.

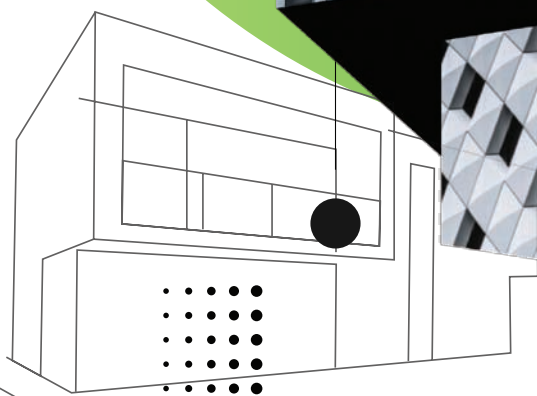
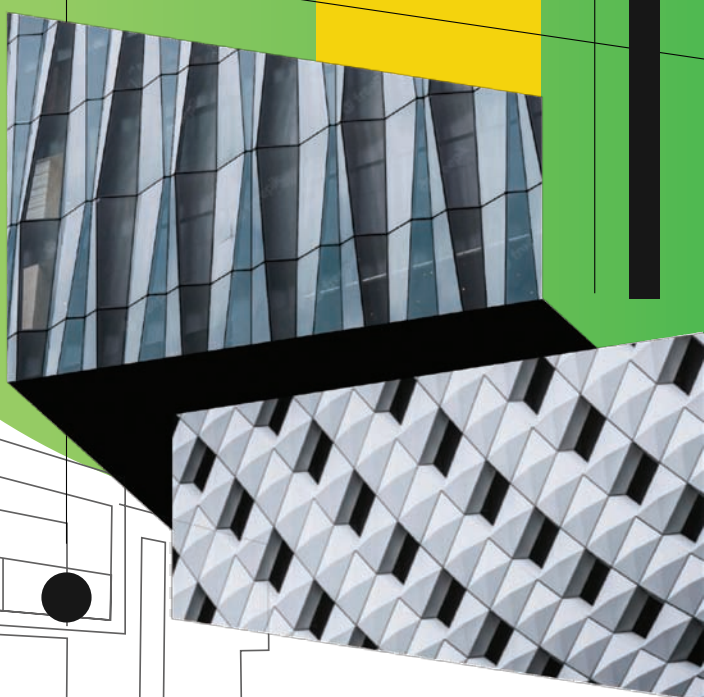
Αλλού, τα πράγματα πήγαν χάλια. Στο Μέμφις του Τενεσί, εδώ και δεκαετίες μια από τις πιο εντυπωσιακά αποτυχημένες αμερικανικές μεγαλουπόλεις, η Επιτροπή City Beautiful συγκροτήθηκε τον Ιούλιο του 1930 και, σύμφωνα με τα προπολεμικά κριτήρια, είχε μεγάλο σουξέ: το Μέμφις κέρδιζε τον τίτλο της καθαρότερης πόλης στο Τενεσί κάθε χρόνο από το 1940 μέχρι το 1946, καθώς και το βραβείο Ernest T. Trigg (πάλι σχετικό με την καθαριότητα) από το 1949 μέχρι και 1951. Την καθαριότητα είχαν αναλάβει εθελοντές και άτομα που έκαναν κοινωνική εργασία ως ποινή για νομικές παραβάσεις — αλλά στο Μέμφις, όπως και στις περισσότερες πόλεις, υπήρχαν πολύ σοβαρότερα και πιο δυσεπίλυτα προβλήματα από την καθαριότητα· υπήρχε θεμελιώδες πρόβλημα αστικού σχεδιασμού.

Στις ΗΠΑ, στον Καναδά και στην Αυστραλία υπήρχε η ανάγκη και η δυνατότητα να σχεδιαστούν οι πόλεις τόσο από λειτουργική όσο κι από αισθητική άποψη. Αντιθέτως, στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις, μπορεί να σχεδιαστεί μόνο ο περι-αστικός χώρος —προάστια, πόλεις-δορυφόροι, Νέες Πόλεις— και να γίνουν παρεμβάσεις στο κέντρο· το θέμα είναι η φύση, η μορφή και η λειτουργία αυτών των παρεμβάσεων. Το θέμα είναι να καταλάβουμε ποια είναι τα ελαττώματα της κάθε πόλης· γιατί μια πόλη δεν είναι «όμορφη», γιατί είναι ανθυγιεινή και βρόμικη· ποιες υποδομές λείπουν· ποιες είναι οι προτεραιότητες που πρέπει να διαχειριστούμε. Και πρωτίστως, ποιοι είναι οι κίνδυνοι: όλα τα σχέδια μπορούν να οδηγηθούν σε φιάσκο αν υπερσχύσουν οι προσωπικές φιλοδοξίες των τοπικών αρχόντων και/ή η επιδίωξη του κέρδους.

Ανάμεσα σε όσα μπορούμε να μάθουμε από το κίνημα City Beautiful είναι τα προβλήματα των πόλεων που έχει επισημάνει: την έλλειψη αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών (μαζικές κατασκευές, παραμέληση ή και κατεδάφιση ιστορικών κτιρίων), τις άχρηστες και άσχημες αναπλάσεις που καταλήγουν σε αστικές ερήμους ή σε περιοχές υψηλής εγκληματικότητας, την πληθώρα των διαφημίσεων στον δημόσιο χώρο που δημιουργεί τεχνητά και καταθλιπτικά τοπία. Τέλος, η στρόφη των πόλεων στον τουρισμό είναι συνήθως, αν όχι πάντοτε, αποτέλεσμα επιδίωξης βραχυπρόθεσμου κέρδους και μπορεί να οδηγήσει σε πόλεις τουριστικές παγίδες, οι οποίες δεν ευνοούν την ποιότητα ζωής των κατοίκων. Ούτε των επισκεπτών άλλωστε. ■

15

Στο τέλος του 19ου αιώνα, οι μεγαλουπόλεις αναπτύσσονταν ραγδαία μαζί με τη βιομηχανία, την τεχνολογία και τον πληθυσμό. Το City Beautiful ήταν μέρος των προοδευτικών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων που φαινόταν απαραίτητες.

ΕΝΑ «ΠΡΑΣΙΝΟ» ΣΚΟΝΑΚΙ;

ΓΙΑΤΙ, ΠΑΡΑ ΤΙΣ ΠΡΑΣΙΝΕΣ
ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ, ΣΥΝΕΧΙΖΟΥΜΕ
ΝΑ ΧΤΙΖΟΥΜΕ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΛΙΟ,
ΣΤΡΕΒΛΟ, «ΗΜΙ-ΝΕΩΤΕΡΙΚΟ» ΤΡΟΠΟ

Του ΘΕΜΗ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ*

Είναι γνωστό το οικολογικό ζήτημα που έχει προκύψει από την επέμβαση του ανθρώπινου είδους στους βασικούς μηχανισμούς ρύθμισης της λειτουργίας του γήινου συστήματος. Για τον λόγο αυτό, στο πεδίο της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού του κτισμένου περιβάλλοντος, παρατηρείται διεθνώς μια προσπάθεια για τον περαιτέρω έλεγχο του οικολογικού αποτυπώματος της οικοδομικής δραστηριότητας, τη βελτίωση των περιβαλλοντικών συνθηκών του δομημένου χώρου και τη βελτιστοποίηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων. Μέσω αυτής της προσπάθειας για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εκάστοτε κλιματολογικών και περιβαλλοντικών συνθηκών, η ενεργειακή και περιβαλλοντική παράμετρος δεν αποτελεί σήμερα απλά έναν μόνο οικονομικό και τεχνικό στόχο του σχεδιασμού, αλλά επιχειρείται κατ' ουσία ένας μετασχηματισμός της συγκεκριμένης δραστηριότητας. Εφόσον η εν λόγω παράμετρος αποτελεί πρωτεύον ζητούμενο των σχεδιαστικών προτάσεων και ταυτόχρονα στοιχείο αξιολόγησης της συνολικής ποιότητας αυτών.

Είναι ξεκάθαρο πως βρισκόμαστε σε μια νέα ιστορική περίοδο προβληματισμού και κοινωνικού στοχασμού σχετικά με τις επιπτώσεις του δομημένου περιβάλλοντος στη φύση και τη βιολογική λειτουργία των έμβιων οργανισμών, καθώς και σε σχέση με το ευρύτερο πολιτισμικό παράδειγμα. Ο νεωτερικός άνθρωπος, σχεδιάζοντας την προστασία του από τη φύση και παράλληλα την εκμετάλλευσή της για το όφελός του, εκτρέπει την οικολογική ισορροπία και παράλληλα συνειδητοποιεί τις συνέπειες αυτής της εκτροπής. Επομένως, είναι απολύτως λογικό η παρατηρούμενη προσπάθεια για την επίτευξη της περιφημής «βιωσιμότητας» να αποτελεί το κρίσιμο στοιχείο που πρέπει να κερδηθεί από την ύστερη νεωτερική βιομηχανική συνειδητότητα και τους σχεδιαστές του τεχνητού της χώρου. Η ενδεχόμενη κατάκτησή της είναι, χωρίς αμφιβολία, το αδιαπραγμάτευτο αναγκαίο και απαιτούμενο μέσο για τη μετάβαση σ' ένα άγνωστο προς το παρόν, ευχάριστο μετανεωτερικό παράδειγμα.

Η Ελλάδα, στο πλαίσιο αυτής της ευρύτερης προσπάθειας, αναζητεί από την πλευρά της το δικό της «πράσινο» εισιτήριο εισόδου σε αυτό το, κατά τ' άλλα επερχόμενο, νέο μοντέλο – νέο παράδειγμα. Βέβαια, ως μια χώρα που, κατά κοινή ομολογία, δεν έχει πλήρως εκσυγχρονιστεί, επιζητεί μια προσέγγιση αντιμετώπισης του ζητήματος που θα πρέπει, μεταξύ άλλων, να της προσφέρει και τη δυνατότητα αλμάτων, όχι απλά βημάτων. Μια που εκ των πραγμάτων η χώρα αναγκάζεται να προσπεράσει ένα παράδειγμα που επί της ουσίας δεν έζησε ποτέ στην πληρότητά του. Έτσι, όπως και σε άλλες παρόμοιες περιπτώσεις του εθνικού μας τεχνικού παρελθόντος, η αντιμετώπιση του προβλήματος επιχειρείται με μια λογική που βασίζεται κυρίως στην πεποίθηση πως η επιστήμη και η τεχνολογία μπορούν από μόνες τους και ταχέως να προσφέρουν τη λύση. Σύμφωνα με αυτή την «τεχνική» λογική, θεωρείται πως οι αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις των κτιρίων οφείλονται αποκλειστικά στις ανεπαρκείς παραδοσιακές πρακτικές που επικρατούν στην παραγωγή του δομημένου περιβάλλοντος και ότι η βασική προτεραιότητα του σχεδιασμού θα πρέπει να είναι αυτή της βελτιστοποίησης της ενεργειακής απόδοσης, μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων νέων τεχνικών και τεχνολογιών.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, σε θεσμικό επίπεδο, συντάσσονται νόμοι και κανονισμοί, εκδίδονται οδηγίες, συστήνονται επιτροπές και συγκροτούνται φορείς που στοχεύουν στην αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κτιρίων. Παράλληλα, μέσω αυτής της θεσμικής κινητοποίησης, επιχειρείται και η προώθηση αυτών των συγκεκριμένων τεχνικών και τεχνολογιών (δομικά υλικά, ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις, συστήματα χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κ.ά.). Εξάλλου είναι πλέον γνωστή ακόμα και η διάνθηση της καθομιλουμένης με διαφόρων ειδών «θερμοσύνθετους» όρους, ορισμούς και νεολογισμούς, όπως οι θερμοπροσώψεις, οι θερμοδιακοπές, οι θερμικές αντλίες κ.ά. Έννοιες και επιλύσεις που πολλές φορές δεν είναι σίγουρο το αν αποτελούν τη σωστή και συνολική απάντηση στα κατά περίπτωση τεχνικά και θερμικά μας προβλήματα, αλλά παρ' όλα ταύτα χρησιμοποιούνται καθημερινά, ιδιωτικά ή δημοσίως, με ιδιαίτερη θέρμη.

Αντίστοιχα, στη δομή και το γνωστικό περιεχόμενο της εκπαίδευσης παρατηρείται μια διαρκώς ενισχυόμενη τάση για τη συλλογή και τη μετάδοση συγκεκριμένων τεχνικών γνώσεων και απόψεων, οι οποίες στοχεύουν στην ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων στον σχεδιασμό και τη συγκρότηση ενός «νέου» είδους εκπαίδευσης για τους σχεδιαστές του φυσικού υλικού χώρου. Συνήθως με την υιοθέτηση μιας «πολυεπιστημονικής» αντιμετώπισης (multidisciplinary approach) της ίδιας της σχεδιαστικής διαδικασίας, οδηγώντας σε μια περαιτέρω διάσπαση αυτής και τη δημιουργία νέων, επίσημων ή ανεπίσημων, ειδικοτήτων.

Ακόμα και στην εγκατεστημένη πρακτική, δηλαδή στην επαγγελματική καθημερινότητα του κλάδου, είτε μέσω της προαναφερθείσας ειδικής εκπαίδευσης, είτε μέσω πιθανών αλλαγών στη δομή και την οργάνωση των γραφείων, είτε μέσω της ενδεχόμενης συνεργασίας με άλλες ειδικότητες, επιχειρείται, με τη χρήση συγκεκριμένων μεθόδων, εργαλείων και μέσων, ο μαθηματικός προέλεγχος της ενεργειακής συμπεριφοράς του προϊόντος που θα προκύψει από τον σχεδιασμό. Με στόχο τον έλεγχο της συμβατότητας του σχεδιαστικού αποτελέσματος με την κείμενη νομοθεσία (π.χ. ο ΚΕΝΑΚ) ή και την ένταξη του σχεδιαστικού αποτελέσματος σ' ένα ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο, μέσα από την έκδοση άλλων πιστοποιητικών, που επίσης επιχειρούν τη μεθόδευση και οργάνωση της σχεδιαστικής διαδικασίας επί τη βάση δεδομένων ελέγχιμων και νόμων που επιτρέπουν τη μετατροπή των ασαφών ποιοτικών μεγεθών σε μονάδες ποσοτικά μετρήσιμες.

Παρ' όλες όμως αυτές τις κατά τ' άλλα ευπρόσδεκτες πρωτοβουλίες, εύκολα αποδεικνύεται από την καθημερινή εμπειρία πως το σύγχρονο ελληνικό δομημένο περιβάλλον συνεχίζει να επιβιώνει και να αναπαράγεται με έναν τρόπο στρεβλό και ακραία μη βιώσιμο. Ιδίως αν αναλογιστούμε και αν θέλουμε ευθέως να αντιμετωπίσουμε την πολύπλευρη και ιδιαίτερος σύνθετη φύση της επιδιωκόμενης «βιωσιμότητας».

Τα οικιστικά συγκροτήματα, δυστυχώς, συνεχίζουν να πολεοδομούνται βάσει ενός αναχρονιστικού σκεπτικού, που επιβάλλει την αυστηρή

και ενίοτε απόλυτη διαίρεση μεταξύ των κλειστών και ανοικτών χώρων, με τη συνεπακόλουθη ανεπαρκή διασύνδεση ή/και απόλυτη αποσύνδεση των λειτουργιών τους (π.χ. η αποκλειστική εφαρμογή τυπικών διατάξεων, όπως: δρόμος, πεζοδρόμιο, κτίριο «τούρτα» και απροσπέλαστος «νεκρός» ακάλυπτος). Μιας μεθόδου του σκέπτεσθαι και σχεδιάζειν, που επικεντρώνεται αποκλειστικά και μόνο στη διαχείριση ποσοτικών μεγεθών (π.χ. η επινόνηση και καθιέρωση αναρίθμητων συντελεστών, που εν τέλει, μέσω μιας ατεκμηρίωτης και βίαια απλουστευτικής ανάγνωσης του χώρου, επιβάλλουν ακόμα και μορφολογία), αγνοώντας συνήθως τις ποιοτικές και άλλες κρίσιμες παραμέτρους του σχεδιασμού (π.χ. προσανατολισμός, τοπογραφία, ιστορία και άλλοι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες), και η οποία εμφορείται, κατά κανόνα, από παρελθόντα και επί της ουσίας ανοίκεια οικονομικά, παραγωγικά και κοινωνικοπολιτικά συστήματα (π.χ. η αδιαπραγμάτευτη επιθυμία για μια μεταφυσικής ισχύος ζωνοποίηση χρήσεων, μετακινήσεων και συμπεριφορών). Μια μέθοδος προδιαγραφής του τοπίου των πόλεων, που διακατέχεται, κατά μία έννοια, από σύνδρομο τύπου «Goodbye Lenin». Όπου φοβόμαστε να αναγνωρίσουμε και να υποβληθούμε, μέσω του σχεδιασμού, τα ισχύοντα ελεύθερα μοντέλα συνύπαρξης και διαντίδρασης των ανθρώπων.

Τα κτίρια, καθώς και άλλες εγκαταστάσεις του αστικού χώρου, αντί να αποτελούν προϊόντα ποιοτικής σύνθεσης και αδιάκοπης προσπάθειας για την επαρκή, στο μέτρο του δυνατού, αντιμετώπιση των ποικίλων ανθρωπίνων αναγκών, συνεχίζουν να προκύπτουν, επί το πλείστον, ως αποτελέσματα μιας αγοραίας αντίληψης για την έντεχνη διαχείριση ενός νοηματικά ασαφούς, συγγραφικά διεστραμμένου και επιχειρησιακά καθηλωτικού θεσμικού πλαισίου. Με άλλα λόγια, ενός πλαισίου κανονισμών που καταφέρνει το ακατόρθωτο: από τη μία, να επιδέχεται πολλαπλών ερμηνειών μέσα από «δώρα» και «παράθυρα», ενώ από την άλλη, να παραμένει ασφυκτικά περιοριστικό, εμποδίζοντας την εμφύσηση και ανάπτυξη ενός, τόσο απαραίτητου για τον σχεδιασμό, δημιουργικού πνεύματος.

Κατά συνέπεια, αντί να επιβραβεύεται και, μεταξύ άλλων, να διαφημίζεται η ανάπτυξη δεξιοτήτων στη σύνθεση μορφών και χώρων υψηλής ποιοτικής στάθμης, στην πράξη προμοτερείται συχνά μόνο η δυνατότητα αποκωδικοποίησης του νόμου και η επίδειξη μαχητικότητας και πονηριάς στη διαπραγμάτευση με τους κατά περίπτωση ελεγκτικούς μηχανισμούς. Όπου ο ελεγκτής μπορεί και ασκεί μια υπερβάλλουσα εξουσία, λόγω της ασάφειας τους πλαισίου και των διαφόρων ερμηνειών που αυτό μπορεί να δεχθεί, ενώ παράλληλα ο ελεγχόμενος προσπαθεί να τον προσεταιριστεί, αν τα καταφέρει να τον γοντεύσει και πιθανώς να τον ευχαριστήσει. Άλλωστε, είναι σχεδόν βέβαιο πως όλοι έχουμε συναντήσει ή/και συμμετάσχει, άμεσα ή έμμεσα, σε διαλόγους που ο ένας, κατά δήλωσή του, μπορεί και κάνει τα «στραβά μάτια», ενώ ο άλλος, στη μέση μιας ενδεχόμενης λύτρωσης, του εύχεται «να τον έχει ο Θεός καλά». Κάτι σαν ανατολίτικο παζάρι. Είτε πρόκειται για συζητήσεις επί ζητημάτων του ΓΟΚ, είτε του ΝΟΚ, είτε για κάθε λογής ακρόνυμα κανονιστικών πλαισίων, που το μόνο βέβαιο είναι πως προκαλούν ΣΟΚ στη λογική και αναλυτική σκέψη.

Οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι παραμένουν, κατά κύριο λόγο, κατακερματισμένοι, κακοσχεδιασμένοι και ανίκανοι επί της ουσίας να παραλάβουν και να φιλοξενήσουν μια ξεκάθαρα αστική καθημερινότητα. Για παράδειγμα, οι πλατείες σπάνια διαμορφώνονται όπως οφείλουν και όπως ειθίσται στον δυτικό ελεύθερο κόσμο, ως, αντιληπτικά και λειτουργικά, ενιαίοι χώροι ανάπτυξης συλλογικών δραστηριοτήτων. Συνήθως, αποτελούν

δίκτυα ή/και συμπλέγματα δρομίσκων, παρτεριών, περιφράξεων και άλλων χαράξεων και εξοπλισμών που από τη μία, γεμίζουν με ευκολία το λευκό χαρτί των σχεδιαστών (επιβλητικά εγκεφαλικά σχήματα και βολικοί αρχιτεκτονικοί μεγαλοϊδεατισμοί), από την άλλη όμως, δεν επιτρέπουν, λόγω της συμπλεγματικής τους φύσης, την εύρυθμη επικοινωνία μεταξύ των χρηστών του δημόσιου χώρου και κατ' επέκταση δεν επιτρέπουν την ταχεία κατάκτηση ενός ευκταίου, και μάλλον τόσο αναγκαίου, συλλογικού αυτοπροσδιορισμού. Άλλωστε, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι, ενώ με σχετική ευκολία μπορούμε να προσδιοριστούμε ατομικά, παρουσιάζουμε τεράστια δυσκολία στο να ορίσουμε και να περιγράψουμε συλλογικά το πού ανήκουμε κοινωνικά και πολιτισμικά.

Ακόμα και στις φωτεινές εξαιρέσεις των δημοσίων έργων που συνεχίζουν, παρά τις διαρκώς ενισχυόμενες αντίρροπες απεχθείς τάσεις, ν' αποτελούν αντικείμενα αμιγώς ανοικτών αρχιτεκτονικών διαγωνισμών, παρατηρούνται σημαντικά προβλήματα σε επίπεδο διαδικασιών και εν τέλει ουσίας. Όπως, δυστυχώς, αποδεικνύεται από την πρόσφατη σχετική εμπειρία, οι ειδικοί επί των συγκεκριμένων θεμάτων και εν δυνάμει διαγωνιζόμενοι δεν επιδεικνύουν διάθεση για συμμετοχή. Είτε επειδή τα προβλεπόμενα χρονοδιαγράμματα τους ωθούν εκ των πραγμάτων σε αδυναμία συμμετοχής (π.χ. διαγωνισμοί που προκηρύσσονται τον Ιούλιο και, βάσει της προκήρυξης, πρέπει να παραδοθούν τον Σεπτέμβριο), είτε επειδή δεν θεωρούν τις διαδικασίες επαρκώς ανοιχτές και αξιοκρατικές (π.χ. «ρηχές» δεξαμενές υποψηφίων κριτών και συχνά επαναλαμβανόμενες συνθέσεις κριτικών επιτροπών), είτε απλά επειδή τις θεωρούν ευρύτερα αναξιόπιστες (π.χ. είναι σίγουρο πως το έργο θα υλοποιηθεί ή αποτελεί μια ακόμα «μακέτα» μικροπολιτικών διαθέσεων και σκοπιμοτήτων;). Ίσως γι' αυτό, τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των συμμετεχόντων σε πολλές περιπτώσεις είναι παρόμοιος με αυτόν των διακριθέντων. Ακόμα και σε περιπτώσεις έργων μεγάλης σημασίας και υψηλού συμβολισμού για την εξέλιξη των αστικών μας κέντρων, όπως παραδείγματα διαγωνισμών περίπου της τελευταίας πενταετίας, για ιστορικές πλατείες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης ή/και για αστικές αναπλάσεις άλλων σημαντικών ελληνικών πόλεων. Κατά συνέπεια, προκύπτει το προαναφερθέν σοβαρότατο πρόβλημα ουσίας. Οι διαγωνισμοί, λόγω της μικρής συμμετοχής, δεν καταφέρνουν να επιτελέσουν τον ρόλο τους, ως ένα από τα κορυφαία μέσα υποδοχής πολλαπλών εναλλακτικών προτάσεων, διαφανούς μεταχείρισης αυτών των διαφορετικών απόψεων και μεθοδολογικά άρτιας ανάδειξης των, υπό συνθήκες, καταλληλότερων επιλύσεων.

Όπως ενδεχομένως γίνεται αντιληπτό, τα παραπάνω κακώς κείμενα, όπως και πολλά άλλα ανάλογα, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν αποκλειστικά και μόνο με «τεχνικές» λογικές και προσεγγίσεις, όπως αυτή που παρατηρείται και αρχικά επισημάνθηκε. Γι' αυτό άλλωστε η εισαγωγή και η εφαρμογή των διαφόρων «θερμοσύνθετων» όρων δεν έχει οδηγήσει ούτε στην ανάσχεση των κακώς κειμένων, αλλά ούτε καν στην άμβλυνσή τους. Αυτό συμβαίνει γιατί ο σχεδιασμός αποτελεί μια διαδικασία λήψης αποφάσεων που συσχετίζονται με παραμέτρους διαφορετικών και πολλαπλών κατηγοριών, όχι μόνο τεχνικών. Είτε πρόκειται για διαδικασία εσωτερική-ατομική είτε συλλογική. Επιπλέον, αυτές οι διαφορετικές κατηγορίες αποφάσεων (αισθητικές, λειτουργικές, τεχνικοοικονομικές, ψυχοκοινωνικές) είναι μεταξύ τους ασύμβατες και κατά συνέπεια, ενώ η λήψη αποφάσεων εντός της κάθε κατηγορίας μπορεί να είναι ορθολογική, η συνολική απόφαση δεν μπορεί να ληφθεί ορθολογικά, αλλά προϋποθέτει μια μη λογική, «μη σωστή» κατά την επιστημολογική ορολογία, συμβατοποίηση των ασύμβατων παραμέτρων. Αυτή η μη λογική ή α-λογική σύζευξη, όπως είναι γνωστό, διενεργείται υπό τη στήριξη ενός συνόλου ηθικών, φιλοσοφικών και κοινωνικών ιδεών και αρχών, το οποίο αποτελεί και τον ρυθμιστικό παράγοντα στη λήψη της οποιασδήποτε σχεδιαστικής απόφασης.

Επομένως, ο σχεδιασμός, πέραν των άλλων ειδικών του χαρακτηριστικών, αποτελεί δραστηριότητα βαθύτατα ιδεολογική, τόσο σε νοητικό όσο και σε επιχειρησιακό επίπεδο. Κατ' επέκταση, αν επιθυμούμε την κατάκτηση ενός βιώσιμου μέλλοντος για τις πόλεις μας, έχει μεγάλη σημασία, παράλληλα με την όποια άλλη επιμέρους προσπάθεια, ν' αναζητήσουμε τρόπους ταχείας καλλιέργειας και συνολικού εκσυγχρονισμού του συλλογικού μας αξιακού υποβάθρου. Του πλαισίου, δηλαδή, που περιγράφει και προσδιορίζει

Εύκολα αποδεικνύεται
από την καθημερινή εμπειρία
πως το σύγχρονο ελληνικό
δομημένο περιβάλλον συνεχίζει
να επιβιώνει και να αναπαράγεται
με έναν τρόπο ακραία μη βιώσιμο

τα επιτρεπόμενα όρια ανάπτυξης των συμπεριφορών και πρωτοβουλιών μας. Είναι σημαντικό να διερευνήσουμε το συντομότερο δυνατό, τον τρόπο με τον οποίο θα συμμετέχουν ενεργά στον πολεοδομικό σχεδιασμό προσωπικότητες και ειδικότητες που μπορούν να προτείνουν και να συνθέσουν ευέλικτα χωρικά σχήματα, κατάλληλα για την ενσωμάτωση και εξυπηρέτηση των πρωτοεμφανιζόμενων, λόγω της αλλαγής του παραδείγματος, ανθρώπων δραστηριοτήτων. Να συζητήσουμε, έγκαιρα και επίσημα, για τη λειτουργική αποστολή των διαμορφούμενων δημόσιων ελεύθερων χώρων, χωρίς να βιαζόμαστε, για λόγους πολιτικούς και επικοινωνιακούς, να τους προσδίδουμε αβάσιμους δημοφιλείς τίτλους, όπως για παράδειγμα «βιοκλιματικούς» ή ότι άλλο κατά διαστήματα «παίζει» και «πουλάει». Να επινοήσουμε, άμεσα και χωρίς φόβο, κανονιστικά πλαίσια, απλά και απολύτως σαφή, που δεν θα προωθούν την αντίληψη, όπως συμβαίνει σήμερα, ότι η λύση θα προκύψει μέσα από την αποποίηση της ειδικότητας του σχεδιαστή, αλλά αντίθετα θα οδηγούν στην εμφύσηση του κριτικού πνεύματος στον σχεδιασμό, ο οποίος από τη φύση του επιβάλλει την παρουσία της αναγκαίας δημιουργικής παρόρμησης του υποκειμένου. Να προκαλέσουμε, με αίσθημα ευθύνης προς τις επόμενες γενιές, την ενίσχυση του πλήθους και του κύρους των διαγωνιστικών διαδικασιών, προσφέροντας ασφάλεια στους συμμετέχοντες, μέσω της σύνταξης διαχειρίσιμων προκηρύξεων, τον εμπλουτισμό των κριτικών επιτροπών και την έμπρακτη δέσμευση των αγωνοθετών ως προς το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των υπό διαπραγμάτευση έργων.

Διαφορετικά, υπάρχει σοβαρή πιθανότητα αυτή η παρατηρούμενη αποκλειστικά «τεχνική» λογική να οδηγήσει, όπως έχει συμβεί και κατά το παρελθόν, σε έναν παράδοξο, εκ της πολυπαραμετρικής φύσης της σχεδιαστικής διαδικασίας, ευτροφισμό της τεχνολογικής παραμέτρου και κατ' επέκταση σε μια εμμονή ως προς την αναποτελεσματική χρήση της τεχνολογίας (π.χ. οι «θερμοπροσώψεις» εμφανίζονται, αλλά κανείς δεν αναρωτιέται για το πώς θα επιβαρύνουν το ήδη ταλαιπωρημένο κτιριακό μας απόθεμα. Τι σημαίνει επίκριση επί σαθρών, επί της ουσίας, υποβάσεων-υποβάθρων; Πώς θα γεράσουν αυτά τα κτίρια; Γιατί δεν ημιδοτούνται εξίσου σθεναρά, άλλα συστήματα θερμομόνωσης των κτιριακών κελυφών;).

Με άλλα λόγια, στην περίπτωση που δεν φροντίσουμε για ζητήματα όπως τα ως άνω, υπάρχει σοβαρότατος κίνδυνος αυτό το «πράσινο» εισιτήριο για τη μετάβαση σε ένα επόμενο πολιτισμικό μοντέλο, τελικά να χρησιμοποιηθεί, άθελα του, ως σκονάκι. Όπου μας ενδιαφέρει απλά η πρόκριση στην επόμενη τάξη και, παράλληλα, αγνοούμε τη σημασία των «κενών» που έρχονται από το παρελθόν. Επειδή δε οι κοινωνίες και ο φυσικός τους χώρος δεν εξελίσσονται με γραμμικό τρόπο, αυτό το σκονάκι μάλλον δεν θα μας οδηγήσει στην επιζητούμενη προαγωγή στο επερχόμενο παράδειγμα, αλλά πιθανώς θα μας εγκλωβίσει σε μια συνθήκη ημι-νεωτερικότητας. Μιας ημι-νεωτερικότητας τόσο ζοφερής όσο κάποια ημι-υπόγεια που τώρα πλημμυρίζουν, και τόσο δαπανηρής όσο κάποιοι ημι-υπαίθριοι που έκλεισαν με τη χρήση τεχνολογικών ευρημάτων και επιτευγμάτων τύπου Ελενίτ. ■

**Ο Θέμης Χατζηγιαννόπουλος είναι αρχιτέκτων, ιδρυτής του μελετητικού γραφείου TCP architects και καθηγητής αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και οικοδομικής στο ΑΠΘ. Το έργο του περιλαμβάνει πλήθος βραβευμένων και διακεκριμένων μελετών, όπως την ανάπλαση της ιστορικής Πλατείας Ελευθερίας στη Θεσσαλονίκη και το νέο οικολογικό του Αμερικανικού Κολλεγίου Ανατόλια, μεταξύ άλλων. Η επισημοτική του παρουσία είναι διεθνούς εμβέλειας, όπου ξεχωρίζει η εκπροσώπηση της εθνικής συμμετοχής της Ελλάδας στη 17η Μπιενάλε Αρχιτεκτονικής της Βενετίας.*

Europa Profil Αλουμίνιο

Αρχιτεκτονική βιωσιμότητας με καινοτόμα συστήματα αλουμινίου

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΑ ΑΠΟΔΟΤΙΚΑ, «ΠΡΑΣΙΝΑ» ΚΤΙΡΙΑ ΜΕ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΑΙΧΜΗΣ, ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ

Η σύγχρονη αρχιτεκτονική και κατασκευαστική βιομηχανία στρέφονται όλο και περισσότερο προς τη χρήση νέων δομικών υλικών, που προάγουν την ενεργειακή βιωσιμότητα και την περιβαλλοντική υπευθυνότητα. Τα «πράσινα» κτίρια, τα οποία ενσωματώνουν τέτοια υλικά και πρακτικές, αποτελούν πλέον τον κανόνα, καθώς συμβάλλουν στη μείωση του λειτουργικού κόστους και των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ενδεικτικά, η παγκόσμια αγορά πράσινων δομικών υλικών αναμένεται να σημειώσει ετήσιο ρυθμό ανάπτυξης 10,1% κατά την περίοδο 2024-2030, φτάνοντας τα 645,5 δισεκατομμύρια δολάρια έως το 2030.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι νέοι κανονισμοί απαιτούν όλα τα νέα κτίρια να έχουν μηδενικές εκπομπές άνθρακα από το 2030, ενισχύοντας την ανάγκη για ενεργειακά αποδοτικές κατασκευές. Αυτό καθιστά επιτακτική τη χρήση υλικών που προσφέρουν θερμμόνωση, βελτιώνουν την ενεργειακή απόδοση και μειώνουν την κατανάλωση ενέργειας.

Πράσινα προϊόντα Europa Hybrid: Η βιώσιμη επιλογή για τους σύγχρονους αρχιτέκτονες

Η Europa πρωτοπορεί σε αυτή την κατεύθυνση, προσφέροντας μια ευρεία γκάμα καινοτόμων προϊόντων αλουμινίου που ενισχύουν τη βιωσιμότητα και την ενεργειακή απόδοση κάθε κατασκευής. Τα προηγμένα συστήματα αλουμινίου της **Europa Profil** σχεδιάζονται με γνώμονα τη μέγιστη ενεργειακή απόδοση, την έμφαση στην ποιότητα και τη λειτουργικότητα. Χάρη στις θερμομονωτικές τεχνολογίες που ενσωματώνουν, μειώνουν τις θερμικές απώλειες, ελαχιστοποιώντας την ανάγκη για θέρμανση και ψύξη. Αυτό μεταφράζεται σε εξοικονόμηση ενέργειας και μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των κτιρίων.

Με ιδιαίτερη έμφαση σε αυτό το πλαίσιο, η Europa, εδώ και πολλές δεκαετίες έχει αναπτύξει τα θερμομονωτικά συστήματα Europa Hybrid, με τα νεότερα από αυτά να έρχονται εξαιρετικά υψηλές πιστοποιήσεις σε θερμοδιακοπή, αεροστεγανότητα, υδατοπε-

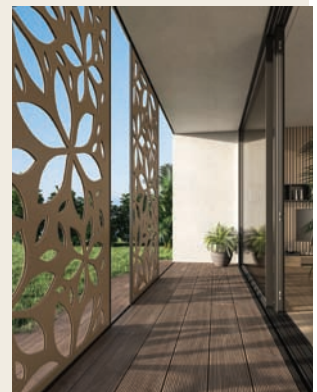
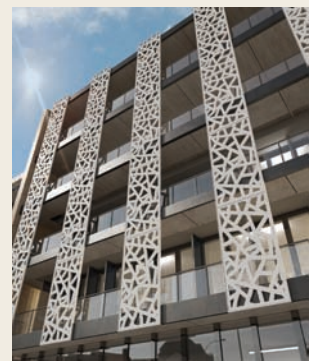
ρατότητα και αντοχή στην ανεμοποίηση. Τα **νέα ανοιγόμενα συστήματα EOS 60 Hybrid, EOS 68 Hybrid, EOS 78 Hybrid, τα συρόμενα ESS 34 Hybrid, EMF 64 Hybrid και ESS 47 Hybrid, και τα ρολά αλουμινίου ERS 960 Hybrid** έχουν ήδη κερδίσει την αγορά. Παράλληλα, η Europa έχει αναπτύξει δύο συστήματα με πιστοποιήσεις από το Ινστιτούτο Παθητικού Σπιτιού (Passive House Institute), με το ανοιγόμενο EOS 90 Hybrid, στην έκδοσή του EOS 90 PH.SI Hybrid, να αποτελεί το κορυφαίο σύστημα παγκοσμίως στην κατηγορία του.

Τέλος, η Europa έχει αναπτύξει κορυφαία θερμομονωτικά minimal συστήματα, βραβευμένα για τη σχεδιαστική υπεροχή και για το design τους, όπως το Europa Minimal Frame (EMF 60 Hybrid & EMF 64 Hybrid). Μια κατηγορία συστημάτων σχεδιασμένη από τη Europa, για να συνδέει τον εσωτερικό και τον εξωτερικό χώρο, αναδεικνύοντας κάθε αρχιτεκτονική δημιουργία, χωρίς εμποδία στην οπτική και το βάθος του χώρου. Αναφορικά με τη σχεδιαστική ανωτερότητα αξίζει να αναφερθεί ότι το EMF 60 Hybrid είναι βραβευμένο με **Red Dot Award 2022**.

Λύσεις για έξυπνα και πράσινα κτίρια

Τα προϊόντα της Europa ενσωματώνονται εύκολα σε έξυπνα συστήματα διαχείρισης ενέργειας, επιτρέποντας τη βελτιστοποίηση της κατανάλωσης και τη δημιουργία κτιρίων που προσαρμόζονται δυναμικά στις ανάγκες των χρηστών. Είτε πρόκειται για μεγάλες γυάλινες επιφάνειες, που επιτρέπουν τη μέγιστη εκμετάλλευση του φυσικού φωτισμού, είτε για προηγμένα συστήματα σκίασης, όπως το σύστημα EUROPA ELEMENT, που βελτιστοποιούν τη θερμική άνεση, οι λύσεις της Europa υποστηρίζουν κάθε αρχιτεκτονική προσέγγιση με πράσινη φιλοσοφία και προσφέρουν όλα τα απαραίτητα εργαλεία για την κατασκευή καινοτόμων και ενεργειακά αποδοτικών κτιρίων.

Οι αρχιτέκτονες που θέλουν να συνδυάσουν υψη-

λή αισθητική, απόλυτη λειτουργικότητα και βιωσιμότητα έχουν στη διάθεσή τους μια αξιόπιστη λύση: τα πρωτοποριακά προϊόντα αλουμινίου της Europa Profil. Τα συστήματά της ξεχωρίζουν για την άριστη ποιότητα κατασκευής, την εγγυημένη ασφάλεια και την προηγμένη ενεργειακή απόδοση, συνοδευόμενα από πιστοποιήσεις και δηλώσεις προϊόντος EPD και HPD.

Τέλος, η Europa διατηρεί ένα πλήρως στελεχωμένο Τμήμα Έργων με καταρτισμένους επαγγελματίες – μηχανικούς που μπορούν να υποστηρίξουν δυναμικά αντίστοιχα πρότζεκτ, παρέχοντας ένα σύνολο υπηρεσιών προς την τεχνική/κατασκευαστική εταιρεία και τον αρχιτέκτονα μηχανικό.

Οι λύσεις της Europa υποστηρίζουν κάθε αρχιτεκτονική προσέγγιση, με πράσινη φιλοσοφία

20

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΗΣ ΑΡΧΙ- ΤΕΚΤΟΝ ΙΚΗΣ

Ο ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟΣ ΑΣΤΙΚΟΣ
ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ
ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΟΥ ΑΥΡΙΟ
ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΤΕΣΤΟΥ*

Κατά τη δεύτερη μεταπολεμική περίοδο, ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960, κατέστη εμφανές πως ο αστικός οργανισμός, κυρίως των μεγαλουπόλεων, δεν είχε νόημα να μεγαλώνει οριζόντια και ανεξέλεγκτα και, μάλιστα, στο διηνεκές. Αντιθέτως, επιβαλλόταν να προχωρήσουν μετασχηματισμοί δομικού χαρακτήρα των κεντρικών τμημάτων του, τα οποία, για διάφορους λόγους, είχαν εκπέσει σε ένα είδος εσωτερικής περιφέρειας. Με άλλα λόγια, ο αρχιτεκτονικός και αστικός σχεδιασμός όφειλε να ασχοληθεί σχεδόν αποκλειστικά με τη λεγόμενη συμπαγή πόλη.

Κατέστη επίσης εμφανής η αναγκαιότητα μιας άλλης, διαφορετικής συμπεριφοράς στον (επανα) σχεδιασμό της πόλης, κυρίως των προαναφερθέντων κατεστραμμένων και εν συνεχεία περιθωριοποιημένων τμημάτων του αποκαλούμενου ιστορικού κέντρου. Διαφορετική σχεδιαστική συμπεριφορά, αλλά διαφορετική ως προς τι; Μεγάλο μέρος της αρχιτεκτονικής κοινότητας —πρωτοπορία της οποίας ήταν η Σχολή της Βενετίας (Gruppo Architettura: Κάρλο Αϊμονίνο, Άλντο Ρόσι)— περιγράφει αυτή τη σχεδιαστική συμπεριφορά ως υπέρβαση των θεωρητικών προσανατολισμών του αποκαλούμενου Μοντέρνου Κινήματος.

Μπορούμε να ορίσουμε τα τέσσερα βασικά σημεία της: α) ακύρωση του μοντερνιστικού μοντέλου της συγχρονικής πόλης και επαναβεβαίωση της ιστορικά δομημένης διαχρονικής, β) αναγνώριση της απουσίας και της αδυναμίας ύπαρξης ή/και υλοποίησης κάποιας νέας πόλης, ως εναλλακτικής της υπάρχουσας συμπαγούς πόλης, γ) επίγνωση ότι η νέα πόλη θα συγκροτηθεί εντός της ιστορικής [η πόλη μέσα στην πόλη, με κρισιμότερο στοιχείο της τη λεγόμενη εσωτερική πόλη (Inner City)], σε άμεση σχέση προς την ήδη υπάρχουσα, χρησιμοποιώντας, μάλιστα, κατά περίπτωση ορισμένα επικαιροποιημένα στοιχεία της (ανάλογη πόλη), δ) επανασχεδιασμός της πόλης μέσω αρχιτεκτονικά ολοκληρωμένων τμημάτων, αναφορικά τόσο με τη λειτουργία όσο και με την αισθητική διαμόρφωση.

Ως γνωστόν, η ιδέα για μια μοντερνιστική πόλη δεν είναι ενιαία. Οι προτάσεις είναι συχνά αντιφατικές. Ο Λε Κορμπυζιέ προτείνει την αντικατάσταση του κεντρικού τμήματος του Παρισιού με την ακραία πρόταση για την πόλη των 3 εκατομμυρίων, ο Εμπενίζερ Χάουαρντ την «Κηπούπολη», ο Ρίχαρντ Νόιτρε την αποκαλούμενη Rush City Reformed, ο Φρανκ Λόιντ Ράιτ την Broadacre City. Ένα κοινό στοιχείο μεταξύ όλων αυτών των ουτοπιών είναι η εχθρότητα έναντι της ιστορικής «πόλης της πέτρας». Εξίσου ποικίλες και αντιφατικές είναι οι προτάσεις που, μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αντιτίθενται στην ιδέα του Μοντερνισμού, μερικές εκ των οποίων, κυρίως αγγλοσαξονικής προέλευσης, έχουν ουτοπιστικό περιεχόμενο: π.χ. η Plug-in City και η Elevated City της Ομάδας Archigram.

Επί των ημερών μας, σε μια συνεχή και συχνά άνευ νοήματος αναζήτηση του εκάστοτε «καινούργιου», προτείνονται κάποιες ιδέες για την αυριανή πόλη

Δύο δεκαετίες αργότερα, τόσο οι μοντερνιστικές όσο και οι ουτοπιστικές προτάσεις δέχτηκαν κριτική από τη λεγόμενη μετά-το-μοντέρνο αρχιτεκτονική σκέψη, που «επανανακαλύπτει» την ιστορική πόλη και οδηγεί τον αστικό σχεδιασμό σε κάποια απομάγευση και απελευθέρωση από τις ανιστόρητες ακρότητες της κυρίαρχης τάσης του Μοντέρνου. Αυτές οι ακρότητες οφείλονταν κυρίως στους εκπροσώπους της οικοδομικής κερδοσκοπίας, στους εργολάβους που υλοποίησαν τις νέες, αβιώτες πόλεις κοιμητήρια. Η IBA, δηλαδή η οικοδομική ανασυγκρότηση του Βερολίνου, η «Πόλη της Μνήμης» του Άλβαρο Σίζα, η προαναφερθείσα «Ανάλογη πόλη» του Άλντο Ρόσι, αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία αυτής της κριτικής. Μεταξύ της ιστορικής πόλης και της μοντέρνας πόλης, μερικοί τοποθετούν την «τρίτη πόλη» —η έκφραση troisième ville ανήκει στον Γάλλο αρχιτέκτονα Κριστιάν ντε Πορζαμπάρκ— που θα μπορούσε να συμφιλιώσει, τρόπον τινά, τις δύο προηγούμενες.

Επί των ημερών μας, σε μια συνεχή και συχνά άνευ νοήματος αναζήτηση του εκάστοτε «καινούργιου», προτείνονται κάποιες ιδέες για την αυριανή πόλη. Βρίσκω ενδιαφέρουσες, κυρίως από την αναλυτική σκοπιά, αν και αρκετά συζητήσιμες, τη διάχυτη πόλη (αποτέλεσμα του λεγόμενου sprawl) και τη Μετάπολη, ίσως απότοκες της αποδόμησης, καθώς και την Generic city του Ρεμ Κούλας, την ευφυή πόλη (Smart city), θεμελιωμένη στην υπερανάπτυξη των τεχνολογιών, την ανθεκτική (resilient) πόλη, και τέλος —συνέπεια της πανδημίας Covid-19— εκείνη που επαναπροτείνει, επαναφέροντας στην επικαιρότητα τις βουκολικές ανησυχίες του Φ. Λ. Ράιτ, την υπέρβαση της μητρόπολης και την επιστροφή στη φύση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης η ιδέα της Πόλης της κόπωσης, που αντιστοιχεί στην «κοινωνία της κόπωσης» όπως την ορίζει ο Κορεάτης φιλόσοφος Byung-Chul Han. Επειδή σε αυτό το σημείωμα δεν μπορώ να εξετάσω όλες αυτές τις προτάσεις, θα περιοριστώ —παρ' όλο που έχει βρει μάλλον τη θέση της στα αζήτητα— στη διάχυτη πόλη.

Η έννοια της διάχυτης πόλης γνώρισε απήχηση στη δυτική αρχιτεκτονική παιδεία στη διάρκεια της δεκαετίας του 1990. Το urban sprawl ξέφυγε από τους μακροχρόνιους κανόνες του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και υλοποιήθηκε στο εξωτερικό τμήμα των μητροπόλεων. Η ένσταση εγείρεται όταν αυτή η, αυθαιρέτως δημιουργηθείσα, κατάσταση προτείνεται ως «λύση» για την υπέρβαση ορισμένων πραγματικών αγκυλώσεων του Μοντέρνου αστικού σχεδιασμού και της «ακαδημαϊκής μεγαλοαστικής παιδείας». Ωστόσο, δεν πρόκειται παρά για μια εικόνα ενός άμορφου οργανισμού χαμηλής αστικής πυκνότητας και μέτριας μορφολογικής ποιότητας. Μιλάμε, λοιπόν, για μια γενικόλογη ιδέα που τείνει να ενσωματώσει ετερογενή φαινόμενα: από τις προαναφερθείσες περιφερειακές ζώνες των σημερινών μητροπόλεων έως την αφηρημένη έννοια του υπαρκτού δομημένου περιβάλλοντος, που ανακαλύπτει «ενδιαφέροντα» στοιχεία αυθόρμητης (αλλά και αυθαίρετης) δόμησης, τα οποία υιοθετεί και προτείνει ως εναλλακτική της άσχημης πόλης των (μοντερνιστών) αρχιτεκτόνων.

Οι αιτίες της διαμόρφωσης αυτής της άναρχης «πόλης» διπλά στη διαχρονικά οικοδομημένη ιστορική πόλη —πρωτίστως στις περιφερειακές χώρες και σε εκείνες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου— είναι λίγο πολύ γνωστές σε όλους μας. Η πρώτη αιτία είναι η μεταπολεμική κυριαρχία της οικοδομικής κερδοσκοπίας και η παντελής έλλειψη αρχιτεκτονικού και αστικού, πολεοδομικού σχεδιασμού. Σήμερα είναι αναγκαίο να υπενθυμίσουμε ότι η πρόταση της διάχυτης πόλης δεν έχει σχέση με τη λόγια παράδοση και την ιστορία της ευρωπαϊκής αστικής παιδείας: το σχέδιο του δομημένου, εξανθρωπισμένου περιβάλλοντος στην Ευρώπη χαρακτηρίζεται από εμφανή, βαθιά αναγνωρίσιμη δομή, υλοποιημένη πρωτίστως από σαφή χωροταξικά σημεία —πόλεις, οδικούς άξονες, γεωργικά συγκροτήματα— με εξίσου σαφή, εμφανή και αναγνωρίσιμη ταυτότητα. Αυτός ο εξανθρωπισμένος συμπαγής χώρος, διαμορφωμένος από πόλεις που αναπτύχθηκαν βραδέως στο πέρασμα του χρόνου, παγιώνεται μέσω διαδικασιών μακράς διάρκειας και προφανώς υφίσταται σημαντικούς μετασχηματισμούς. Ωστόσο, αυτοί οι μετασχηματισμοί δεν αλλοιώνουν την ουσία και τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά των ιστορικών πόλεων, χάρη στη συνεχή και διαρκή παρουσία σημαντικών αρχιτεκτονικών τοποσημών, τα οποία ανέκαθεν χαρακτηρίζουν και διακρίνουν την ευρωπαϊκή πόλη.

Η σύγχρονη, ανεξέλεγκτη εξάπλωση της πόλης, πιεζόμενη από την επείγουσα ανάγκη ανασυγκρότησης και την έκρηξη αστυφιλίας, διέφυγε από τον πειθαρχικό «έλεγχο» της αρχιτεκτονικής και του αστικού σχεδιασμού. Η ποιότητα του δομημένου χώρου υποβαθμίστηκε, εφόσον αυτό

Το εξώφυλλο του «Sonic Highways» των Foo Fighters

που ενδιέφερε ήταν η ποσότητα και η ταχύτητα της υλοποίησης. Η θλιβερή μοντερνιστική ιδέα του χωρισμού σε ζώνες λειτουργίας (zoning) παρέδωσε την πόλη στους τενοκράτες πολεοδόμους, στους «διαχειριστές» και στην ψευτοκοινωνιολογία των σταθεροτύπων. Φαίνεται λογικό λοιπόν σε ένα τέτοιο σενάριο, να μην αναγνωρίζεται από τους πολλούς η αρχιτεκτονική δραστηριότητα και ο ποιοτικός και κοινωνικός ρόλος των συνειδητοποιημένων αρχιτεκτόνων. Αυτή η κατάσταση καθίσταται προφανής στον σχεδιασμό (κυρίως στην έλλειψή του) των υπαίθριων χώρων, που αποτελούν τον κρίσιμο συνδετικό ιστό, την ίδια τη δομή της αστικής εικόνας που παρέμεινε –και ίσως παραμένει ακόμη και σήμερα– επί μακρόν αποκλεισμένη από την ίδια την έννοια του αρχιτεκτονικού τόπου.

Η ποιότητα του δομημένου χώρου των σύγχρονων αστικών κέντρων δεν μπορεί να έχει αποκλειστική παράμετρο την ποιότητα της κατοικίας και των κτιρίων γενικότερα. Οφείλει να αφορά και τον υπαίθριο χώρο συλλογικών δραστηριοτήτων, για τον οποίο κατεγράφη παντελής έλλειψη πολιτικού, σχεδιαστικού, οικονομικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος. Η επανιδιοποίηση των θεμελιωδών αρχών της αρχιτεκτονικής όπως διαμορφώθηκαν στο πέρασμα του χρόνου, ίσως οδηγήσει τον αστικό σχεδιασμό στη διαμόρφωση τόπων κοινωνικής λειτουργίας και συμβολικού χαρακτήρα, όπου η κοινότητα θα μπορούσε να αναγνωρίσει τον ίδιο της τον εαυτό. Μια κοινωνία που χαρακτηρίζεται από έντονη κινητικότητα και από βαθιές αλλαγές, μια κοινωνία πλουραλιστική, πολυφυλετική και ανοιχτή στο «άλλο» και στο «διαφορετικό» απαιτεί από την πόλη πειστικές απαντήσεις, διαρθρωμένες και πολύπλευρες, ικανές να ανταποκρίνονται διαρκώς στην εξέλιξη των κοινωνικών και πολιτισμικών συνθηκών. Ταυτοχρόνως η πόλη δεν πρέπει να παραδίδεται σε νεόκοπες πολιτισμικές τάσεις, που αποδεικνύονται εφήμερες και επιφανειακές, δηλαδή ακατάλληλες για την ορθή επίλυση των ζητημάτων που μας απασχολούν.

Επί των ημερών μας, σε μια συνεχή και συχνά άνευ νοήματος αναζήτηση του εκάστοτε «καινούργιου», προτείνονται κάποιες ιδέες για την αυριανή πόλη

Ένα θεμελιώδες χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής και της πόλης είναι η βραδύτητα: «η Ρώμη δεν χτίστηκε σε μια μέρα». Η βραδύτητα οφείλεται στην αστική ανάπτυξη και στον φυσιολογικό μετασχηματισμό της πόλης, που δεν μπορεί να είναι βιαστικός. «Βραδύτητα» δεν σημαίνει καθυστέρηση, αντιθέτως σημαίνει εγγενής δομική έφεση αντίστασης εκ μέρους της αρχιτεκτονικής, μη άκριτη υιοθέτηση της «κοινωνίας του θεάματος» και των εικόνων σε ταχύτατη αλληλουχία. Η βραδύτητα ως αντίσταση στην ταχύτητα με την οποία τα τελευταία χρόνια μάς καλούν κάποιον «πεφωτισμένοι» να αναθεωρήσουμε τις απόψεις μας, να αλλάξουμε στάση απέναντι στα κακώς κείμενα και τις κρίσιμες ελλείψεις (ποιοτικής αρχιτεκτονικής, θεμελιωδών υποδομών) που χαρακτηρίζουν τις νέες περιφέρειες αλλά και σημαντικά τμήματα της εσωτερικής πόλης σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις. Αυτές οι υποβαθμισμένες περιοχές, που για διάφορους λόγους διατηρούν το μεταπολεμικό χάλι τους, μετατρέπονται εκ του πονηρού σε ισχυρή μαρτυρία μιας «εναλλακτικής» αρχιτεκτονικής πρότασης, μιας αρχιτεκτονικής που υπερβαίνει, σύμφωνα με τους εμπνευστές της και στο πλαίσιο της αποδόμησης της δυτικής σκέψης, τη μεγαλοαστική αισθητική της κακώς νοούμενης «ακαδημίας». Αυτή η υποτιθέμενη ανατρεπτική πρόταση είναι απλούστατα μια ιδεολογική κάλυψη των εργολάβων, άφεση αμαρτιών της διακοσμητικής πολιτικής και οικονομικής συντήρησης και απολογία της οικοδομικής κερδοσκοπίας. Ωστόσο, παρά τις αξιόπαινες προσπάθειες ορισμένων κοινωνιολόγων, ιστορικών και κριτικών της αρχιτεκτονικής, αντίθετα με αυτό που ίσως συμβεί σε κάποιες καλλιτεχνικές εξερευνήσεις, στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ένα ουρητήριο δεν θα μπορέσει ποτέ να μετατραπεί σε κρήνη. ■

*Ο Κωνσταντίνος Πατέστος είναι Καθηγητής Αρχιτεκτονικού και Αστικού Σχεδιασμού. Ζει μεταξύ Μιλάνου, Τορίνου και Πόρτο Ράφτη.

Τα καταφέραμε! Εσείς «κόψατε» τον έγχαρτο λογαριασμό και μαζί φυτέψαμε πάνω από 5.000 δέντρα!

Όλοι εμείς στην ΕΥΔΑΠ, σας ευχαριστούμε που ανταποκριθήκατε στο κάλεσμά μας να καταργήσουμε τον έγχαρτο λογαριασμό και να «πρασινίσουμε» την Αττική, αλλά και πληγείσες περιοχές και κοινότητες της Βόρειας Εύβοιας!

**Δεν σταματάμε, όμως, εδώ. Αυτή ήταν μόνο η αρχή.
Συνεχίζουμε την προσπάθειά μας!**

Για κάθε 5 έγχαρτους λογαριασμούς που μετατρέπονται σε ψηφιακούς, φυτεύουμε ένα δέντρο, σε συνεργασία με τον περιβαλλοντικό οργανισμό we4all.

Μαζί, κάνουμε, ξανά, το χαρτί οξυγόνο!

Επιταχύνουμε την αλλαγή, κάνουμε τη διαφορά στη διαχείριση του νερού, καινοτομούμε για τους καταναλωτές μας και το περιβάλλον, γινόμαστε όλοι μέρος της λύσης, ενώνουμε δυνάμεις και θέληση γύρω από το πολυτιμότερο αγαθό της ζωής.

eydap.gr

we4all

 ΕΥΔΑΠ

— ΤΟ ΔΟΜΗΜΕΝΟ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΟΙ ΚΛΙΜΑΤΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΤΑ ΚΤΙΡΙΑ
ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΑΣΙΝΙΣΟΥΝ

Του ΘΟΔΩΡΗ ΧΑΡΙΤΙΔΗ*

Σύμφωνα με τα δεδομένα της **Copernicus Climate Change Service**, το 2024 είναι η πιο θερμή καταγεγραμμένη χρονιά, αφού η αύξηση της μέσης πλανητικής θερμοκρασίας έχει ξεπεράσει το όριο του 1.5°C (σύμφωνα με τη Συνθήκη του Παρισιού) συγκριτικά με τα επίπεδα της προ-βιομηχανικής εποχής.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι μόνο μία από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, την οποία βιώνουμε και στην Ελλάδα. Καθώς η κλιματική αλλαγή προκαλείται από ανθρωπογενείς εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, για να αποτρέψουμε μια μη αναστρέψιμη επιδείνωση της κατάστασης, είναι επιτακτική ανάγκη να τις μειώσουμε δραστικά.

Αν υποθέσουμε ένα πιθανό μελλοντικό σενάριο όπου η αύξηση της μέσης θερμοκρασίας φτάσει τους 2°C, είναι πολύ πιθανό να αυξηθούν σημαντικά, φαινόμενα όπως η υπερθέρμανση (αύξηση 260%, Australian Climate Council), οι πλημμύρες, οι πυρκαγιές, η ξηρασία και άλλα. Αυτό θα λειτουργήσει πολλαπλασιαστικά, έχοντας κοινωνικο-οικονομικό αντίκτυπο, με πρώτο θύμα τους πιο αδύναμους και φτωχότερους πληθυσμούς.

Ο κατασκευαστικός κλάδος ευθύνεται για το 37% (σύμφωνα με το World Economic Forum) των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως. Αυτό σημαίνει ότι το ένα τρίτο των παγκόσμιων εκπομπών προέρχεται από έναν μόνο τομέα, κάτι που καθιστά το δομημένο περιβάλλον αναπόσπαστο μέρος της λύσης και νευραλγικό τομέα που καλείται να προσαρμοστεί στις ακραίες καιρικές συνθήκες. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να αλλάξουμε τον τρόπο που παραδοσιακά σχεδιάζουμε, κατασκευάζουμε, αναβαθμίζουμε και χρησιμοποιούμε τα κτίριά μας.

Τα πράσινα κτίρια είναι θεωρητικά κατασκευές, για τη δημιουργία των οποίων δαπανάμε εξαιρετικά μικρές ποσότητες εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, ενώ κατά τη λειτουργία τους καταναλώνουν χαμηλή ενέργεια για να καλύψουν τις ανάγκες τους, προσφέροντας υψηλή θερμική άνεση και ποιότητα αέρα καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Παράλληλα, εφόσον σχεδιαστούν με συγκεκριμένες προδιαγραφές, αναπαράγουν τα ίδια ένα μεγάλο μέρος ή και το σύνολο της ενέργειας που καταναλώνουν. Παρ' όλα αυτά, ο ορισμός είναι αρκετά αφηρημένος και δεν αποφέρει κάτι ουσιαστικό στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Κτίρια που δεν παρέχουν μετρήσιμα αποτελέσματα, τα οποία να ευθυγραμμίζονται με συγκεκριμένους στόχους και να είναι επαληθεύσιμα, δεν μπορούν να θεωρούνται αυτά που έχουμε ανάγκη ως κοινωνία.

ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΓΗΣ

ΑΘΗΝΑ
City
LIVES

24

Τα αέρια που ευθύνονται για τις εκπομπές αυτές ποικίλουν, με το διοξείδιο του άνθρακα (CO₂) να είναι το σημαντικότερο. Αυτός είναι ο λόγος που η μέτρησή τους γίνεται σε ισοδύναμο του άνθρακα (CO₂e). Το άθροισμα των εκπομπών άνθρακα κατά τη διάρκεια ζωής ενός κτιρίου ονομάζεται Συνολικός Άνθρακας Κύκλου Ζωής (Whole Life Carbon) και διακρίνεται σε δύο κατηγορίες:

Ενσωματωμένος άνθρακας (embodied carbon)

Συνδέεται όχι μόνο με την εξόρυξη, παραγωγή και μεταφορά υλικών, την κατασκευή ή την πιθανή κατεδάφιση του κτιρίου, αλλά και με τη χρήση, τη συντήρηση, την επισκευή, την αντικατάσταση και την αναβάθμιση των υφιστάμενων υλικών ενός κτιρίου. Η κατηγορία αυτή αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία και σύντομα θα πρέπει να τεθούν αυστηρά όρια για τον έλεγχό της με κεντρικές παρεμβάσεις (προς το παρόν, οι κτιριακοί κανονισμοί δεν περιλαμβάνουν σχετικές ρυθμίσεις).

Λειτουργικές εκπομπές άνθρακα (operational carbon)

Σχετίζεται με την ενέργεια που καταναλώνουν τα κτίριά μας για θέρμανση, ψύξη, φωτισμό κ.λπ. Αυτή η κατηγορία ρυθμίζεται από τους ισχύοντες κτιριακούς κανονισμούς παγκοσμίως, οι οποίοι, αν και σημαντικοί, είναι μάλλον παρωχημένοι και οπωσδήποτε δεν αρκούν ώστε να περιορίσουμε σε ικανοποιητικό βαθμό την ενεργειακή κατανάλωση και τους ρύπους που εκλύονται από ένα κτίριο κατά τη διάρκεια της ζωής του.

Ο ενσωματωμένος άνθρακας και οι λειτουργικές εκπομπές διοξειδίου πρέπει να υπολογίζονται με στόχο τη μείωσή τους από την αρχή του έργου, δηλαδή από το στάδιο του σχεδιασμού, ώστε κάθε αναβάθμιση ή κατασκευή να οδηγεί στη δημιουργία Κτιρίων Μηδενικού Ανθρακικού Αποτυπώματος (Net Zero Carbon Buildings). Ο εξηλε-

κτρισμός αποτελεί καίριο στοιχείο του σχεδιασμού αυτών των κτιρίων, καθώς και η ενσωμάτωση και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, οι οποίες είναι συστατικό μέσο προς την επίτευξη των στόχων βιωσιμότητας. Εξίσου σημαντική είναι και η μείωση του ενσωματωμένου άνθρακα μέσω της προμήθειας βιώσιμων και τοπικών υλικών, της επαναχρησιμοποίησης, της ανακύκλωσης και του σχεδιασμού των κτιρίων μας, με γνώμονα τη μακροβιότητα, την ευελιξία και τη δυνατότητα αποσυναρμολόγησης.

Για παράδειγμα, το νέο εθελοντικό πρότυπο Μηδενικού Άνθρακα στο Ηνωμένο Βασίλειο (UK NZC) θέτει τους παρακάτω στόχους για νεόδμητα κτίρια γραφείων, με δύο κομβικά χρονικά σημεία, το 2030 και το 2050:

- Το 2030 η καταναλισκόμενη ενέργεια δεν θα πρέπει να ξεπερνά τις 72 kWh/m²/έτος και το 2050 τις 45 kWh/m²/έτος.
- Ο ενσωματωμένος άνθρακας κατά την κατασκευή δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 2030 τα 550 kg/CO₂e/m² και το 2050 τα 60 kg/CO₂e/m².

Για υφιστάμενα κτίρια στα οποία πρόκειται να γίνει ριζική ενεργειακή αναβάθμιση, οι στόχοι που τίθενται για το 2030 και το 2050 είναι οι εξής:

- Το 2030 η καταναλισκόμενη ενέργεια δεν θα πρέπει να ξεπερνά τις 85 kWh/m²/έτος και το 2050 τις 55 kWh/m²/έτος.
- Ο ενσωματωμένος άνθρακας κατά την κατασκευή δεν θα πρέπει να ξεπερνά το 2030 τα 450 kg/CO₂e/m² και το 2050 τα 50 kg/CO₂e/m².

Αυτοί οι στόχοι παραθέτονται, κατά κύριο λόγο, ώστε να αναδειχθεί η τάση μεγέθους της μείωσης του ανθρακικού αποτυπώματος που θα απαιτηθεί μέσα σε μία εικοσαετία για τα κτίρια Μηδενικού Άνθρακα.

Προκρινόμενες λύσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Κεντρικό ερώτημα παραμένει το πώς και αν είναι εφικτό να επιτευχθούν αυτοί ή ανάλογοι στόχοι.

Η παγκόσμια τάση ως προς τον στόχο της μείωσης των ανθρακικών εκπομπών σε αποδεκτά επίπεδα επικεντρώνεται στους παρακάτω άξονες:

- Ενεργειακή απόδοση κτιρίων, χρησιμοποιώντας παθητικά και μηχανικά συστήματα, αλλά και παραγωγή ενέργειας μέσω της χρήσης ανανεώσιμων πηγών.

- Εξηλεκτρισμός ενεργειακών χρήσεων και κατάργηση συστημάτων με βάση τα ορυκτά καύσιμα (όπως πετρέλαιο και φυσικό αέριο).

- Οριζόντια μείωση των ανθρακικών εκπομπών σε όλη την εφοδιαστική αλυσίδα, που αφορά τη δημιουργία ή αναβάθμιση ενός κτιρίου.

Ως προς τον ενσωματωμένο άνθρακα, η απάντηση παραμένει σύνθετη καθώς πρόκειται για πολυπαραγοντικό ζήτημα, με την εμπλοκή πολλών μερών σε ολόκληρη την εφοδιαστική αλυσίδα, πληθώρα προϊόντων και διαδικασιών. Ωστόσο, η λογική παραμένει η ίδια: το βασικό ζητούμενο είναι η υιοθέτηση πρακτικών και η χρήση υλικών με χαμηλό ανθρακικό δείκτη. Η χρήση ξυλείας, ανακυκλωμένου χάλυβα ή/και αλουμινίου, τσιμέντου που παράγεται με οικολογικό τρόπο (π.χ. GGBS), αλλά και φυσικά υλικά μόνωσης αποτε-

λούν ικανοποιητικές εναλλακτικές λύσεις για τη μείωση του κτιριακού ανθρακικού αποτυπώματος.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα νέα κτίρια απαιτούν μεγάλες ποσότητες ενσωματωμένου άνθρακα για την οικοδόμησή τους, η καλύτερη δυνατή πρακτική είναι η οριστική κατάργηση του παγιωμένου μοντέλου «κατεδάφιση-ανέγερση νέων κτιρίων» και η αντικατάστασή του από την αναβάθμιση και τη μετασκευή υφιστάμενων κτισμάτων, εφόσον η κατάσταση του υφιστάμενου κτίσματος το επιτρέπει (παλαιότητα, στατικότητα κ.λπ.).

Ως προς τις λειτουργικές εκπομπές άνθρακα, οι ενδεδειγμένες λύσεις είναι ήδη δοκιμασμένες, με ενδεικτικό παράδειγμα το πρότυπο Παθητικών κτιρίων, όπου τίθενται αυστηροί στόχοι ενεργειακής κατανάλωσης και σαφείς προδιαγραφές. Πρόκειται για ένα πρότυπο υλοποίησης, εφαρμόσιμο και πλέον αποδεδειγμένα αποτελεσματικό, εφόσον προηγηθεί καλός σχεδιασμός και άρτια υλοποίηση.

Κάποιες από τις λύσεις, ο συνδυασμός των οποίων δύναται να κατείνειει προς αυτή την κατεύθυνση, είναι οι εξής:

Παθητικά Μέτρα (στρατηγικές που δεν απαιτούν μηχανικά συστήματα)

- Επαρκής θερμομόνωση του κτιριακού κελύφους
- Εξάλειψη ή περιορισμός θερμογεφυρών (η ύπαρξή τους οφείλεται στην ασυνέχεια της θερμομονωτικής στρώσης)
- Χαμηλής θερμοδιαπερατότητας υαλοπετάσματα, με ειδική επίστρωση
- Επαρκής εξωτερική σκίαση
- Ψυχρά υλικά στις στέγες
- Χαμηλή αεροστεγανότητα
- Ανοιγόμενα παράθυρα για παθητικό εξαερισμό

Ενεργητικά Μέτρα (τεχνολογίες ή συστήματα που απαιτούν μηχανική λειτουργία)

- Θέρμανση και ψύξη μέσω υψηλής απόδοσης αντλιών
- Μηχανικός εξαερισμός με ανάκτηση θερμότητας
- Φωτισμός LED με αισθητήρες
- Φωτοβολταϊκά στη στέγη
- Ηλιακοί συλλέκτες
- Σύστημα διαχείρισης κτιρίου
- Συσσωρευτές αποθήκευσης ενέργειας

Σε αυτό το σημείο να σημειωθεί πόσο σημαντική είναι η μελέτη από εξειδικευμένες ομάδες, που λαμβάνει χώρα χωρίς στον σχεδιασμό. Με αυτό τον τρόπο εκμεταλλευόμαστε στο έπακρο τον συνδυασμό μερικών από τα παραπάνω μέτρα, προσφέροντας ολιστικές λύσεις στα κτίριά μας.

Το Κάθετο Δάσος στην περιοχή Porta Nuova στο Μιλάνο

© PEXELS, ALBERTO COTOGNI

Entropia Building, 2022

Το Entropia αποτελεί ένα διεθνώς αναγνωρισμένο παράδειγμα βιώσιμης ανακαίνισης, συνδυάζοντας την ιστορική διατήρηση με σύγχρονα πρότυπα ενεργειακής απόδοσης. Βρίσκεται στο Κέιμπριτζ της Αγγλίας και πρόκειται για έναν πενταώροφο σκελετό από σκυρόδεμα της δεκαετίας του 1930. Το έργο αναδεικνύει τις δυνατότητες μιας ολιστικής, βιώσιμης αναβάθμισης που καταφέρνει να έχει μειωμένες εκπομπές άνθρακα και υψηλή ενεργειακή αποδοτικότητα.

Κύρια χαρακτηριστικά βιωσιμότητας:

- Προσέγγιση «fabric-first», η οποία επικεντρώνεται στο κέλυφος του κτιρίου: Η σχεδιαστική στρατηγική ακολούθησε το πρότυπο EnerPHit (πρότυπο Παθητικών Κτιρίων) για αναβαθμίσεις, δίνοντας προτεραιότητα στη δραστική μείωση της ενεργειακής ζήτησης μέσω της θερμομόνωσης στο κέλυφος του κτιρίου.
- Ενεργειακή απόδοση: Το κτίριο καταναλώνει μόλις το 15% της ενέργειας σε σχέση με πριν την ανακαίνιση, επιτυγχάνοντας εκτιμώμενη εξοικονόμηση κόστους £1,5 εκατομμυρίου κατά τα πρώτα 15 χρόνια λειτουργίας.
- Μείωση ενσωματωμένου άνθρακα: Χρησιμοποιήθηκαν ανακτημένα και μεταχειρισμένα υλικά σε διάφορες εφαρμογές, όπως η πλιακή στέγη, ο εσωτερικός φωτισμός, καθώς και έπιπλα και εξοπλισμός. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του συνολικού ενσωματωμένου άνθρακα, εξοικονομώντας πάνω από 21.000 κιλά διοξειδίου του άνθρακα.
- Πιστοποίηση BREEAM και WELL

The Forge Building, 2022

Το The Forge, που βρίσκεται στο Λονδίνο, σχεδιάστηκε ώστε να γίνει το πρώτο εμπορικό κτίριο που κατασκευάζεται και λειτουργεί σύμφωνα με το πλαίσιο Μηδενικών ανθρακικών εκπομπών του UK Green Building Council (UKGBC).

Κύρια χαρακτηριστικά βιωσιμότητας:

- 25% μείωση των εκπομπών άνθρακα κατά την παραγωγή και κατασκευή, σε σχέση με συμβατικά έργα
- 40% μείωση στον υποδομή και 22% μείωση στον υπερδομή και την πρόσωση
- 44% μείωση στις λειτουργικές εκπομπές άνθρακα σε σχέση με τους κτιριακούς κανονισμούς
- Το κτίριο είναι πλήρως ηλεκτρικό, λειτουργώντας με αποδοτικές αντλίες θερμότητας αέρα
- Ενσωμάτωση φωτοβολταϊκών πάνελ και παθητικού σχεδιασμού για τη διαχείριση ψύξης, θέρμανσης και φωτισμού
- Πιστοποίηση NABERS, BREEAM και WELL
- 100% εκτροπή αποβλήτων κατασκευής και κατεδάφισης από χωματερές
- Χρήση τοπικών και ανακυκλωμένων υλικών, όπως χάλυβα και σκυρόδεμα, με μειωμένο ενσωματωμένο άνθρακα
- Σκελετός με δυνατότητα μελλοντικής αποσυναρμολόγησης και επαναχρησιμοποίησης

The Tavros Project, υπό διαμόρφωση

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα έργα αυτή τη στιγμή εγχωρίως είναι το πιλοτικό έργο The Tavros Project. Πρόκειται για τη ριζική αναβάθμιση μιας προσφυγικής πολυκατοικίας του 1970 στον Ταύρο. Το κτίριο αναμένεται να πετύχει τους εξής στόχους:

- Μείωση της ζήτησης ενέργειας για θέρμανση και ψύξη κατά 90%
- Θετικό ενεργειακό ισοζύγιο, αφού το κτίριο αναμένεται να παράγει, μέσω φωτοβολταϊκών, δύο φορές παραπάνω ενέργεια από αυτή που θα καταναλώνει
- Σημαντικές συνθήκες θερμικής άνεσης, με τις θερμοκρασίες στο εσωτερικό να είναι σταθερές καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (20-25°C)

- Πιστοποίηση σύμφωνα με το πρότυπο Παθητικών κτιρίων

Συμπερασματικά

Καταλήγοντας, η κοινωνία, ο κατασκευαστικός κλάδος αλλά και ο καθένας από εμάς ξεχωριστά καλούμαστε να συνειδητοποιήσουμε την ευθύνη μας απέναντι στο περιβάλλον και τον πλανήτη. Είναι ζωτικής σημασίας να κατανοήσουμε τον ρόλο που μπορού-

με να διαδραματίσουμε στον μετριασμό και την ανασχεση της κλιματικής κρίσης. Στην Ελλάδα ειδικότερα, η υπερθέρμανση των τελευταίων ετών δημιουργεί πια μεγάλες δυσκολίες στην καθημερινή διαβίωση και δη στο αστικό περιβάλλον, και φαίνεται να μην υπάρχει ακόμα ένα συμπαγές συστημικό πλαίσιο που να στηρίζει αυτή την κατεύθυνση (τόσο σε κλίμακα δήμου, περιφέρειας, κεντρικής κυβέρνησης). Τέλος, σκόπιμο είναι να ενθαρρυνθούν και να στηριχθούν τέτοιες κινήσεις μέσα από στοχευμένες επιδοτήσεις, φοροελαφρύνσεις και γενικότερα ικανά κίνητρα, δίχως τα οποία καθίσταται αρκετά δυσχερές η υλοποίηση τέτοιων παρεμβάσεων προς μια πράσινη μετάβαση. Υπάρχει ήδη πληθώρα λύσεων στη διάθεσή μας, αρκεί να αναγνωρίσουμε ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να κατεδαφίζουμε άκριτα ή να χτίζουμε «γυάλινους πύργους» με τεράστιες ενεργειακές απαιτήσεις. ■

*Ο Θοδωρής Χαριτίδης σπούδασε Φυσική στο Ηράκλειο και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Eindhoven (Ολλανδία) και στο Κάρντιφ (Ουαλία). Είναι σύμβουλος ενέργειας και αειφορίας κτιρίων. Τα τελευταία 5 χρόνια εργάζεται στη Verte Ltd. στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Υπάρχει πληθώρα λύσεων, αρκεί να αναγνωρίσουμε ότι δεν μπορούμε να συνεχίσουμε να κατεδαφίζουμε άκριτα ή να χτίζουμε «γυάλινους πύργους» με τεράστιες ενεργειακές απαιτήσεις

ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΠΡΟΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

ΚΤΙΡΙΟΥ ΠΟΥ ΘΥΜΙΖΕΙ ΔΗΜΗΤΡΗ ΠΙΚΙΩΝΗ

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΑΜΠΑΟΥ*

Μα κάπου εδώ το είχα, στη δεξιά τσέπη. Α, να το! Ωπ, τι έγινε; Πού είναι το υπόλοιπο; Χμ, εδώ. Άλλα δύο κομματάκια στην αριστερή τσέπη. Μάλλον ο μικρός θα το έκανε, τέλος πάντων... Αθανασίου Διάκου, Αγία Παρασκευή. Εκεί βρίσκεται, λέει, μία ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής μονοκατοικία, που είναι ακόμα σε χρήση και αντιστέκεται στη λαίλαπα της σύγχρονης ανοικοδόμησης. Ένα σπίτι που θυμίζει Δημήτρη Πικιώνη —μπορεί και έργο του Πέτρου Πικιώνη—, αλλά πιθανότερα πρόκειται για πρώιμο έργο ενός αρχιτέκτονα έκπληξη, που τότε πέραγε τη νεοπαρδοσιακή φάση του. Ας ξεκινήσω.

Το ζιγκ-ζαγκ της Μιχαλακοπούλου έχει πάντα την πλάκα του. Από το κουφάρι του Χίλτον (θα πρέπει να το συνηθίσουμε ως The Elysian τώρα;) και τη μισοκρυμμένη πλατεία Βραζιλίας, στο απολύτως αδιάφορο εκατέρωθεν. Ευτυχώς τη βαρετή διαδρομή διασκεδάζει η σκέψη ότι κάποιος πάει αντίθετα στη ροή του Ιλισού, λες κι ο δρόμος είναι σε μια πορεία πάνω στην ασφαλισμένη κοίτη του ποταμού που έρεε κάποτε, έστω και ως φαντασίωση μιας μυθικής Αθήνας.

Γρήγορα βγαίνω στη Μεσογείων και η οπτική ανοίγει, το φως γίνεται έντονα διάχυτο. Η μεγάλη πινακίδα στο αντίθετο ρεύμα παρουσιάζει μια εικόνα από το μέλλον: το νέο κτίριο διοίκησης της ΔΕΗ, στο πρώην στρατόπεδο Πλέσσα κοντά στο Πεντάγωνο, θα μοιάζει με ένα τεράστιο Π που ξαπλώνει στο έδαφος με τα σκέλη του ανοικτά στη λεωφόρο. ΟΚ... Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τέτοια έργα σύγχρονης αρχιτεκτονικής εμφανίζονται όλο και συχνότερα στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια, με τις καμπύλες τους και τις περσίδες τους, τα ενεργειακά τους δώματα και τις πράσινες όψεις τους, εντυπωσιακά επιθετικά και ταυτόχρονα περιβαλλοντικά ευαίσθητα, εκπρόσωποι αυτού που ο Δανός σταρ αρχιτέκτονας Bjarke Ingels περιγράφει με τον όρο «ηδονιστική βιωσιμότητα».

Ενώ χαζεύω τη φωτορεαλιστική αναπαράσταση, νιώθω το αυτοκίνητο να επιβραδύνει από μόνο του. Ευτυχώς τα συστήματα ενεργητικής ασφάλειας δεν περίμεναν τη δική μου αντίδραση. Μπροστά μου ένα λευκό ηλεκτρικό ΙΧ (μα πού τα φορτίζουν όλα αυτά;) κινείται αργά, αθόρυβα, υπεροπτικά. Πίσω μου σέρνεται ένα φορτηγό ΔΧ, με μπλε μουσαμά, απομεινάρια της δεκαετίας του '80, που βρυχώμενο βγάζει γκριζούς καπνούς. Αλλάζω σταθμό στο ραδιόφωνο. Κοιτάζω δεξιά. Ξανά μπροστά. Βλέπω από τον καθρέφτη τα πίσω παιδικά

καθίσματα. Εμείς δεν είχαμε τέτοια ως παιδιά τη δεκαετία του '80. Ούτε ζώνες δεν είχαμε καλά καλά. Καλύτερα τώρα, όχι; Όπως και να 'χει, έχουν γεμίσει τριμμάτα από μπισκότα — να θυμηθώ να τα καθαρίσω.

Η Μεσογείων αρχίζει ξανά να τσουλάει και σε λίγο βρίσκομαι στο ύψος του Νομισματοκοπείου. Τρεις έφηβοι Ρομά διασχίζουν γρήγορα τον δρόμο, χωρίς να περιμένουν να πάρουν την άδεια από το φανάρι των πεζών. Είναι και αυτό ένα από τα επικίνδυνα παιχνίδια τους. Ο καταυλισμός, που μισοφαίνεται από τον δρόμο, με τα ξύλινα παραπήγματα και τα απλωμένα πολύχρωμα σεντόνια, είναι και δεν είναι μέρος της πόλης. Δεν περνάει κανείς από εκεί άλλωστε, αν δεν έχει λόγο. Γι' αυτό και η περιοχική διατηρεί τη μεταιχμακή της ταυτότητα, παρά τις υποκριτικές εξαγγελίες για εξευγενισμό και ενσωμάτωση. Ποιος είπε ότι ο πολυεδομικός καθωσπρεπισμός έχει σχέση με την ειλικρίνεια και τη συνέπεια; Μεγάλα λόγια που τσαλαβουτούν σε μια ρηχή και κοινότοπη ρητορική.

Μετά από λίγο διακρίνεται ο τρούλος της εκκλησίας και μπροστά της παιδάκια που χοροπηδούν πάνω κάτω μέσα σε ένα πολύχρωμο, φουσκωτό τραμπολίνο. Στρίβω δεξιά στην πλατεία, πιο πάνω αριστερά και μετά πάλι δεξιά για να πιάσω την Αγίου Ιωάννου. Οι σειρές από τα αστέρια με τις καμπύλες ουρές εκατέρωθεν του δρόμου θυμίζουν ότι είμαστε σε περίοδο γιορτών. Ή μήπως είναι φοίνικες με φύλλα σε σχήμα αστεριού; Μικρή σημασία έχει η μορφή. Πριν από λίγους μήνες δεκάδες φωτάκια σε σειρές υπόσχονταν Χριστούγεννα.

Σε λίγα λεπτά βρίσκομαι να στέκομαι απέναντι από τη διώροφη μονοκατοικία που είναι, δίχως αμφιβολία, μια πολύ ενδιαφέρουσα περίπτωση. Την φωτογραφίζω από διαφορετικές γωνίες και ζουμάρω στις λεπτομέρειες. Με τον εμφανή σκελετό από σκυρόδεμα, την αργολιθοδομή στο ισόγειο, την προεξέχουσα πλάκα της στέγης, το έρκερ και τα ξύλινα κουφώματα, εντάσσεται πολύ καλά στο περιβάλλον της, χωρίς να αναφέρεται σε κάτι προϋπάρχον, που δεν υπήρχε άλλωστε στο πευκόδασος που ήταν κάποτε η περιοχή. Ιδιαίτερο σπίτι, πράγματι. Κάποια στιγμή θα μάθουμε και τον δημιουργό του.

Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι στο ακριβώς διπλανό οικοπέδο βρίσκεται μια πολυκατοικία του Κυριάκου Κρόκου. Ένα από τα λιγότερο γνωστά έργα του πρόωρα χαμένου αρχιτέκτονα, που αποτελεί ωστόσο χαρακτηριστικό δείγμα αυτού που ο ίδιος πρότεινε ως απάντηση στις τυπικές, μοντέρνες εργολαβικές οικοδομές. Και εδώ εμφανής σκελετός μεπτόν αλλά και εμφανής τοιχοποιία από συμπαγή τούβλα. Σαν ένα τυπικό γιαπί, πριν τα σοβατίσματα, χτισμένο με ανώτερης ποιότητας υλικά. Κτιστά στηθαία, καμπύλοι τοίχοι από υαλότουβλα, πέργκολες στα δώματα και ξύλινα καφασωτά. Πώς θα ήταν η Αθήνα αν επικρατούσε αυτός ο τύπος της τούβλινης πολυκατοικίας χωρίς σοβάδες; Σίγουρα θα βλέπαμε μια άλλη εικόνα συνολικά, περισσότερο αυτόχθονη, παρα-

ΥΠΟ
ΚΑΤΑ-
ΣΚΕΥΗ

δοσιακή ή χειροποίητη, μια πόλη χωρίς εξωτερικό δέρμα, που πιθανώς θα γερνούσε καλύτερα.

Αυτό όμως που πλέον επικρατεί παντού γύρω είναι ο νέος τύπος της μινιμαλ λευκογκρίζας πολυκατοικίας. Μια αισθητική που δεν είναι και τόσο νέα, αφού πρακτικά ακολουθεί ένα στιλ που εμφανίστηκε πριν από είκοσι και βάλε χρόνια στις ακριβές συνοικίες των βορείων και νοτίων προαστίων. Αυτός ο early 2000s ευ ζην μινιμαλισμός, που εισήγαγαν καταξιωμένα γραφεία όπως οι ISV σε Φιλοθέη και Εκάλη, Βουλιαγμένη και αλλού, έρχεται σήμερα να γίνει το νέο στάνταρ της εργολαβικής κατασκευής. Σαν να μη μεσολάβησε τίποτα. Σαν η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική και το πρότυπο ζωής που αυτή αντιπροσωπεύει να καθηλώθηκαν στην προ-ολυμπιακή Αθήνα και τις ναρκισσοιστικές προβολές της. Να θεωρείς φρέσκο αυτό που άλλοι κατανάλωναν είκοσι χρόνια πριν! Τι να πεις... Κοιτάζω το ρολόι μου: 02:22 μ.μ., 64 παλμοί, 80% στρες. Ας φύγω.

Αποφασίζω να επιστρέψω στο κέντρο από την Περιφερειακή Υμηττού. Περνάω τα διόδια της οδού Γραβιάς και μετά το πρώτο τούνελ, η πανοραμική θέα της πόλης ανοίγεται στα δεξιά μου. Από εδώ ψηλά η Αθήνα γίνεται και πάλι Αθήνα: μια φωτεινή μέρα με καθαρή ατμόσφαιρα η θάλασσα από μικρά λευκά κουτάκια πλημμυρίζει το λεκανοπέδιο μέχρι την Πάρνηθα και την Πεντέλη, ενώ ο Λυκαβηττός και η Ακρόπολη ξεχωρίζουν και οδηγούν το βλέμμα προς την πραγματική θάλασσα. Ένα χιλιόμετρο παρακάτω το μάτι μου πάνει τη γλυπτική επέμβαση της Νέλλας Γκόλαντα και της Ασπασίας Κουζούπη. Μια ευφυής και ευαίσθητη insitu σύνθεση από πέτρες, φυτά, χώμα, μπετονένιους κυβόλιθους και απομεινάρια σημάτων και μηχανημάτων του εργοταξίου. Μια δημόσια εικαστική δήλωση, την οποία δεν βλέπεις αν δεν αναζητήσεις να τη δεις. Από τα κουμπιά του τιμονιού αλλάζω συνέχεια ραδιοφωνικούς σταθμούς, χωρίς να βρίσκω κάτι που να μου αρέσει.

Η κατάβαση μέσα από το δάσος της Καισαριανής είναι μια σταθερή και γνώριμη εμπειρία. Σε

αυτό το τοπίο τίποτα δεν έχει αλλάξει· όσα χρόνια το θυμάμαι παραμένει το ίδιο και απαράλλακτο. Σαν οι ρυθμοί και οι εναλλαγές της καθημερινότητας να χάνουν εδώ την ισχύ τους. Η μεγάλη μάντρα στα αριστερά μου, και κυρίως όσα είναι πίσω της, επιβάλλουν τη δική τους ιεραρχία, αφού τελικά «έξω του κόσμου το αποθανόν ου πίπτει». Πλησιάζω τη Near East με την εμβληματική είσοδο δωρικού ρυθμού. Ωρα για μια σύντομη στάση.

— Ένα διπλό εσπρέσο.

— Ζάχαρη;

— Λίγη καστανή.

Παντού στην πόλη τα καφέ αποτελούν, εδώ και χρόνια, τους κύριους τόπους της κοινωνικότητας. Και το συγκεκριμένο μικρό μαγαζάκι, αρκούντως πολύχρωμο και ποπ, στο ισόγειο ενός από τα εναπομείναντα προσφυγικά της Καισαριανής, είναι όσο οικείο, ζεστό και φροντιστικό χρειάζεται, όπως ήταν κάποτε τα κτίρια που το κοινωνικό κράτος έφτιαξε μαζικά για τους εκτοπισμένους της Μικράς Ασίας.

Στο τέρμα της Εθνικής Αντιστάσεως ένας τεράστιος γερανός δουλεύει για τη νέα στάση του μετρό. Μια στάση που μάλλον έγινε εύκολα αποδεκτή, σε αντίθεση με τον χαμό που έγινε για τη στάση του Κολωνακίου —όπου μέσα σε λίγες ημέρες «ξεριζώθηκε» η περίτεχνη δημιουργία της Σουζάνας και του Δημήτρη Αντωνάκη, μαζί με τα δέντρα της πλατείας— και, ακόμα περισσότερο, για τη στάση της πλατείας Εξαρχείων, όπου η ψηλή περιφραγή και η συνεχής παρουσία της αστυνομίας γύρω της, μοιάζουν σαν να προσπαθούν να προστατέψουν την πόλη από κάποιο αγριεμένο θηρίο που πρέπει πάση θυσία να μείνει μαντρωμένο.

Παρκάρω το αυτοκίνητο στη Νηρηίδων, προσπερνάω το εργοτάξιο του μετρό κατά μήκος της Ναϊάδων, διασχίζω τη Βασιλέως Κωνσταντίνου, βαδίζω δίπλα στο Πολεμικό Μουσείο και πιάνω τη Βασιλίσσης Σοφίας με κατεύθυνση προς Σύνταγμα. Ο δυτικός ήλιος πέφτει πλάγια και φωτίζει το κίτρινο των ηεσμένων φύλλων. Στο βρεγμένο πεζοδρόμιο τα μάρμαρα φαίνονται πιο στιλνά και διάφανα, συνομιλώντας με τα μαρμάρινα μέλη των παρακείμενων νεοκλασικών μεγάρων του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα. Ασυνείδητα βάζω το χέρι στην τσέπη. Πάνω το σκισμένο χαρτάκι που είναι λίγο πιο ζεστό από το χέρι μου. Το περιεργάζομαι. Από πίσω έχει ζωγραφισμένη μια μπλε καρδούλα. Χαμογελάω και συνεχίζω τον δρόμο μου. ■

*Ο Κώστας Τσιαμπάος είναι αρχιτέκτονας, αναπληρωτής καθηγητής στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Ε.Μ.Π., όπου διδάσκει Ιστορία και Θεωρία της Αρχιτεκτονικής. Είναι ο συντονιστής του ελληνικού do.co.mo.mo. Σπούδασε στην Αθήνα (ΕΜΠ) και τη Νέα Υόρκη (GSAPP Columbia University). Τα τελευταία του βιβλία είναι το «From Doxiadis' Theory to Pikionis' Work: Reflections of Antiquity in Modern Architecture» (London & New York: Routledge, 2018) και το «Αμφίθυμη νεωτερικότητα: 9+1 κείμενα για τη μοντέρνα αρχιτεκτονική στην Ελλάδα» (Επίκεντρο, 2017).

Πώς θα ήταν η Αθήνα
αν επικρατούσε ο τύπος
της τούβλινης πολυκατοικίας
χωρίς σοβάδες; Σίγουρα θα
βλέπαμε μια άλλη εικόνα,
πιο αυτόχθονη, παραδοσιακή
ή χειροποίητη.

blue

Σταθμός ταχυφόρτισης
έως 300 kW DC

blue

Η πράσινη μετακίνηση σήμερα είναι ...blue

Η ηλεκτροκίνηση αλλάζει τον τρόπο που κινούμαστε και η **ΔΕΗ blue**, ένα από τα πιο εκτεταμένα δίκτυα φόρτισης στη νοτιοανατολική Ευρώπη, κάνει την ηλεκτροκίνηση ακόμα πιο προσβάσιμη σε όλους, **με πάνω από 2.600 σημεία φόρτισης που αυξάνονται δυναμικά.**

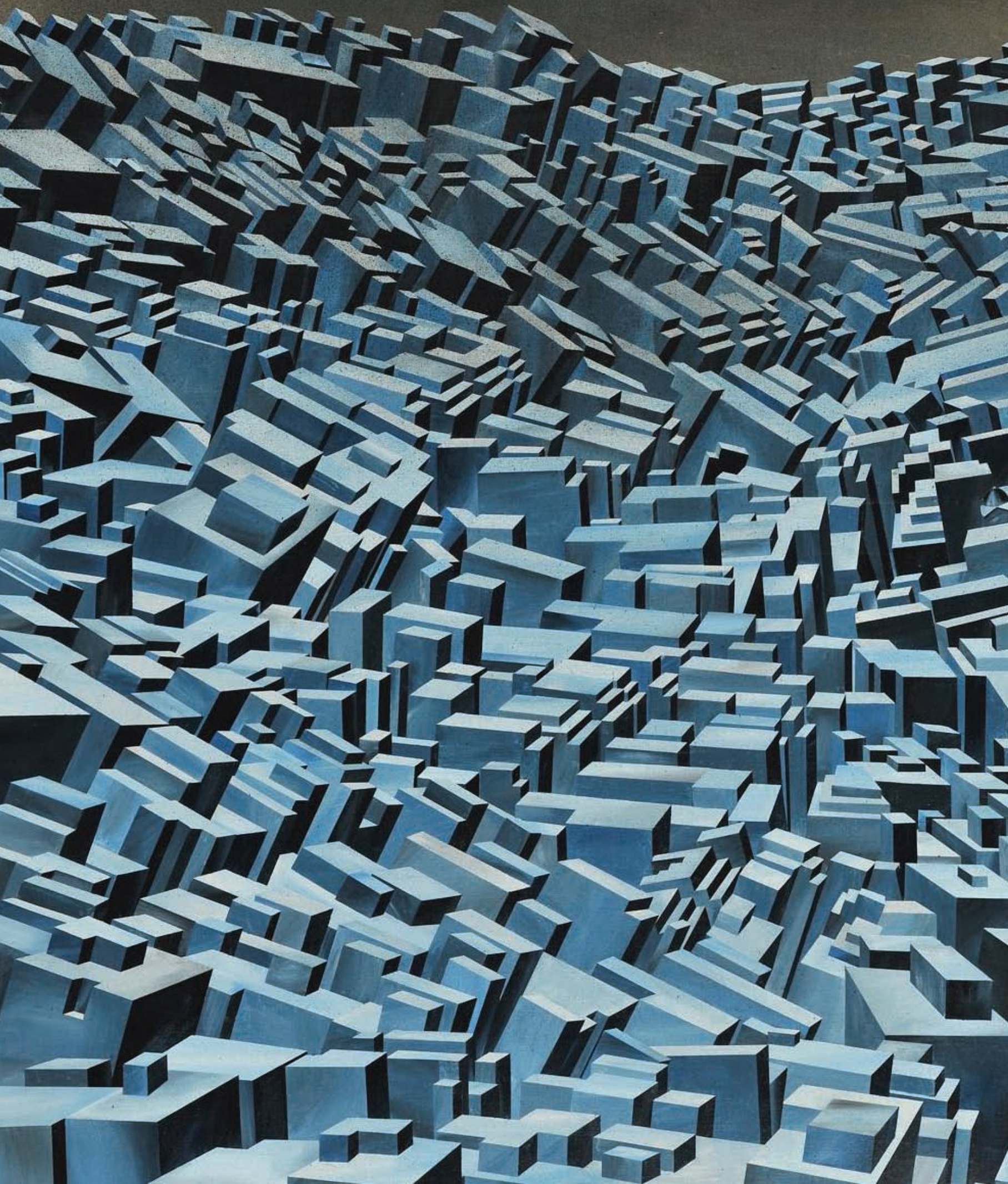
Σήμερα **περισσότερα από 320 σημεία ταχυφόρτισης** βρίσκονται ήδη σε κομβικά σημεία, για να κάνουν τη φόρτιση των ηλεκτρικών αυτοκινήτων **ακόμα πιο γρήγορη.**

Κατεβάστε την ανανεωμένη
εφαρμογή PPC blue

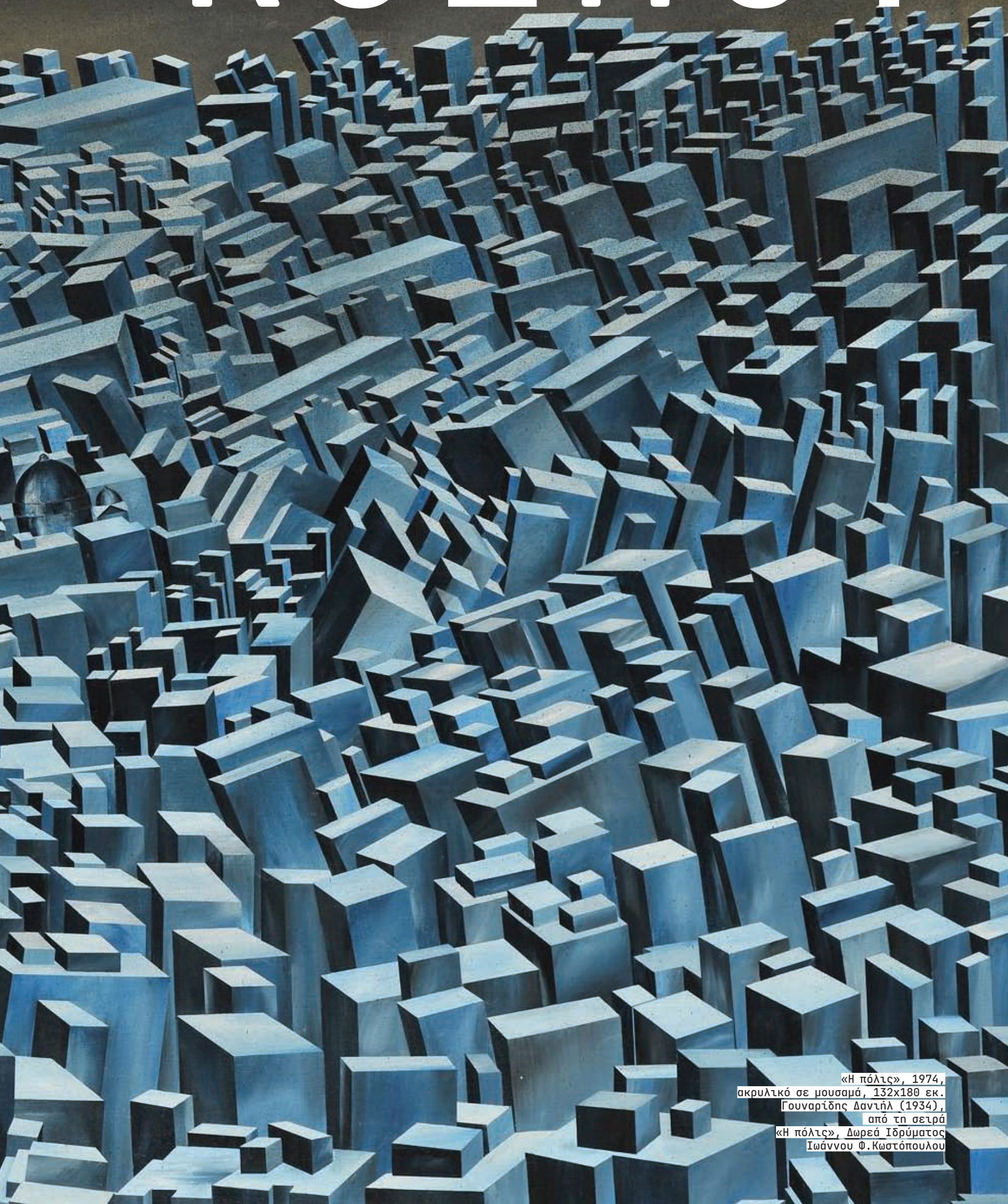

Το μέλλον
φορτίζει
deibblue.com

02 ΠΟΛΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

«Η πόλις», 1974,
ακρυλικό σε μουσαμά, 132x180 εκ.
Γουναρίδης Δανιήλ (1934),
από τη σειρά
«Η πόλις», Δωρεά Ιδρύματος
Ιωάννου Φ. Κωστόπουλου

Η

Μ

Ε

Τ

Α

Μ

Ο

Ρ

Φ

Ω

Σ

Η

Η

Η

Η

Η

Η

Η

ΤΟ «ΘΑΥΜΑ» ΤΗΣ ΣΑΓΚΑΗΣ: ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Του ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, έχουν συμβεί μεγάλες πολεοδομικές και αρχιτεκτονικές αλλαγές στη Σαγκάη, καθιστώντας τη μεγαλύτερη πόλη της Κίνας μια από τις πλέον εμβληματικές μεγαλουπόλεις στον κόσμο. Η Σαγκάη συνδυάζει σήμερα την παραδοσιακή κινεζική αρχιτεκτονική με τις σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές. Αν και η Σεντζέν θεωρείται η κινεζική πόλη που έχει προοδεύσει και μεταμορφωθεί περισσότερο τα τελευταία τριάντα χρόνια, η Σαγκάη διαθέτει τέτοιο ιστορικό καμβά που καθιστά την πρόοδό της πιο ενδιαφέρουσα.

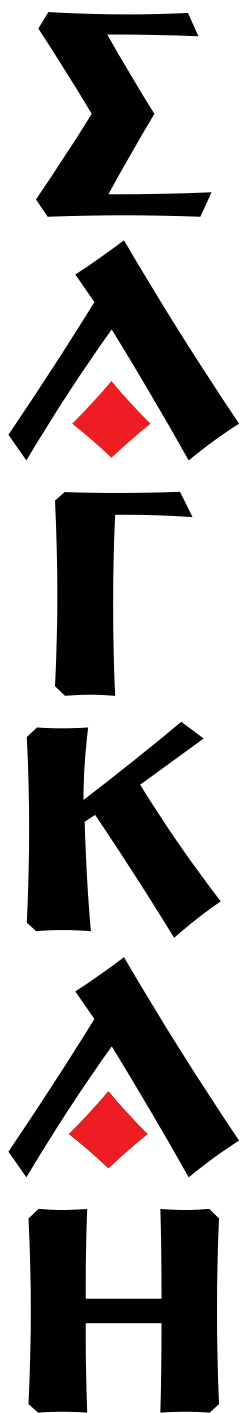
Τις πολεοδομικές εξελίξεις πυροδότησε η πολιτική των Οικονομικών Ζωνών και Ειδικών Περιοχών, η οποία στη Σαγκάη συνδυάστηκε με τη Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου (*Shanghai Free Trade Zone*), που το 2013 αποτέλεσε καταλύτη για την ανάπτυξη περιοχών όπως η Pudong. Η Pudong, από αγροτική και υποβαθμισμένη περιοχή, μεταμορφώθηκε σε διεθνές οικονομικό κέντρο. Παράλληλα, η Σαγκάη αντιμετώπισε τις ανάγκες του αυξανόμενου πληθυσμού μέσω της κατασκευής ουρανοξυστών, πολυώροφων συγκροτημάτων κατοικιών και αναβάθμισης των υποδομών. Στη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, ανασχεδιάστηκε ως Βιώσιμη Πόλη με εφαρμογές τύπου smart cities, οι οποίες περιλαμβάνουν τη χρήση τεχνητής νοημοσύνης για τη διαχείριση της κυκλοφορίας και της ενέργειας, καθώς και με πράσινους χώρους και πάρκα για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Παρά το παλιρροϊκό κύμα του εκσυγχρονισμού, έγινε προσπάθεια διατήρησης ιστορικών περιοχών, όπως το Bund, και τα παραδοσιακά σπίτια shikumen έχουν υποστεί αποκατάσταση, διατηρώντας, εν μέρει τουλάχιστον, την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης. Τα shikumen, τα οποία συνδυάζουν κινεζικά και δυτικά στοιχεία, έχουν επανεμφανιστεί σε νέα έργα όπως στο Xintiandi, μια πρότυπη περιοχή ψυχαγωγίας και εμπορίου.

Από την άλλη πλευρά, στη Σαγκάη (όπως και στη Σεντζέν, στο Πεκίνο, στην Γκουανγκζού, στη Χανγκζού, στην Τσονγκτσίνγκ, στην Τσιαντζίν και στην Τσενγκντού) χτίστηκαν μερικοί από τους πιο εντυπωσιακούς ουρανοξύστες στον κόσμο: ο Πύργος της Σαγκάης, ο δεύτερος υψηλότερος στον κόσμο, ολοκληρώθηκε το 2015· ο Πύργος Jin Mao και το Παγκόσμιο Οικονομικό Κέντρο της Σαγκάης ενισχύουν τον εντυπωσιακό ορίζοντα της Pudong, στον οποίον περιλαμβάνεται το Lujiazui Finance and Trade Zone, όπου βρίσκονται τα πιο εμβληματικά κτίρια της κινεζικής μεγαλούπολης. Η αποκατάσταση της περιοχής Bund –γνωστής για τα αποικιοκρατικά της κτίρια–, η δημιουργία πεζοδρόμων και χώρων πρασίνου και η δημιουργία του Century Park, του μεγαλύτερου πάρκου της Σαγκάης, εντάχθηκαν σε ένα μεγαλεπήβολο πρόγραμμα καταπολέμησης της ρύπανσης, στο πλαίσιο ενός εκσυγχρονισμού τεράστιας κλίμακας και ταχύτητας. Οι ουρανοξύστες ανεγέρθηκαν με κριτήριο τη βιωσιμότητα: για παράδειγμα ο Πύργος της Σαγκάης, κατασκευή του γραφείου Gensler, θεωρείται ένα από τα πιο βιώσιμα κτίρια στον κόσμο, με ενσωμάτωση πράσινων τεχνολογιών. Γενικά, υπήρχε και υπάρχει φροντίδα συνδυασμού της κινεζικής παράδοσης με την τεχνολογία αιχμής, μολονότι οι περισσότεροι αρχιτέκτονες –Kohn Pedersen Fox (KPF), Adrian Smith (SOM), Atelier Deshaus, Moshe Safdie and Associates, Zaha Hadid, Gensler, Rem Koolhaas– ήταν και παραμένουν εισαγόμενοι.

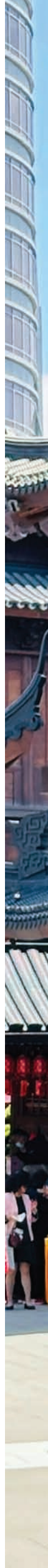
Τα προβλήματα δεν λείπουν. Η Σαγκάη, με πληθυσμό που ξεπερνά τα 24 εκατομμύρια, αντιμετωπίζει πίεση στις υποδομές της: η ανάγκη για στέγαση και μεταφορές οδηγεί στη δημιουργία υπερβολικά πυκνών πολυκατοικιών, ενώ η ταχεία βιομηχανοποίηση και η χρήση ορυκτών καυσίμων έχουν προκαλέσει σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα. Όσο για τις αναπλάσεις και γενικότερα για τον αστικό εξευγενισμό, οδήγησαν, όπως παντού, σε εκτοπίσεις κατοίκων, σε κατεδάφιση παραδοσιακών οικισμών και σε αύξηση των τιμών των ακινήτων.

Η Σαγκάη παραμένει πρότυπο της σύνθετης σχέσης μεταξύ αστικού εκσυγχρονισμού και πολιτιστικής κληρονομιάς, προσφέροντας πλούσια παραδείγματα πολεοδομικών και αρχιτεκτονικών επεμβάσεων, που αντανακλούν τόσο τις δυνατότητες όσο και τις προκλήσεις μιας παγκόσμιας μητρόπολης. Για τους αυτόχθονες, που τη θυμούνται στη δεκαετία του 1970, έχει γίνει αγνώριστη: αν και ήταν πάντοτε σημαντικό βιομηχανικό κέντρο της Κίνας, με έμφαση στη βαριά βιομηχανία, στην κλωστοϋφαντουργία και στη ναυπηγική, οι οικονομικές δραστηριότητες περιορίζονταν σε εγχώρια κλίμακα· υπό τον έλεγχο του κεντρικού σχεδιασμού της σοσιαλιστικής οικονομίας, υπήρχε μικρή σύνδεση με τη διεθνή αγορά. Σήμερα είναι παγκόσμιο οικονομικό και χρηματοοικονομικό κέντρο, και το χρηματιστήριό της θεωρείται από τα μεγαλύτερα στον κόσμο· φιλοξενεί έδρες πολυεθνικών εταιρειών και προσελκύει επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας, ενώ ο τουρισμός έχει αναπτυχθεί σε εκατομμύρια διεθνείς επισκέπτες ετησίως.

Το 1970 η πόλη είχε κυρίως χαμηλά κτίρια, με περιοχές που θύμιζαν αγροτικούς οικισμούς, το οδικό δίκτυο και η δημόσια συγκοινωνία ήταν περιορισμένα, και στην αρχιτεκτονική κυριαρχούσαν τα shikumen. Σήμερα η Σαγκάη έχει γίνει σύμβολο της μεσαίας και ανώτερης τάξης στην Κίνα, αν και όχι χωρίς κοινωνικές ανισότητες, που δεν συνάδουν με τον «σοσιαλισμό». Συγκριτικά με άλλες κινεζικές πόλεις, παρότι η Σεντζέν είναι κορυφαίο παράδειγμα μεταμόρφωσης από ψαροχώρι σε παγκόσμια μητρόπολη, καθώς η Σαγκάη είχε ήδη ισχυρές οικονομικές βάσεις και πολιτιστική σημασία πριν από τριάντα χρόνια, φαίνεται σήμερα σαν μια αστική οντότητα με βαθύτερες και πιο στέρεες ρίζες. ■

ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

Η Σαγκάη παραμένει πρότυπο
της σύνθετης σχέσης μεταξύ
αστικού εκσυγχρονισμού
και πολιτιστικής κληρονομιάς

35

ΠΙΕΝΤΣΑ

Η ιδαντική πόλη της Αναγέννησης

ΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΑ

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ

ΣΤΗΝ ΤΟΣΚΑΝΗ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΣΥΜΒΟΛΟ ΤΟΥ

ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

Του ΣΤΑΥΡΟΥ ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Μια μικρή πόλη στην Τοσκάνη, η Πιέντσα, θεωρείται το πρότυπο της αναγεννησιακής πολεοδομίας, αρχιτεκτονικής και «ατμόσφαιρας». Χάρη στο όραμα του Πάπα Πίου Β΄ και στο έργο του αρχιτέκτονα Μπερνάρντο Ροσελίνου, κατά τον 15ο αιώνα η Πιέντσα έγινε σύμβολο του ουμανισμού της Αναγέννησης. Στόχος των δημιουργών της ήταν μια πόλη ευταξίας και αρμονίας, αρετές που αντικατοπτρίζονταν σε όλα τα επιμέρους σημεία της. Μέχρι σήμερα, η Πιέντσα θεωρείται υπόδειγμα επιτυχημένης μικρής πόλης, που έχει διατηρήσει την αναγεννησιακή της φυσιογνωμία.

Καρδιά της πόλης είναι μια τραπεζοειδής πλατεία, η Πιάτσα Πίου Β΄, περιτριγυρισμένη από τέλεια εναρμονισμένα κτίρια. Ανάμεσά τους, ο Καθεδρικός Ναός της Ανάληψης της Θεοτόκου, με κομψή πρόσοψη και φωτεινό εσωτερικό, εμπνευσμένο από τον γερμανικό γοτθικό ρυθμό. Μεταξύ των καλλιτεχνημάτων του ναού υπάρχουν πέντε αγιογραφίες της λεγόμενης «Σχολής της Σιένας», καθώς και μια βυζαντινή κεφαλή από επιχρυσωμένο ασήμι, την οποία είχε χαρίσει στον Πάπα Πίο Β΄ ο Δεσπότης του Μορέως, Θωμάς Παλαιολόγος, το 1461, με τη δέσμευση ότι θα επιστρεφόταν στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους.

Τελικά, το λείψανο επεστράφη το 1964 από τον Πάπα Παύλο ΣΤ΄ και έκτοτε φυλάσσεται στον Ιερό Ναό του Αγίου Ανδρέα στην Πάτρα. Ένα ακόμα περίφημο κτίριο είναι το Παλάτσο Πικολόμνι, κατοικία του Πάπα, με έναν αναγεννησιακό κήπο και πανοραμική θέα στην κοιλάδα Όρτοια. Η ίδια η κοιλάδα είναι Μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO: η Πιέντσα βρίσκεται σ' ένα μαγευτικό τοπίο από λόφους, κυπαρίσσια και μεσαιωνικά χωριά.

Η ιστορία της συνδέεται με τις πολεοδομικές και κοινωνικές ουτοπίες της Αναγέννησης (Thomas More, Tommaso Campanella), που ήταν επηρεασμένες από τις θεωρίες του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Ο Πάπας Πίος Β΄, αυτόχθων της Πιέντσας, που αρχικά ήταν γνωστή ως Κορσινιάνο, αποφάσισε να δημιουργήσει μια «ιδανική πόλη» και ανέθεσε τον σχεδιασμό της στον Μπερνάρντο Ροσελίνου, μαθητή του μεγάλου γλύπτη, αρχιτέκτονα και θεωρητικού της τέχνης Λεόν Μπατίστα Αλμπέρτι. Μέσα σε λίγα χρόνια (1459-1462), το Κορσινιάνο εφάρμοσε τις αρχές της αναγεννησιακής πολεοδομίας και αρχιτεκτονικής: αν και η εκκλησία του Αγίου Φραγκίσκου, μονόκλιτη, είναι χτισμένη τον 13ο αιώνα σε γοτθικό ρυθμό και προϋπήρχε της δημιουργίας της Πιέντσας, το Μέγαρο Αμανάτι, κατοικία του καρδινάλιου της Παβίας Τζάκομο Αμανάτι, υπέστη αναγεννησιακές επεμβάσεις και το παλιό φρουρίο του Σαν Κάρλο μετατράπηκε το 1634 σε μοναστήρι και κατόπιν σε παρθεναγωγείο. Όταν χτίστηκε ο Καθεδρικός Ναός (Cattedrale dell'Assunta), το Δημαρχείο, το Επισκοπικό Μέγαρο (κατοικία του καρδινάλιου Ροντρίγκο Βοργιά), το Κορσινιάνο αποκόπηκε από τη Σιένα και ακολούθησε τον δικό του δρόμο ως αστικό κέντρο.

Το Κορσινιάνο αναφέρεται και σε μια από τις νουβέλες του Βοκάκιου, αλλά η ιστορία του είναι πολύ παλιότερη: στον λόφο υπάρχουν ίχνη κατοίκησης από την προϊστορική και ρωμαϊκή εποχή. Κατά τον 13ο αιώνα είχε οχυρωθεί με τείχη και είχε δοθεί σαν φέουδο στην οικογένεια Πικολόμνι, μέλος της οποίας ήταν ο Αινείας Σίλβιο Πικολόμνι, που έγινε ο Πάπας Πίος Β΄. Όταν επανασχεδιάστηκε η πόλη, τα μεσαιωνικά τείχη του οικισμού επισκευάστηκαν και η κεντρική οδός που χάραξε ο Ροσελίνου (η οποία τώρα φέρει το όνομά του) ένωσε στα δύο άκρα της τις μεσαιωνικές πύλες τους. Οι πολεοδομικές επεμβάσεις ξεκίνησαν το 1459 και με τη συμβολή 20.000 εργατών, το μεσαιωνικό Κορσινιάνο μετατράπηκε στην Πιέντσα, την πόλη του Πίου. Ο Πάπας πέθανε το 1464. Η Πιέντσα κατελήφθη το 1502 από τα στρατεύματα των Βοργιά, το 1530 από τον Κάρολο Ε΄ και το 1559 πέρασε στα χέρια των Μεδίκων της Φλωρεντίας, ακολουθώντας στο εξής τις τύχες της μεγάλης φλωρεντικής οικογένειας.

Καθώς η Πιέντσα θεωρείται η κατ' εξοχήν ιταλική πόλη, με αναλλοίωτη αρχιτεκτονική και ρυμοτομία, έχει χρησιμοποιηθεί αρκετές φορές ως σκηνικό κινηματογραφικών ταινιών —όπως το «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Φράνκο Τζεφφρέλι, η «Νοσταλγία» του Αντρέι Ταρκόφσκι, «Ο Άγγλος ασθενής» του Άντονι Μινγκέλα, ο «Μονομάχος», το ρομαντικό «Κάτω από τον ήλιο της Τοσκάνης» — και σειρών όπως οι «Μέδικοι» (2016-19). ■

Η Πιέντσα, η κατ' εξοχήν ιταλική πόλη με αναλλοίωτη αρχιτεκτονική και ρυμοτομία, έχει χρησιμοποιηθεί αρκετές φορές ως σκηνικό κινηματογραφικών ταινιών

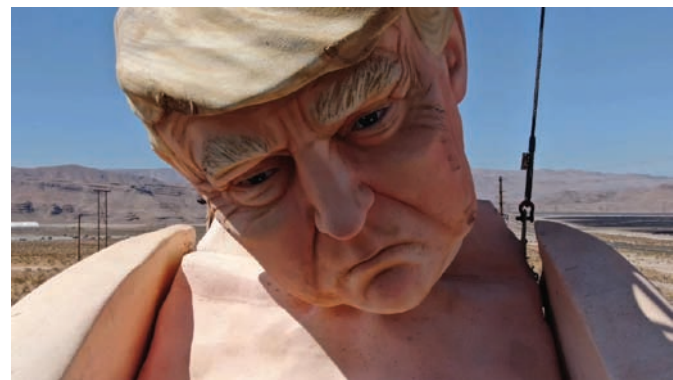
ΑΘΗΝΑ
City
LIVES

37

Το Λας Βέγκας συντίθεται από πολλά στοιχεία που προκαλούν κριντζάρισμα, αλλά μια γυμνή μαριονέτα ύψους 13,10 μέτρων που απεικονίζει τον Ντόναλντ Τραμπ, νομίζω ότι ξεπέρασε το σύννηδες επίπεδο του κιτς στην Πόλη της Αμαρτίας. Φτιαγμένος από αφρό, ο γιγαντιαίος Τραμπ ζυγίζει πάνω από 2,7 τόνους και ταξίδεψε στις Ηνωμένες Πολιτείες ως μέρος της περιοδείας «Crooked and Obscene Tour», με πρώτο σταθμό το Βέγκας. Στη συνέχεια, η μαριονέτα στήθηκε στο Φοίνιξ της Αριζόνα, στο Μάντισον του Γουισκόνσιν και στο Ντιτρόιτ. Αλλά πουθενά δεν ταίριαζε περισσότερο από όσο στο Λας Βέγκας. Σύμφωνα με τους διοργανωτές της περιοδείας, η απεικόνιση του γυμνού Τραμπ «είναι μια τολμηρή δήλωση για τη διαφάνεια, την ευαλωτότητα και τη δημόσια εικόνα των πολιτικών προσώπων». Εμένα πάντως μου φαίνεται πως η αισθητική του Λας Βέγκας έχει διαχυθεί πλέον σε όλες τις Ηνωμένες Πολιτείες: η πρωτεύουσα του τζόγου δείχνει τον δρόμο στην αρχιτεκτονική, στη χωροταξία και στην ίδια τη φυσιογνωμία του αμερικανικού καπιταλισμού.

Το Λας Βέγκας είναι μια τεχνητή πόλη με βραχύ παρελθόν, στη μέση της ερήμου: πολεοδομικό πείραμα, πρόταση τρόπου ζωής, fun city – fun υπό τον όρο να μην είσαι από τους χαμένους των τυχερών παιχνιδιών. Κάθε χρόνο, προστίθεται στην πόλη μια καινούργια κατασκευή, μια καινούργια επιχείρηση που δεν θα μπορούσε να υπάρχει πουθενά αλλού στον κόσμο. Πού αλλού θα ευδοκίμούσε ένα Μουσείο της Μαφίας; Ένα Μουσείο του Liberace; Ένα Μουσείο του Φωτισμού Νέον, όπου παλιές φωτεινές επιγραφές κατατάσσονται στο «Νεκροταφείο του Νέον»; Πού αλλού θα μπορούσε να χτιστούν καζίνα σαν το Caesar's Palace ή σαν το Aladdin; Πού αλλού θα διενεργούνταν «Εξωτικά καλλιστεία» (whatever that means); Στο Βέγκας υπάρχει κι ένα μουσείο του Ερωτισμού, αλλά ίσως αυτό να μπορούσε να χτιστεί και αλλού.

Το Λας Βέγκας είναι επίσης η πόλη των εμπρησμών: το 1980 κάηκε το ξενοδοχείο MGM· το 1981 κάηκε το Hilton· το 2019 το Alpine Motel· φταίνε οι καύσωνες αλλά και η απροσεξία των προσωρινών κατοίκων. Οι προσωρινοί, οι περαστικοί, οι νομάδες –40 εκατομμύρια ετησίως– είναι πολύ περισσότεροι από τους μόνιμους κατοίκους της πόλης, ο πληθυσμός της οποίας υπολογίζεται γύρω στις 640.000: το 40% είναι μη ισπανόφωνοι λευκοί, το 33% είναι ισπανόφωνοι, το 13% είναι Μαύροι, το 8% Ασιάτες – μέσα σε δέκα χρόνια ο λευκός πληθυσμός, που το 1970 αντιπροσώπευε μια συντριπτική πλειοψηφία (87,6%), έγινε μειονότητα. Ακριβώς εξαιτίας της προσωρινότητας –εδώ έρχονται άνθρωποι για ένα συνέδριο, για ένα πάρτι εργένηδων, για να ξεφαντώσουν μετά από ένα διαζύγιο, για τα 21α γενέθλια «της ενηλικίωσης» ή για να παντρευτούν μισο-αστεία μισο-σοβαρά–, το Βέγκας ενθαρρύνει τη χαοτική συμπεριφορά και τις κακές αποφάσεις. Και παρότι τα δημογραφικά δεδομένα αλλάζουν δημιουργώντας ή τροποποιώντας τους φυλετικούς και γλωσσικούς θύλακες –όπως το Chinatown ή τη μαύρη γειτονιά Historic Westside–, η φυσιογνωμία της παιχνιδούπολης παραμένει αμετάβλητη στο πέρασμα του χρόνου. Όπως είπα, ξεφυτρώνουν καινούργιες κατασκευές –για παράδειγμα η πρόσφατη Sphere, ένας συναυλιακός χώρος που κόστισε 2,3 δισεκατομμύρια

ΛΑΣ ΒΕΓΚΑΣ Fun

Η ΓΥΜΝΗ ΜΑΡΙΟΝΕΤΑ ΤΟΥ ΝΤΟΝΑΛΝΤ ΤΡΑΜΠ ΚΑΙ Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΕΓΚΑΣ

Του ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗ

δολάρια και που δεσπόζει από το 2023 ανάμεσα στους αστραφτερούς πύργους των καζίνο—, αλλά εντάσσονται όλες στην ίδια αισθητική του γιγαντισμού και της απομίμησης, του kits, του pastiche. Εξαιρείται το τρένο υψηλής ταχύτητας Brightline West που ετοιμάζεται (σιγά σιγά...) για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2028 και προορίζεται να αντικαταστήσει τα αεροπορικά και τα οδικά ταξίδια μεταξύ της Νότιας Καλιφόρνιας και της Νεβάντας.

Η γραμμή ακολουθεί τον διαπολιτειακό 15, τον οποίο διανύουν πάνω από 40 εκατομμύρια άνθρωποι ετησίως: το ταξίδι με ΙΧ αυτοκίνητο από το Λος Άντζελες στο Λας Βέγκας διαρκεί πάνω από τέσσερις ώρες, ενώ τα λεωφορεία καλύπτουν τη διαδρομή σε πέντε έως επτά ώρες, ανάλογα με την κίνηση που πυκνώνει και γίνεται ιδιαίτερα προβληματική τα Σαββατοκύριακα. Μερικές φορές την Κυριακή, οι οδηγοί που επιστρέφουν στο Λος Άντζελες παγιδεύονται σε μποτιλιαρίσματα μήκους έως και 30 χιλιομέτρων. Εξάλλου, αν και υπάρχουν απευθείας πτήσεις, οι διαδικασίες στο αεροδρόμιο προσθέτουν τόσο χρόνο στη διαδρομή ώστε καταντούν μεγάλη ταλαιπωρία.

Το Λας Βέγκας έχασε την υπηρεσία επιβατικού τρένου το 1997, όταν η Amtrak ακύρωσε το Desert Wind, ένα σχετικά αργό τρένο: τώρα, το Brightline, που θα χρησιμοποιεί τεχνολογία Siemens Velaro, υπόσχεται ταχύτητα μέχρι 290 χιλιόμετρα την ώρα, πράγμα που σημαίνει ότι σε δυο ωρίτσες οι Λος Άντζελένους θα βρίσκονται καταμεσής στο Strip. Θα υπάρχουν δρομολόγια κάθε 45 λεπτά. Αν επιτύχει η Brightline, ίσως αλλάξει ολόκληρη την αμερικανική νοοτροπία για τις μεταφορές και γίνεи αφορμή για την ανανέωση και τον εκσυγχρονισμό του σιδηροδρομικού δικτύου. Επίσης, θα ευνοήσει ακόμα περισσότερο τον τουρισμό στο Λας Βέγκας, το οποίο τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να αποκτήσει επισκέπτες με ενδιαφέροντα πέραν του τζόγου. Μία εξ αυτών των προσπαθειών αφορά τον αθλητισμό —η πόλη φιλοξενεί μπάσκετ, μπέιζμπολ και ένα Grand Prix της Formula 1—, μολονότι ο αθλητισμός εμπίπτει επίσης στον τζόγο: τα αθλητικά στοιχήματα έχουν γίνει το επίσημο τοπικό χόμπι. Οι συγγραφείς του «*Learning from Las Vegas*», του βιβλίου που το 1972 απενοχοποίησε την αρχιτεκτονική της πόλης, ασκώντας κριτική στον μνημειώδη, βουβό και άχαρο μοντερνισμό, θα εκπλαγούν απ' όσα μάθαμε από το Λας Βέγκας κι απ' όσα έχουν συζητηθεί τα τελευταία πενήντα χρόνια. Για πολλούς το Λας Βέγκας αντιπροσωπεύει τον

Μαριονέτα του Ντόναλντ Τραμπ, ύψους 13 μέτρων, εμφανίστηκε και εξαφανίστηκε μυστηριωδώς στον αυτοκινητόδρομο 15 βορείως του Λας Βέγκας

εκμεταλλευτικό καπιταλισμό στην πιο γκροτέσκα του μορφή: ένα ιδιωτικοποιημένο κράτος επιτήρησης, το οποίο χρησιμοποιεί χειραγωγητικές και εθιστικές τεχνολογίες για να θηρεύει πελάτες· ένας τόπος όπου τα κατώτερα στρώματα εργάζονται σκληρά μέρα νύχτα, για να προσφέρουν ανούσια ψυχαγωγία στους ολοένα και πιο πλούσιους, καταστρέφοντας τους πόρους του κόσμου, καθώς ο πλανήτης περιστρέφεται προς την αναπόφευκτη καταστροφή του. Από την άλλη πλευρά, ή από την ίδια πλευρά, η ιστορία του Λας Βέγκας αποκαλύπτει κάθε πτυχή της ψηφιακής ζωής: είναι ένας ξεκάθαρος φακός για να δούμε τις Ηνωμένες Πολιτείες· ό,τι αλλού είναι κρυμμένο, εδώ υπάρχει σε καθημερινή ορατότητα· ό,τι καλύπτεται από υψηλή κουλτούρα, εδώ είναι ξεγυμνωμένο. Follow the money. Όπως φαίνεται κι από τη γυμνή μαριονέτα του Ντόναλντ Τραμπ, δεν υπάρχει φίλτρο ευπρέπειας.

Έτσι, τρεις μέρες είναι το μέγιστο που μπορεί να περάσει κάποιος στο Λας Βέγκας χωρίς να τρελαθεί. Μόνο ο θόρυβος από τους κερματοδέκτες —φρουτάκια, κουλοχέρηδες— και τα φώτα που αναβοσβήνουν όλο το εικοσιτετράωρο αρκούν για να χάσεις τη θέληση για ζωή ή για να παλαβώσεις. Προστίθεται η αποπνικτική ζέστη, που επιδεινώνεται όπως παντού, η σκόνη της ερήμου, οι ουρές ανθρώπων και οχημάτων, τα ακανή πάρκινγκ, τα παρεκκλήσια για γάμους αστραπή, τα καταστήματα που πουλάνε ετερόκλητα αντικείμενα: αντίκες, βιβλία, αλκοολούχα ποτά, παιχνίδια, όλα σε αισχρή αφθονία. Μια πινακίδα που γράφει «Μέθυσσε και κάνε ψώνια» είναι η ουσία του Λας Βέγκας. Και παρ' όλ' αυτά, οι αυτόχθονες ισχυρίζονται πως η πόλη διαθέτει πλούσια καλλιτεχνική σκηνή, ένα στρώμα διανοησης που συγκεντρώνεται γύρω από το πανεπιστήμιο της Νεβάντα, το Θέατρο Μπαλέτου, τη Φιλαρμονική του Λας Βέγκας, το Κέντρο Σμιθ για τις Παραστατικές Τέχνες, μια μεγάλη ποικιλία καλλιτεχνών του δρόμου. Εγώ πάντως δεν έχω καταφέρει να ανακαλύψω τίποτα απ' όλα τούτα· δεν ξέρω καν μουσικές μπάντες από το Λας Βέγκας· ξέρω μόνο ένα μυθιστόρημα, το «*Fear and Loathing in Las Vegas*» του Hunter S. Thompson, που δεν μου αρέσει καθόλου· αλλά, πράγματι, όσες ταινίες τοποθετούνται σ' αυτή την πόλη κερδίζουν από τη φαντασμαγορία — αναπόφευκτα.

Το ίδιο πάνω κάτω ισχύει για τη Νέα Ορλεάνη, πλην όμως η Νέα Ορλεάνη έχει ιστορία, είναι «τόπος», δεν έχει χτιστεί για ανθρώπους που έρχονται από αλλού, ούτε αποτελείται από μια φαινομενικά ατέλειωτη σειρά εμπορικών κέντρων και εγκαταστάσεων αμφιβόλου γούστου, τύπου Damien Hirst ή «*Crooked and Obscene Tour*». Ασχήμια, αρχιτεκτονική και παραστατική, υπάρχει σε όλες τις αμερικανικές πολιτείες: κτίρια σοβιετικού μπρουταλισμού, φουτουριστικές κατασκευές που προκαλούν πόνο στα μάτια· αλλά το Λας Βέγκας διαθέτει μια δική του, εξωφρενική κακογουστιά. Η πύργοι Veer παραείναι μουσταρδί· ο πολυώροφος κερματοδέκτης Slotzilla είναι ένας εφιάλτης —ίσως οι άνθρωποι που τον σχεδίασαν να έπρεπε να συλληφθούν— κι όσο για τις τοιογραφίες της Art District, πατάς τέρμα το γκάζι για να απομακρυνθείς όσο γρηγορότερα μπορείς. ■

Η πρωτεύουσα του τζόγου δείχνει τον δρόμο στην αρχιτεκτονική, στη χωροταξία και στην ίδια τη φυσιογνωμία του αμερικανικού καπιταλισμού

ΔΟΥΒΛΙΝΟ

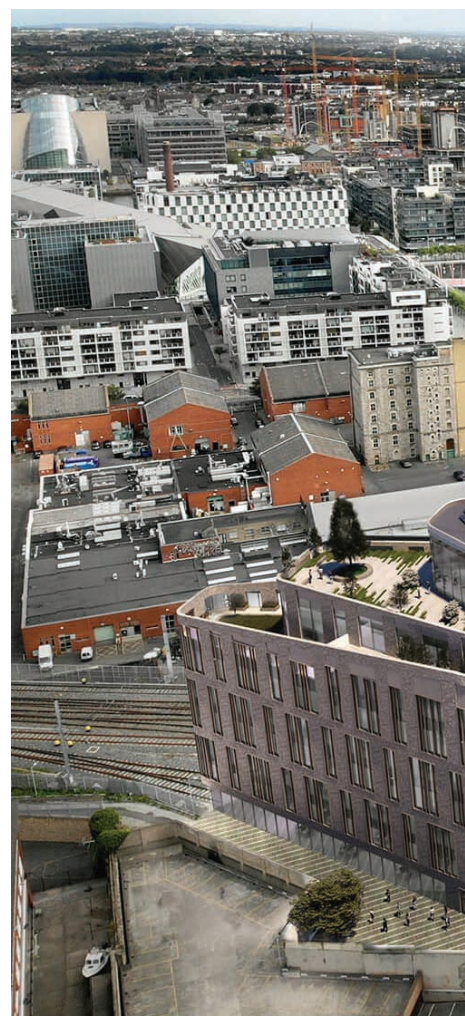
Γράμμα
από το

ΒΛ

ΙΝΟ

ΠΑΛΙΑ ΠΟΛΗ, ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΥΛΙΚΑ,
ΟΡΑΜΑ ΨΗΦΙΑΚΟΥ ΚΑΙ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΥ
ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ

Του ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΚΟΥΤΣΙΟΥΚΗ*

Ήρθα στο Δουβλίνο τον Μάιο του 2022 με ανέμικτα συναισθήματα, όπως όλοι όσοι φτάνουν σε μια άγνωστη πόλη. Και δεν άργησα να διαπιστώσω ότι το Δουβλίνο είναι ζωντανό παράδειγμα του πώς οι πόλεις μπορούν να συνδυάσουν την πλούσια ιστορική τους ταυτότητα με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τα νέα υλικά για ένα βιώσιμο μέλλον. Το Δουβλίνο, με ρίζες που ανάγονται στον 9ο αιώνα, έχει εξελιχθεί από εμπορικό κέντρο των Βίκινγκ σε τεχνολογικό κόμβο της Ευρώπης, υιοθετώντας καινοτόμες πρακτικές και υλικά που ανταποκρίνονται στις προκλήσεις του 21ου αιώνα. Το 2022 ανακηρύχθηκε η 3η πιο πράσινη πόλη της Ευρώπης και θεωρείται μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες πόλεις στον τομέα της βιωσιμότητας, μαζί με την Γκρενόμπλ, το Όσλο και το Γκέτεμποργκ.

Οι πρώτοι κάτοικοι εγκαταστάθηκαν στις όχθες του ποταμού Λίφεϊ κατά τον 9ο αιώνα: η τοποθεσία αποδείχτηκε στρατηγικής σημασίας και αποτέλεσε τις απαρχές μιας πόλης που έμελλε να εξελιχθεί στο μεγαλύτερο πολιτιστικό και οικονομικό κέντρο της Ιρλανδίας. Σήμερα, ο ποταμός Λίφεϊ διατρέχει την πόλη κόβοντάς τη στα δύο και συνδέοντας το παρελθόν με το παρόν: στα στενά δρομάκια και στα λιθόστρωτα σοκάκια του, ο καθένας μπορεί ακόμα να αισθανθεί την ιστορία να ζωντανεύει μέσα από τα παλιά γεωργιανά κτίρια, τις γέφυρες που ενώνουν τις δύο πλευρές της πόλης, όπως η εμβληματική Ha'penny Bridge, και τα ιστορικά ορόσημα, όπως το Κάστρο του Δουβλίνου και ο Καθεδρικός του Αγίου Πατρικίου. Η πέτρα, το ξύλο και ο

σίδηρος χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή κτιρίων, τειχών και σκαφών, ενώ στα σύγχρονα κτίρια που υψώνονται στις όχθες του, αντικατοπτρίζεται η ταυτότητα μιας πόλης σε συνεχή μετάβαση και εξέλιξη.

Κατά μήκος του ποταμού, τα κτίρια της Γεωργιανής εποχής (1714-1830) υπενθυμίζουν την κλασική αρχιτεκτονική, ενώ στις γειτονιές των Docklands υψώνονται σύγχρονα κτίρια από γυαλί, χάλυβα και ανακυκλωμένα υλικά, όπως το σκυρόδεμα, το ξύλο από πιστοποιημένα δάση, μπαμπού και άχυρο, ανακυκλωμένο μέταλλο και βιοδιασπώμενα υλικά από μύκητες. Ομάδες αρχιτεκτόνων αναπτύσσουν βιοαποδομησιμα και ανανεώσιμα δομικά υλικά χρησιμοποιώντας το μυκήλιο, το βλαστικό μέρος των μυκήτων, προσφέροντας καινοτόμο προσέγγιση στη βιώσιμη δόμηση. Έργα όπως το CHQ Building και το Boland's Mills χρησιμοποιούν προηγμένα υλικά, που εξασφαλίζουν υψηλή ενεργειακή απόδοση και χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Η ενσωμάτωση πράσινων στεγών και φωτοβολταϊκών συστημάτων ελέγχει τη θερμοκρασία και βελτιώνει την ποιότητα του αέρα, καθιστώντας την πόλη πιο ανθεκτική στις κλιματικές αλλαγές.

Περπατώντας στην πόλη συνειδητοποιώ ότι η επιστήμη των υλικών εξελίσσεται και συμπαρασύρει μαζί την αρχιτεκτονική σε έναν δυναμικό μοχλό καινοτομίας στον σχεδιασμό και την κατασκευή μέσω μιας αναθεωρημένης γκάμας βιομηχανικών επεξεργασμένων υλικών όπως το ξύλο, τα κεραμικά, τα μέταλλα, το σκυρόδεμα, το γυαλί και τα συνθετικά πολυμερή. Ειδικά μέτρα για τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, για παράδειγμα ο υπολογισμός του ενσωματωμένου άνθρακα και ενέργειας, καθιστούν τη βιωσιμότητα βασικό κριτήριο επιλογής, όπως το σκυρόδεμα με την εκτεταμένη χρήση του. Νέα υλικά και η διεπιστημονικότητα ανοίγουν τον δρόμο για πρωτοποριακά σχέδια που συνδυάζουν την επιστήμη με την αισθητική, ανταποκρινόμενα στις προκλήσεις του σήμερα, ενώ ενσωματώνουν την ιστορία κάθε πόλης.

Με την εγκατάσταση τεχνολογικών κολοσσών όπως η Google, το Facebook και η Microsoft, η πόλη επενδύει συνεχώς σε ψηφιακές υποδομές, έξυπνες λύσεις αστικής μετακίνησης και βιώσιμες πρακτικές. Σε αυτό πρωτεύοντα ρόλο παίζουν τα υλικά, και με αυτό τον τρόπο το Δουβλίνο συμβολίζει μια πόλη που μπορεί να τιμή το παρελθόν της, ενώ παράλληλα πρωτοπορεί στον δρόμο προς το μέλλον, αναδεικνύοντας την αρμονική ένωση της παράδοσης με την τεχνολογική πρόοδο.

Από το Συνεδριακό Κέντρο με τη χρήση γυαλιού υψηλής ενεργειακής απόδοσης έως τη Samuel Beckett Bridge με ενσωματωμένες τεχνολογίες IoT, το Δουβλίνο φαίνεται προσηλωμένο στη βιωσιμότητα, σε ένα όραμα αειφόρου αστικής ζωής. Ανάμεσα στα παραδείγματα, το One Central Plaza ξεχωρίζει για τη χρήση ανακυκλωμένων υλικών και ενεργειακά αποδοτικών λύσεων, ενώ το Exo Building –το ψηλότερο εμπορικό κτίριο στην Ιρλανδία (17 όροφοι)– ενσωματώνει προηγμένα συστήματα διαχείρισης ενέργειας, μειώνοντας σημαντικά το περιβαλλοντικό του αποτύπωμα. Το Exo Building, σχεδιασμένο από τους Shay Cleary Architects, έχει χαρακτηρι-

στικό εξωτερικό μεταλλικό σκελετό (exoskeleton), ο οποίος παραπέμπει στις παραδοσιακές βιομηχανικές γερανογέφυρες της περιοχής του λιμανιού του Δουβλίνου. Επιπλέον, διαθέτει εκτεταμένο φυτεμένο δώμα 1.000 τ.μ., προσβάσιμο σε όλους τους ενοίκους, προσφέροντας πανοραμική θέα στην πόλη. Τέτοια έργα αποτελούν πρότυπα για το πώς ο σύγχρονος σχεδιασμός μπορεί να συνδυαστεί με την περιβαλλοντική ευαισθησία. Επιπλέον, το Δουβλίνο επενδύει σε τεχνολογίες που εξασφαλίζουν την ανθεκτικότητα και τη βιωσιμότητα των κτιρίων του. Κτίρια όπως το The Greenway Hub στην πανεπιστημιούπολη Grangegorman και το CHQ Building, ένα πυράντοχο έργο του Σκοτσέζου μηχανικού John Rennie the Elder, φτιαγμένο από κυτοσίδηρο και σφυρήλατο σίδηρο, δείχνουν πώς τα αναπαλαιωμένα και σύγχρονα αρχιτεκτονικά έργα μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Αυτές οι πρωτοβουλίες, στις οποίες προστίθενται κατασκευές όπως το Maytree's Dwelling, σχεδιασμένο από τους ODOS Architects, και το Plastic House, σχεδιασμένο από την Architecture Republic, ενισχύουν τη θέση του Δουβλίνου ως πόλης προτύπου, που δεν είναι στατική αλλά ζωντανός οργανισμός, ο οποίος εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Η Ιρλανδία αποτελεί παγκόσμια πρωτοπορία στη βιώσιμη αρχιτεκτονική

Η Ιρλανδία αποτελεί παγκόσμια πρωτοπορία στη βιώσιμη αρχιτεκτονική, προωθώντας καινοτόμα σχέδια πράσινων κτιρίων και χρησιμοποιώντας υλικά φιλικά προς το περιβάλλον. Το 2021, το 54% των οργανισμών στην Ιρλανδία επικεντρώθηκε σε πράσινα έργα, ξεπερνώντας τον παγκόσμιο μέσο όρο. Εμβληματικά κτίρια, όπως τα κεντρικά γραφεία του Twitter στην Ευρώπη και η Κεντρική Τράπεζα της Ιρλανδίας, έχουν λάβει κορυφαίες περιβαλλοντικές πιστοποιήσεις. Το Ιρλανδικό Συμβούλιο Πράσινων Κτιρίων προωθεί βιώσιμες πρακτικές, αν και αντιμετωπίζει την έλλειψη εξειδικευμένων επαγγελματιών. Επιπλέον, καινοτόμα οικιστικά έργα αναδεικνύουν τη δέσμευση της χώρας για οικολογικό σχεδιασμό.

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται για την κατασκευή μιας βιώσιμης πόλης είναι κρίσιμα και απολύτως απαραίτητα για την επίτευξη ενός οικολογικού και λειτουργικού αστικού περιβάλλοντος. Πρόκειται για ανακυκλωμένα μέταλλα, βιοδιασπώμενες πολυμερικές ουσίες, τοιμέντο χαμηλών εκπομπών CO₂ και ηλιακούς συλλέκτες, που εξασφαλίζουν χαμηλή ενεργειακή κατανάλωση και βιώσιμη ανάπτυξη. Παράλληλα, νέες τεχνολογίες, όπως οι αισθητήρες παρακολούθησης της κυκλοφορίας, μειώνουν τη συμφόρηση και την κατανάλωση ενέργειας.

Παράλληλα, το Δουβλίνο

έχει υιοθετήσει μια στρατηγική έξυπνης πόλης που βασίζεται στα ανοιχτά δεδομένα, καθιστώντας τη μητροπολιτική περιοχή

πεδίο δοκιμών για νέες αστικές λύσεις. Ανάμεσα σ' αυτές τις πρωτοβουλίες είναι η διαχείριση πλημμυρών με αισθητήρες: σε συνεργασία με την Intel και το ερευνητικό κέντρο Connect, η ιρλανδική πρωτεύουσα εγκατέστησε αισθητήρες βροχοπτώσης και στάθμης ποταμών σε όλη την πόλη. Αυτοί οι αισθητήρες παρέχουν δεδομένα σε πραγματικό χρόνο για τον μετριασμό των επιπτώσεων μελλοντικών πλημμυρών. Επίσης, εφαρμόζει σχέδια που προωθούν το περπάτημα και την ποδηλασία, όπως κάνουν σήμερα οι περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις. Τέλος, διαθέτει πύλες ανοιχτών δεδομένων που ενσωματώνονται σε ευρύτερες στρατηγικές ψηφιακής ανάπτυξης, επιτρέποντας την πρόσβαση σε πληροφορίες για πολεοδομικό σχεδιασμό, τουρισμό και μεταφορές.

Το Δουβλίνο είναι κάτι περισσότερο από το άθροισμα των δομικών του στοιχείων, κάτι που σε κάνει να νιώθεις μέρος μιας ευρύτερης αφήγησης, χωρίς να σου ζητά να είσαι τέλειος. Το Δουβλίνο σου παρέχει χώρο για να γίνεις καλύτερος και σε καλωσορίζει. Fáilte. Welcome. ■

**Ο Αποστόλης Κουτσιούκης είναι ερευνητής στο Trinity College of Dublin της Ιρλανδίας. Εργάζεται πάνω στην ανάπτυξη νέων υλικών για την ενέργεια. Έχει συμμετάσχει σε διάφορα διεθνή συνέδρια και έχει δημοσιεύσει εργασίες σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά. Ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό του το 2018 και το διδακτορικό του το 2022, στο Πανεπιστήμιο Πατρών.*

ΘΕΣΣΑ- ΛΟΝΙΚΗ UNDER

ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΠΗΡΕ ΜΠΡΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΟΜΒΙΚΑ ΜΕΓΑΛΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΑ
ΕΡΓΑ ΣΕ ΤΡΟΧΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΤΟ GENIUS LOCI ΣΤΟΝ ΒΟΡΡΑ:
Η ΠΟΛΗ ΠΕΡΝΑΕΙ ΣΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ΦΑΣΗ ΤΗΣ, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2.0, ΕΡΓΑ
ΒΙΤΡΙΝΑΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΧΕΣΕΙΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΤΙΚΡΙΣΜΑ ΤΕΛΟΣ. ΕΤΣΙ ΘΕΛΟΥΜΕ
ΝΑ ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ ΟΙ «ΕΠΑΝΩ» ΚΑΙ ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙ.

Του ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΣΙΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Μποντλέρ της πάει πολύ. «Δεν είναι πια η παλιά Θεσσαλονίκη. Η μορφή της πόλης αλλάζει πιο γρήγορα, αλίμονο, από ό,τι η καρδιά ενός θνητού». Και ο Προυστ του «Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο», εκτός από τα «Άνθη του κακού», ταιριάζει για να περιγράψει γάντι το νέο κάτι που πλανιέται στην ατμόσφαιρα: «Η πραγματικότητα που είχα γνωρίσει δεν υπήρχε πια». Το νέο κάτι δεν είναι μια υπεραισιόδοξη αφελής αίσθηση ή ένα wishful thinking, που προσεύχεται καθημερινά στον Άγιο Δημήτριο να κάνει το θαύμα του και να το μετατρέψει σε αυτοεκπληρούμενη προφητεία. Τα στημένα εργοτάξια παντού στο μήκος και το πλάτος της Θεσσαλονίκης μαρτυρούν πως ένα σύνολο απαραίτητων έργων, ανάσα για την πόλη, πήραν μπροστά και αμήν. Ύστερα από δεκαετίες κούφια υποσχέσεων, in our face εμπαιγμό, στασιμότητα, τραγικά λάθη, χαμένες προθεσμίες, άβουλους εκπροσώπους, μικρόψυχους πολιτευτές και εμφύλιο για τα αρχαία, που διχασε σε Μετρολάτρες και Μετρομάχους, το μετρό άναψε μηχανές και τα επίσημα στοιχεία από τον πρώτο μήνα της λειτουργίας του ως τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές, κάνουν το αστικό αισιοδοξιόμετρο να χτυπά τιλτ: τον πρώτο μήνα της λειτουργίας του, όπως δήλωσε ο διευθύνων σύμβουλος Νίκος Κουρέτας, «το χρησιμοποιήσαν περισσότεροι από 4.500.000 επιβάτες. Το πρώτο Σαββατοκύριακο του Φεβρουαρίου, σε σχέση με το πρώτο του Ιανουαρίου, η επιβατική κίνηση είναι διπλάσια και η κίνηση στους δρόμους έχει μειωθεί κατά 15-17%. Αυτό σημαίνει ότι μεσοσταθμικά, στο πρώτο εξάμηνο, μπορούμε να φθάσουμε και στο 20-22%».

Μικρή διακοπή για διαφημίσεις. Το αρχαίο υπαίθριο μουσείο της Βενιζέλου είναι το newcomer Instagram σποτ, που κοντράρει στα ίσια τη «φωτογένεια» του Λευκού Πύργου.

«Στις 30 Νοεμβρίου του 2025, που θα γίνουν τα εγκαίνια της επέκτασης στην Καλαμαριά, θα παραδοθούν πέντε νέοι σταθμοί», προανήγγειλε ο Σταϊκούρας. Επομένως: σύνολο σταθμών από 13 σε 18, και να πώς το 2025 αποκά τα χαρακτηριστικά μιας κομβικής χρονιάς για τη μετάβαση στη Θεσσαλονίκη της νέας εποχής. Εμπράκτως. Όχι στα λόγια και τις μακέτες, που για δεκαετίες έμεναν μακέτες και κοροϊδία.

«Είναι η ψυχολογία, πλίθιε», θα μετάφραζε και ο Κλίντον, αν βόλταρε με τους συρμούς από τον Νέο Σιδηροδρομικό Σταθμό στη Νέα Ελβετία, η ψυχολογία του βορρά που την άλλαξε φανερά η in progress πλειάδα μεγάλων έργων, τα οποία λιμνάζαν για χρόνια, όμως (σαν να) ξεκολλούν επιτέλους, αφού Θεσσαλονικείς είμαστε και μάθαμε να μην παίρνουμε όρκο. Σαν να ξεκολλούν και ορίστε πώς ακτινογράφησε την ανάγκη της πόλης για ένα άλλο είδους μέλλον, στην ημερίδα που διοργάνωσε η Voría.gr, ο δήμαρχος Στέλιος Αγγελούδης: «Πρέπει να δούμε τα αναπτυξιακά έργα να τρέχουν. Έχουμε υπολογίσει ότι η μετατροπή της Θεσσαλονίκης σε μια βιώσιμη και ευρωπαϊκή πόλη χρειάζεται πόρους, που δεν υπερβαίνουν τα 2,5 δισεκατομμύρια ευρώ».

Warning, to whom it may concern και τα συναφή δέοντα. Ουαί και αλίμονο, γραμματείς υπουργείων και πολιτικοί Φαρισαίοι, σε όποιον τάξει ξανά λαγούς με πετραχήλια στον Θεσσαλονικιό και δεν τηρήσει τις υποσχέσεις του. Γράφεται, βέβαια, και πιο φιλειρηνικά: Όποιος παραδώσει τα μεγάλα έργα που έχει ανάγκη η Θεσσαλονίκη για να αναπνεύσει, να λειτουργήσει μητροπολιτικά, να παραγάγει χρήμα και ο προυστικός Χαμένος χρόνος της να αναπληρωθεί, θα επιβραβευθεί πολιτικά. Ασυζητητί. Και ας ξεκινήσει η αυτοψία σε μια σειρά έργων που είναι σε εξέλιξη, με κάποια να επισπεύδονται, άλλα να ξεκινούν εντός του έτους και άλλα να μπαίνουν σε τροχιά υλοποίησης μόλις οι χρονοβόρες διαδικαστικές τους ολοκληρωθούν (φέτος είπαμε).

Φώτα ολόφωτα, πόλη μεγάλη, έργα πολλά

Το flyover στον Περιφερειακό γκαζώνει με ορίζοντα παράδοσης το 2027 (13 χιλιόμετρα μήκος εκ των οποίων τα 4 είναι υπέργεια). Το Τεχνολογικό Πάρκο Thess Intec στην Περαιά είναι 760 στρέμματα επικεντρωμένα στη ναυοτεχνολογία, την καθαρή ενέργεια, την τεχνητή νοημοσύνη και τα νέα υλικά, συνεργατικά με το ΠΑΜΑΚ και αντίστοιχα τεχνολογικά πάρκα του Ισραήλ και της Γερμανίας. Θα περιλαμβάνει επίσης ζώνες αναψυχής, κοινόχρηστους χώρους ψυχαγωγίας, πεζοδρόμους και παράκτιους χώρους πρασίνου. Επίσης στα ανατολικά, με ύψος 100 μέτρων, ο πρώτος ουρανοξύστης του βορρά θα ανεγερθεί στο Αλλατίνι, στο κέντρο της επένδυσης

του Σταύρου Ανδρεάδη, για την αξιοποίηση του εγκαταλειμμένου ιστορικού κεραμοποιείου, κραταιού κάποτε οικονομικού πυλώνα της πόλης. Έτσι, δηλώνει ο επιχειρηματίας, θα αποφευχθεί η οριζόντια τιμεντοποίηση του μέρους και η υποβαθμισμένη περιοχή θα ξαναπάρει ζωή με τη δημιουργία ενός πόλου αναψυχής, πράσινου, γραφείων και χώρων που θα παραδοθούν για πολιτιστική χρήση. **Spotlight:** Δίπλα στο Αλλατινή κατασκευάζεται από τον Δήμο, λόγω μετρό, νέο πάρκινγκ 400 θέσεων.

Το Παιδιατρικό νοσοκομείο στο Φίλυρο και η σύνδεση του Λιμανιού με τους μεγάλους αυτοκινητόδρομους (*Εγνατία Οδό και Άξονα ΠΑΘΕ Θεσσαλονίκης-Αθήνας*) επίσης έμπρακτα κρατικοί «Χαμένοι χρόνοι» σε τεχνολογία, logistics, ποιότητα ζωής, κοινωνικής μέριμνας και υποσχέσης ενός μέλλοντος που (κάλλιο αργά παρά ποτέ) εξελίσσεται ενώπιον και του πιο δύσθυμου μπαγιάτη.

Ακόμα, η πρώτη φάση παρέμβασης στο Μητροπολιτικό Πάρκο του πρώην στρατοπέδου Παύλου Μελά, η αναβάθμιση και ανανέωση του στόλου των λεωφορείων του Ο-ΑΣΘ και οι ανισόπεδοι κόμβοι στην οδό Μουδανιών στο τμήμα από Βουλγαρη έως Θέρμη, της οποίας η ραγδαία ανοικοδόμηση δίνει διέξοδο στην οικιστική επέκταση της πόλης, είναι ορατά. Οι μπουλντόζες ξάστερα δουλεύουν φουλ πάουερ. Η διαπλάτυνση της Λαγκαδά από το ύψος του Παύλου Μελά ως τις Δωδεκαώροφες, οι δύο μονάδες ανακύκλωσης σε Μαυροράχη Λαγκαδά και Αγίο Αντώνιο (υποσχόμενος ορίζοντας παράδοσης μια τριετία - τετραετία), και το προεδρικό διάταγμα για την υπογραφή της ολοκληρωμένης μελέτης για την ανάπτυξη και ανάδειξη του παραλιακού μετώπου της Θεσσαλονίκης, μήκους 40 χιλιομέτρων, από Καλοχώρι ως Αγγελοχώρι, είναι πράγματα και θαύματα για το εδώ και το τώρα μιας Θεσσαλονίκης, που, από βαλκανικό κεφαλοχώρι, επανασχεδιάζεται

για να πιάσει στάνταρ ευρωπαϊκής μπρόπολης.

Στις μελέτες και στους διαγωνισμούς για την ενεργοποίηση συμβάσεων, προσθέστε και τη διαδικασία μεταστέγασης των Δικαστηρίων, αφού είναι να ξεκινήσει και η ανακαίνιση και ανακατασκευή του Δικαστικού Μεγάρου στον Βαρδάρη.

Ας πάμε ξανά στη δυτική πλευρά. Η ανάπτυξη των 23 στρεμμάτων του ΦΙΞ γίνεται για να αποκατασταθεί η χαμένη αίγλη της εμβληματικής ζυθοποιίας (θα στεγάζονται γραφεία, εμπορικοί χώροι και ξενοδοχεία), ενώ το οκταγωνικό κτίριο του Μουσείου Ολοκαυτώματος, μαζί με την ανάπτυξη της ΔΕΘ που θα εντάξει στο κέντρο της Θεσσαλονίκης ένα πάρκο, έναν ογκώδη πράσινο πνεύμονα αλά Σέντραλ Παρκ, με πάρκινγκ, ξενοδοχεία, συνεδριακό κέντρο, νέα περίπτερα και εμπορικούς χώρους, θα μετατοπίσουν τους άξονες επέκτασης του πεδίου της πόλης.

Από θέρμη ως Λιμάνι, η πόλη αλλάζει μάνι μάνι

Ξανά στο Λιμάνι. Το 2025 θα ολοκληρωθούν οι διαδικασίες για να αποκτήσει ανάδοχο το μεγάλο διπλό σιδηροδρομικό έργο της σύνδεσης του δού προβλήτα με το υφιστάμενο σιδηροδρομικό δίκτυο και τον προαστιακό σιδηρόδρομο της Δυτικής Θεσσαλονίκης, σε παράλληλη διαδρομή με την οδική σύνδεση με τα εθνικά δίκτυα που προανέφερα. Η ανάπτυξη της Παλιάς Παραλίας, η ανάπτυξη του άξονα της Αριστοτέλους, οι αναπλάσεις σε Ιπποκράτειο, συνοικίες Βότση, Κηφισιά και Σίνδο, όπως και σε άλλα πρώην

στρατόπεδα που δόθηκαν σε δημόσια χρήση, ανεβάζουν τον πήχη ψηλά.

Ο νεανικός χαρακτήρας της Θεσσαλονίκης λόγω του ΑΠΘ, ο τουρισμός που σημειώνει απανωτά ρεκόρ (αν και απέχει ακόμα πολύ το υπάρχον προτσές από ένα άλλου είδους αναπτυξιακό σχέδιο που θα φέρει υψηλότερα εισοδήματα αντί μόνο Βαλκάνιους ή εσωτερικούς ταξιδιώτες) και τα πολυεθνικά brands τύπου Microsoft, Pfizer, Siemens που εγκατέστησαν τα γραφεία τους, προσιωνίζουν αυτό

που κάθε Θεσσαλονικιός περιμένει, να δει την πόλη να παίρνει τα πάνω της. Νισάφι με τις ατήρητες χρονίως υποσχέσεις και τα μεγάλα λόγια, αλλά από πράξη τίποτα. Να όμως που, περιπλανώμενος στην πόλη, αναθαρρώ τσεκάροντας τη μεγάλη νέα αισιόδοξη εικόνα που αναδύεται. Οσφραίνωματα την αίσθηση αλλαγής, βλέπω να διαμορφώνεται το άλλου είδους τοπίο που θα αναβαθμίσει το *genius loci* μας, όλοι οι παραπάνω παράμετροι παίζουν καθοριστικό ρόλο στη νέα ταυτότητα της Θεσσαλονίκης, τα συναισθήματα ασφάλειας και προοπτικής, τις ιδέες και το ούτως ή άλλως μοναδικό «πνεύμα του τόπου» (αυτό θα πει *genius loci*) που διαθέτουμε. Αμήν και τρισαμήν και φτου μη μας ματιάξω. ■

Τα στημένα εργοτάξια παντού στο μήκος και το πλάτος της Θεσσαλονίκης μαρτυρούν πως ένα σύνολο απαραίτητων έργων, ανάσα για την πόλη, πήραν μπροστά

Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα
Σταύρος Νιάρχος, σχεδια-
σμένο από τον Renzo Piano

Η ΑΘ ΗΝΑ του μέλλοντος

45

ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΕΣ ΑΠΟΤΥΧΙΕΣ,
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΕΣ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ
ΚΑΙ ΠΩΣ Η ΑΘΗΝΑ ΜΠΟΡΕΙ
ΝΑ ΑΝΤΛΗΣΕΙ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΙΣ

Του ΡΩΜΑΝΟΥ ΓΕΡΟΔΗΜΟΥ

Μια πόλη πρέπει να πετυχαίνει πολλά διαφορετικά πράγματα ταυτόχρονα, με βασικότερο το να επιτρέπει στον μέγιστο δυνατό αριθμό ανθρώπων να επιβιώνουν, να κινούνται και να συγχρωτίζονται, χωρίς να βλάπτουν ο ένας τον άλλον. Από εκεί ξεκινούν και οι νόμοι, και οι καλοί τρόποι, και οι θεσμοί, και η καινοτομία – ο αέναςος πειραματισμός για το καινούργιο, για το διαφορετικό.

Η πόλη είναι η σπουδαιότερη ανθρώπινη εφεύρεση. Είναι το οικοσύστημα που επέτρεψε την εξέλιξη και ανάπτυξη του ανθρώπινου είδους, των ομάδων, των κοινοτήτων, των κοινωνιών, των κρατών, αλλά και του τουρισμού, της παγκόσμιας συνύπαρξης. Στα κέντρα των πόλεων συγκεντρώνεται σταδιακά η εξουσία, ο πλούτος, το εμπόριο, η βιομηχανία, η γνώση, η τέχνη, η φιλοσοφία, η παιδεία, η δημοκρατία, ο διάλογος, τα κοινωνικά κινήματα, οι τάσεις, η νεολαία, η τεχνολογία, η μόδα. Στον πυρήνα της αποστολής και τις ακμές μιας πόλης βρίσκεται μία πολύ απλή ιδέα: η άφιξη και ενσωμάτωση διαφορετικών ανθρώπων και κοινοτήτων· η βιοποικιλότητα και ο κοσμοπολιτισμός που λειτουργεί σαν οξυγόνο για μια κοινωνία.

Όταν οι πόλεις είναι πορώδεις, όταν προστατεύουν τη μνήμη και ταυτόχρονα αφομοιώνουν τη διαφορετικότητα, όταν στο περιθώριό τους επιτρέπουν την εμφάνιση και ζύμωση αναδυόμενων φαινομένων, τότε ακμάζουν. Όταν κλείνονται στον εαυτό τους και κοιτάνε μόνο προς τα πίσω, τότε είτε πεθαίνουν είτε γίνονται μασωλεία και θεματικά πάρκα για τουρίστες.

Μία από τις σημαντικότερες αλλά και πιο παραμελημένες λειτουργίες του δημόσιου χώρου, και πιο συγκεκριμένα του αστικού τοπίου, είναι ότι αποτελεί βασικό μοχλό κοινωνικοποίησης του ατόμου και ταυτόχρονα απελευθέρωσής του από το κοινωνικό σύνολο· ο χώρος στον οποίο τα άτομα θα έχουν τα ερεθίσματα και τις ευκαιρίες για να αναπτυχθούν.

Το αστικό τοπίο ως καμβάς του μέλλοντος

Το αστικό τοπίο καλώς θεωρείται ένας τεράστιος καμβάς στον οποίον (δυ-
στυχώς μόνο θεωρητικά) όλοι μας έχουμε το δικαίωμα να οραματιστούμε, να
παιξούμε, να φανταστούμε και να σχεδιάσουμε εναλλακτικά μέλλοντα. Στην
πραγματικότητα, αυτό που σήμερα αναγνωρίζουμε ως πόλη μας όταν κοιτάμε
τριγύρω, είναι ένα κολάζ οραματικών ή πεζών ή και τυχαίων επιλογών που
έκαναν συγκεκριμένοι αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι και πολιτικοί.

Με την ανοικοδόμηση της Ευρώπης μετά το τέλος του Β' ΠΠ, και ειδικά από
τη δεκαετία του 1960, η ιστορία των μεγάλων πόλεων είναι συνυφασμένη με
διάφορα οράματα και πειράματα, πολλά εκ των οποίων απέτυχαν οικτρά.

Το Milton Keynes —μία νέα πόλη που «φυτεύτηκε» 80 χλμ. βόρεια του Λον-
δίνου— θεωρείται υπόδειγμα του τι συμβαίνει όταν κάποιος σχεδιάζουν πόλεις
στο σχεδιαστήριο και όχι με βάση την οργανική χρήση (ο πρόεδρος του Βα-
σιλικού Ινστιτούτου για τον Σχεδιασμό των Πόλεων το αποκάλεσε «άχρωμο,
ανέλικο, αποστειρωμένο και εντελώς βαρετό»).

Το City του Λονδίνου μετατράπηκε σε (γκρίζο) επιχειρηματικό Γκόθαμ Σίτι,
που νεκρώνει τα βράδια και τα Σαββατοκύριακα. Στο νοτιοανατολικό Λονδίνο,
η πρότυπη κοινότητα του (γκρίζου) Thamesmead, με τα μεγάλα συγκροτήματα
πολυκατοικιών, κατέληξε να γίνει γκέτο φτώχειας και εγκληματικότητας, το
δυστοπικό σκηνικό στο «Κουρδιστό πορτοκάλι» του Κιούμπρικ. Το (γυάλινο
και κυρίως γκριζό) Canary Wharf —στα παλιά Docklands— έγινε ένα λαμπερό
αλλά ακατανόητα δαιδαλώδες και αποστειρωμένο επιχειρηματικό κέντρο,
αποκομμένο από την υπόλοιπη πόλη. Στο εξίσου λαμπερό, αποστειρωμένο και
δυστοπικό, κουβετιανών συμφερόνων (γκρι) More London στη London Bridge
απαγορεύονται τα παιχνίδια με μπάλες, οι διαδηλώσεις και οι μουσικοί του
δρόμου, ενώ ιδιωτικοί φρουροί πηγαиноέρχονται.

Τα ίδια συμβαίνουν παντού στο Λονδίνο και σε άλλες πόλεις της Δύσης. Αδι-
άφοροι ουρανοξύστες ξεφυτρώνουν σαν μανιτάρια σε νέες ή «εξευγενισμέ-
νες» γειτονιές. Εξαγοράζονται από Ρώσους, Κινέζους και Άραβες ολιγάρχες,
που έτσι παρκάρουν με ασφάλεια (όταν δεν ξεπλένουν) τα χρήματά τους.
Πολλά κτίρια μένουν άδεια, αφού οι τιμές τους δεν αφορούν τις εκατοντάδες
χιλιάδες που ψάχνουν απεγνωσμένα για στέγη. Αυτές είναι οι άψυχες γειτο-
νιές αρχιτεκτόνων-celebrities (των λεγόμενων *starchitects*), όπως ο Νόρμαν
Φόστερ, οι οποίοι μάλλον δεν χρειάζεται ποτέ να κάνουν οι ίδιοι χρήση του
δημόσιου χώρου που σχεδιάζουν και σίγουρα δεν έχουν τις ανάγκες και την
καθημερινότητα των ανθρώπων που όντως χρησιμοποιούν περισσότερο απ'
όλους τον δημόσιο χώρο, όπως οι φοιτητές, οι μετανάστες εργάτες, οι άστεγοι,
οι τουρίστες, οι οικογένειες με μικρά παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι εργαζόμενοι.

Μαθήματα για την Αθήνα

Η Αθήνα —τουλάχιστον σε ένα μεγάλο μέρος της, ίσως όχι τόσο στα Νότια
Προάστια— είναι πολύ λιγότερο ευέλικτη από άλλες μεγαλουπόλεις της Δύ-
σης, και αυτό λειτουργήσει ως παρά-
γοντας καθυστέρησης και ταυτόχρο-
να προστασίας από επιπόλαιες κινή-
σεις, που, εννιά στις δέκα φορές, εί-
ναι συνυφασμένες με συγκεκριμένα
επιχειρηματικά συμφέροντα.

Με εξαίρεση φυσικά το μετρό και το
τραμ, και την περίπτωση του νότιου
άξονα, από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρ-
χος μέχρι το Ελληνικό, ένας άξονας
που είναι ακόμα υπό διαμόρφωση
και θα κριθεί από τον Αθηναίο του
μέλλοντος, αν περπατήσει κανείς
σε πολλές γειτονιές της Αθήνας και
ταυτόχρονα κοιτάξει παλιές φωτο-
γραφίες και βίντεο των δεκαετιών του 1980 και του 1990, θα διαπιστώσει ότι η
πόλη δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά σχεδόν καθόλου.

Τα αυτοκίνητα είναι λίγο διαφορετικά, όπως και οι φίρμες των μαγαζιών, ενώ
αρκετοί κινηματογράφοι αντικαταστάθηκαν από θέατρα και σουπερ μάρκετ.
Αρκετά νεοκλασικά ή παλιά λαϊκά σπίτια χάθηκαν, ειδικά με τον σεισμό του
1999, μερικές στοές και μικρομάγαζα έκλεισαν, ειδικά στην κρίση, και πολλά
ξενοδοχεία άνοιξαν μετά από αυτή. Ωστόσο επί της ουσίας, το cityscape της Α-
θήνας, η εμπειρία του κατοίκου-επισκέπτη, ο αρχιτεκτονικός, πολεοδομικός
και αισθητικός ιστός της Αθήνας, από το Παγκράτι μέχρι την Κυψέλη, από τα
Πατήσια μέχρι το Γκίζη, από τους Αμπελόκηπους μέχρι το ιστορικό κέντρο,
είναι σχεδόν πανομοιότυπος εδώ και 40 και χρόνια.

Τι σημαίνει αυτό; Ότι κατά πάσα πιθανότητα (και αν αποφύγουμε κάποιον κα-
ταστροφικό σεισμό), η Αθήνα του 2050 και του 2060 δεν θα μοιάζει ούτε με το
Τόκιο, ούτε με τη Νέα Υόρκη, ούτε με ταινία επιστημονικής φαντασίας, αλλά
περίπου με τη σημερινή Αθήνα.

Και τι σημαίνει αυτό με τη σειρά του;

Ότι στα όρια του εφικτού —στα όρια που θέτει η οικονομική επιφάνεια και
μεταρρυθμιστική επάρκεια αυτού του ελληνικού κράτους που έχουμε, και

εν μέσω τεράστιων παγκόσμιων προκλήσεων, με πρώτη
την κλιματική κρίση— η «υπάρχουσα Αθήνα» του μέλλο-
ντος θα είναι, στην καλύτερη περίπτωση, μια απλώς λίγο
καλύτερη, περισσότερο (αντί για λιγότερο) ανθεκτική,
πιο προσβάσιμη, πιο ζωντανή Αθήνα· μια Αθήνα που θα
έχει εξελιχθεί οργανικά, με ώριμο σχέδιο, με μικρά αλλά
συνεχή και σταθερά ρεαλιστικά βήματα, και με σεβασμό
στον τεράστιο και υποτιμημένο αρχιτεκτονικό και πε-
ριβαλλοντικό της πλούτο· και όχι μια Αθήνα της οποίας
διάφορα «φιλέτα», τοποσώμα, υπηρεσίες ή έκτακτες α-
νάγκες θα αρχίσουν να πετιούνται αλόγιστα, μέσα από
τεράστιες λαμπερές καμπάνιες, σε εργολάβους καρχαρίες
και μεσοσίες της τεχνολογίας.

Συζητάμε για το αν η Αθήνα χρειάζεται CCTV (κάμερες
κλειστού κυκλώματος) όπως το Λονδίνο. Αν έχουμε α-
ντίληψη του πώς λειτουργούν οι κάμερες αυτές σε χώρες
όπως η Βρετανία ή η Κίνα —όπου, για παράδειγμα, μια
παράβαση καταγράφεται σε κάμερα και μετά λαμβάνεις
στο σπίτι σου την κλήση, την οποία εξοφλείς ηλεκτρονι-
κά—, αντιλαμβανόμαστε ότι το να δαπανήσουμε απλώς
μερικά εκατομμύρια σε κάμερες, όταν ο δημόσιος χώρος
παρμένει έρμαιο ομάδων οργανωμένου και μη εγκλή-
ματος, δεν αρκεί.

Πώς θα επιβιώσουν οι κάμερες σε μια πόλη στην οποία
δεν μένει τοίχος χωρίς γκραφίτι; Πού θα βρεθούν οι ε-
κατοντάδες υπάλληλοι που θα πρέπει να στελεχωθούν τα
κέντρα ελέγχου; Τι θα πρωτοκαταγράψουν οι κάμερες σε
μια πόλη στην οποία οι οδηγοί περνάνε με κόκκινο ενώ
μιλούν στο κινητό, πηγαίνουν ανάποδα και διπλοπαρ-
κάρουν στη σβησμένη λεωφορειολωρίδα ή στα τρύπια
πεζοδρόμια που τα άνοιξε κάποτε ο πάροχος ρεύματος/
οπτικής ίνας και από τότε χάσκουν ανοιχτά;

Ξεκινώντας από τα στοιχειώδη

Η ιδανική Αθήνα του μέλλοντος θα προστατεύσει και θα
επιστρέψει στις βασικές αρχές της καλής πόλης — αρχές
που κατέστησαν την Αθήνα μια από τις πιο ενδιαφέρου-
σες, κοσμοπολίτικες, ζωντανές και εν τέλει θελκτικές
μνητροπόλεις στον κόσμο.

Οι αρχές αυτές είναι:

- **η προστασία του κατοίκου** από την ανομία και απει-
λές όπως φυσικές καταστροφές (φωτιές, πλημμύρες, σει-
σμούς), βιομηχανικά ατυχήματα και τρομοκρατία
- **η μεικτή χρήση** κατοικιών, καταστημάτων, επιχειρή-
σεων, υπηρεσιών — όχι μόνο στην ίδια γειτονιά ή στον
ίδιο δρόμο, αλλά και στο ίδιο κτίριο
- **η δημοκρατική πρόσβαση και κίνηση** στην πόλη
μέσα από την ελεύθερη κίνηση των αυτοκινήτων και τη
βελτίωση των δημόσιων συγκοινωνιών
- **η προστασία και ανάπτυξη μικρομεσαίων και οικογε-
νειακών επιχειρήσεων**
- **το κέντρο της πόλης** όχι ως μαυσωλείο ή παιχνιδότο-
πος αναρχικών και τουριστών, αλλά ως λειτουργικός πυ-
ρήνας του κράτους, των επιχειρήσεων και της κοινωνίας,
με δημόσιες υπηρεσίες, γραφεία επιχειρήσεων, μαγαζιά,
σπίτια, μουσεία, θέατρα, κινηματογράφους, εστιατόρια
(γι' αυτό και είναι μέγα λάθος το ξερίζωμα υπουργείων
και κυβερνητικών υπηρεσιών από το κέντρο της πόλης
και ο εγκλεισμός τους στη φούσκα ενός κυβερνητικού
πάρκου, που θα ξεκόψει ακόμη περισσότερο το πολιτικό
προσωπικό από την κοινωνική πραγματικότητα)
- **την αποφυγή και πάταξη της γκετοποίησης** με κάθε
τρόπο: κοινωνική μείξη (αυτή ήταν άλλωστε η ευεργετική
λειτουργία της διαστρωμάτωσης στην πολυκατοικία), εν-
σωμάτωση και αφομοίωση μεταναστευτικών κοινοτήτων
- **προστασία της πλατείας**, ως του κατεξοχήν ανοιχτού
δημόσιου χώρου στον οποίο συγκεντρώνονται διαφορε-
τικές γενιές και κοινωνικές τάξεις
- διάσωση, συντήρηση, ανάδειξη και χρήση του **αρχιτε-
κτονικού πλούτου**
- πορώδης δημόσιος χώρος με **ενσωμάτωση της τέχνης**
παντού: μουσικοί του δρόμου, θερινά σινεμά, φεστιβάλ,
θέατρα σε περιεργούς χώρους
- υποδοχή και ρυθμιζόμενη εκμετάλλευση του **τουρι-
σμού** και της **βραχυχρόνιας μίσθωσης** και όχι κατα-
στροφή της πόλης λόγω αυτών.

Όλα αυτά ίσως ακούγονται ουτοπικά ή αφηρημένα, αλλά
ξεκινούν με εντελώς απτά, σχεδόν πεζά αιτήματα και μέ-

τρα, όπως για παράδειγμα:

- στοιχειώδη καθαριότητα
- καλύτερος έλεγχος εισιτηρίων στα ΜΜΜ, με περισσότερο και καλύτερα εκπαιδευμένο προσωπικό (τα έσοδα από τα εισιτήρια και τα πρόστιμα θα καλύψουν το κόστος)
- περισσότερα βαγόνια στον ΗΣΑΠ και το Μετρό, και πιο συχνά δρομολόγια
- πεζοδρόμια, όχι πεζοδρομήσεις
- επένδυση σε υπόγεια πάρκινγκ και εκμετάλλευση των πάρκινγκ των σούπερ μάρκετ
- συντήρηση και χρήση των διατηρητέων νεοκλασικών, Art deco, μοντερνιστικών και λαϊκών μονοκατοικιών της πόλης, μέσα από σοβαρά κίνητρα και match funding από το κράτος, την ΕΕ ή φιλανθρωπικά ιδρύματα, ώστε να στεγαστούν εκεί τουριστικές, κοινωνικές, δημόσιες ή ιδιωτικές υπηρεσίες και επιχειρήσεις
- κέντρα υποδοχής αστεγών και μονάδες υποστήριξης τοξικοεξαρτημένων
- αντιπλημμυρικά μέτρα σε κάθε γειτονιά, δημόσιο κτίριο και πολυκατοικία
- σεισμικός έλεγχος και στατική ενίσχυση των παλαιότερων κτιρίων
- πρόστιμα και αντικίνητρα σε όσους δεν πληρώνουν κοινόχρηστα, παρατάνε διαμερίσματα άδεια ή εμποδίζουν την εύρυθμη λειτουργία της πολυκατοικίας
- αλλαγές στο νομικό, ιδιοκτησιακό και κληρονομικό καθεστώς, ώστε να σπάσει ο γόρδιος δεσμός των χιλιάδων διαμερισμάτων που παραμένουν άδεια και ανεκμετάλλευτα λόγω ιστορικών οικογενειακών ή άλλων διενέξεων.

Δεν είναι λαμπερές αυτές οι πρωτοβουλίες, ούτε εξάπτουν τη φαντασία, όπως ίσως θα έκανε μια τεράστια μακέτα, ούτε καλύπτουν την τεράστια γκάμα των πραγμάτων που πρέπει να γίνουν αύριο το πρωί, αν θέλουμε η πόλη μας να επιβιώσει στον 21ο αιώνα. Εάν όμως εξασφαλίζαμε τα στοιχειώδη, τότε μόνο θα μπορούσαμε να συζητήσουμε για τα περαιτέρω. ■

Χάρης Δούκας Η πράσινη είναι ένα καθημε

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΜΙΛΑΕΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ,
ΤΙΣ ΛΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΔΙΝΟΝΤΑΙ ΚΑΙ ΤΙΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΕΙ

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ - Φωτό: ΤΑΣΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Σε έναν μηχανισμό που είναι αρκετά στρυφνός και δύσκολος, απαντά συχνά με «θεσμικό ακτιβισμό». Δεν πολυκάθεται στην καρέκλα του και μιλάει όρθιος με υπηρεσιακούς, διευθυντές, προϊσταμένους. Πολλά τηλέφωνα... «Τι γίνεται μ' αυτό;» Προετοιμασίες για τα ταξίδια σε Βοστώνη και Σαγκάη, ενόψει συνεργασιών με τους αντίστοιχους δήμους. Η συζήτησή μας καθυστερεί λίγο ακόμη, γιατί στο γραφείο του μπαίνει ο Πέρι, όπως Περικλής, ο κούταβος που χάρισαν στη γυναίκα του. Ο δήμαρχος Αθηναίων, Χάρης Δούκας, αφού τον κάνει μια γρήγορη αγκαλιά, απαντάει για την πόλη με δεδομένα και αριθμούς.

— Ανακοινώσατε πρόσφατα τη σύσταση ειδικής Ομάδας Εργασίας για την προστασία και ανάδειξη του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, με προτεραιότητα την Πλάκα. Πώς θα λειτουργεί;

Η περιοχή της Πλάκας έχει δεχτεί πολύ μεγάλη πίεση και φόρτιση. Το είδαμε και στη Μελέτη Φέρουσας Τουριστικής Ικανότητας. Φτιάχνουμε αυτή την task force για να προστατεύσουμε το ιστορικό κέντρο της πόλης μας. Δεν θα δέχεται μόνο παράπονα —αν και είναι σημαντικό να έχουμε απευθείας επαφή με τους κατοίκους—, αλλά θα μπορεί και να ελέγχει εάν τηρείται η νομοθεσία, ώστε να παρεμβαίνουμε για σημαντικά θέματα, όπως η νυχτορρύπανση. Απαγορεύεται να λειτουργούν μπαρ σε ταρατσες, με ελάχιστες εξαιρέσεις. Έχουν καταγραφεί περιπτώσεις παράνομης χρήσης, οι οποίες θα ελεγχθούν. Είναι ένα θέμα το οποίο μας ενδιαφέρει πάρα πολύ. Υπάρχουν νόμοι και κανόνες και θα πρέπει να τους σεβόμαστε, ειδικά σε περιοχές που έχουν πολύ μεγάλη αξία. Το ίδιο ισχύει και για τα ξενοδοχεία. Υπάρχουν προεδρικά διατάγματα που απαγορεύουν τη λειτουργία τους. Δεν μπορούμε να τα παρακάμπτουμε και να κατασκευάζονται ολόκληρα κτίρια που διαφημίζονται ως «διαμερίσματα με υπηρεσίες» και τα οποία τελικά είναι ξενοδοχεία. Θα παρέμβουμε όπου χρειαστεί.

— Καθώς η Αθήνα σφύζει από ιστορία και ζωντάνια, αλλά συχνά αποδεικνύεται σκληρή για τους κατοίκους της, ποιες δράσεις σχεδιάζετε για να ενισχύσετε το «πράσινο αποτύπωμα» της πόλης;

Η πράσινη και βιώσιμη Αθήνα είναι ένα καθημερινό στοιχείο για εμάς και είμαστε αποφασισμένοι να το κερδίσουμε. Στόχος μας η φύτευση 5.000 νέων δέντρων ετησίως, τον οποίο και εκπληρώσαμε το 2024, καθώς και η υλοποίηση της «πόλης των 15 λεπτών». Μάλιστα, για αυτό το σχέδιο ξεκινάμε άμεσα τοπικές διαβουλεύσεις στις γειτονιές, ώστε οι ίδιοι οι πολίτες να αποφασίζουν. Τους πρώτους τρεις μήνες του 2025, έχουμε φυτέψει πάνω από 1.200 δέντρα, σε περιοχές που αποτελούν σημαντικούς πνεύμονες πρασίνου της πόλης μας, όπως ο Λυκαβηττός και ο Λόφος του Στρέφη. Παράλληλα, προσπαθούμε να μειώσουμε το τσιμέντο στις πιο «γκρίζες» συνοικίες. Δημιουργήσαμε το 1ο microforest στην Ελλάδα, στον Λόφο της Αλεπότρυπας, αναπλάσαμε χώρους πρασίνου και δημιουργήσαμε νέο κανονισμό για το Πράσινο. Συγχρόνως, αναζητούμε χρηματοδοτήσεις για την ενίσχυση του πρασίνου και των έργων υποδομών, καθώς και χορηγίες και συνεργασίες με την κοινωνία των πολιτών. Στο πλαίσιο αυτό καταφέραμε να εξασφαλίσουμε χρηματοδότηση από το Πράσινο Ταμείο, ύψους 2.011.280 ευρώ, για την ανάπλαση και ανάδειξη του Λόφου του Φιλοπάππου και των λόφων δυτικά της Ακρόπολης.

— Σε έναν κόσμο όπου τα ακραία καιρικά φαινόμενα έχουν πλέον γίνει ρουτίνα, ποιες αντιπλημμυρικές δράσεις υλοποιείτε ή σχεδιάζετε ώστε

η Αθήνα να σταθεί όρθια στην επόμενη κρίση και να θωρακιστεί απέναντι σε μελλοντικές απειλές;

Στο πλαίσιο του κλιματικού προϋπολογισμού, που έχουμε εγκρίνει, ενισχύουμε τις αντοχές της πόλης, χρηματοδοτώντας με περισσότερα από 20 εκατομμύρια ευρώ σημαντικά αντιπλημμυρικά έργα, όπως αυτό στην περιοχή της Ριζούπολης. Δημιουργούμε ένα νέο αντιπλημμυρικό δίκτυο, 650-700 μέτρων, το οποίο θα εκβάλει στο ρέμα του Ποδονίφτη, παρακλάδι του Κήφισου. Παράλληλα, ετοιμάζεται και μεγάλο αντιπλημμυρικό έργο για τον Κολωνό. Επίσης υποβάλαμε πρόταση στο Πράσινο Ταμείο για χρηματοδότηση του έργου αντιπλημμυρικής προστασίας του Λυκαβηττού και προετοιμάζουμε, σε συνεργασία με άλλους δήμους, την υποβολή πρότασης χρηματοδότησης για την οικολογική αποκατάσταση και ενίσχυση του Ποδονίφτη και του Ιλισού.

— Η καθημερινή σχέση μας με τα απορρίμματα μαρτυρά πολλά για το ήθος μιας πόλης. Με την τοποθέτηση νέων κάδων και την ενίσχυση της ανακύκλωσης και της κομποστοποίησης, πώς θα καθιερώσετε έναν κοινό «κώδικα» ορθής διαχείρισης απορριμμάτων, που θα γεννά μια πιο υπεύθυνη στάση ζωής;

Η καθαριότητα στην πόλη και η βοήθεια των πολιτών στην ορθότερη διαχείριση των απορριμμάτων αποτελεί επίσης ένα μεγάλο μας στοιχείο. Ένα βασικό μέτρο που υλοποιούμε είναι η υπογειοποίηση των κάδων.

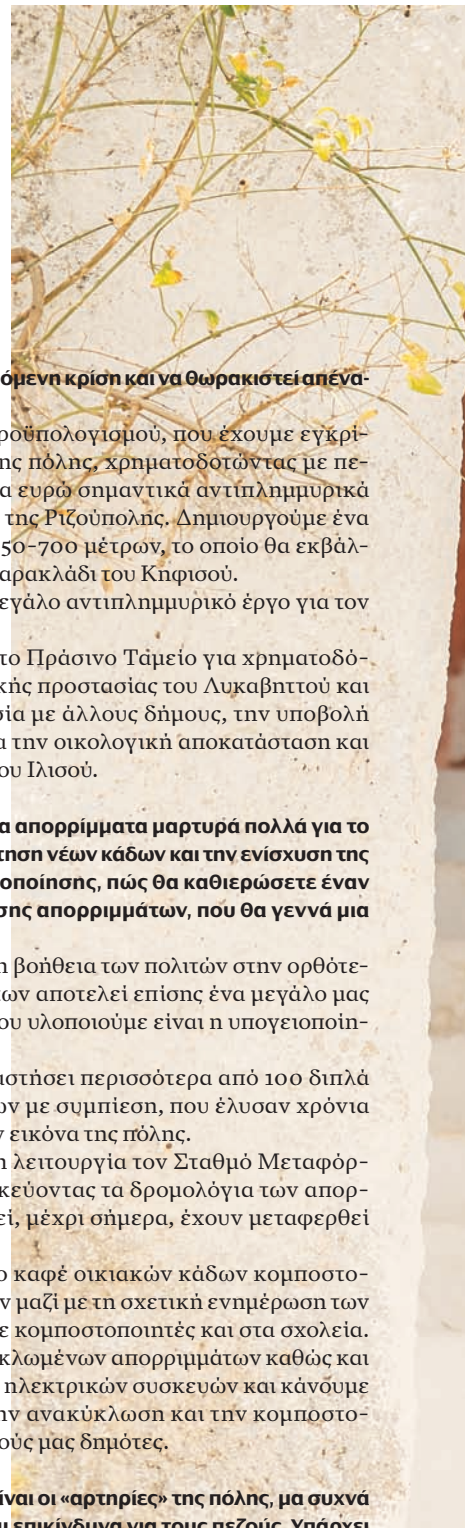
Μέχρι στιγμής έχουμε εγκαταστήσει περισσότερα από 100 διπλά συστήματα βυθιζόμενων κάδων με συμπίεση, που έλυσαν χρόνια προβλήματα και βελτίωσαν την εικόνα της πόλης. Ταυτόχρονα, θέσαμε σε πλήρη λειτουργία τον Σταθμό Μεταφόρτωσης Απορριμμάτων, εκλογικεύοντας τα δρομολόγια των απορριμματοφόρων στην πόλη. Εκεί, μέχρι σήμερα, έχουν μεταφερθεί 130.000 τόνοι σκουπιδιών.

Διευρύνουμε, επίσης, το δίκτυο καφέ οικιακών κάδων κομποστοποίησης οργανικών αποβλήτων μαζί με τη σχετική ενημέρωση των νοικοκυριών, ενώ τοποθετούμε κομποστοποιητές και στα σχολεία. Αυξήσαμε τον όγκο των ανακυκλωμένων απορριμμάτων καθώς και τον όγκο των ανακυκλωμένων ηλεκτρικών συσκευών και κάνουμε καμπάνιες ενημέρωσης για την ανακύκλωση και την κομποστοποίηση κυρίως προς τους νεαρούς μας δημότες.

— Οι δρόμοι και τα πεζοδρόμια είναι οι «αρτηρίες» της πόλης, μα συχνά αποδεικνύονται αφιλόξενα ή και επικίνδυνα για τους πεζούς. Υπάρχει ένα ενιαίο όραμα για την αναμόρφωση της προσβασιμότητας; Ποιο είναι το επόμενο μεγάλο βήμα για να αναδειχθεί η Αθήνα «Ευρωπαϊκή Προσβάσιμη Πόλη»;

Στις προτεραιότητές μας περιλαμβάνεται και η μετατροπή της Αθήνας σε μια πόλη φιλική και συμπεριληπτική, όπου τα ΑμεΑ και τα άτομα με κινητικά προβλήματα να μπορούν να κυκλοφορούν, να εξυπηρετούνται και να την απολαμβάνουν ισότιμα. Εργαζόμαστε εντατικά για να αντιμετωπίσουμε το παράνομο παρκάρισμα, να δημιουργήσουμε ράμπες, να εγκαταστήσουμε αναβατόρια σε σχολεία και να αποκαταστήσουμε τις ζημιές στα πεζοδρόμια.

Για να μιλήσουμε με αριθμούς: πραγματοποιήσαμε εντατικές εργασίες συντήρησης και ανακαίνισης σε 160 σχολικά κτίρια της Αθήνας, έχουμε αναβαθμίσει 12.700 τ.μ. πεζοδρομίων κι έχουμε τοποθετήσει 188 νέες ράμπες ΑμεΑ. Πέρσι, δηλαδή, φτιάχναμε μια ράμπα ανά δύο ημέρες.

κατ βιώσιμη Αθήνα ρινό στοίχημα για εμάς

Ενδεικτικά, αυτή τη στιγμή ανακατασκευάζονται τα πεζοδρόμια επί της οδού Αγ. Κωνσταντίνου και γύρω από την πλατεία Καραϊσκάκη και Κουμουνδούρου. Κατασκευάζουμε πεζοδρόμια στην οδό Ανθέων, όπου μάλιστα δεν υπήρχαν καθόλου.

Αυτή την περίοδο, ολοκληρώθηκε μια μεγάλη εργολαβία με την αποκατάσταση των πεζοδρομίων, όπως αυτών της Καλλιδρομίου στα Εξάρχεια και της Μικράς Ασίας στου Γουδής. Παράλληλα, στη φάση του διαγωνισμού βρίσκεται ένα ακόμα έργο για την αποκατάσταση πεζοδρομίων, ύψους 15 εκατ. ευρώ. Το έργο αφορά τον εκσυγχρονισμό των πεζοδρομίων και για τα επτά δημοτικά διαμερίσματα. Ένα κομμάτι που έχει ήδη επιλεγεί για ανακατασκευή είναι τα πεζοδρόμια γύρω από τον Εθνικό Κήπο, η περιοχή

γύρω από το Βότρυς στον Κολωνό, αλλά και το πάνω μέρος της Ερμού.

Επιπλέον, προχωράμε τις μελέτες για να κάνουμε 40 πεζοδρομήσεις και αυτή τη στιγμή τοπογραφούμε και τα 120 σημεία. Κάποιοι δρόμοι έχουν προεπιλεγεί, για παράδειγμα δίπλα σε σχολεία. Οι υπόλοιποι θα τεθούν σε διαβούλευση σε ιστοσελίδα του δήμου και οι δημότες θα αποφασίσουν.

— Μια πόλη που αγκαλιάζει όλους τους ανθρώπους, ανεξαρτήτως ικανοτήτων, εξελίσσεται βαθύτερα και ουσιαστικότερα. Πώς φιλοδοξείτε να καλλιεργήσετε έναν πολιτισμό ισότιμης συμμετοχής των ΑμεΑ, πέρα από την τυπική συμμόρφωση σε υποδομές;

Δουλεύουμε εντατικά και στον τομέα των υποδομών, αλλά πολύ σημαντικό κομμάτι είναι η ισότιμη συμμετοχή των ΑμεΑ στις δραστηριότητες της πόλης. Γι' αυτό τον λόγο, είχαμε καθιερώσει τον Μάρτιο ως μήνα ενημέρωσης και εξοικείωσης με την αναπηρία, με πάνω από 20 εκδηλώσεις, σε μόλις 30 μέρες:

Ένα πολυθεματικό πρόγραμμα με ξεναγήσεις σε νοηματική, βιωματικά εργαστήρια και ομιλίες, συζητήσεις, ημέρες καριέρας για τη συμπερίληψη στους χώρους εργασίας, πολιτιστικά προγράμματα αλλά και αθλητισμό!

Εισαγάγαμε για πρώτη φορά ειδικές ξεναγήσεις για τυφλά και κωφά άτομα στην Πινακοθήκη του Δήμου Αθηναίων και σε άλλους πολιτιστικούς χώρους, συμπεριλαμβάνουμε τη νοηματική σε όλες τις μεγάλες μας διοργανώσεις και τα δημοτικά συμβούλια, προσφέρουμε ειδικά θεραπευτικά camps κολύμβησης, ενώ υπάρχουν και 3 πλήρως προσβάσιμα δημοτικά κολυμβητήρια.

Εκπαιδεύουμε τους υπαλλήλους μας ώστε να παρέχουν καλύτερη εξυπηρέτηση, επενδύουμε στο να κάνουμε τους χώρους που δέχονται κοινό προσβάσιμους και, σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών, συμπεριλαμβάνουμε ΑμεΑ για εργασία.

— Η Αθήνα, λίκνο του πολιτισμού, διατηρεί πάντα μια αύρα ιστορικής μνήμης, αλλά χρειάζεται σύγχρονη δυναμική για να ξανακερδίσει τη διεθνή προσοχή. Πώς θα ενισχύσετε τα φεστιβάλ και τις πολιτιστικές διοργανώσεις της, ώστε να προσελκύσουν νέο διεθνές κοινό και να επανασυστήσουν την πόλη ως ζωντανό πολιτιστικό πυρήνα;

Η Αθήνα είναι ήδη καταχωρισμένη στις πρώτες θέσεις

των πολιτιστικών πρωτευουσών της Ευρώπης και του κόσμου, και με διεθνή βραβεία, όπως αυτό του Κορυφαίου Πολιτιστικού Προορισμού για το 2024.

Ο Δήμος Αθηναίων διοργανώνει πλέον φεστιβάλ-θεσμούς, όπως το Φεστιβάλ του Δήμου Αθηναίων, το οποίο τον Μάιο θα πλημμυρίσει με περισσότερες από 200 εκδηλώσεις όλη την πόλη —δρόμους, πλατείες, πεζόδρομους— με μουσική, τέχνη, εκθέσεις, γαστρονομία και υπαίθριες δράσεις σε όλες τις γειτονιές! Άλλα φεστιβάλ-θεσμοί είναι το Φεστιβάλ Κολωνού, το Καλοκαίρι στην Αθήνα, το Athens Jazz στην Τεχνόπολη, Χριστούγεννα στην Αθήνα κ.ά. Πολιτισμός για όλες και όλους και για όλα τα γούστα, καθώς η πλειονότητα των εκδηλώσεων είναι με ελεύθερη είσοδο.

— Έχετε αρχίσει να εφαρμόζετε στα δημοτικά ιατρεία ορισμένα καινοτόμα προγράμματα, όπως το «Φροντίζω» και το Ιατρείο Μνήμης. Μπορείτε να μας πείτε περισσότερα για τη λειτουργία τους;

Κατ' αρχάς, έχουμε αναβαθμίσει σε Πολυδύναμα 6 από τα 7 Δημοτικά Ιατρεία, τα οποία εξυπηρέτησαν μέσα σε έναν χρόνο 23.129 ωφελούμενους σε 118.959 επισκέψεις. Έχουν γίνει 493 γυναικολογικοί έλεγχοι για καρκίνο, 160 άτομα εντάχθηκαν στο πρόγραμμα Ιατρείων Διακοπής Καπνίσματος κι έγιναν δωρεάν έλεγχοι για HIV, ηπατίτιδας και σύφιλης.

Εφαρμόζουμε καινοτόμα προγράμματα για ευάλωτες ομάδες και άτομα τρίτης ηλικίας.

Όπως το πρόγραμμα «Φροντίζω», το οποίο απευθύνεται σε ηλικιωμένους με χρόνια προβλήματα υγείας, δίνοντάς τους πρόσβαση σε ολιστική φροντίδα κοντά στην οικία τους. Με το πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», προσφέρουμε ψυχολογική και κοινωνική στήριξη, καθώς και νοσηλευτική βοήθεια, σε άτομα της τρίτης ηλικίας που δεν αυτοεξυπηρετούνται.

Για πρώτη φορά λειτουργεί στον Δήμο Αθηναίων Ιατρείο Μνήμης με σκοπό να ενημερώνει, να βοηθά όσους πάσχουν από άνοια, καθώς και να παρέχει πρόληψη και στήριξη στις οικογένειές τους. Προσφέρει υπηρεσίες σε ανθρώπους που δεν έχουν τα χρήματα να πάνε σε ιδιώτη γιατρό ή να ταλαιπωρηθούν στα δημόσια ιατρεία μνήμης, όπου επικρατεί συνωστισμός. Ξεκίνησε στον Κολωνό και θα επεκταθεί και σε άλλες γειτονιές της Αθήνας.

— Οι παιδικές χαρές και οι χώροι παιχνιδιού αντικατοπτρίζουν το μέλλον της πόλης, καθώς διαμορφώνουν μνήμες για τους πιο νεαρούς κατοίκους της. Σε τι φάση βρίσκεται ο σχεδιασμός για την αναβάθμισή τους; Με ποια κριτήρια προχωράτε ώστε να γίνουν ασφαλείς, σύγχρονες και ελκυστικές;

Έχω πει πολλές φορές ότι το παιχνίδι σε ασφαλείς και πιστοποιημένες παιδικές χαρές δεν είναι πολυτέλεια. Πέρσι τέτοια εποχή πήραμε μια δύσκολη απόφαση. Να κλείσουμε παιδικές χαρές. Γιατί κάναμε πάρα πολλούς ελέγχους και ήταν δραματική η κατάσταση. Το 2024 ανακατασκευάσαμε 16 παιδικές χαρές. Ακόμα, αναβαθμίζουμε πλήρως 11 παιδικές χαρές το πρώτο εξάμηνο του 2025, τις οποίες παραδίδουμε σταδιακά. Έχουμε ήδη παραδώσει τρεις, δύο στη Ριζούπολη και μία στον Λυκαβηττό, βελτιώνοντας έτσι την καθημερινότητα μικρών και μεγάλων στις γειτονιές της πόλης.

Ο εξοπλισμός τους πληροί τα πιο σύγχρονα πρότυπα ασφαλείας και τα παιχνίδια, κατάλληλα για όλες τις ηλικίες, προάγουν την ανάπτυξη των πνευματικών και σωματικών δεξιοτήτων και ικανοτήτων των παιδιών, ενώ ανταποκρίνονται στις πλέον απαιτητικές σύγχρονες προδιαγραφές.

Στην επόμενη φάση, σχεδιάζουμε την ανακατασκευή επιπλέον 6 παιδικών χαρών.

Οι μικρές Αθηναίες και οι μικροί Αθηναίοι δημιουργούν έτσι αναμνήσεις που θα τους συνοδεύουν σε όλη τους τη ζωή. ■

Διαβάστε όλη τη συνέντευξη στο athensvoice.gr

Pieris.Architects

50 χρόνια αρχιτεκτονικής πρωτοπορίας

ΚΤΙΡΙΑ ΜΕ ΟΙΚΟΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ

Κτίριο γραφείων SKY-City, Αθήνα

Urban Forest Residence, Κεφαλάρι

Ξενοδοχείο Tella Thera, Κρήτη

Το 2024 αποτέλεσε χρονιά-ορόσημο για το αρχιτεκτονικό γραφείο Pieris.Architects, που γιόρτασε την πενήντάχρονη διαδρομή του με μία σειρά δράσεων, κορυφώνοντας τους εορτασμούς με την έκθεση «Pieris.Architects: 2nd Nature». Μια αναδρομική, βιωματική έκθεση, που θεωρείται σημείο αναφοράς για τις σύγχρονες εκθέσεις αρχιτεκτονικής.

Από το 1974, οι Pieris.Architects μεταμορφώνουν την αρχιτεκτονική σε μια τέχνη που αγκαλιάζει τον άνθρωπο, τη φύση και το μέλλον. Με ρίζες βαθιές στον τόπο και βλέμμα στραμμένο στο αύριο, το γραφείο που ίδρυσε ο Κωνσταντίνος Πιέρης –και από το 2004 πλαισιώθηκε από τη Στέλλα Πιέρη και τον Πιέρο Πιέρη– εκτοξεύθηκε σε μια νέα εποχή εξωστρέφειας, κερδίζοντας σημαντικές διακρίσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

— Βλέπετε την αρχιτεκτονική ως μια πράξη φροντίδας;

Στέλλα Πιέρη: Θα μπορούσατε να το πείτε κι έτσι... Ουσιαστικά, προσπαθούμε να μη σχεδιάζουμε απλώς κτίρια, αλλά να δημιουργούμε χώρους όπου ο χρήστης αισθάνεται προστατευμένος, εμπνέεται και υποστηρίζεται – σωματικά, ψυχικά και συναισθηματικά. Για εμάς, φροντίδα σημαίνει να διαμορφώνεις περιβάλλοντα που σέβονται τη φύση, τιμούν τον τόπο και καλλιεργούν μια πιο συνειδητή σχέση του ανθρώπου με τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του.

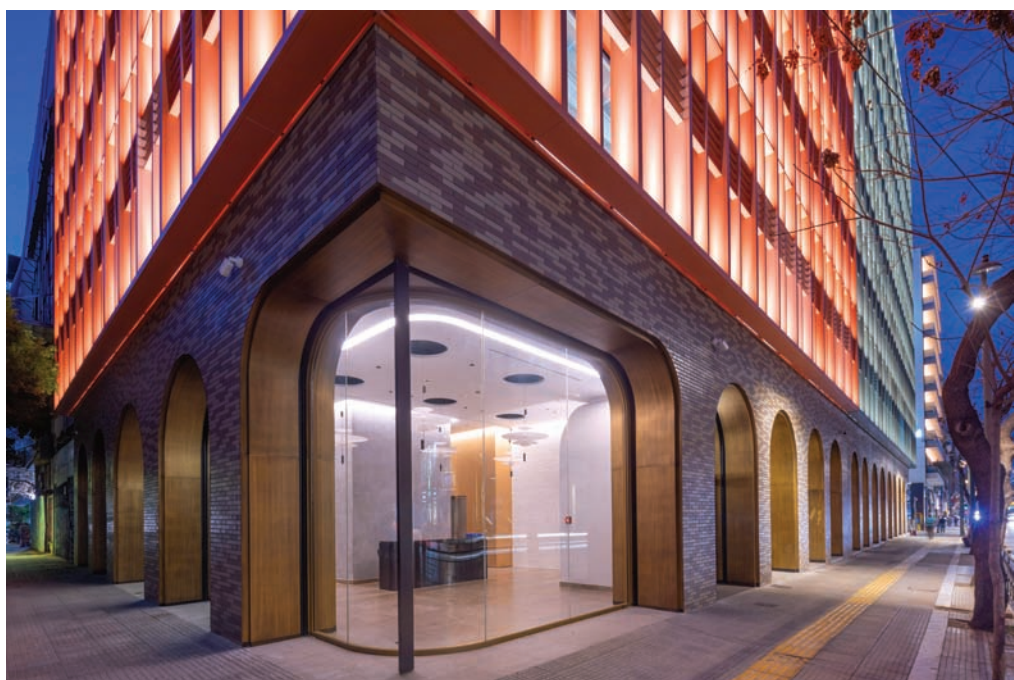
«Κάθε τόπος
κρύβει τη δική
του αλήθεια,
μέσα από τα
υλικά, το φως
και την ιστο-
ρία του.
Η δική μας
αποστολή είναι
να αφουγκρα-
στούμε αυτή
την αλήθεια».

— Θεωρείτε ότι το μέλλον ανήκει στην αρχιτεκτονική που ακούει τις αλλαγές οι οποίες συμβαίνουν διαρκώς;

Πιέρος Πιέρης: Πράγματι, με οδηγό την τεχνολογία, τη γνώση και την ενσυναίσθηση, πρέπει να δημιουργούμε χώρους που ζουν και αναπνέουν μαζί με τον άνθρωπο και τη φύση. Χώρους που καλλιεργούν έναν οικολογικό τρόπο ζωής και παραμένουν ευέλικτοι, ικανοί να εξελίσσονται με τις διαρκείς αλλαγές της σύγχρονης καθημερινότητας.

— Η παράδοση για εσάς δεν είναι παρελθόν αλλά αφετηρία. Πώς το εφαρμόζετε στον σχεδιασμό σας;

Κωνσταντίνος Πιέρης: Κάθε τόπος κρύβει τη δική του αλήθεια, μέσα από τα υλικά του, το φως του, την ιστορία του. Η δική μας αποστολή είναι να αφουγκραστούμε αυτή την αλήθεια και να τη μεταφράσουμε σε σύγχρονη αρχιτεκτονική γλώσσα. Να δημιουργούμε έργα που σέβονται το παρελθόν, δεν το μιμούνται, και του δίνουν νέα ζωή στο σήμερα και το αύριο.

Μινιόν

Η ΜΕ ΟΜΟΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΟΥ, ΓΑΛΗ ΕΠΙ ΣΤΡ ΦΦΗ

Alpha Bank
Σταδίου 40

ΜΠΟΥΤΙΚ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ, ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΓΡΑΦΕΙΑ, ΤΡΑΠΕΖΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΠΙΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΜΕΝΟ ΣΙΝΤΡΙΒΑΝΙ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ
ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ, Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΛΛΑΖΕΙ

Της ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΚΑΜΠΟΣΟΥ - Φωτό: ΝΙΚΗΤΑΣ ΚΑΚΑΚΗΣ

Μινιόν

Το Μινιόν, με συνολική επιφάνεια 18.565 τ.μ., εκτείνεται ανάμεσα στις οδούς Πατησίων, Σατωβριάνδου, Δώρου και Βερανζέρου. Ένα κόσμημα για την ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας, όπου το νέο και το κλασικό συνδυάζονται αρμονικά, αποπνέοντας σύγχρονη πολυτέλεια, με σεβασμό στην αθηναϊκή ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά.

Έχει αλλάξει πρόσωπο δεκάδες φορές κι έχει γνωρίσει στιγμές δόξας αλλά και απόλυτης παρακμής. Καθημερινές σκηνές όπου η Ομόνοια έσφυζε από ζωή —με προσεγμένα νεοκλασικά, θέατρα, πολυτελή καφενεία, ανθοπωλεία, περίπτερα και παγκάκια γεμάτα παιδιά— πάλεψαν με τον χρόνο και αποτέλεσαν παρελθόν, για το οποίο μαθαίνει κανείς από τις παλιές ελληνικές ταινίες και τις ασπρόμαυρες φωτογραφίες της εποχής που αναρτώνται σε διάφορες σελίδες στα social media. Από τη δεκαετία του 1980 και μετά, τα δημοφιλέστερα πολυκαταστήματα πέριξ της πλατείας, το θρυλικό Μινιόν, ο Κατράντζος, ο Κλαουσάτος, το Ατενέ, καταστράφηκαν από πυρκαγιά, με αποτέλεσμα να ξεκινήσει η ανάπτυξη της αγοράς της Ερμού. Στα μέσα του 2000 ακολούθησε το αποτρόπαιο έγκλημα στη ΜΑΡΦΙΝ, κάηκαν οι ιστορικοί κινηματογράφοι Απόλλων και Αττικών και η οικονομική κρίση υποβάθμισε την οδό Σταδίου, σε σημείο που η άλλοτε κοσμοπολίτικη πλατεία της αρμονικής συνύπαρξης —όπως λέει και το όνομά της— μεταμορφώθηκε σε μία από τις πιο σκοτεινές και κακόφημες περιοχές της πόλης, συμπαρασύροντας ολόκληρη την πάλα ποτέ «βιτρίνα» της Αθήνας, την οδό Σταδίου. Σήμερα, στην πτωτική πορεία της φαίνεται να μπαίνει φρένο. Οι χαμηλές τιμές των ακινήτων της περιοχής κίνησαν το ενδιαφέρον επιχειρηματιών και επενδυτών απ' όλο τον κόσμο, πράγμα που, σε συνδυασμό με την άνοδο του τουρισμού αλλά και του εναλλακτικού night life που προσφέρει η περιοχή, οδήγησε σε μια σειρά επενδύσεων με κοινό όραμα: να μεταμορφωθεί η περιοχή γύρω από την πλατεία της Ομόνοιας σ' ένα νέο εμπορικό σποτ, που θα φιλοξενεί μπουτίκ ξενοδοχεία, σύγχρονα γραφεία, τράπεζες, καταστήματα και χώρους εστίασης.

Η αρχή έγινε το 2022 με το Brown Acropolis που άνοιξε στην Πειραιώς 1 στη θέση του ιστορικού ξενοδοχείου της Ομόνοιας Ακροπόλ το οποίο ήταν κλειστό για μια δεκαετία, το Dave Red Athens στα παλιά γραφεία του ΚΚΕ επί της οδού Βερανζέρου και το Lighthouse, που στέγαζε το Θέατρο της Μαρίκας Κοτοπούλη — όλα τους ανήκουν στην ισραηλινή αλυσίδα Brown. Ακολούθησε το Moxu, το οποίο στεγάζεται από το 2022 στο εγκαταλειμμένο Σαρόγλειο Μέγαρο (γνωστό και ως Λέσχη Αξιωματικών Ενόπλων Δυνάμεων), το πρώτο πιστοποιημένο «πράσινο» ξενοδοχείο της χώρας, του ομίλου Marriott. Στη συμβολή των οδών Γ' Σεπτεμβρίου και Χαλκοκονδύλη άνοιξε πρόσφατα το Vision Omonia, ξενοδοχείο με studios και σουίτες με θέα στην Ακρόπολη, πσίνα τύπου infinite στην ταράτσα, γυμναστήριο, meeting rooms κι εστιατόριο. Καθένας από τους επτά ορόφους του είναι αφιερωμένος σε έναν Έλληνα καλλιτέχνη και κάθε δωμάτιο φιλοξενεί ένα έργο από τον καλλιτέχνη του αντίστοιχου ορόφου, το οποίο ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να αγοράσει αν το επιθυμεί. Ανήκει στο χαρτοφυλάκιο του Ισραηλινού επιχειρηματία Amir Mamou και το γηρασμένο κτίριο που βρισκόταν στη θέση του αξιοποιήθηκε μέσω της επενδυτικής εταιρείας Finders.

Στην οδό Δώρου το 1916, το εμβληματικό φαρμακείου του Μπακάκου σφράγισσε μια ολόκληρη εποχή. Τώρα, σε ένα πλήρως ανακαινισμένο νεοκλασικό κτίριο στεγάζονται τα νέα γραφεία HQ της IWG, που περιλαμβάνουν εξοπλισμένους συνεργατικούς χώρους

(coworking spaces), ιδιωτικά γραφεία και αίθουσες συσκέψεων, με στόχο να καλύψουν την ανάγκη που δημιουργείται στην περιοχή για ευέλικτες συνθήκες εργασίας.

Αυλαία σήκωσε και το νέο Μινιόν, με την υπογραφή της Dimand. Η γλυκόπικρη ιστορία του Γιάννη Γεωργακά, που από ένα περίπτερο στην Ομόνοια έστησε το πρώτο εμπορικό κατάστημα της χώρας (το Μινιόν), μέχρι που το κτίριο κάηκε και επήλθε η οικονομική κατάρρευση του επιχειρηματία, είναι λίγο-πολύ γνωστή. Το αρχιτεκτονικό γραφείο Minos Digenis ανέλαβε την ανακαίνιση του εμβληματικού κτιρίου, που μεταμορφώθηκε σε ένα σύγχρονο «πράσινο» συγκρότημα γραφείων με εμπορικούς χώρους. Με συνολική επιφάνεια 18.565 τ.μ., που εκτείνεται ανάμεσα στις οδούς Πατισίων, Σατωβριάνδου, Δώρου και Βερανζέρου, είναι ένα κόσμημα για την ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας, όπου το νέο και το κλασικό συνδυάζονται αρμονικά αποπνέοντας σύγχρονη πολυτέλεια, με σεβασμό στην αθηναϊκή ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά. Το εμβληματικό ακίνητο αποτελείται από τα κτίρια Α και ΒΓΔΕ. Με σκοπό την επαναφορά των μόνιμων κατοίκων στο κέντρο της πόλης, στο κτίριο Α το σχέδιο περιλαμβάνει τη δημιουργία περίπου 40 διαμερισμάτων επιφάνειας 50-125 τ.μ., ενώ το ισόγειό του προορίζεται για εμπορικές χρήσεις. Το κτίριο ΒΓΔΕ πρόκειται να στεγάσει γραφεία και εμπορικά καταστήματα. Η επιστροφή του Μινιόν στον εμπορικό χάρτη έγινε με το άνοιγμα των Zara, που έχει αναπτυχθεί σε τέσσερα επίπεδα — υπόγειο, ισόγειο, πρώτο και δεύτερο όροφο. Η ίδια εταιρεία μισθώνει γραφεία στον τρίτο και τέταρτο όροφο, ενώ η ΔΕΗ θα έχει παρουσία στους υπόλοιπους ορόφους.

Νέα σελίδα και για το κτίριο που κάποτε φιλοξενούσε το εμβληματικό πολυκατάστημα Αφοί Λαμπρόπουλοι, όπου σήμερα στεγάζονται τα Notos Galleries στη Σταδίου, Αιόλου και Λυκούργου. Οι μνήμες που έχει αφήσει ως πολυκατάστημα Λαμπρόπουλος είναι ανεξίτηλες, όχι μόνο για την περιοχή των Χαυτειών αλλά και για ολόκληρη την Αθήνα. Ιδρύθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα από τους αδελφούς Λαμπρόπουλους, με καταγωγή από την ορεινή Αρκαδία, αλλά κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 1960 και 1970 έζησε την καλύτερη εποχή του. Το τότε πολυκατάστημα έφερε στην Ελλάδα τις τάσεις του εξωτερικού, οι περαστικοί ενθουσιάζονταν με τις εντυπωσιακές βιτρίνες του και οι διαφημίσεις του άφησαν το δικό τους στίγμα στον τότε εμπορικό κόσμο. Το 2001 το κατάστημα μετονομάστηκε σε Notos Galleries Λαμπρόπουλος, ώσπου η οικογένεια αποχώρησε από το σχήμα. Σήμερα, το ακίνητο των 8.000 τ.μ. ανήκει στην Πειραιώς και η Dimand ανέλαβε την ανακαίνισή του με στόχο τη δημιουργία ενός κτιρίου γραφείων με εμπορικούς χώρους στο ισόγειο, όπως στην περίπτωση του γειτονικού Μινιόν — επένδυση εκτιμώμενης ακαθάριστης αξίας 70 εκατ. ευρώ. Στο κτίριο που έχει ήδη ολοκληρωθεί επί των οδών Σατωβριάνδου και Δώρου, εξετάζονται οι χρήσεις κατοικίας και φιλοξενίας πέρα από τις εμπορικές και γραφειακές.

Άλλο ένα μεγάλο κτίριο που οδεύει προς ανάπλαση στα λεγόμενα Χαυτεία είναι το συγκρότημα των περίπου 25.000 τ.μ. στη συμβολή των οδών Αιόλου και Σοφοκλέους.

1

1. Τράπεζα Πειραιώς, Κοραή 5
2. Κατοικία Σούτσου, Σταδίου 47
3. Κτίριο Αιόλου & Σοφοκλέους
4. Στοά Αρσακείου

Το MINION φιλοδοξεί να γίνει ένα κόσμημα για την ευρύτερη περιοχή της Ομόνοιας, όπου το νέο και το κλασικό θα συνδυάζονται αρμονικά, με σεβασμό στην αθηναϊκή ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά

Αποτελεί μέρος του χαρτοφυλακίου ακινήτων του Project Skyline της Alpha Bank, που θα μεταβιβαστεί σε ένα νέο σχήμα υπό την ίδια την τράπεζα, αλλά και το σχήμα των Dimand, EBRD και Premia Properties. Εξετάζεται η ιδέα το κτίριο να μετατραπεί σε συγκρότημα μεικτών επαγγελματικών χρήσεων μαζί με εξυπηρετούμενα διαμερίσματα.

Μια ακόμα απόδειξη ότι το τοπίο περί της Πλατείας Ομονοίας αλλάζει είναι η λειτουργία του πεντάστερου Adia Aluma Athens Curio Collection by Hilton τον ερχόμενο Ιούνιο. Το κτίριο ανήκει στην εταιρεία Aluma Hotels & Resorts, θυγατρική της ισραηλινής Isrotel Hotels (συμπεριλαμβανομένης επιχειρηματικής οικογένειας Dayan). Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Λυκούργου 18 και Σωκράτους 34 και θα περιλαμβάνει 215 δωμάτια και σουίτες, σπα, γυμναστήριο, rooftop με μπαρ και ποίνα, 2 εστιατόρια στο ισόγειο και στην ταράτσα, καθώς και χώρο εκδηλώσεων.

Η Blend Development ανέλαβε την αξιοποίηση του παλιού κτιρίου γραφείων που στέγαζε την Εθνική Τράπεζα στη συμβολή των οδών Πειραιώς και Γερανίου 30. Αποκτήθηκε από την Prodea Investments και το ακίνητο θα μετατραπεί σε ένα συγκρότημα 32 διαμερισμάτων που θα λειτουργήσει η εταιρεία Limehome, η οποία δραστηριοποιείται στον τομέα της φιλοξενίας, προσφέροντας αυτοματοποιημένες λύσεις διαμονής, με χώρο εμπορικής χρήσης στο ισόγειο. Οι εργασίες έχουν ήδη αρχίσει και το κατάλυμα θα τεθεί σε λειτουργία το 3ο τρίμηνο του 2025. Στο κτίριο των 5.000 τ.μ. στη συμβολή Σταδίου 54 και Εμμανουήλ Μπενάκη 1 αυτή τη στιγμή πραγματοποιούνται οι απαιτούμενες εργασίες από την Blend Development ώστε, μετά την ανακαίνισή του —προγραμματίζεται να έχει ολοκληρωθεί εντός του 2025—, να τηρεί τις σύγχρονες απαιτήσεις βιωσιμότητας. Αποτελείται από υπόγειο, ισόγειο, μεσοπάτωμα, 8 ορόφους και δώμα. Οι υπόγειοι χώροι θα αξιοποιηθούν για τις υποστηρικτικές υπηρεσίες, ενώ στο ισόγειο, όπως και στο δώμα, θα δημιουργηθούν χώροι εστίασης και το υπόλοιπο κτίριο θα λειτουργεί ως κατάλυμα 130 σύγχρονων εξυπηρετούμενων διαμερισμάτων υψηλής σχεδίασης. Θα γίνουν επεμβάσεις προκειμένου να εξυπηρετηθεί η νέα χρήση υψηλών προδιαγραφών του ξενοδοχείου, με μερική τροποποίηση των

όψεων, που θα αναδεικνύουν το κτίριο.

Για την ιστορία, στο παρελθόν το οικοπέδο άνηκε στον δικηγόρο Αριστείδη Μπαλάνο και το 1873 χτίστηκε στο σημείο το Μέγαρο Αριστείδη Μπαλάνου, που μετονομάστηκε σε Μέγαρο Λουκίας Μπαλάνου & Αντώνιου Ζυγομαλά καθώς δόθηκε ως προίκα για τον γάμο της κόρης του. Το 1875 εκεί στεγάστηκε το Υπουργείο Παιδείας και για αρκετά χρόνια μετά ξενοδοχεία: από το 1892 έως τον Αύγουστο του 1904 το Αστήρ, αργότερα το Πριγκίπισσα Ελένη, το 1907 το INTERNATIONAL, το 1911 το Continental και το 1913 το Όλυμπος Παλλάς. Τη δεκαετία του '50, το κτίριο κατεδαφίστηκε και τη θέση του πήρε το σημερινό, που στέγαζε γραφεία του Ο.Α.Ε.Δ. και γραφεία ΜΚΟ για τους πρόσφυγες.

Η οδός Σταδίου ζωντανεύει

Αυτό το διάστημα τρέχουν φιλόδοξα έργα ανάπλασης σε μερικά από τα πιο εμβληματικά κτίρια της σύγχρονης αθηναϊκής ιστορίας επί της Σταδίου, που παρέμεναν κλειστά, εγκαταλειμμένα ή υπό κατάρρευση εδώ και χρόνια.

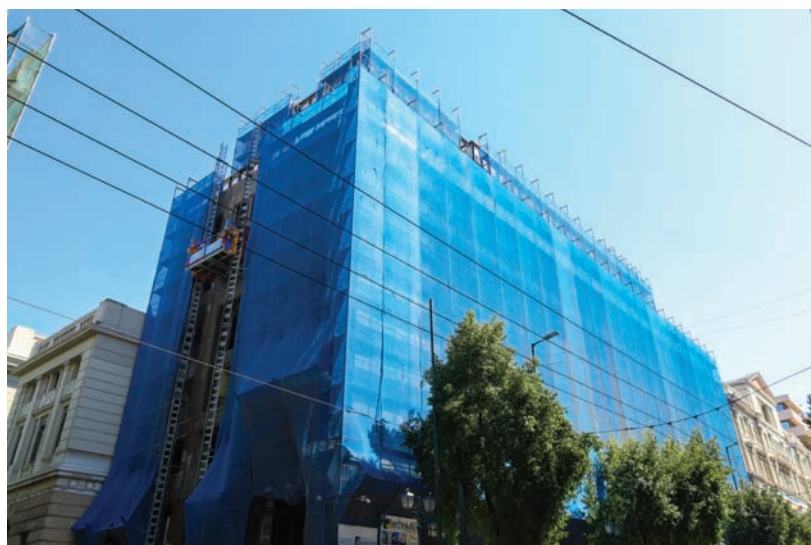
Στη διασταύρωση Σταδίου και Αιόλου υπάρχει το σπουδαίο αρχιτεκτονικό δημιούργημα που οικοδομήθηκε το 1890-1891, η οικία της Βασιλικής Μπαλάνου. Πρόκειται για ένα κτίριο με ημικυλινδρική διαμόρφωση της γωνίας, περίτεχνα κιγκλιδώματα, φουρούσια και ακροκεράματα. Ανήκει στην Εθνική Τράπεζα, η οποία εξετάζει τις κινήσεις για την αξιοποίησή του, πράγμα όχι απλό, δεδομένου ότι το κτίριο έχει κηρυχτεί διατηρητέο. Ερωτηματικά εγείρει και το διατηρητέο τετράωροφo κεραμοσκέπαστο κτίριο με αέτωμα στη συμβολή των οδών Σταδίου 58 και Αιόλου 103, που κατασκευάστηκε πριν από το 1885 από τον αρχιτέκτονα Λύσανδρο Κουταντζόγλου. Σε αυτό λειτουργήσε το 1884 το ξενοδοχείο Μασσαλία, που το 1904 μετονομάστηκε σε Απόλλων. Σήμερα βρίσκεται στην ιδιοκτησία του ΕΦΚΑ. Αν και το 2023 έγινε δημόσιος πλειοδοτικός διαγωνισμός που αφορούσε την αξιοποίησή του με σκοπό τη δημιουργία ξενοδοχείου 4 αστέρων, έκτοτε δεν έχουν ανακοινωθεί περισσότερα.

Άγνωστη παραμένει και η τύχη του κλειστού και εγκαταλειμμένου κτιρίου που κάποτε στέγαζε το διάσημο πολυκατάστημα Ατενέ (αφοί Τσιτσόπουλοι) Σταδίου 35-37. Καταστράφη-

κε ολοσχερώς από εμπρησμό στις 3 Ιουνίου του 1981 — ταυτόχρονα με το πολυκατάστημα του Κλαουσδάτου στην πλατεία Δημαρχείου. Λέγεται πως η πυρκαγιά ξεκίνησε μεταξύ 3ου και 4ου ορόφου και εξαπλώθηκε σε όλο το οκτώροφο κτίριο. Το πιο μεγάλoπνοο πρότζεκτ αφορά τη Στοά Αρσακείου, που περιλαμβάνει και τη Στοά του Βιβλίου, μια από τις πιο χαρακτηριστικές της πόλης. Με ιστορία 200 ετών, που ξεκίνησε στεγάζοντας χώρους εκπαίδευσης, καταστήματα, κινηματογράφο, δικαστήρια, το Ελεγκτικό Συνέδριο και το Θέατρο Τέχνης Κάρολος Κουν, βρέθηκε επί χρόνια στο κέντρο της πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής της Αθήνας και σύντομα θα λειτουργήσει ως Food Hall, με το όνομα Στοά. Η Legendary Food, που ανέλαβε τις εργασίες ανάπλασης και εκμίσθωσε 12.000 τ.μ. από τα συνολικά 25.000 του κτιρίου για 35 χρόνια, οραματίζεται να δημιουργηθεί ένα τοπόσημο στα πρότυπα αντίστοιχων εγχειρημάτων διάφορων μητροπόλεων, που θα αποτελείται από έναν ενιαίο πολυχώρο εστίασης, με εμπορικά καταστήματα επί της Σταδίου.

Σταδίου 50 βρίσκεται ένα από τα πιο εμβληματικά αθηναϊκά κτίρια στα χρόνια της βασιλείας του Γεωργίου Α', το Μέγαρο Αθηνογόνους, που έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μνημείο και έργο τέχνης, συνδυάζοντας νεοκλασικά και μπαρόκ στοιχεία. Κατασκευασμένο μεταξύ του 1875-1880, ήταν ιδιοκτησία της οικογένειας Αθηνογόνους, στα τέλη του 19ου αιώνα στέγαζε την Οθωμανική Τράπεζα, ενώ ο σεισμός του '81 και η πυρκαγιά του 2004 σχεδόν το κατέστρεψαν, με αποτέλεσμα να συνεχίζει να ρημάζει επί δεκαετίες.

Σήμερα βρίσκεται στα χέρια του εφοπλιστή Γιώργου Προκοπίου, αποκαθίσταται πλήρως και στον χώρο πίσω του ανεγείρεται νέο οκτώροφο κτίριο, με σύγχρονη κατασκευή, η οποία θα συνδέεται λειτουργικά με το Μ. Αθηνογόνους και θα περιλαμβάνει κατά βάση χρήσεις που θα απευθύνονται στο ευρύ κοινό (γραφεία κ.ά.), σύμφωνα με το γνωστό αρχιτεκτονικό γραφείο Athens Creative, που είναι επικεφαλής των αρχιτεκτονικών μελετών. Το concept design μελετήθηκε σε συνεργασία με το γραφείο Oval Studio, ενώ την αρχιτεκτονική μελέτη του διατηρητέου κτιρίου υλοποίησαν οι αρχιτέκτονες Κ. Καραλή & Σ. Παυλίδης.

Alpha Bank, Σταδίου 40

Eurobank, Σταδίου & Ομήρου

Εν μέσω εργασιών αποκατάστασης έπεται από μελέτη του Υπουργείου Πολιτισμού, βρίσκεται η ιστορική κατοικία του Αλέξανδρου Σούτσου. Πρόκειται για ιδιοκτησία του Κληροδοτήματος Αλέξανδρου Σούτσου –το 1896 με τη διαθήκη του δώρισε την οικία του στο ελληνικό κράτος, μαζί με τις συλλογές και την επίπλωσή της– που σήμερα διαχειρίζεται η Εθνική Πινακοθήκη. Χτισμένο τον 19ο αιώνα, το τριώροφο νεοκλασικό επί της Σταδίου 47, τυπικό δείγμα αστικού κλασικισμού, από το 1957 ως το 2012 μισθωνόταν για εμπορική χρήση. Από τότε παραμένει κλειστό, ενώ το καλοκαίρι του 2020, παραλίγο να καταστραφεί ολοσχερώς από πυρκαγιά. Στην οικία του Αλέξανδρου Σούτσου προορίζεται να ενταχθούν το Αρχείο και η Θεατρική Βιβλιοθήκη του Θεατρικού Μουσείου, που έχει χαρακτηριστεί μνημείο.

Το Παλαιό Εθνικό Τυπογραφείο, που έχει κηρυχθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο, είναι ένα από τα πρώτα δημόσια οικοδομήματα που χτίστηκαν στην Αθήνα το 1834, το διάστημα που έγινε η πρωτεύουσα του σύγχρονου ελληνικού κράτους (νωρίτερα ήταν το Ναύπλιο). Το κτίριο, μεταξύ των οδών Σταδίου, Σανταρόζα και Αρσάκη, που γειτνιάζει με την πλατεία Δικαιοσύνης, γνωστή και ως πλατεία Σανταρόζα, στέγασε το πρώτο Εθνικό Τυπογραφείο και Λιθογραφείο, και το 1907 το Πρωτοδικείο. Από τις αρχές του 2000 παραμένει κλειστό, με εξαίρεση το διάστημα που φιλοξένησε την 7η Μπιενάλε της Αθήνας, το 2021. Σήμερα έχει παραχωρηθεί δωρεάν, για 25 χρόνια, από το Ταμείο Χρηματοδότησης Δικαστικών Κτιρίων στον Δήμο Αθηναίων, που έχει αναλάβει την αποκατάσταση και την ανάδειξή του, με όραμα να αποτελέσει χώρο πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων. Παράλληλα, στο κτίριο θα φιλοξενηθεί μια μόνιμη έκθεση για την ιστορία της ελληνικής Δικαιοσύνης, με ευθύνη του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Το διατηρητέο του Μεσοπολέμου, ιδιοκτησίας ΕΦΚΑ, επί της οδού Σταδίου 41, στο οποίο στεγαζόταν το πολυκατάστημα Fokas ως το 2014, παραμένει κλειστό για πάνω από μία δεκαετία. Πρόκειται για κτίριο που αποτελείται από υπόγειο, ισόγειο και 5 ορόφους με δώμα, συνολικής επιφάνειας σχεδόν 8.500 τ.μ. Στο παρελθόν έγιναν κάποιες κινήσεις για την αξιοποίησή του, που όμως δεν προχώρησαν, ενώ αυτό το διάστημα βρίσκεται στη λίστα των κτιρίων προς αξιοποίηση μέσα από διαγωνισμό.

Στον ΕΦΚΑ ανήκει και το Μέγαρο Εφειού στη Σταδίου 28, που επίσης αναμένεται να προχωρήσει σε διαγωνισμό προς αξιοποίηση. Το πανέμορφο πεντάωροφο κτίσμα οικοδομήθηκε μεταξύ 1923-1928 και θεωρείται ένα από τα πιο σπουδαία της ελληνικής αρχιτεκτονικής, ενώ έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο ως έργο τέχνης – δείγμα της βιεννέζικης σχολής του Ότο Βάγκνερ. Πέρα από την αισθητική του αξία, αποτέλεσε μια από τις πρώτες πολύωρφες οικοδομές με γραφεία στο κέντρο της πόλης και από τις πρώτες στις οποίες έγινε χρήση οπλισμένου σκυροδέματος. Ανεγέρθηκε για τον Σπυρίδωνα Εφέσιο, από τους κληρονόμους του οποίου πωλήθηκε στο ΝΑΤ το 1950. Στο ισόγειο του λειτουργεί ο ιστορικός κινηματογράφος Άστορ, ενώ για περίπου 80 χρόνια εκεί βρισκόταν το ξακουστό ξενόγλωσσο βιβλιοπωλείο Κάουφμαν, που έκλεισε μετά από πυρκαγιά το 2012.

Το κτίριο που στεγάζει τους «δίδυμους», όπως τους αποκαλούν, ιστορικούς κινηματογράφους Απόλλων και Αττικόν, θεωρείται ανοιχτή πληγή στο κέντρο της πόλης, και ενώ συχνά κυκλοφορούν ειδήσεις που θέλουν τους κινηματογράφους να επαναλειτουργούν, αυτό καθυστερεί. Για την ιστορία, το κτίριο οικοδομήθηκε μεταξύ 1870-1881, σε σχέδια Έρνεστ Τσίλερ, για λογαριασμό του τραπεζίτη Σταμάτιου Δεκόζη Βούρου. Στο διάστημα 1914-1920 έγιναν κάποιες αλλαγές σε ρυθμό νεομπαρόκ και ξεκίνησε η λειτουργία του το Αττικόν, για το οποίο έχει γραφτεί πως ήταν από τους πιο ωραίους και πολυτελούς κινηματογράφους στην Ευρώπη, με καμπύλα θεωρεία, βελούδινα καθίσματα και σήμα κατατεθέν τον πολυέλαιο.

Η πρώτη έγχρωμη ελληνική ταινία της Φίνος Φιλμ, η «*Αλίκη στο Ναυτικό*», έκανε πρεμιέρα στο Αττικόν το 1961, ενώ το 1960 στο υπόγειό του, όπου στεγαζόταν ένα τμήμα των Γενικών Αρχείων του Κράτους, εγκαινιάστηκε ο κινηματογράφος Απόλλων, στον οποίο το 1974 προβλήθηκε κατά αποκλειστικότητα η αμφιλεγόμενη ταινία «*Ιησούς Χριστός σούπερ σταρ*». Το Αττικόν κι ο Απόλλων αποτελούσαν δύο από τα πιο δημοφιλή σινεμά της Αθήνας, συνδεδεμένα με τις Νύχτες Πρεμιέρας και το Φεστιβάλ Κινηματογράφου της πόλης. Έπαψαν να λειτουργούν το 2012, όταν το κτίριο παραδόθηκε στις φλόγες κατά τη διάρκεια διαδηλώσεων. Οι αίθουσες δεν υπέστησαν σοβαρές ζημιές, ωστόσο ο περιβάλλων χώρος έχει καταστραφεί

σχεδόν ολοκληρωτικά.

Σήμερα, το ακίνητο του Αττικόν - Απόλλων ανήκει στο Ίδρυμα Βούρου Ευταξία - Μουσείον της Πόλεως των Αθηνών και η εταιρεία Ατράν του Όμιλου Άτρια έχει συμφωνία μακροχρόνιας μίσθωσης, αποκατάστασης και επαναλειτουργίας του ακινήτου. Ολοκληρώνονται οι τελευταίες κινήσεις για την άρση της επικινδυνότητας και σύντομα ξεκινούν οι μελέτες για την οριστική αξιοποίηση, οι άδειες και η εργασίες ανακατασκευής. Για να επαναλειτουργήσουν οι κινηματογράφοι χρειάζεται να αποπερατωθούν οι εργασίες που θα τους επιτρέπουν 3 εξόδους, κάτι που προς το παρόν δεν είναι εφικτό, εξαιτίας της κατάστασης στην οποία βρίσκεται η πρόσοψη του κτιρίου επί της Σταδίου. Όσον αφορά τις υπόλοιπες χρήσεις, επιθυμία του διευθύνοντα συμβούλου της εταιρείας, Γιάννη Περρωτή, είναι το μέρος να ξαναζωντανέψει, για παράδειγμα με ένα ξενοδοχείο με συνεχόμενη ροή κόσμου, αντί για γραφεία που νεκρώνουν από το απόγευμα και μετά, και ίσως κάποια εμπορικά καταστήματα στην όψη της Σταδίου.

Πρόσφατα λειτούργησε και το ακακινισμένο κτίριο της πρώτης έδρας του ΔΟΛ στην οδό Χρήστου Λαδά 1-3, πολύ κοντά στην οδό Σταδίου. Το κτίριο αποκτήθηκε από τον γερμανικό όμιλο ανάπτυξης ακινήτων Ehet+Klein, αντί 7 εκατ. ευρώ και σήμερα μισθώνεται από τη ΔΕΗ. Στα γραφεία του εκδίδονταν πολλά ιστορικά έντυπα, εφημερίδες και περιοδικά, ενώ υπήρξε σημείο συνάντησης σημαντικών προσωπικοτήτων του πνευματικού και πολιτικού κόσμου του τόπου. Λειτουργούσε ως έδρα του Δημοσιογραφικού Ομίλου Λαμπράκη μέχρι τις αρχές του 2000 και τα τελευταία χρόνια έστεκε εγκαταλειμμένο. Το κόστος για την πρόσφατη ανάπλασή του ξεπέρασε τα 8,5 εκατ. ευρώ, ενώ για πρώτη φορά στην Ελλάδα χρησιμοποιήθηκε ο καινοτόμος μηχανισμός του «καλειδοσκοπίου», ο οποίος αύξησε την αυτονομία του φυσικού φωτός σε έναν τυπικό όροφο γραφείων από το 21% στο 67%.

Την αρχή των νέων ξενοδοχείων στη Σταδίου έκανε το πεντάστερο NYX Esperia Palace Hotel Athens στον αριθμό 22. Επαναλειτουργεί 14 χρόνια μετά το οριστικό λουκέτο λόγω κρίσης των πρώην Esperia, με αρχιτεκτονική μελέτη των Tsolakis Architects. Πρόκειται για κτίριο επιφάνειας άνω των 12.000 τ.μ., που εκμισθώθηκε με μακροχρόνια παραχώρηση από τον e-ΕΦΚΑ στον

Πρίγκιψ Γεώργιος Αιόλου & Σταδίου

Μέγαρο Αθηνογένους, Σταδίου 50

Κτίριο Σταδίου & Μπενάκη

Στο κτίριο του ΔΟΛ, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, χρησιμοποιήθηκε ο καινοτόμος μηχανισμός του «καλειδοσκοπίου», ο οποίος αύξησε την αυτονομία του φυσικού φωτός σε έναν τυπικό όροφο γραφείων από το 21% στο 67%

Η Legendary Food,
που ανέλαβε τις εργασίες
ανάπλασης της Στοάς Αρσακείου,
οραματίζεται να δημιουργηθεί
ένα τοπόσημο στα πρότυπα
αντίστοιχων εγχειρημάτων σε
διάφορες μητροπόλεις του κόσμου

ισραηλινό όμιλο Fattal Hotels. Για την ανακαίνισή του έχουν επενδυθεί κεφάλαια άνω των 20 εκατ. ευρώ και το νέο ξενοδοχείο, που διαθέτει 212 πολυτελή δωμάτια και σουίτες, εγκαταστάσεις για συνέδρια και εκδηλώσεις, business center, τρία εστιατόρια και δύο μπαρ, σπα, πισίνες, γυμναστήριο, έχει θέα στην Ακρόπολη και στον λόφο του Λυκαβηττού.

Από την Τράπεζα Πειραιώς αποκτήθηκε το πρώην κτίριο της Εθνικής Ασφαλιστικής, για την ανάπτυξη και εγκατάσταση των νέων κεντρικών γραφείων της, στη συμβολή της Κοραή με τη Σταδίου. Το κτίριο, συνολικής επιφάνειας περίπου 15.000 τ.μ., με βάση τον σχεδιασμό πρόκειται να μετατραπεί σε ένα «πράσινο» κτίριο γραφείων, με καταστήματα λιανικού εμπορίου και εστίασης στη στοά Κοραή. Στην ίδια ιδιοκτησία εντάσσεται ο κινηματογράφος Άστυ. Στο πλάνο είναι και η αξιοποίηση ως ιστορικού μουσείου, χώρου μνήμης, η Kommandatur, δηλαδή τα κρατητήρια επί γερμανικής κατοχής. Οι νέες κεντρικές διοικητικές μονάδες της Πειραιώς θα παραδοθούν από την Dimand στην τράπεζα μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2026.

Η Alpha Bank προχωρά στην ανακαίνιση του κτιρίου των κεντρικών της γραφείων επί της οδού Σταδίου 40 και Πεσμαζόγλου γωνία, στο ακίνητο που στέγασε το 1924 την Τράπεζα Ελληνικής Εμπορικής Πίστεως. Την ανακαίνιση ανέλαβε η τεχνική εταιρεία ΑΤΕΣΕ, με στόχο να μετατραπεί σε ένα σύγχρονο, καινοτόμο, βιοκλιματικό κτίριο.

Σε Boutique ξενοδοχείο 4 αστέρων μετατρέπεται το επιβλητικό Μέγαρο Αλμυράνη στη γωνία της οδού Κολοκοτρώνη και Βουλής 2, πίσω από την Παλαιά Βουλή. Το ακίνητο ανήκει στο Χατζηκυριάκειο Ίδρυμα, έχει κηρυχθεί ως μνημείο από το Υπουργείο Πολιτισμού και θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά κτίρια της Αθήνας, με ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά εσωτερικά αλλά και στην όψη του. Χτίστηκε περί το 1860, γνωστό ως οικία Ελένης Αλμυράνη, κι όσο λειτουργούσε η Παλαιά Βουλή ήταν το εντευκτήριο των πολιτικών, που στην πορεία μετατράπηκε σε ξενοδοχείο.

Στα τέλη του 1990 έκλεισε το υαλοπωλείο Ermitage, που λειτουργούσε εκεί, κι από τότε παραμένει κλειστό. Βασικός στόχος της αρχιτεκτονικής μελέτης για το συγκεκριμένο κτίριο είναι να διατηρηθεί ο χαρακτήρας του (ξύλινα πατώματα, εσωτερικές σκάλες, διάκοσμοι και οροφografίες), με στόχο να αποδοθεί ένα κτίριο που όχι μόνο θα αποτελεί σημείο αναφοράς για την ευρύτερη περιοχή, αλλά να είναι λειτουργικό και φιλικό προς τους χρήστες και το περιβάλλον. Το νέο ξενοδοχείο θα διαθέτει 12 δωμάτια, εκ των οποίων 6 θα είναι σουίτες, ενώ στο ισόγειο θα λειτουργούν δύο επιχειρήσεις, ένα πολυτελές εστιατόριο και ένα καφέ, σύμφωνα με τη Zafido Holding Hellas Ltd.

Σε εξέλιξη βρίσκονται αυτή την περίοδο οι κατασκευαστικές εργασίες και στο μεγαλύτερο Αθηναίων Μέγαθρον, γνωστό και ως οικία Αφεντούλη, που βρίσκεται στη συμβολή των

οδών Σταδίου και Κολοκοτρώνη, από τη Eurobank, η οποία το αγόρασε από τον Σαουδάραβα επιχειρηματία Μπαμουτζαλί. Έχει ύψος 33 μ. και αποτελείται από ισόγειους χώρους (με εμπορικές χρήσεις μέχρι πρότινος), καθώς και από 8 ορόφους γραφείων και βοηθητικών χρήσεων, συνολικής έκτασης 8.200 τ.μ. Ως το 2027 πρόκειται να στεγάσει γραφειακούς χώρους της τράπεζας, ενώ υπολογίζεται να φιλοξενήσει συνολικά 240 άτομα. Στο ισόγειο θα λειτουργήσει ένα κατάστημα νέας γενιάς (Future Branch) της Eurobank, σχεδιασμένο στη βάση της φιλοσοφίας Phygital.

Το συγκεκριμένο ακίνητο κουβαλάει μια μεγάλη ιστορία, αφού οικοδομήθηκε το 1907 για τον Αλέξανδρο Αφεντούλη και ήταν η πρώτη κατασκευή στη χώρα στην οποία χρησιμοποιήθηκε το γνωστό μπετόν αρμέ. Λειτουργήσε ως ξενοδοχείο για πολλές δεκαετίες, αλλάζοντας συχνά όνομα – Γεώργιος, Ίλιον Παλλάς, Σπλέντιτ και Ατενέ Παλλάς. Δεν ήταν λίγες οι φορές που χρησιμοποιήθηκε για τα γυρίσματα ελληνικών ταινιών. Βρίσκεται διαγωνίως απέναντι από το πρόσφατα ανακατασκευασμένο κτίριο των Eurobank Headquarters, στη συμβολή των οδών Ομήρου και Σταδίου, εκεί όπου στεγάζονταν κάποτε τα κεντρικά γραφεία της Φοινίξ Ασφαλιστική, που ιδρύθηκε το 1928 σε σχέδια Ιωάννη Βουκέλα. Μεταμορφώθηκε από το γραφείο Alexandros N. Tombazis & Associates Architects σε υψηλής αισθητικής συγκρότημα και πρότυπο περιβαλλοντικής διαχείρισης, που αποτελεί πλέον ένα από τα πρώτα «πράσινα» γραφεία στην καρδιά της πόλης. ■

Esperia, Σταδίου 22

Μέγαρο Αλμυράντη,
Κολοκοτρώνη &
Βουλής

Παναγιώτης Του

Ο ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΟΥ ΕΜΠ ΜΙΛΑΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΥΣΥΖΗΤΗΜΕΝΑ
ΠΡΟΤΖΕΚΤ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ, ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΑ ΝΗΣΙΑ,
ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΗΜΟΥ - Φωτό: ΤΑΣΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Ο Παναγιώτης Τουρνικιώτης γεννήθηκε στην Αθήνα και σπούδασε Αρχιτεκτονική στην Αθήνα και το Παρίσι. Είναι ομότιμος καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, δίδαξε Θεωρία της Αρχιτεκτονικής, ήταν διευθυντής του Εργαστηρίου Ιστορίας και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής, είναι αντιπρόεδρος του ΔΣ της Εθνικής Πινακοθήκης και έως τον Σεπτέμβριο του 2022 ήταν κοσμήτορας στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.

Στα περισσότερα από 30 χρόνια καριέρας του έχει δημοσιεύσει πάνω από 150 άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, καθώς και κριτικά δοκίμια για την αρχιτεκτονική και την πόλη, που καλύπτουν τη νεότερη και τη σύγχρονη εποχή. Έχει συγγράψει τέσσερα διδακτικά βιβλία που υποστηρίζουν προπτυχιακά μαθήματα της Σχολής Αρχιτεκτόνων, αλλά και τα βιβλία: «*Adolf Loos*» (Παρίσι, Editions Macula, 1991), «*The Historiography of Modern Architecture*» (Cambridge, Mass., MIT Press, 1999), «*Η αρχιτεκτονική στη σύγχρονη εποχή*» (Αθήνα, εκδ. Futura, 2006) και «*Η διαγώνιος του Le Corbusier*» (Αθήνα, εκδ. Εκκρεμές, 2010).

Συναντιόμαστε με τον κύριο Τουρνικιώτη στο White Monkey, ένα tiki bar στην κεντρική πλατεία του Χαλανδρίου, μια γειτονιά που εκείνος γνωρίζει από παλιά. Όπως μου λέει, θυμάται το Χαλάνδρι όταν ακόμα ήταν γεμάτο από ανεκμετάλλευτα οικόπεδα, όπου τα παιδιά πετούσαν χαρταετό και έπαιζαν μπάλα, πολύ πριν η περιοχή αναπτυχθεί και γίνει ο αγαπημένος προορισμός που είναι σήμερα. Ο καθηγητής μάς μίλησε για τη γενικότερη εικόνα της πόλης και τις αλλαγές που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια.

— Είναι η Αθήνα μια αρχιτεκτονικά όμορφη πόλη; Βοηθάνε ή επιβαρύνουν την εικόνα της οι μεγάλες αυτές αντιθέσεις που παρουσιάζει μεταξύ του κλασικού και του σύγχρονου;

Μεγάλωσα σε μια εποχή που σε πολλούς άρεσε να βλέπουν μια άσχημη Αθήνα. Με τα χρόνια και τις εμπειρίες μου στο εξωτερικό —όπου γνώρισα αυτές που λέμε όμορφες πόλεις—, έχω καταλήξει στο ότι η Αθήνα έχει τη δική της ομορφιά, η οποία δεν οφείλεται μόνο στους ανθρώπους της και τις κοινωνικές τους σχέσεις, αλλά και στο ίδιο το περιβάλλον της. Με την κλίμακά της, τα κτίριά της, που άλλα είναι όμορφα και άλλα άσχημα, και φυσικά με τις εξαιρετικές στιγμές της, η Αθήνα επιδεικνύει μια εξαιρετική αρχαιότητα, έναν εξαιρετικό νεοκλασικισμό και μια εξαιρετική νεωτερικότητα. Όλα αυτά είναι αναμεμιγμένα με μια κοινωνική συνύπαρξη, η οποία έχει φυσικά τις αντιθέσεις της. Καταλήγω, λοιπόν, στο συμπέρασμα ότι η Αθήνα είναι μια γοητευτική πόλη. Ακόμα κι αν δεν το

πιστεύουμε οι Αθηναίοι, τα τελευταία χρόνια, που έχει ανέβει πολύ ο τουρισμός στην πρωτεύουσα, αποδεικνύεται ότι αυτή η πόλη αρέσει.

— Πιστεύετε δηλαδή πως, ενώ είναι μια πόλη «άναρχη» συγκριτικά με άλλες μεγαλουπόλεις της Ευρώπης, διαθέτει μια ξεχωριστή γοητεία;

Έχουμε ίσως υπερβάλει ονομάζοντας την Αθήνα «άναρχη», γιατί η αναρχία της είναι μέρος των δικών μας επιλογών και του δικού μας τρόπου ζωής. Η πόλη δεν είναι κάτι που υπάρχει ανεξάρτητα από τους ανθρώπους. Αν τα πεζοδρόμια είναι σπασμένα, αυτό συμβαίνει γιατί έχουμε παρκάρει τα αυτοκίνητά μας πάνω σ' αυτά, όχι γιατί σπάνε από μόνοι τους. Οπότε, ας δεχτούμε ότι αν ονομάσουμε χαοτική και άναρχη την Αθήνα, θα πρέπει να ονομάσουμε χαοτικούς και άναρχους και τους κατοίκους της.

— Αναφερθήκατε προηγουμένως στα νεοκλασικά κτίρια, τα οποία, αν και σχεδιάστηκαν κυρίως από ξένους αρχιτέκτονες, καθώς υπάρχουν στην Αθήνα από την εποχή της ίδρυσης του νεοσύστατου κράτους, αποτελούν πλέον μέρος της εικόνας της πόλης που όλοι έχουμε στο μυαλό μας. Κάποια νεότερα κτίρια, που έχουν δημιουργηθεί τα τελευταία τριάντα χρόνια, θα καταφέρουν άραγε να ενσωματωθούν με τον ίδιο τρόπο;

Η ερώτηση είναι πολύ ωραία, όμως η απάντηση δεν είναι απλή. Πρέπει να λάβουμε υπόψη μας κάποιες παραμέτρους. Προφανώς όταν, κατά τον 19ο αιώνα, άρχισαν να χτίζονται τα μεγάλα κτίρια της νεοκλασικής περιόδου, όπως η Ακαδημία, το Πανεπιστήμιο, η Βιβλιοθήκη, το Πολυτεχνείο, το Ζάππειο και η Βουλή (που τότε ήταν το Παλάτι), η πόλη διαμορφωνόταν ακόμα και τα κτίρια αυτά βοήθησαν στο να συγκροτηθεί και να γίνει συμβολικά αντιληπτή. Την ίδια ώρα, ως κτίρια, εξέφραζαν περισσότερο τα ευρωπαϊκά, παρά τα τοπικά ιδεώδη — τη νεωτερικότητα, δηλαδή, εκείνων των χρόνων. Ήταν, άλλωστε, σχεδιασμένα από τους «stararchitects» της εποχής εκείνης. Με την πάροδο του χρόνου, τα θεωρούμε πλέον αυτονόητα, όπως και την Ακρόπολη. Μετά από πενήντα χρόνια, είμαι σίγουρος ότι τα αντίστοιχα κτίρια που χτίστηκαν στις αρχές του 21ου αιώνα από τους «stararchitects» της τωρινής εποχής, θα είναι και αυτά μέρος του αυτονόητου.

Το να συζητήσουμε σήμερα αν μας αρέσει η Ακαδημία της Αθήνας περισσότερο από τη Λυρική Σκηνή και τη Βιβλιοθήκη στο Δέλτα του Φαλήρου είναι μια άγονη συζήτηση. Είμαι σίγουρος ότι υπήρξαν στιγμές που η κοινωνία θα απέρριπτε κάποια κτίρια. Να σας φέρω ως παράδειγμα το Ζάππειο, το οποίο προσωπικά αγαπώ πάρα πολύ: Τον καιρό που γεννήθηκα περίπου, συζητούσαν σοβαρά να το γκρεμίσουν, γιατί το θεωρούσαν άσχημο κτίριο, και στη θέση του ήθελαν να χτίσουν ένα τελείως διαφορετικό, μοντέρνο κτίριο. Τώρα πια μας φαίνεται αδιανόητο κάτι τέτοιο. Με τον ίδιο τρόπο είναι πιθανό σε όλη την Ευρώπη να γκρεμίστηκαν ή να διατηρήθηκαν κτίρια σύμφωνα με τις αντιλήψεις της κάθε εποχής. Νομίζω, λοιπόν, ότι τα μεγάλα δημόσια κτίρια που έχουν χτιστεί στην εποχή μας, όπως για παράδειγμα το Μουσείο της Ακρόπολης, έχουν βάλει μια

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

62

Πριν πενήντα χρόνια θα γκρεμίζαμε τα οποία σήμερα

κρόνια
κτίρια
να λατρεύουμε

Συγκρότημα κατοικιών στην οδό Μυλλέρου στο Μεταξουργείο. Το κτίριο σχεδιάστηκε από τους Γεωργία Δασκαλάκη, Γιάννη Παπαδόπουλο και συνεργάτες.

← Η Αθήνα είναι μια γοττευτική πόλη. Ακόμα κι αν δεν το πιστεύουμε οι Αθηναίοι, τα τελε

μεγάλη σφραγίδα, όπως έβαλαν και τα μεγάλα δημόσια κτίρια του προηγούμενου αιώνα τη δική τους, και σύντομα θα έχουν μια θέση πλάι σ' εκείνα. Αυτό θα συμβαίνει κάθε πενήντα χρόνια με τον ίδιο τρόπο, γιατί δεν έχει να κάνει μόνο με τη συγκεκριμένη μορφή των κτιρίων, αλλά και με τη διαδοχή των γενεών και των αντιλήψεων. Θα πείτε, όταν κοιτάζω την Εθνική Βιβλιοθήκη στην Πανεπιστημίου, με τους όμορφους δωρικούς της κίονες, πως αυτό είναι ελληνική αρχιτεκτονική, ενώ το Μουσείο της Ακρόπολης, που δεν έχει δωρικά κιονόκρανα, πως δεν έχει τίποτα το ελληνικό; Η απάντηση είναι ότι, όταν έφτιαξαν την Εθνική Βιβλιοθήκη, αν ζητούσαν από Έλληνες «μαστόρους» να τη σχεδιάσουν, δεν θα έβαζαν δωρικά κιονόκρανα. Αυτά τα έβαλαν οι ίδιοι Ευρωπαίοι που τώρα, κατ' αντιστοιχία, έφτιαξαν το Μουσείο της Ακρόπολης χωρίς δωρικά κιονόκρανα. Έτσι, ας δεχτούμε αυτή τη διαλεκτική σχέση, που εμπεριέχει συνάψεις αλλά και αντιθέσεις, ως μια γόνιμη σχέση, που μας καθιστά Έλληνες Ευρωπαίους, κάτι το οποίο ούτως ή άλλως δεν αρνούμαστε.

— Το Μουσείο της Ακρόπολης, βέβαια, μας προϊδεάζει ίσως θετικά, λόγω τόσο του πλούτου που εμπεριέχει όσο και του κοινωνικού σκοπού του ως κτιρίου. Τι γίνεται όμως με το Four Seasons Astir Palace Hotel στη Βουλιαγμένη, το 91 Athens Riviera στη Βούλα και πιο πρόσφατα το Park Rise στο Ελληνικό; Ζούμε, εδώ και περισσότερο από τριάντα χρόνια, σε μια παγκόσμια αγορά, κουλτούρα και επικοινωνία, και σε αυτό το ευρύτερο πλαίσιο, σε μια παγκόσμια αρχιτεκτονική. Φυσικά, η τοπικότητα αποτελούσε, κι αποτελεί μέχρι και σήμερα, βασικό στοιχείο. Το τι σημαίνει όμως «τοπικότητα» μέσα σε μια παγκόσμια κοινωνία σηκώνει μεγάλη συζήτηση. Θα ξεχώριζα, ωστόσο, τον σχεδιασμό του Μουσείου της Ακρόπολης ή την επέκταση του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου ή την Όπερα και τη Βιβλιοθήκη στο Φάληρο από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες διεθνών ξενοδοχείων, γραφείων και άλλων εταιρειών. Τα μεν δημόσια κτίρια είναι φορτισμένα με συμβολικό χαρακτήρα, εκφράζουν δηλαδή θεσμικά μια κοινωνία, τα δε ιδιωτικά εκφράζουν το εμπόρευμα το οποίο προτείνουν. Δεν επενδύονται και τα δύο με τα ίδια ρούχα. Ωστόσο αυτό που αντιμετωπίζουμε τα τελευταία χρόνια είναι μια αρχιτεκτονική γραφείων ή ξενοδοχείων και θεσμικών κτιρίων η οποία «παντρεύει» τους Έλληνες με τους ξένους αρχιτέκτονες, μέσω των συνεργασιών τους, αλλά και μέσω των σπουδών που ολοκληρώνουν στα ίδια διεθνή ιδρύματα. Έτσι, βρισκόμαστε σ' ένα διεθνές πλαίσιο ιδεών. Θα μπορούσαμε να κρίνουμε την αρχιτεκτονική και να τη συζητήσουμε, χωρίς όμως να είμαστε «κουμπωμένοι» στο ότι εκφράζει κάτι που είναι διεθνές ή της μόδας, γιατί αυτό φοβάμαι ότι το εξέφραζε πάντα, τόσο η αρχιτεκτονική όσο και η τέχνη.

— Τι γίνεται όταν αυτοί οι χώροι γραφείων ή οι διεθνείς αλυσίδες ξενοδοχείων αναμειγνύονται με το παραδοσιακό αστικό τοπίο; Πώς συνδυάζονται τα πολυόροφα γυάλινα κτίρια με τις νεοκλασικές δομές ή τα αρχαία μνημεία;

Οι γυάλινοι πύργοι πρωτοεμφανίστηκαν στην Αθήνα κατά τη δεκαετία του 1970, αρχικά με τον Πύργο των Αθηνών και λίγο αργότερα με κτίρια όπως το Atrina στην Κηφισίας. Μόλις τώρα τελειώσε και ο Πύργος που Πειραιά (που θα έπρεπε να έχει τελειώσει εδώ και πενήντα χρόνια), όμως σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις μιλάμε για ψηλά γυάλινα κτίρια. Αυτά δεν μας τα έφεραν ξένοι αρχιτέκτονες. Τα σχεδίασαν Έλληνες αρχιτέκτονες, ακολουθώντας το πνεύμα μιας εποχής που πίστευε ότι είναι καλύτερο να σχεδιάσεις κτίρια γραφείων με αυτόν τον τρόπο. Εάν με ρωτήσετε, μπορεί να διαφωνώ, αλλά οι οποιεσδήποτε προσωπικές μου απόψεις έχουν μικρή σημασία απέναντι σε μια κοινωνία η οποία είναι διατεθειμένη να πληρώσει για να κατασκευαστούν και να αγοράσει κτίρια τα οποία ανταποκρίνονται σε αυτό το διεθνές στυλ.

— Βιώσαμε πρόσφατα, μέσα στην πανδημία, μια ιδιάζουσα κατάσταση, όπου ο χώρος εργασίας μετατέθηκε από τον χώρο του γραφείου σ' εκείνον της κατοικίας. Πέρασε από το μυαλό όλων, πιστεύω, το σενάριο ότι όλα αυτά τα κτίρια που στεγάζουν πολυεθνικές εταιρείες σιγά σιγά θα έπεφταν σε αχρησία. Τι μας έμαθε αυτή η κατάσταση;

Ήταν μια «αναχρονιστικά επίκαιρη» κατάσταση. Θα ήθελα να αναφέρω το παράδειγμα του Τάκη Ζενέτου, ενός Έλληνα αρχιτέκτονα και οραματιστή, ο οποίος, τη δεκαετία του 1960, πλάι στις επιχειρηματικές του δραστηριότητες είχε αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο σχέδιο για μια «Ηλεκτρονική Πολεοδομία». Η «Ηλεκτρονική Πολεοδομία» του Ζενέτου μάς υποσχόταν περίπου αυτό που ζήσαμε ως συνθήκη—όχι υγειονομική, αλλά επικοινωνιακή—κατά τη διάρκεια του κορωνοϊού. Μας υποσχόταν ότι δεν θα χρειαζόταν να πηγαίνουμε στα γραφεία για να δουλέψουμε, ούτε στα σχολεία για να εκπαιδευτούμε, ούτε στα νοσοκομεία για να θεραπευτούμε. Νέες δικτυακές επικοινωνίες, που ουσιαστικά θα εξασφάλιζαν τη μεταφορά ακόμα και της ιατρικής διάστασης της σωματικής μας φύσης (στο κάτω κάτω, ο γιατρός δεν ακουμπάει πια τον ασθενή, αλλά κάνει τη διάγνωση με άλλα μέσα), θα ήταν το επικείμενο μέλλον. Αυτό το επικείμενο μέλλον είναι πολύ κοντά. Δεν νομίζω, όμως, ότι είμαστε ακόμα έτοιμοι να μη βγαίνουμε από τα σπίτια μας ή να εγκαταλείψουμε τελείως τους χώρους εργασίας.

Οι χώροι εργασίας, άλλωστε, που πολλές φορές έχουν τη μορφή ψηλών γυάλινων πρισμάτων, έχουν κι αυτοί μια περισσότερο συμβολική, παρά χρηστική ή λειτουργική, σημασία. Νομίζω ότι τα κτίρια γραφείων, όχι σε συμπαγή κατακόρυφη ή οριζόντια διάσταση, αλλά σε μια λογική σμήνους σε γειτονιές, θα ήταν το ίδιο ή και περισσότερο αποδοτικά και αποτελεσματικά. Πόσο μάλλον αν δεν χρειαζόταν να μετακινηθείς από τη θέση εργασίας σου τρεις ορόφους κάτω για να δεις τον προϊστάμενό σου και να του δώσεις κάποια χαρτιά, εφόσον όλα είναι πια διαθέσιμα online. Επίσης αν, για παράδειγμα, ένα Υπουργείο Πολιτισμού βρισκόταν σε πολλά σημεία μέσα στην πόλη, αντί να βρίσκεται ενιαία κάτω από μία στέγη, ίσως να ήταν το ίδιο ή και περισσότερο αποδοτικό, σε συμβολικό

υταία χρόνια, που έχει ανέβει πολύ ο τουρισμός, αποδεικνύεται ότι αυτή η πόλη αρέσει.

επίπεδο. Όλα αυτά τα λέω για να σκεφτούμε πως θα μπορούσε να λειτουργήσει διαφορετικά, σε δομικό επίπεδο, μια πόλη όπου τα περισσότερα πράγματα γίνονται ηλεκτρονικά και δεν είναι απολύτως αναγκαία η φυσική μεταφορά εγγράφων από το ένα γραφείο στο άλλο. Είναι μια πρόταση αποκέντρωσης, που στην Ελλάδα, όπου έχουμε καλό καιρό, το να περπατάς τρία ή πέντε λεπτά μέσα στην πόλη αν θες να δεις κάποιον μάλλον θετικό παρά αρνητικό είναι.

— Τα τελευταία χρόνια, ένα από τα πλέον πολυσυζητημένα πρότζεκτ είναι αυτό του Ελληνικού. Πώς ήταν η παραλιακή αρχιτεκτονικά παλαιότερα και τι θα γίνει τώρα; Ποιο είναι το στίλ στο οποίο χτίζεται η Αθηναϊκή Ριβιέρα; Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι αυτό που λέμε Ριβιέρα είναι μια επινόηση των μεταπολεμικών χρόνων. Όταν εγώ ήμουν μικρός, κανείς δεν πήγαινε στη θάλασσα, την περιοχή που σήμερα ονομάζουμε Ριβιέρα. Ο κόσμος άρχισε να πηγαίνει όταν επινοήθηκαν οι καλοκαιρινές διακοπές, η πλαζ της Βουλιαγμένης, οι εγκαταστάσεις στη Γλυφάδα και στο Λαγονήσι, και σιγά σιγά η παραλιακή οδός έφτασε μέχρι το Σούνιο. Όμως, για ένα διάστημα τριάντα με πενήντα χρόνων, οι πολίτες αφέθηκαν να κάνουν του κεφαλιού τους. Αυτό παρήγαγε εκείνο που προηγουμένως ονομάσαμε αναρχία ή χάος, γιατί η παραλία χτίστηκε όπως νόμιζαν οι πολίτες, με ελάχιστα σχέδια και υποδομές από την πολιτεία και με αυτενέργεια από τον κάθε επιχειρηματία.

Σε σχέση μ' εκείνη την εποχή, αυτό που γίνεται τα τελευταία χρόνια είναι ότι αναπτύσσονται επενδυτικά προγράμματα τα οποία έχουν καθαρά επιχειρηματικούς στόχους και για να τους πετύχουν χρησιμοποιούν τα καλύτερα μέσα σχεδιασμού και προβολής που διαθέτουν (καλούς αρχιτέκτονες, υψηλές προδιαγραφές, ποιοτικά προϊόντα κ.ά.). Αυτά, φυσικά, ανεβάζουν όλων των ειδών τις τιμές και το τοπίο που είναι ήδη προ των πυλών ως Ριβιέρα είναι πολύ διαφορετικό, τόσο από το «αγνό» παρελθόν όσο και από την άγρια ανάπτυξη των Αθηναίων που μεσολάβησε. Είναι κάτι που θα έχει και θετικά και αρνητικά στοιχεία. Προφανώς θα δημιουργήσει περιβάλλοντα που θα έχουν έναν χαρακτήρα υψηλής ποιότητας, όσο κι αν μας αρέσουν ή δεν μας αρέσουν, ενώ από την άλλη θα πυκνώσουν οι δραστηριότητες και θα δημιουργηθούν όρια προσβασιμότητας, οικονομικού και κοινωνικού χαρακτήρα. Συνεπώς, μέσα σε μια δεκαετία θα έχουμε κάτι άλλο στην παραλία της Αττικής από αυτό που είχαμε πριν από δέκα χρόνια και, βέβαια, από αυτό που είχαμε πριν από πενήντα χρόνια. Τώρα πια, αυτό έτσι κι αλλιώς είναι δρομολογημένο, οπότε το μόνο που έχουμε να κάνουμε είναι να συζητάμε το πώς γίνεται. Το αν θα γίνει έχει ήδη κλείσει.

— Αυτό που βλέπουμε να συμβαίνει στη Ριβιέρα συμβαίνει ταυτόχρονα και σε άλλα σημεία της χώρας. Πώς βλέπετε τη σύγχρονη αρχιτεκτονική σε νησιά όπως την Πάρο και τη Μύκονο; Μπορούν τα νέα κτίρια να συνυπάρχουν με τα πιο αντιπροσωπευτικά δείγματα της νησιώτικης αρχιτεκτονικής;

Όπως είπαμε και για τη Ριβιέρα, ο παράδεισος που τράβηξε τους κατοίκους των

μνητροπόλεων, της Αθήνας (και όχι μόνο), στα νησιά έχει προφανώς παρέλθει εδώ και καιρό. Παρά τα πλαίσια προστασίας συγκροτημένων οικισμών, η ευρύτερη γεωγραφία των νησιών έχει εγκαταλείψει την όποια πρωτογενή δραστηριότητα και έχει στραφεί στην τριτογενή του τουρισμού. Πλέον τα νησιά έχουν μετατραπεί, σχεδόν στο σύνολό τους, σε πεδία παροχής υπηρεσιών, όχι μόνο από τους ντόπιους αλλά και από εισαγόμενους «εργάτες τουρισμού». Αυτή η μεταλλαγή είναι μεγάλη σε όλα τα επίπεδα. Τη βλέπει κανείς πολύ έντονα στην Μύκονο, αλλά και η Σαντορίνη, η Μήλος και η Σίφνος έχουν υποστεί αυτές τις συνέπειες σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Αυτά, τόσο εγώ όσο και άλλοι, τα λέγαμε και τα γράφαμε και πριν είκοσι χρόνια. Έγιναν τελικά πιο έντονα, και μάλιστα με τη σύμφωνη γνώμη όλων των μερών που συμμετείχαν σ' αυτή την αναπτυξιακή δραστηριότητα, που έχει προφανώς και οικονομικό περιεχόμενο. Με έκπληξη, θα λέγαμε, τώρα που είναι πλέον αργά, βλέπουμε να διαμαρτύρονται ακόμα και φορείς της πολιτείας επειδή χτίζονται μεγάλα ξενοδοχεία σε μοναδικά περιβάλλοντα. Έχουν ήδη χτιστεί κι άλλα, και κανείς δεν το σκέφτηκε εγκαίρως. Σε όλα τα πράγματα υπάρχει μια σταγόνα που ξεχειλίζει το ποτήρι. Από το πώς ξεκίνησαν να χτίζονται οι πολυκατοικίες, μέχρι το σημείο όπου ξεχείλισε το ποτήρι με τις πολυκατοικίες, ή από το πώς ξεκινήσαμε να οδηγούμε αυτοκίνητα μέχρι το σημείο που δεν μπορούμε να κυκλοφορήσουμε στην πόλη λόγω της κίνησης, και τελικά από το σημείο όπου υπήρξε ανάπτυξη στα νησιά μέχρι το σημείο που βλέπουμε να χτίζονται ξενοδοχεία σε όλα τα σημεία τους, νομίζω πως είμαστε συνηθισμένοι στο να ξεπερνάμε τα όρια. Αυτό που δεν έχουμε συνηθίσει είναι να βάζουμε όρια και να τα τηρούμε. Ίσως κάποτε να το μάθουμε.

— Σε ποιο σημείο βρίσκεται η Ελλάδα συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες όσον αφορά την ενσωμάτωση των διεθνών νέων τάσεων στην αρχιτεκτονική; Ακολουθεί φυσικά ή βεβαιωμένα τις εξελίξεις;

Συνήθως είμαστε κριτικοί απέναντι σε αυτά που έχουμε κάνει εμείς οι ίδιοι στο παρελθόν και την ίδια ώρα απορρίπτουμε πολύ εύκολα, καμιά φορά και αστόχαστα, τάσεις που θέλουν να αλλάξουν αυτό το παρελθόν. Είναι σημαντικό να δείξουμε εμπιστοσύνη στις δυνάμεις που φιλοδοξούν να αλλάξουν τις πόλεις μας προς νέες κατευθύνσεις, οι οποίες συναντούν αντίστοιχες επιδιώξεις των μεγάλων μητροπόλεων (περισσότερο «πράσινες» πόλεις, λιγότερα αυτοκίνητα, άλλες συνθήκες εργασίας, σαν αυτές που αναφέραμε). Όλες αυτές τις κατευθύνσεις, που συνήθως αντιμετωπίζουμε με επιφυλακτικότητα, αν τις δούμε σε προβολή σχεδιασμού 20 ή 30 χρόνων (κάτι που να περνάει τα σχετικά συχνά «στοπ» των πολιτικών αλλαγών), ίσως μπορέσουμε να δώσουμε στη συγκρότηση του χώρου μια όχι μόνο αισιόδοξη, αλλά και πραγματικά ανθρώπινη διάσταση, σχεδιασμένη από ευρύτερες διαχρονικές πρωτοβουλίες. Ας κοιτάξουμε, λοιπόν, το μέλλον με ανοιχτά μάτια και αισιοδοξία, πιστεύοντας ότι οι δυνάμεις που υπάρχουν σήμερα στην πόλη μπορούν να την κάνουν καλύτερη. ■

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΡΙΒΙΕΡΑ

ΜΕ ΓΟΡΓΟΥΣ ΡΥΘΜΟΥΣ
ΠΡΟΧΩΡΑ ΜΙΑ ΣΕΙΡΑ
ΕΡΓΩΝ ΚΑΤΑ ΜΗΚΟΣ ΤΗΣ
ΠΑΡΑΛΙΑΚΗΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ,
Η ΟΠΟΙΑ ΑΝΑΜΕΝΕΤΑΙ
ΝΑ ΑΛΛΑΞΕΙ ΡΙΖΙΚΑ ΟΨΗ

ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ ΒΕΛΙΔΑΚΗ

Οι πάντες φιλοδοξούν η περιοχή να μετατραπεί σε μια σύγχρονη Ριβιέρα, με χώρους πρασίνου, αναψυχής και επιχειρηματικότητας, που θα αναβαθμίσουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων και θα καταστήσουν την Αθήνα διεθνή προορισμό. Έως το 2026-2028 θα παραδοθούν σταδιακά όλα τα μεγάλα project, σηματοδοτώντας την αναγέννηση της Αθηναϊκής Ριβιέρας σε μια ακτογραμμή πρότυπο για την Ευρώπη.

Τα έργα αναλυτικά

Ελληνικό Η μεγαλύτερη ανάπλαση της Αθηναϊκής Ριβιέρας

Το πρώην αεροδρόμιο του Ελληνικού μεταμορφώνεται σε μια «έξυπνη πόλη» στην παραλιακή ζώνη της Αθήνας, με συνολική επένδυση που εκτιμάται στα 8 δισ. ευρώ.

Το εμβληματικό αυτό project περιλαμβάνει ένα παράκτιο Μητροπολιτικό Πάρκο, οικιστικές και εμπορικές αναπτύξεις, ξενοδοχεία, καζίνο και ουρανοξύστες. Αρχικά, στο επενδυτικό σχήμα συμμετείχαν και ξένοι επενδυτές –όπως η Eagle Hills από το Άμπου Ντάμπι–, όμως το 2019 οι ξένοι εταίροι (μαζί με τη Fosun από την Κίνα) αποχώρησαν, αφήνοντας τη Lamda Development να υλοποιήσει το έργο με 100% μετοχικό έλεγχο.

Σήμερα το έργο προχωρά με εντατικούς ρυθμούς: ήδη ανεγείρεται ο Riviera Tower, ένας ουρανοξύστης 50 ορόφων και ύψους 200 μ. (ο ψηλότερος στη Μεσόγειο), σχεδιασμένος από τη Foster and Partners. Η θεμελίωσή του ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2023, με τη μεγαλύτερη συνεχόμενη σκυροδέτηση που έγινε ποτέ στην Ελλάδα.

Οι υπόγειες κατασκευές έχουν περατωθεί και η ανέγερση συνεχίζεται – ο πύργος είναι πλέον ορατός από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος. Ο Riviera Tower εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθεί το πρώτο τρίμηνο του 2026.

Αξιοσημείωτο είναι ότι όλα τα διαμερίσματα του Πύργου, οι παραλιακές βίλες και τα condos «Cove Residences» που βγήκαν προς πώληση έχουν ήδη εξαντληθεί (sold out), αντανακλώντας το έντονο ενδιαφέρον εγχώριων και διεθνών αγοραστών για την Αθηναϊκή Ριβιέρα.

Επιπλέον, έχουν ξεκινήσει μεγάλα έργα υποδομής, όπως η διαμόρφωση του Μητροπολιτικού Πάρκου (των 2 εκατ. τ.μ.), η κατασκευή σχολείων, καθώς και το Integrated Resort Casino (IRC) – όλα μέρος της πρώτης φάσης, που προγραμματίζεται να ολοκληρωθεί έως το 2026. Η πρώτη αυτή φάση θα περιλαμβάνει και δύο νέα εμπορικά κέντρα, με στόχο λειτουργίας το ίδιο έτος.

Συμμετοχή Άμπου Ντάμπι Παρότι σήμερα η Lamda ηγείται μόνη της, η ανάπλαση του Ελληνικού εξαρχής προσέλκυσε διεθνές ενδιαφέρον. Σύμφωνα με παλαιότερα δημοσιεύματα, επενδυτές από το Άμπου Ντάμπι προέβλεπαν συνολικές επενδύσεις ύψους 7,5 δισ. ευρώ (1,5 δισ. σε υποδομές και 6 δισ. σε κατοικίες, ξενοδοχεία, καζίνο, ουρανοξύστη ~200 μ., εμπορικούς χώρους και ένα τεράστιο πάρκο, μεγαλύτερο και από το Hyde Park). Τελικά, το κρατικό fund Eagle Hills του Άμπου Ντάμπι, που συμμετείχε αρχικά, αποχώρησε το 2019. Η δυναμική του Ελληνικού ως μεγαλύτερης αστικής ανάπτυξης στην Ευρώπη έχει βελτιώσει το κλίμα εμπιστοσύνης και προσέλκυσε μεγάλο διεθνές ενδιαφέρον για πολυτελείς κατοικίες στο παραλιακό μέτωπο.

Ανάπλαση παραλίας Αλίου

Νέα μαρίνα και ελεύθερη πρόσβαση

Στον Άλιμο εκτυλίσσεται μία από τις σημαντικότερες επεμβάσεις στα νότια προάστια, με ριζική αναμόρφωση της μαρίνας Αλίου και του παραλιακού μετώπου. Πρόκειται για επένδυση ύψους περίπου 100 εκατ. ευρώ, που θα μεταμορφώσει τη μεγαλύτερη μαρίνα της Ελλάδας (και των Βαλκανίων).

Η μαρίνα διαθέτει χερσαία ζώνη 210.000 τ.μ. και θαλάσσια έκταση 428.000 τ.μ., με δυνατότητα ελλιμενισμού 1.100 σκαφών (50 θέσεων για mega-yachts, άνω των 25 μ.).

Οι κατασκευαστικές εργασίες ξεκίνησαν τον Μάιο του 2022. Ήδη έχει εγκριθεί το master plan (ΚΥΑ/ΦΕΚ) και οι μελέτες, ενώ οι οικοδομικές άδειες εκδόθηκαν στα τέλη του 2024, σηματοδοτώντας την επίσημη έναρξη κατασκευαστικής περιόδου 20 μηνών.

Οι αλλαγές που προβλέπονται είναι εκτεταμένες και στοχεύουν στο άνοιγμα της παραλίας προς το κοινό: Σύμφωνα με τον δήμαρχο Αλίου, οι νέες κτιριακές ενότητες δεν θα σχηματίζουν «τείχος» παράλληλα με την παραλιακή λεωφόρο, αλλά θα τοποθετηθούν κάθετα προς τη θάλασσα, αφήνοντας ανοιχτούς διαδρόμους θέας και πρόσβασης.

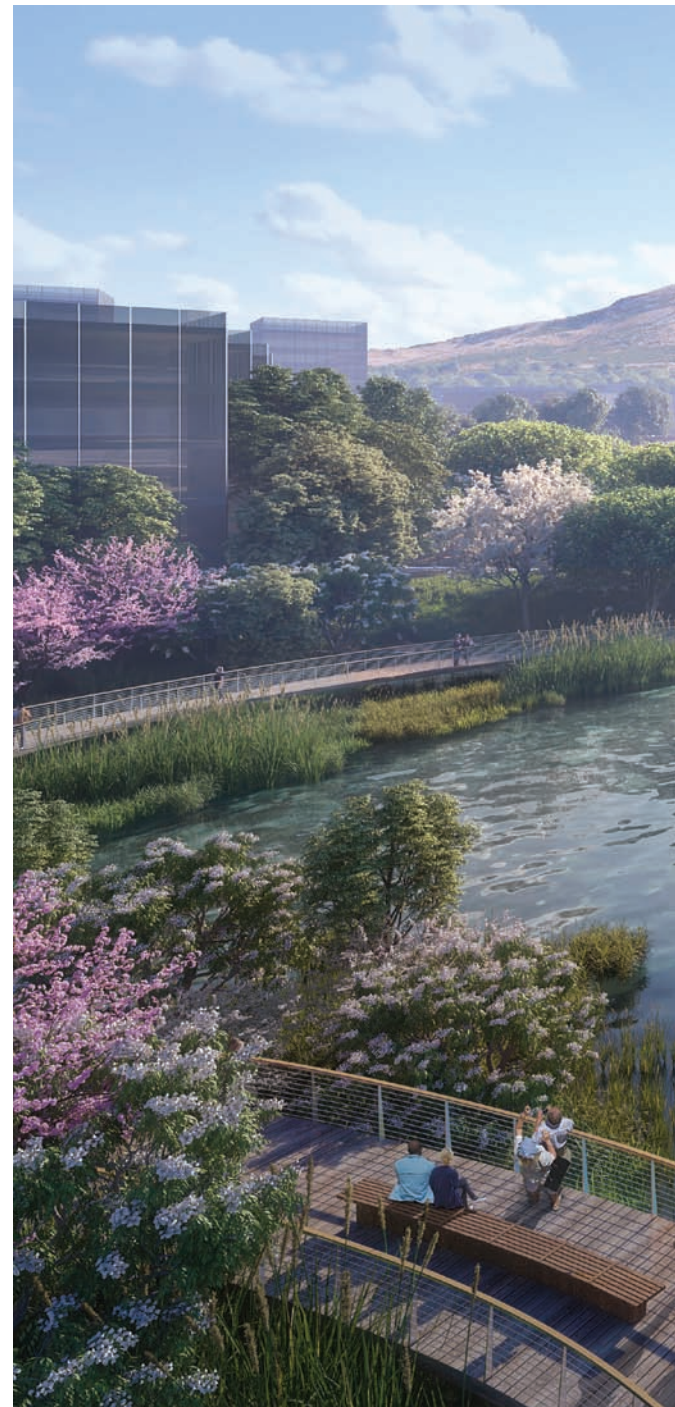
Το σχέδιο ανάπτυξης περιλαμβάνει:

- Στη δυτική πλευρά (κοντά στην παραλία Εδέμ): ανέγερση σύγχρονου ξενοδοχείου και νέων εγκαταστάσεων συντήρησης /χειμερινής φύλαξης σκαφών.
- Κοντά στην είσοδο: δημιουργία κέντρου διοίκησης της μαρίνας.
- Κατά μήκος της Λεωφόρου Ποσειδώνος: κατασκευή εμπορικών καταστημάτων, γραφειακών χώρων και χώρων αναψυχής. Θα δημιουργηθούν επίσης εκτεταμένοι χώροι περιπάτου και ποδηλατόδρομοι σε ένα ανοιχτό, πράσινο περιβάλλον, με φυτεμένα δώματα που θα «γεφυρώνουν» την πόλη με τη μαρίνα.
- Στην κεντρική προβλήτα: ανάπτυξη χώρων εστίασης (εστιατόρια/καφέ) με θέα στη θάλασσα.
- Στην ανατολική πλευρά (προς το Παραλιακό Πάρκο Αλίου): νέες εγκαταστάσεις για τον Ναυτικό Όμιλο.

Σημαντικό είναι ότι παραμένουν οι υφιστάμενες κοινωφελείς λειτουργίες: το δημοτικό κολυμβητήριο διατηρείται εντός του χώρου, ενώ σχεδιάζεται η ανέγερση νέας Δημοτικής Πινακοθήκης στο παραλιακό μέτωπο. Με την ολοκλήρωση των έργων, υπάρχει η φιλοδοξία η Μαρίνα Αλίου να γίνει μια υπερσύγχρονη ευρωπαϊκή μαρίνα.

Στον Άλιμο, οι νέες κτιριακές ενότητες δεν θα σχηματίζουν «τείχος», αλλά θα τοποθετηθούν κάθετα προς τη θάλασσα, αφήνοντας ανοιχτούς διαδρόμους θέας και πρόσβασης

Μητροπολιτικό Πάρκο Ελληνικού

Αστέρας Βουλιαγμένης Αναβαθμίσεις πολυτελείας και νέες επενδύσεις

Στη χερσόνησο της Βουλιαγμένης, ο ιστορικός Αστέρας (Astir Palace) έχει περάσει σε νέα εποχή, με στρατηγικές επενδύσεις που τον καθιστούν εκ νέου παγκόσμιο πόλο πολυτελούς τουρισμού.

Ο Αστέρας εξαγοράστηκε το 2016 από την κοινοπραξία Jermyn Street Real Estate Fund (AGC Equity Partners), στην οποία συμμετείχαν δύο κρατικά επενδυτικά κεφάλαια του Άμπου Ντάμπι και του Κουβέιτ, καθώς και ο τουρκικός όμιλος Doğuş. Η συνολική επένδυση (αγορά και αναβάθμιση) εκτιμάται ότι ξεπερνά τα 650 εκατ. ευρώ. Σε αυτό το ποσό περιλαμβάνονται 444 εκατ. ευρώ για την απόκτηση της Αστήρ Παλάς Βουλιαγμένης ΑΞΕ (ιδιοκτητριας εταιρείας) και περίπου 206 εκατ. ευρώ για έργα αναβάθμισης σε δύο φάσεις.

► **Α΄ Φάση (ολοκληρώθηκε το 2019)** Αφορούσε την πλήρη ανακαίνιση των ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων. Το ιστορικό Astir Palace αναγεννήθηκε και επαναλειτούργησε ως Four Seasons Astir Palace Hotel Athens την άνοιξη του 2019, έπειτα από επενδύσεις 140 εκατ. ευρώ για αναβάθμιση δωματίων, σουιτών και μπάνγκαλους. Πλέον το θέρετρο διαθέτει 303 πολυτελή δωμάτια (συμπεριλαμβανομένων 3 προεδρικών σουιτών, εκ των οποίων η μεγαλύτερη 600 τ.μ., με τιμή €15.000/διανυκτέρευση). Η ανακαίνιση των υποδομών ανέβασε τον πήχη της πολυτελείας, καθιερώνοντας τον Αστέρα ως ένα από τα κορυφαία resort της Μεσογείου.

► **Β΄ Φάση (2020-2024)** Εστιάζει στην ανάπλαση της Astir Beach και στην πλήρη αναβάθμιση της μαρίνας Βουλιαγμένης. Αρχικός προϋπολογισμός 30-50 εκατ. ευρώ.

Η Astir Marina εκσυγχρονίστηκε ριζικά με επένδυση άνω των 53 εκατ. ευρώ, σε μια υπερπολυτελή μαρίνα 60 θέσεων ελλιμενισμού, ικανή να φιλοξενεί mega-yachts έως 70+ μέτρα. Τα έργα ξεκίνησαν το 2021 και ολοκληρώθηκαν την άνοιξη του 2024, με την επίσημη επαναλειτουργία της μαρίνας στις 29 Μαΐου του 2024.

Η νέα Astir Marina σχεδιάστηκε με υψηλά περιβαλλοντικά πρότυπα, διαθέτει χερσαία ζώνη ~52 στρεμμάτων, με νέες μεικτές αναπτύξεις (4.800 τ.μ. εμπορικών χώρων – πολυτελείς boutique καταστήματα, εστιατόρια, club) και αποτελεί πλέον μία από τις κορυφαίες home-port μαρίνες της ΝΑ Μεσογείου.

Στα εγκαίνια επισημάνθηκε πως η επένδυση αυτή δημιουργεί ένα «κόσμημα» για την Αθηναϊκή Ριβιέρα, ενισχύει την τοπική οικονομία και το yachting, ενώ αντιμετωπίζει και το φαινόμενο του άτακτου αγκυροβολίου στον όρμο της Βουλιαγμένης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο νέος μεγαλομέτοχος του Αστέρα (σ'Ελληνες εφοπλιστής Γ. Προκοπίου) απέκτησε το πλήρες ποσοστό των αραβικών funds, ενισχύοντας την ελληνική συμμετοχή στο project. Ο νέος ιδιοκτήτης του ξενοδοχείου Four Seasons Astir Palace Hotel Athens απέκτησε το 33% ήδη από τον Οκτώβριο του 2024, εξαγοράζοντας το ποσοστό που κατείχε ο τουρκικός όμιλος Doğuş, συμφερόντων Ferit Şahenk, ο οποίος ήλεγχε ποσοστό 33,75%. Γι' αυτό το 33,75% ο κ. Προκοπίου κατέβαλε 150 εκατομμύρια.

Σήμερα ο Αστέρας εξακολουθεί να εκμεταλλεύεται, εκτός από τα δύο ξενοδοχεία που διαχειρίζεται η Four Seasons, τη Μαρίνα του Αστέρα, τα διακεκριμένα εστιατόρια Matsuhisa Athens και Beef bar, την ομώνυμη παραλία και πλήθος εμπορικών χώρων, τόσο στο συγκρότημα όσο και στη μαρίνα.

Φάληρο Ανάπλαση Φαληρικού Όρμου και Μητροπολιτικό Πάρκο

Στην περιοχή του Φαληρικού Όρμου (Δέλτα Φαλήρου) εξελίσσεται ένα μεγάλο δημόσιο έργο ανάπλασης, που θα αποδώσει στην πόλη ένα εκτεταμένο Μητροπολιτικό Πάρκο 541 στρεμμάτων.

Το έργο, σχεδιασμένο από το γραφείο Renzo Piano, χωρίστηκε σε φάσεις: η Α' Φάση (ύψους ~150 εκατ. ευρώ) αφορούσε βασικές υποδομές αντιπλημμυρικής προστασίας και μετατόπισης της παραλιακής λεωφόρου. Αυτή η φάση υλοποιήθηκε από την Περιφέρεια Αττικής τα προηγούμενα χρόνια, με εργασίες διευθέτησης των ρεμάτων, κατασκευής νέων γεφυρών και υπογειοποίησης τμήματος της Ποσειδώνος στο ύψος του ΣΕΦ, δημιουργώντας τις βάσεις για το μελλοντικό πάρκο.

Η Β' Φάση – δηλαδή η πραγματική διαμόρφωση του πάρκου «Φαληρικός Όρμος» – είχε καθυστερήσει λόγω χρηματοδότησης. Τον Οκτώβριο 2024 ανακοινώθηκε ότι εξασφαλίστηκε ευρωπαϊκή χρηματοδότηση ύψους 370 εκατ. ευρώ για το έργο, το οποίο άρχισε εκ νέου, έπειτα από χρόνια στασιμότητας. Σύμφωνα με τον περιφερειάρχη Αττικής, Ν. Χαρδαλιά, στόχος είναι να υπογραφεί σύμβαση εντός του 2025. Η κατασκευή θα διαρκέσει περίπου 3 χρόνια, με την παράδοση του πάρκου να προβλέπεται έως το τέλος του 2028.

Ο σχεδιασμός πλέον εντάσσεται στις αρχές του «Νέου Ευρωπαϊκού Bauhaus», δίνοντας έμφαση στη βιωσιμότητα, την υψηλή αισθητική και την κοινωνική συμπερίληψη. Το πάρκο θα αποτελέσει το μεγαλύτερο έργο αστικής ανάπλασης που έχει υλοποιηθεί ποτέ η Περιφέρεια Αττικής.

Χαρακτηριστικά του πάρκου

Με συνολική έκταση 541 στρέμματα, θα περιλαμβάνει μεγάλες πράσινες εκτάσεις, αθλητικές εγκαταστάσεις, διαδρομές περπάτου και ποδηλάτου, χώρους εκπαιδευσης και δημιουργικής απασχόλησης, αλλά και ήπιες εμπορικές χρήσεις (αναψυκτήρια, καταστήματα), που θα ανατεθούν σε ιδιώτη διαχειριστή για την εύρυθμη λειτουργία και συντήρηση του πάρκου.

Το πάρκο θα ενώνει την πόλη με τη θάλασσα, συνδέοντας τον ιστό του Παλαιού Φαλήρου και της Καλλιθέας με την παραλία μέσω πεζογεφυρών και του νέου οικολογικού τοπίου.

Σημαντικό είναι ότι στην ανάπλαση εμπλέκεται και το ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, ενώ προβλέπεται η αρμονική σύνδεση του Φαληρικού Πάρκου με το Πάρκο του Ιδρύματος και την ακτή του Τζιτζιφιωτικού Όρμου.

Με την ολοκλήρωση το 2028, ο Φαληρικός Όρμος θα μεταμορφωθεί σε ένα πρότυπο παράκτιο πάρκο, με τη φιλοδοξία να γίνει ένα Central Park της Αθήνας.

Με την ολοκλήρωση το 2028, ο
Φαληρικός Όρμος θα μεταμορφωθεί
σε ένα πρότυπο παράκτιο
πάρκο, με τη φιλοδοξία να γίνει
ένα Central Park της Αθήνας

Υπογειοποίηση Λεωφόρου Ποσειδώνος

Ένα κρίσιμο συνοδευτικό έργο της ανάπλασης του Ελληνικού (και εν γένει της παραλιακής ανάπλασης) είναι η υπογειοποίηση τμήματος της Λεωφόρου Ποσειδώνος, ώστε να ενοποιηθεί το παράκτιο μέτωπο με την ενδοχώρα και να βελτιωθεί η κυκλοφορία.

Το έργο εκτελείται από τη Lamda Development σε συνεργασία με το Δημόσιο, με ανάδοχο την Άβαξ, και αφορά σήραγγα μήκους ~1,5 χλμ. που θα αντικαταστήσει τον υφιστάμενο δρόμο από το ύψος της παραλίας Αλίμου έως τη μαρίνα του Αγίου Κοσμά.

Η υπόγεια αυτή αρτηρία θα έχει 6 λωρίδες κυκλοφορίας (3+3) και θα καταργήσει 6 φανάρια της παλιάς λεωφόρου, επιτρέποντας ταχύτερη διέλευση των οχημάτων και συνδέοντας απρόσκοπτα το Πάρκο του Ελληνικού με την παραλία.

Οι εργασίες ξεκίνησαν τον Μάιο του 2022 και έχουν προχωρήσει. Μέχρι τον Μάρτιο του 2024 οι εκσκαφές της σήραγγας είχαν ολοκληρωθεί κατά 75%, ενώ ως τον Ιούλιο του 2024 το ποσοστό εκσκαφών έφτασε το 80%.

Ήδη διαμορφώνεται το υπόγειο τμήμα, που, σύμφωνα με τη Lamda, θα αποτελεί μια από τις πιο σύγχρονες σήραγγες στην Ευρώπη, με προηγμένα συστήματα ασφαλείας. Προβλεπόμενη ολοκλήρωση εντός του 2025, ώστε να παραδοθεί σε κυκλοφορία παράλληλα με τα πρώτα μεγάλα έργα του Ελληνικού.

Η υπογειοποίηση της Ποσειδώνος θεωρείται κομβικής σημασίας: θα αποσυμφορήσει την κυκλοφορία στην περιοχή και θα ενώσει ουσιαστικά την πόλη με το παράκτιο πάρκο.

Μετά την παράδοση, κάτοικοι και επισκέπτες θα μπορούν να διασχίζουν πεζοί την παλιά λεωφόρο, που θα συνδέει τα εμπορικά κέντρα και τις γειτονίες του Ελληνικού με την ελεύθερη παραλία 1 χλμ. που θα δημιουργηθεί.

Το έργο, συνολικού κόστους περί τα 74 εκατ. ευρώ (συγχρηματοδοτούμενο) εξελίσσεται εντός χρονοδιαγράμματος.

Νέα εμπορικά κέντρα (Mall) στην Παραλιακή

Στην περιοχή της Αθηναϊκής Ριβιέρας αναπτύσσονται δύο μεγάλα εμπορικά κέντρα, στο πλαίσιο του project του Ελληνικού, τα οποία θα αποτελέσουν προορισμούς αγορών, ψυχαγωγίας και γαστρονομίας νέας γενιάς:

► **Vouliagmenis Mall (Commercial Hub)** Πρόκειται για το μεγαλύτερο εμπορικό κέντρο της χώρας, που κατασκευάζει η Lamda Development επί της Λεωφόρου Βουλιαγμένης, στα σύνορα Ελληνικού-Γλυφάδας. Θα αποτελέσει μέρος του Commercial Hub, μαζί με σύγχρονους γραφειακούς χώρους και υποστηρικτικές χρήσεις.

Το Vouliagmenis Mall σχεδιάζεται ως «Mall νέας γενιάς», με καινοτόμο αρχιτεκτονική, βιοκλιματικά χαρακτηριστικά και επόμενης γενιάς εμπειρίες για τον επισκέπτη.

Σύμφωνα με τον σχεδιασμό, εκτιμάται ότι θα τεθεί σε λειτουργία το 2026, ταυτόχρονα με την ολοκλήρωση των υπόλοιπων έργων της πρώτης φάσης στο Ελληνικό. Το καλοκαίρι του 2023 εκδόθηκε η οικοδομική άδεια εκσκαφών, ενώ η άδεια ανέγερσης βρίσκεται σε εξέλιξη.

Οι εργασίες θεμελίωσης ξεκίνησαν τέλη του 2023, με χρονοδιάγραμμα περίπου 2,5 ετών κατασκευής, ώστε το Mall να ανοίξει τις πύλες του μέσα στο 2026.

Το μέγεθός του θα είναι περίπου 130.000 τ.μ. δομημένης επιφάνειας, φιλοξενώντας πάνω από 300 καταστήματα και χώρους εστίασης / ψυχαγωγίας.

► **Riviera Galleria** Ένα υπερπολυτελές εμπορικό συγκρότημα που κατασκευάζεται στην παραλιακή ζώνη του Ελληνικού, δίπλα στη νέα μαρίνα Αγίου Κοσμά. Σε αντίθεση με το κλειστό Vouliagmenis Mall, η Riviera Galleria θα είναι ανοικτού τύπου εμπορικός χώρος 23.000 τ.μ., με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική που ενσωματώνει στοιχεία θάλασσας και ελληνικού φωτός. Θα στεγάσει luxury brands, fine dining εστιατόρια, χώρους τέχνης και εκδηλώσεων, προσφέροντας μια εμπειρία αγορών υψηλού επιπέδου σε παραθαλάσσιο περιβάλλον.

Το έργο σχεδιάστηκε από το διεθνούς φήμης γραφείο UN Studio, το οποίο ολοκλήρωσε τη μελέτη του το 2023, ενώ η οικοδομική άδεια εκδόθηκε τον Ιούνιο 2023.

Η κατασκευή ξεκίνησε εντός του 2024 και προβλέπεται ολοκλήρωση στο πρώτο τρίμηνο του 2026. Η Riviera Galleria (όπως μετονομάστηκε το Marina Galleria) θα ανοίξει περίπου ταυτόχρονα με το μεγάλο Mall.

Το έργο ενσωματώνει βιοκλιματικό σχεδιασμό (σκίαστρα που θυμίζουν κύμα), μεγάλους ανοιχτούς χώρους περπάτου πάνω στη θάλασσα και αναμένεται να προσελκύσει τόσο τους κατοίκους όσο και επισκέπτες κρουαζιέρας, τουρίστες κ.λπ.

Χρονοδιάγραμμα Και τα δύο Mall αναμένεται να παραδοθούν το 2026, χρονιά ορόσημο που συμπίπτει με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του Ελληνικού.

Συγκεκριμένα, ο στόχος είναι μέχρι τα μέσα ή τέλη του 2026 να έχουν ανοίξει και να λειτουργούν κανονικά, προσφέροντας χιλιάδες νέες θέσεις εργασίας και αλλάζοντας τον εμπορικό χάρτη της Αττικής. Μέχρι τότε, θα συνεχιστούν οι εντατικές εργασίες ανέγερσης. ■

Ποσειδώνος, υπογειοποίηση

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

70

The Ellinikon Experience Centre

Η αθηναϊκή Ριβιέρα είναι ένα ατελείωτο καλειδοσκόπιο αισθητικών αντιθέσεων, μια διαδρομή που αλλάζει πρόσωπο σε κάθε στροφή. Από τη βιομηχανική αύρα του Πειραιά μέχρι την ανοιχτή αγκαλιά του Σουνίου, το παραλιακό μέτωπο της Αθήνας είναι ένα εργαστήριο πολεοδομικής εξέλιξης, γεμάτο από σύγχρονα πειράματα και αναπόδραστες αναμνήσεις του παρελθόντος.

Λίγο πριν από το μεσημέρι ενός κρύου Σαββάτου του Φεβρουαρίου, κάναμε ένα —τρόπον τινά— roadtrip 56,6 χιλιομέτρων στο σώμα και την ψυχή της αθηναϊκής Ριβιέρας, με τρεις καταξιωμένες αρχιτεκτονίσεις, με σκέψη ενδιαφέρουσα, πολύπλευρη κι ενίοτε αιρετική, σίγουρα εκτός πλαισίου. Με συντροφία τη Σοφία Κριμίζη, τη Μάγδα Σγουρίδη και τη Μυρτώ Κιούρτη, ξεκινήσαμε τη βόλτα από το Φάληρο με προορισμό το Σούνιο. Δεν είχε σημασία μόνο το πού πηγαίναμε, αλλά το πώς θα νιώθαμε τη μετάβαση. Η αρχιτεκτονική δεν είναι στατική. Είναι μια συνεχής ροή, μια αφήγηση που διαμορφώνεται από την ίδια την κίνηση μέσα στον χώρο.

Οι αρχικές παρατηρήσεις είχαν να κάνουν με τους φραγμούς: φράχτες κι άλλα τινά που ορθώνονται, εμποδίζοντας την επαφή του βλέμματος με τη θάλασσα. Η πρώτη μεγάλη στάση ήταν στο Ελληνικό. Δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Το παλιό αεροδρόμιο είναι το σημείο μηδέν για το νέο παραλιακό μέτωπο. Η περιοχή που αλλάζει πιο ριζικά από οποιοδήποτε άλλο σημείο της διαδρομής. Ένα τεράστιο πείραμα, όπου το μέλλον της αθηναϊκής Ριβιέρας δοκιμάζεται στην πράξη.

«Αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να εκτιμήσω πώς θα λειτουργή-

σει πραγματικά», λέει η Μάγδα Σγουρίδη, κοιτάζοντας το εργοτάξιο μπροστά μας. Το ερώτημα είναι ανοιχτό: θα γίνει το Ελληνικό ένας ζωντανός κόμβος ή μια ελιτίστικη νησίδα χωρίς αληθινή ζωή;

«Όταν κατασκευάζονται πολύ γρήγορα μεγάλες εκτάσεις πόλης από λίγους, συνήθως αποτυγχάνουν», επισημαίνει η Μυρτώ Κιούρτη. «Το μεγάλο στοίχημα είναι να χτιστεί σταδιακά, να αποκτήσει ζωή οργανικά». Η Σοφία Κριμίζη εμφανίστηκε πιο αισιόδοξη: «Η ζωή θα έρθει. Θα είναι πολύπλοκη, θα περιλαμβάνει τους πάντες: από παιδιά με ποδήλατα μέχρι δρομείς και περπατητές». Το ερώτημα είναι αν αυτή η ζωή θα μπορέσει να ριζώσει ή αν το περιβάλλον θα την αποθαρρύνει.

Καθώς κινούμαστε προς τη Γλυφάδα, η αλλαγή είναι αισθητή. Η Γλυφάδα είναι το παράδειγμα μιας πόλης που αγκαλιάζει το παλιό με το καινούργιο, χωρίς ωστόσο ιδιαίτερη έμπνευση ή διάθεση για λειτουργικότητα πιο φιλική προς τον πολίτη. Η Μάγδα Σγουρίδη, γέννημα θρέμμα της Γλυφάδας (η μητέρα της μεγάλωσε στην περιοχή όταν έμοιαζε με μακρινή επαρχία σε σχέση με το κλεινόν άστυ) μας περιέγραψε τις αλλαγές που έχουν επισυμβεί συν το χρόνω. Υπάρχει η αίσθηση του ωραίου, αλλά αιωρείται ένα «ναί μεν, αλλά...».

Μετά τη Βούλα, το τοπίο αρχίζει να αποκτά πιο χαλαρούς ρυθμούς, ενώ το Καβούρι μοιάζει να κλείνει το μάτι σε μια πιο φυσική και αυθεντική εμπειρία.

Στη Βουλιαγμένη, η αρχιτεκτονική ισορροπεί ανάμεσα στο μοντέρνο και στο διαχρονικό. «Εδώ υπήρχε μια αρχιτεκτονική μοντέρνα, αλλά βαθιά ελληνική», παρατήρησαν αναφερόμενες στον Αστέρα. «Αν κάτι

Riviera Galleria

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

72

ΣΤΗΝ
Riviera Galleria
ΑΘΗΝΑ
Η ΝΑΥΤΙΛΙΑ
ΑΙ ΤΗ
ΡΙΒΙΕΡΑ

Ρ
Ι
Β
Ι
Ε
Ρ
Α

θέλω να αισθάνομαι στο Ελληνικό, είναι ότι βρίσκομαι σε ένα αττικό τοπίο», προσθέτει η Μυρτώ. Μετά τη Βάρκιζα, η πόλη αρχίζει να αποσύρεται. Οι δρόμοι ανοίγουν, τα κτίρια αραιώνουν, η θάλασσα αποκτά πρωταγωνιστικό ρόλο. Είναι το σημείο όπου το παραλιακό μέτωπο σταδιακά αφήνει πίσω του την αστική αισθητική και μεταμορφώνεται σε κάτι άλλο: σε μια ελεγχόμενη άγρια φύση, σε ένα τοπίο που μοιάζει περισσότερο με επαρχία παρά με προάστιο της Αθήνας.

Η αρχιτεκτονική εδώ δεν επιβάλλεται, συνυπάρχει. Κάποια σπίτια στέκονται διακριτικά στις πλαγιές, ενώ η αίσθηση του αυθαίρετου τραμπολίζεται δίπλα στην αντίληψη της ελευθερίας. Μια κατάσταση –ας την πούμε– «πολύ ελληνική». Τα κτίσματα δεν εντυπωσιάζουν τις συνοδοιπόρους, παρά μόνον ελάχιστες εξαιρέσεις. Το ταξίδι τελειώνει στο Σούνιο, εκεί όπου η ανθρώπινη παρέμβαση συναντά το αιώνιο. Ο ναός του Ποσειδώνα στέκει ως σημείο αναφοράς, όχι μόνο ιστορικά, αλλά και συμβολικά. Εδώ, στην απόλυτη αντίθεση με την αστική εξάπλωση, η αίσθηση του τόπου είναι ξεκάθαρη.

«Το ερώτημα είναι τι κρατάμε και τι πετάμε», λέει η Μυρτώ Κιούρτη, παρατηρώντας το τοπίο. «Δεν φτιάχνουμε πόλη από το μηδέν, όπως στο Ντουμπάι. Υπάρχει ήδη ένα παραλιακό μέτωπο με τη δική του ιστορία».

Η αθηναϊκή Ριβιέρα είναι ένα πείραμα σε εξέλιξη. Η ανάπτυξη της παραλιακής ζώνης δεν είναι μια απλή υπόθεση. Είναι ένα στοίχημα για το μέλλον της Αθήνας, για το αν η πόλη μπορεί να αγκαλιάσει τη θάλασσα χωρίς να χάσει τον εαυτό της. Το roadtrip που κάναμε δεν ήταν μόνο μια διαδρομή μέσα στον χώρο, αλλά και μέσα στον χρόνο – και η ιστορία αυτή γράφεται ακόμα.

ένα πείραμα σε εξέλιξη

Του ΛΟΥΚΑ ΒΕΛΙΣΔΑΚΗ

Στο τέλος του roadtrip, οι τρεις
αρχιτεκτόνισσες κλήθηκαν
να συνοψίσουν την εμπειρία τους

1

Μυρτώ Κιούρτη

Η παραλιακή ζώνη της Αθήνας αποτελεί έναν τόπο μοναδικής δυναμικής και αντιθέσεων. Για τη Μυρτώ Κιούρτη, το παραλιακό μέτωπο υποφέρει λόγω της αδυναμίας της ελληνικής κοινωνίας να διαχειριστεί το κενό και τον δημόσιο χώρο. «Έχουμε αντιφατική στάση απέναντι στη φύση», παρατηρεί, αναδεικνύοντας το παράδοξο μιας πόλης που από τη μία διαμαρτύρεται για την έλλειψη πρασίνου και από την άλλη επεκτείνει διαρκώς την οικοδομική της δραστηριότητα κατά μήκος της ακτογραμμής.

«Υποφέρουμε γιατί έχουμε δυσκολία να διαχειριστούμε το κενό. Δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με τον δημόσιο χώρο, με τη φύση. Έχουμε μια αντιφατική στάση απέναντι της. Από τη μία λέμε ότι η Αθήνα είναι τσιμεντούπολη, ότι πρέπει να φέρουμε το πράσινο πίσω, κι από την άλλη χτίζουμε ασταμάτητα το παραλιακό μέτωπο. Θέλουμε πραγματικά φύση ή μήπως η φύση μάς τρομάζει;»

Οραματίζεται μια πόλη με υψηλή πυκνότητα, η οποία όμως θα διαθέτει την αυτοπειθαρχία να αφήνει ελεύθερους χώρους φύσης σε άμεση γειτνίαση. «Να είμαι μέσα στην πυκνότητα της κοινωνικής συνύπαρξης και σε τρία βήματα να βρίσκομαι στην άμμο, στα βράχια, στο νερό», περιγράφει, δίνοντας το σενάριο μιας εμπειρίας όπου η πόλη σταματά απότομα, χωρίς μάντρες, τοιμέντα ή τεχνητές παρεμβάσεις, επιτρέποντας στη φύση να παραμείνει ακατέργαστη.

«Υποφέρουμε γιατί έχουμε δυσκολία να διαχειριστούμε το κενό. Δεν ξέρουμε τι να κάνουμε με τον δημόσιο χώρο, με τη φύση».

Ένα από τα βασικά ζητήματα που αναδεικνύει είναι η ανάγκη για «κουλούρα αφαίρεσης». Τα κρασπεδάκια, τα κάγκελα και τα διαχωριστικά που βρίσκονται παντού στην παραλιακή εμποδίζουν τόσο την ελεύθερη κίνηση όσο και την οπτική εμπειρία του τοπίου. «Ο κάθε δήμαρχος, ο κάθε καταστηματούχος, ο κάθε πολίτης πρέπει να έχει την τάση να αφαιρεί και όχι να προσθέτει πράγματα», επισημαίνει, προτείνοντας μια νέα προσέγγιση στη διαχείριση του δημόσιου χώρου.

Η πολυμορφία είναι επίσης κομβικής σημασίας για την παραλιακή ζώνη. Η ίδια τονίζει τη σημασία της κοινωνικής ανάμειξης, υποστηρίζοντας ότι ένας ελεύθερος δημόσιος χώρος πρέπει να φέρνει σε επαφή διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, αποφεύγοντας τον κίνδυνο να αποκτήσει ένα ενιαίο, ομοιογενές προφίλ. «Είναι ο πλούτος της εμπειρίας της πόλης να συναντάς ανθρώπους διαφορετικούς από εσένα», σημειώνει, εκφράζοντας την ανησυχία ότι η υπερ-ανάπτυξη της παραλιακής θα μπορούσε να περιορίσει αυτή τη συνθήκη.

Αναφερόμενη στο μεγάλο project του Ελληνικού, υπογραμμίζει πως, όταν μια περιοχή κατασκευάζεται γρήγορα και από λίγους, υπάρχει ο κίνδυνος να καταλήξει αποστερωμένη και άψυχη. «Ενώ στην αρχή μοιάζει κάτι πολύ ασφαλές και ελεγχόμενο, τελικά δημιουργεί την αίσθηση του ψεύτικου», επισημαίνει, τονίζοντας την ανάγκη για σταδιακή ανάπτυξη και μεγαλύτερη συμμετοχή διαφορετικών φορέων ώστε να δημιουργηθεί ένας πραγματικά ζωντανός και αυθεντικός αστικός χώρος.

2

Μάγδα Σγουρίδη

Η αθηναϊκή ακτογραμμή είναι ένας ζωντανός οργανισμός, μια αδιάκοπη εναλλαγή τοπίων και εμπειριών. Η Μάγδα Σγουρίδη, μετά το τέλος της διαδρομής, κοιτάζει πίσω και βλέπει τη μεγάλη εικόνα. «Πάντα μου έρχονται στο μυαλό τα λόγια του Άρν Κωνσταντινίδη, του ποιητή με λογισμό και όνειρο. “Οχι φαντασία, όνειρο”. Οπότε, δεν μ’ αρέσει να ακούω για “αρχιτεκτονική φαντασίωση”. Το ερώτημα είναι ποιο είναι το αρχιτεκτονικό όνειρο».

Για εκείνη, η ακτογραμμή δεν μπορεί να εξετάζεται αποσπασματικά. «Ξεκινά από το Πέραμα και φτάνει στο Σούνιο. Είναι μία ενιαία, συνεχής γραμμή που πρέπει να την αντιμετωπίσουμε ως σύνολο, από τη Δραπετσώνα, το Κερατσίνι, τον Πειραιά, το Φάληρο, μέχρι τις γνωστές παραλίες των νοτιών προαστίων. Δεν μπορούμε να βλέπουμε μόνο τις βιτρίνες της, πρέπει να συνδέσουμε τις διαφορετικές όψεις της».

Η εναλλαγή των τοπίων είναι γοητευτική. «Δεν θέλω ομοιομορφία. Το κενό, το ανεμπόδιο είναι αυτό που ενώνει όλες αυτές τις ζώνες, όχι κάποια αυστηρή οριοθέτηση. Και μέσα σε αυτό, ναι, μπορώ να δω το μπετόν να υπάρχει. Αλλά το μπετόν που μιλάει με τον τόπο. Όχι γρήγορη οικοδόμηση, αλλά ένα υλικό που έχει έγχρωμα αδρανή, που αντανakλά το νερό, που λαμποκοπάει όπως τα βότσαλα της θάλασσας».

Το στοιχείο του Ελληνικού δεν είναι η δόμηση καθαυτή, αλλά η ταυτότητα που θα αφήσει πίσω του. «Για μένα, το κρίσιμο δεν είναι αν θα υπάρχουν βίλες ή ουρανοξύστες, αν θα είναι ο αιγιαλός ελεύθερος ή όχι. Είναι να καταλαβαίνει κανείς τον τόπο. Να νιώθεις ότι είσαι στην Αθήνα, στην Αττική, σε ένα μεσογειακό τοπίο. Όπως χτίσανε οι Δεκαβάλλας και Βουρέκας σε αυτό το παραθαλάσσιο τοπίο και το στίγμα τους είναι αναγνωρίσιμο, έτσι πρέπει να

Από αριστερά:
Μάργδα Σγουρίδη,
Μυρτώ Κιούρτη,
Σοφία Κριμίζη

Σοφία Κριμίζη

«Το θαλάσσιο μέτωπο της Αθήνας είναι ένα ψηφιδωτό από χαρακτήρες και πρόσωπα». Η Σοφία Κριμίζη, κοιτάζοντας τη διαδρομή που μόλις ολοκληρώσαμε, βλέπει ένα βασικό νήμα που πρέπει να ενώνει τα κομμάτια αυτού του τοπίου: «Η διαπερατότητα. Η συνέχεια. Το να μπορείς να το διασχίσεις ως πεζός, ως ποδηλάτης, ως πολίτης. Να μη σε πετάει κάθε τόσο μέσα στην παραλιακή σαν να είσαι αυτοκίνητο».

Η αρχιτεκτονική μπορεί να στηριχτεί πάνω σε αυτή τη συνθήκη και να αναδείξει ένα παραλιακό μέτωπο που αλλάζει πρόσωπα ανά χιλιόμετρο, αλλά εξακολουθεί να είναι ενιαίο στην εμπειρία του.

«Το ανεμπόδιο», όπως το αποκαλεί. Μια κίνηση που δεν σταματά, που δεν διακόπτεται από μάντρες, φράχτες, εμπόδια.

«Να υπάρξει ένα ανεμπόδιο διαάνυσμα κίνησης παράλληλα με τη θάλασσα. Ένα μονοπάτι ελευθερίας, που να διατηρεί την ποικιλομορφία του».

Η παραλία δεν είναι ένα μονοδιάστατο τοπίο. «Έχει αλλάξει η κουλτούρα της χρήσης της. Είναι πλέον ένας τόπος απόλαυσης, πολύ πιο περιπλεγμένος από την παλιά παραγωγική του διάσταση. Ακόμα και οι μαρίνες δεν είναι παραγωγικές. Είναι καθαρά ψυχαγωγικές. Και αυτό δεν είναι απαραίτητα κακό. Η ψυχαγωγία, η επαφή με τη θάλασσα εξακολουθεί να είναι αυτό που τα ενώνει όλα».

Αλλά υπάρχει ένα κρίσιμο ζήτημα: η προσβασιμότητα. «Δεν είναι προφανές πώς να κινηθείς εδώ. Στα στενά του Καβουρίου, για παράδειγμα, βλέπεις ότι είτε υπάρχει μια μάντρα, είτε υπονοείται κάποια μάντρα. Η κίνηση κατά μήκος της θάλασσας δεν είναι ανεμπόδιση. Και αυτό είναι κάτι που πρέπει να αλλάξει».

Η δική της αρχιτεκτονική φαντασίωση είναι απλή αλλά ισχυρή: «Να υπάρξει ένα ανεμπόδιο διαάνυσμα κίνησης, παράλληλα με τη θάλασσα. Ένα μονοπάτι ελευθερίας, που να διατηρεί την ποικιλομορφία του. Που να επιτρέπει διαφορετικές αρχιτεκτονικές εκφράσεις, διαφορετικά κοινωνικά προφίλ. Αλλά πάντα με έναν ανοιχτό ορίζοντα μπροστά».

Η αθηναϊκή Ριβιέρα μπορεί να παραμείνει ζωντανή και πολυδιάστατη. Αρκεί να ξέρει κανείς πώς να την αφήσει να αναπνεύσει.

υπάρχει και το αρχιτεκτονικό επίτευγμα του 2025, όχι μια αναβίωση του '50».

Η αρχιτεκτονική δεν μπορεί να επιβάλει τη ζωή. «Η αρχιτεκτονική δίνει μορφή σε μια ήδη υπάρχουσα λειτουργία της ζωής. Δεν τη δημιουργεί, τη μορφοποιεί. Το ζήτημα είναι να έχουμε ανοιχτά μάτια και αυτιά, να ανακαλύπτουμε τα ίχνη που έχουν αφήσει πριν από εμάς και να τα εξελίσσουμε, να τα προσφέρουμε βελτιωμένα στις επόμενες γενιές».

Καθώς ολοκληρώνουμε τη συζήτηση, η ματιά της επιστρέφει στη θάλασσα. «Η Αθήνα δεν ανήκει μόνο στους Αθηναίους και τους Έλληνες. Είναι ένα παγκόσμιο τοπίο. Το θέμα είναι πώς διατηρούμε τη μοναδικότητά του. Και αυτό μόνο μέσα από τη λειτουργία της ζωής θα φανεί».

«Για μένα το κρίσιμο είναι να καταλαβαίνει κανείς τον τόπο. Να νιώθεις ότι είσαι στην Αθήνα, στην Αττική, σε ένα μεσογειακό τοπίο».

Ελληνικό Το σημείο κλειδί

Η μεταμόρφωση του Ελληνικού είναι από τις μεγαλύτερες και πιο φιλόδοξες παρεμβάσεις στον αστικό ιστό της Αθήνας. Δεν πρόκειται απλώς για αναδιαμόρφωση, αλλά για μια ριζοσπαστική αλλαγή που θέτει ερωτήματα: Πώς θα ζωντανέψει ο χώρος; Θα καταφέρει να διατηρήσει την αθηναϊκή του ταυτότητα ή θα μετατραπεί σε ένα αποστειρωμένο διεθνές τοπίο;

Η Μάγδα Σγουρίδη το διατυπώνει ξεκάθαρα: «Αυτή τη στιγμή δεν μπορώ να έχω εκτίμηση. Αυτό που θέλω όμως πάρα πολύ να δω είναι πώς θα λειτουργήσει πραγματικά». Η κλίμακα της αλλαγής είναι τόσο μεγάλη, που δυσκολεύεται κανείς να την εντάξει σε μια γνώριμη αφήγηση. Κάποια στοιχεία της πρότασης έχουν αξία: «Ο δρόμος που συνδέει τον σταθμό του Ελληνικού με τη θάλασσα είναι μια εξαιρετική ιδέα, αν και η κλίση είναι λίγο απότομη». Παράλληλα, όμως, η συνολική αίσθηση είναι αμφίθυμη: «Υπάρχουν πράγματα που μου αρέσουν, αλλά και κάποια που μου δημιουργούν ένα σφίξιμο στην καρδιά».

Η Μυρτώ Κιούρτη το βλέπει από μια άλλη σκοπιά, εντοπίζοντας τον κίνδυνο των fast-track κατασκευών. «Όταν κατασκευάζονται πολύ γρήγορα μεγάλες εκτάσεις πόλης από λίγους, συνήθως αποτυγχάνουν. Δημιουργείται ένα σκηνικό χωρίς ζωή, χωρίς τα επίπεδα και την πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζουν τις πόλεις που αγαπάμε». Για εκείνη, η αργοπορία του έργου δεν είναι απαραίτητα αρνητική: «Όσο πιο πολλοί

εμπλακούν, όσο πιο πολύπλοκο γίνει το σχέδιο, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα να αποκτήσει πραγματική ζωή».

Από την πλευρά της, η Σοφία Κριμιζή σημειώνει: «Η ζωή θα έρθει. Θα είναι πολύπλοκη, θα περιλαμβάνει τους πάντες: τα παιδιά με τα ποδήλατα, τους περπατητές, ακόμα και τους πιτσιρικάδες που θα κάθονται στις γωνιές». Ωστόσο, αναγνωρίζει πως η ταχύτητα της αλλαγής είναι καθοριστική. «Το πώς και το πότε θα γίνει η μετάβαση είναι πιο κρίσιμο από την ίδια την αλλαγή».

Η μεγάλη πρόκληση είναι η αυθεντικότητα. Όπως σημειώνει η Μυρτώ Κιούρτη, «το ερώτημα δεν είναι μόνο πώς θα το πολεοδομήσουμε, αλλά αν θα είναι αυθεντικό». Το Ελληνικό δεν είναι λευκός καμβάς. Έχει μνήμη, έχει εμπειρίες. «Δεν φτιάχνουμε πόλη από το μηδέν, όπως στο Ντουμπάι. Υπάρχει ήδη ένα παραλιακό μέτωπο με τη δική του ιστορία. Το θέμα είναι τι κρατάμε και τι πετάμε».

Ένα βασικό σημείο τριβής είναι η αρχιτεκτονική. Η Σοφία Κριμιζή φέρνει ως παράδειγμα τον Αστέρα Βουλιαγμένης: «Εκεί υπήρχε μια αρχιτεκτονική μοντέρνα, αλλά βαθιά ελληνική. Αν κάτι θέλω να αισθάνομαι στο Ελληνικό είναι ότι βρίσκομαι σε ένα αττικό τοπίο, όχι σε ένα generic διεθνές project».

Πέρα από την αρχιτεκτονική, τίθεται το ζήτημα της λειτουργίας. Ποιοι χώροι θα είναι πραγματικά ανοιχτοί στο κοινό και ποιοι θα είναι προσβάσιμοι μόνο στους λίγους; Πώς θα εξασφαλιστεί η ισορροπία ανάμεσα στο δημόσιο και το ιδιωτικό, στην ελεύθερη χρήση και στην εμπορευματοποίηση;

Η αντίφαση είναι εμφανής. «Αυτή την ώρα γίνεται μια μεγάλη συζήτηση για την πυκνότητα της πόλης και την έλλειψη πρασίνου. Και ταυτόχρονα, δίπλα στο ήδη πυκνό, χτίζουμε ξανά. Είναι σαν να επαναλαμβάνουμε αυτό που έγινε τη δεκαετία του '60».

Η Μάγδα Σγουρίδη εξηγεί ότι «οι Έλληνες λένε ότι αγαπούν τη φύση, αλλά δεν έχουν πραγματική σχέση μαζί της. Αν όντως θέλαμε πάρκα, θα τα φροντίζαμε. Στην πραγματικότητα, προτιμάμε την πυκνότητα και την αστική ζωή. Το ζήτημα είναι να το παραδεχτούμε και να δούμε πώς μπορούμε να το κάνουμε σωστά».

Εντέλει, το μεγάλο ερώτημα είναι αν το Ελληνικό θα αποκτήσει αυθεντική ταυτότητα ή θα γίνει μια ακόμα αποστειρωμένη αστική επέκταση. Η αρχιτεκτονική μπορεί να δημιουργήσει δομές, αλλά δεν μπορεί να εγγυηθεί τη ζωή μέσα τους. Ο κόσμος θα καθορίσει αν αυτός ο χώρος θα έχει σημασία ή θα είναι μία ακόμη χαμένη ευκαιρία, συμφωνούν οι τρεις.

Το Ελληνικό είναι κάτι πολύ μεγαλύτερο από ένα εργοτάξιο. Είναι ένα στοίχημα για το μέλλον της Αθηναϊκής Ριβιέρας, για το αν η ανάπτυξη μπορεί να ισορροπήσει ανάμεσα στη λειτουργικότητα, την αισθητική και τη ζωή. Το μόνο σίγουρο είναι ότι αυτή η συζήτηση δεν τελειώνει εδώ. Η αλλαγή έχει ξεκινήσει. Το ερώτημα είναι ποια θα είναι η ταυτότητα που θα επικρατήσει.

Είναι ένα στοίχημα για το μέλλον της Αθήνας, για το αν η πόλη μπορεί να αγκαλιάσει τη θάλασσα χωρίς να χάσει τον εαυτό της.

© ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΥΒΑΣ

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

76

STOCKHOLM 2025

Η νέα εποχή του σκανδιναβικού design από την IKEA

ΜΙΑ ΣΥΛΛΟΓΗ ΜΕ ΠΟΙΟΤΗΤΑ, ΑΥΘΕΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΔΙΑΡΚΕΙΑ

Κάποια αντικείμενα δεν είναι απλώς χρήσιμα. Έχουν χαρακτήρα. Και όταν αυτά τα αντικείμενα μπουν στον χώρο μας, κάτι αλλάζει: το σπίτι αποκτά προσωπικότητα, το φως αγκαλιάζει τον χώρο διαφορετικά, η υφή γίνεται εμπειρία. Η νέα σειρά STOCKHOLM 2025 από την IKEA είναι ακριβώς αυτό – μία συλλογή που δεν ακολουθεί αποκλειστικά τις τάσεις της εποχής, αλλά εκφράζει ένα διαχρονικό όραμα: ποιότητα, αυθεντικότητα και σχεδιαστική ακεραιότητα.

Με ιστορία που φτάνει τα σαράντα χρόνια, η STOCKHOLM αποτελεί το πιο ποιοτικό αποτύπωμα του DNA της IKEA, του σκανδιναβικού στιλ και way of living – ένα σταθερό σημείο αναφοράς για όποιον αναζητά σχεδιασμό με ουσία. Η νέα εκδοχή της, αντλώντας έμπνευση από τη φύση και τα νησιά γύρω από τη σουηδική πρωτεύουσα, εστιάζει σε φυσικά υλικά, γήινους τόνους και ήπιες, οργανικές μορφές. «Σκανδιναβικός σχεδιασμός σημαίνει διαχρονική απλότητα», λέει η Karin Gustavsson, επικεφαλής του δημιουργικού σκέλους της ομάδας. «Χρώματα με ψυχή, υλικά με παρουσία, και σχέδια που έχουν κάτι να πουν, χωρίς να φωνάζουν».

Επιμονή στη λεπτομέρεια και στοχευμένη επιλογή των υλικών, αναδεικνύονται σε καθένα από τα 100 περίπου αντικείμενα της συλλογής, από τα πιο μικρά στα πιο statement και hero pieces. Ο καναπές της συλλογής, από ξύλο πεύκου, με 100% βαμβακερή ύφανση και γέμιση από ίνες καρύδας, δεν εντυπωσιάζει με κραυγαλέες επιλογές, αλλά με τη φροντισμένη του αισθητική και την απτή αίσθηση άνεσης που προσφέρει. Ο σχεδιαστής Nike Karlsson εξηγεί: «Είναι το πρώτο μας σχέδιο χωρίς αφρό. Θέλαμε να δοκιμάσουμε έναν πιο φυσικό τρόπο κατασκευής και το αποτέλεσμα μιλάει από μόνο του».

Οι καρέκλες από μασίφ ξύλο βελανιδιάς, με καμπυλωτή πλάτη και δερμάτινο κάθισμα είναι δείγματα σχεδιαστικής ωριμότητας. «Η ποιότητα έχει να κάνει με την αίσθηση, αλλά και με τη μακροχρόνια σχέση που μπορείς να χτίσεις με το κάθε αντικείμενο», τονίζει ο Ola Wihlborg. «Η βελανιδιά γίνεται όλο και πιο εντυπωσιακή με τον χρόνο». Τα φυσικά γυάλινα βάζα και τα φωτιστικά προσθέτουν στο σύνολο μια λεπτή δόση κομψότητας, μέσα από σχήματα που σέβονται την απλότητα αλλά έχουν και ένα παιχνιδιάρικο twist. Ο Karlsson αναφέρει: «Το γυαλί ήταν μια επιλογή που τελικά ταίριαξε ιδανικά. Η καθαρότητα του υλικού λέει πολλά, χωρίς να χρειάζεται περιττές εξηγήσεις». Ιδιαίτερη θέση έχουν και τα χειροποίητα χαλιά, με τεχνικές που μεταφέρονται από γενιά σε γενιά. Η σχεδιάστρια Paulin Machado τα ξεχωρίζει: «Κάθε χαλί φτιάχνεται από δύο τεχνίτες που υφαίνουν συγχρονισμένα, ένας στην κάθε όψη. Κάθε χρώμα, κάθε γραμμή, έχει σημασία».

Τα χρώματα είναι εμπνευσμένα από τη σκανδιναβική φύση που αποτυπώνει τις τέσσερις εποχές: το βροχερό φθινόπωρο, τον χιονισμένο χειμώνα, την απρόβλεπτη άνοιξη και τα καλοκαίρια που ο ήλιος δεν δύει ποτέ. Λευκό, γκρι, καφέ, σκούρο τρκουάζ, πράσινο, λάδι. «Οι ανθισμένες βόλτες και οι μουντοί περίπατοι επηρέασαν σημαντικά την επιλογή των χρωμάτων και των σχημάτων», συμπληρώνει η Paulin. Πράγματι, η συλλογή μοιάζει να έχει σμιλευτεί μέσα σε ένα σουηδικό τοπίο, όχι σε ένα σχεδιαστικό εργαστήριο.

Η STOCKHOLM 2025 είναι μια συλλογή με συνέπεια, που διεκδικεί την προσοχή με την ουσία της. Οι σχεδιαστές δούλεψαν με κοινό όραμα, δημιουργώντας αντικείμενα που λειτουργούν είτε μεμονωμένα είτε σε αρμονικό διάλογο μεταξύ τους. Μπορεί κανείς να επιλέξει ένα μόνο κομμάτι ή να διαμορφώσει έναν ολόκληρο χώρο γύρω από αυτή. Όπως λέει η Karlsson: «Θέλαμε αυτή η σειρά να δίνει την αίσθηση ότι κάθε κομμάτι έχει μια ιστορία. Κι ως έχουν όλα δημιουργηθεί μαζί». Σχετικά με τη βιωσιμότητα, οι σχεδιαστές

«Χρώματα με ψυχή, υλικά με παρουσία, και σχέδια που έχουν κάτι να πουν, χωρίς να φωνάζουν»

αναφέρουν πως η συλλογή είναι όσο πιο φυσική γινόταν, με αντικείμενα που αντέχουν στον χρόνο.

Με φόρμες που διαρκούν και με φιλοσοφία που τιμά τη σιωπηλή δύναμη του design, η STOCKHOLM 2025 είναι μία συλλογή του σήμερα, που φτιάχτηκε για να αντέξει στο αύριο. Η IKEA μάς υπενθυμίζει ότι το design αρκεί μόνο να είναι αυθεντικό και ανθρώπινο. Σαν εκείνα τα σπίτια που ονειρευόμαστε να ζούμε καθημερινά.

Η σειρά STOCKHOLM 2025 είναι διαθέσιμη στα καταστήματα IKEA και το IKEA.gr

Ανδρέας Κούρκος

ΑΝΑΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΟΜΟΡΦΙΑ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

ΠΟΥ ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΜΑΘΑΝ ΝΑ ΜΙΣΟΥΝ

Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΔΗΜΟΥ - Φωτό: ΤΑΣΟΣ ΑΝΕΣΤΗΣ

Ο Ανδρέας Κούρκουλας γνωρίζει την Αθήνα καλύτερα από πολλούς. Διατηρώντας το αρχιτεκτονικό του γραφείο στις παρυφές του Λυκαβηττού, το οποίο ίδρυσε μαζί με τη σύζυγό του Μαρία Κοκκίνου στα τέλη της δεκαετίας του 1980, εδώ και περισσότερα από 35 χρόνια, ο κύριος Κούρκουλας έχει δημιουργήσει κτίρια τοπίο της πόλης, όπως το κτίριο του Μουσείου Μπενάκη στην οδό Πειραιώς, ενώ υπήρξε ομότιμος καθηγητής του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου για πολλά χρόνια.

Συναντιόμαστε στο Da Capo, στην πλατεία Κολωνακίου, όχι πολύ μακριά από το σημείο όπου βρίσκεται το γραφείο και το σπίτι του. Είναι αργά το απόγευμα και έχει αρκετό κόσμο, τόσο στο καφέ όσο και στα γύρω πεζοδρόμια. Παρ'αυτήν την «κίνηση» αυτή τον ενθουσιάζει. Όπως μου λέει, έχει μόλις επιστρέψει από ένα σύντομο ταξίδι στο Μαρόκο, όπου τον εντυπωσίασε η λιτή αλλά συχνά ευρηματική αρχιτεκτονική δομή των κρυφών εσωτερικών κήπων, που μοιάζουν με μικρούς παραδείσους. Εκείνο που συνειδητοποίησε ήταν ότι, σε αντίθεση με την Αθήνα των εξωστρεφών μπαλκονιών, οι εσωστρεφείς «αυλές κήποι» δημιουργούν μικρές, κρυφές οάσεις, οι οποίες αποκαλύπτονται ξαφνικά και εντυπωσιάζουν.

Ο Ανδρέας Κούρκουλας μίλησε για τις ιδιαιτερότητες και τις ομορφιές της Αθήνας, μιας πόλης που καμιά φορά εμείς οι Έλληνες «αγαπάμε να μισούμε», όμως οι ξένοι που την επισκέπτονται τη βλέπουν με πολύ μεγαλύτερη επιείκεια και συμπάθεια και μαθαίνουν πράγματα απ' αυτήν. Είναι μια πόλη την οποία έχει δει σε διάφορες φάσεις της ιστορίας, καλές και κακές, αλλά ποτέ δεν έπαψε να τον εμπνέει και να τη νιώθει «σπίτι» του.

— Πότε μετακομίσατε στο κέντρο της Αθήνας και τι σας ελκύει περισσότερο στην πόλη;

Γεννήθηκα σε προάστιο της Αθήνας και αρχικά είχα δυσκολίες στο να εγκατασταθώ στο κέντρο της πόλης. Μετακόμισα στην περιοχή των Εξαρχείων όταν ξεκίνησα τις σπουδές μου στο Πολυτεχνείο, μαζί με ομάδες-μπουλούκια φοιτητών, λίγα χρόνια πριν από την πτώση της δικτατορίας. Η έννοια του κέντρου, και γενικά η έννοια της μητρόπολης, της μεγάλης συγκέντρωσης πληθυσμών —που είναι προϊόν της βιομηχανικής επανάστασης—, με γοητεύει πάρα πολύ. Αυτό το «μπάχαλο», η ζωντάνια της κοσμοσυρροής και των τυχαίων συναντήσεων, που είναι χαρακτηριστικά της μεγάλης πόλης, με κερδίζουν ολοένα και περισσότερο όσο μεγαλώνω, σε αντίθεση με

την προαστιακή «κάψουλα». Στην πόλη, από το σπίτι στη δουλειά μπορείς να συναντήσεις απρόσμενα πρόσωπα. Αυτή η «εν δυνάμει» συναναστροφή με διαφορετικό κόσμο είναι το σημαντικότερο πράγμα που έχει να προσφέρει η πόλη, το μεγαλύτερο δηλαδή πολιτιστικό προϊόν της βιομηχανικής επανάστασης. Το γεγονός ότι μπορείς να πας στο θέατρο ή το σινεμά όποτε θέλεις λειτουργεί λυτρωτικά, ακόμα κι αν τελικά δεν επιλέξεις ποτέ να πας. Αυτό το «εν δυνάμει» ενεργοποιεί το φαντασιακό.

— Η αρχιτεκτονική της Αθήνας παρουσιάζει διαστρωματώσεις από πολύ διαφορετικές εποχές και ρυθμούς. Πόσο έχει αλλάξει η πόλη από όταν ήσασταν φοιτητής;

Η Αθήνα έχει πράγματι αυτό το παλιόμψηστο που τη χαρακτηρίζει — τα διαφορετικά επίπεδα ιστορίας. Κι άλλες πόλεις το έχουν αυτό, απλά στην Αθήνα έχει τον χαρακτήρα μιας ασυνέχειας. Έχουμε την αρχαία πόλη, μια μεγάλη παύση ενδιάμεσα, και μετά μια ανάπτυξη πάλι κατά τον 19ο αιώνα. Δεν υπάρχει η συνέχεια που παρουσιάζουν άλλες πόλεις, όπως για παράδειγμα η Ρώμη ή η Κωνσταντινούπολη.

Αυτό που λέω και μερικοί με αποκαλούν παραδοξολόγο είναι ότι η Αθήνα είναι μια πόλη που έχει υβριστεί και μισωθεί από τους κατοίκους της περισσότερο από κάθε άλλη. Μετά τη δεκαετία του 1980, και την αφόρητη περιβαλλοντική ρύπανση (το νέφος), ξένοι κυρίως άρχισαν δειλά δειλά να ανακαλύπτουν θετικά πράγματα στην Αθήνα που εμείς δεν τα βλέπαμε. Αυτοί μας ταρακούνησαν και άρχισαν να μας μιλάνε για ομορφιές της πόλης που εμείς δεν μπορούσαμε να αντιληφθούμε. Από την εποχή των σπουδών μας, μάθαμε να μισούμε την Αθήνα. Μόνο ένας σεισμός (κούφια η ώρα) θα έδινε τη δυνατότητα επανασκευασμού της, με τα όνειρα της μοντέρνας πολεοδομίας. Οι ξένοι όμως, έχοντας ζήσει τον κοινωνικό εφιάλτη της εμπειρίας των νέων πολεοδομικών εφαρμογών μετά τον πόλεμο, έβλεπαν στην Αθήνα κάτι πολύτιμο: μια κοινωνική ζωντάνια που την απέδιδαν στη δομή της. Στο μικρότερο οικοδομικό τετράγωνο στην Ευρώπη, άρα και στους περισσότερους μικρούς δρόμους, ενισχύεται η κοινωνικότητα. Υπάρχουν άλλες πόλεις οι οποίες συγκριτικά με την Αθήνα μοιάζουν με νεκροταφεία. Αυτό το συνειδητοποιώ τώρα περισσότερο από ποτέ: Η κοινωνικότητα της Αθήνας, λόγω της δομής της, είναι ένα τρομερό αβαντάζ. Στη σύγχρονη εποχή των διαδικτυακών επικοινωνιών και της μοναξιάς που αυτές επιβάλλουν, η Αθήνα και γενικότερα οι πόλεις που υποστηρίζουν την κοινωνική ζωντάνια αρχίζουν να εξασκούν μεγάλη γοητεία. Αυτό και μόνο, αν το συνειδητοποιήσουμε, θα μας κάνει να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε θετικά και να βελτιώνουμε σταδιακά την πόλη μας.

— Έχετε ζήσει μεγάλα γεγονότα στην ιστορία της Αθήνας, όπως την πτώση της χούντας. Μάλιστα ήσασταν και μέλος της οργάνωσης «Ρήγας Φεραίος». Τι θυμάστε περισσότερο από την εποχή εκείνη;

Θυμάμαι πολύ καλά την περιοχή των Εξαρχείων, που στα τέλη του '70 ήταν η δική μας φοιτητική «λέσχη». Ήταν πραγματικά ένα όνειρο, με έντονο τοπικό χαρακτήρα, που βέβαια δεν έχει καμία σχέση με τη σημερινή της εικόνα. Ήταν μια πολύ όμορφη και ζωντανή γειτονιά, με πολυκατοικίες, παράθυρα στους δρόμους και μικρούς αλλά εξαιρετικούς δημόσιους χώρους, με μπόλικο πράσι-

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

78

Η Αθήνα είναι μια εξωστρεφής

ουλας

79

ς πόλη

Η αρχιτεκτονική δεν είναι
κατεξοχήν εικόνα.
Είναι χωρική εμπειρία
που καθορίζει
την ποιότητα ζωής μας.

← νο, τόσο από την πλευρά του Πεδίου του Άρεως όσο και από εκείνη του λόφου του Στρέφη. Εκεί γνώρισα πρώτη φορά πραγματικά την Αθήνα. Όσον αφορά τα γεγονότα, θυμάμαι τις «βουβές συγκεντρώσεις» στο Σύνταγμα, όταν έπεφτε η χούντα κι ερχόταν ο Καραμανλής. Επικρατούσε μια τρέλα συναισθημάτων, με την τραγωδία στην Κύπρο να χάσκει ακόμα σαν ανοικτή πληγή και να πνίγει τη χαρά της απελευθέρωσης.

— Για μία περίοδο της ζωής σας ζήσατε μαζί με τη σύζυγό σας στο Λονδίνο. Σας επηρέασε αισθητικά η διαμονή σας εκεί;

Για να λέμε τα πράγματα όπως είναι, εγώ με τη γυναίκα μου στην Αγγλία σπουδάσαμε πραγματικά. Ως φοιτητής στην Αθήνα, ανακατευόμουν πολύ με τα πολιτικά. Η έντονη πολιτικοποίηση δεν άφηνε χώρο στο μυαλό μας για αρχιτεκτονική. Ήμασταν, όπως λέγαμε, «στρατευμένοι». Η Σχολή Αρχιτεκτόνων τότε, με την «κλεισούρα» που τη χαρακτήριζε, δεν ήταν σε θέση να μας κερδίσει. Είχαμε την τύχη να βρεθούμε στο Λονδίνο στις αρχές της δεκαετίας του 1980, όταν στο κέντρο των συζητήσεων ήταν αυτό που ονομάστηκε «μεταμοντέρνο». Ήταν ένας όρος που πρωτοεμφανίστηκε στην αρχιτεκτονική και σταδιακά χαρακτήρισε ολόκληρη την εποχή και όλες τις διαφορετικές περιοχές σκέψης και έκφρασης. Την εποχή εκείνη άρχισε να δημιουργείται τεράστια κρίση των θεωριών και των εφαρμογών του Μοντερνισμού, κυρίως στο θέμα της πόλης. Όπου η Μοντέρνα Αρχιτεκτονική ανέλαβε να καλύψει τις πληγές του πολέμου και να επεκτείνει πόλεις, οδηγήθηκε σε τραγικές αποτυχίες. Οι σχεδιασμένες περιοχές που δημιουργήθηκαν υπέφεραν από το «σύνδρομο της ιδρυματοποίησης», της μοναξιάς. Αυτό υπήρξε η αφετηρία της σύγκρουσης με τον Μοντερνισμό, που στη συνέχεια πήρε διαστάσεις μετωπικής σύγκρουσης. Το Λονδίνο εξελίχθηκε ως το διεθνές κέντρο αυτής της αντιπαράθεσης. Ήταν μια τεράστια ευκαιρία αυτή για εμάς. Μέσα από αυτή τη μεταμοντέρνα αμφισβήτηση γνωρίσαμε προσωπικότητες και αρχιτεκτονικές τάσεις οι οποίες μας σφράγισαν.

— Περάσατε από το ΕΜΠ πρώτα ως φοιτητής και ύστερα, για μεγάλο διάστημα, υπήρξατε ομότιμος καθηγητής και μέλος της διοίκησής του. Σε ποια πράγματα έχει γίνει καλύτερη η κατάσταση και σε ποια όχι;

Για να είμαι ειλικρινής, τη διοίκηση την απέφυγα όσο μπορούσα. Ήμουν απόλυτα συνεπής στις υποχρεώσεις μου, προσπαθώντας να κάνω καλύτερα τα πράγματα στα οποία μπορούσα να ασκήσω επιρροή. Μια τέτοια προσπάθεια, για την οποία αισθάνομαι υπερήφανος, ήταν η διοργάνωση μιας σειράς διαλέξεων διεθνούς φήμης αρχιτεκτόνων στο ΕΜΠ. Ξεκινήσαμε, μαζί με άλλους διδάσκοντες της ηλικίας μου, έναν κύκλο προσκλήσεων ξένων αρχιτεκτόνων στην Αθήνα, πράγμα το οποίο δεν είχε ξαναγίνει μέχρι τότε. Πιστεύω πως το κομμάτι αυτό της επικοινωνίας του Πολυτεχνείου με άλλα ιδρύματα ανά τον κόσμο ήταν και παραμένει εξαιρετικά σημαντικό για την παροχή μιας ολοκληρωμένης παιδείας στους φοιτητές. Το θεωρώ, λοιπόν, μέγα κατόρθωμα ότι καταφέραμε και διεξήγαμε, επί οκτώ χρόνια περίπου, αυτές τις διαλέξεις. Το Πολυτεχνείο άλλαξε τελείως τη νοοτροπία του. Από αυτό το κλειστό «μοναστήρι» που ήταν, έγινε μέρος του διεθνούς διαλόγου. Δυστυχώς, αυτό δεν συνεχίστηκε. Κάποιοι το είδαν σαν απειλή, σαν εχθρική κίνηση. Παρά τις επιθέσεις και τις καταγγελίες ακόμα, αναπολώ το άνοιγμα αυτό στον κόσμο της διεθνούς αρχιτεκτονικής και χαίρομαι που συνέβαλα σ' αυτό, έστω για κάποια χρόνια.

— Εσείς θεωρείτε τον εαυτό σας μεταμοντερνιστή;

Όχι. Αν πρέπει οπωσδήποτε να βάλουμε μια ταμπέλα, θα λέγαμε ότι εμείς σταθήκαμε κριτικά στα δόγματα του Μοντερνισμού. Κυρίως στα θέματα της πόλης. Στο επίπεδο της πολεοδομίας, ο Μοντερνισμός παρήγαγε τέρατα. Όμως, υπήρχαν βαθύτεροι λόγοι γι' αυτό, που είχαν τις ρίζες τους στις προϋποθέσεις

που έθετε η βιομηχανική ανάπτυξη. Η μοντέρνα πολεοδομική σκέψη ήρθε να δημιουργήσει τις χωρικές προϋποθέσεις γι' αυτή την ανάπτυξη. Γι' αυτό και βρήκε εφαρμογές από τη Μόσχα μέχρι το Λονδίνο. Μία από τις προϋποθέσεις ήταν η μοναξιά.

Εμείς, ως «κριτικοί» του Μοντερνισμού, εντοπίσαμε το σφάλμα στην εγκατάλειψη του οικοδομικού τετραγώνου και της παραδοσιακής δομής της πόλης, υπέρ ενός κτιρίου που στέκει μόνο του, για παράδειγμα, μέσα στο δάσος. Είναι ένα μεγάλο και πολύπλοκο θέμα. Η κριτική δεν περιορίστηκε στη μοντέρνα σκέψη για τη βιομηχανική πόλη, αλλά επεκτάθηκε παντού. Είχαμε «αλλαγή παραδείγματος». Από την αποθέωση της μηχανής, μπήκαμε στην αποθέωση της γλώσσας. Η γλωσσολογία στη μεταμοντέρνα περίοδο απέκτησε status γενικής θεωρίας, μέσα από την οποία έβλεπαν τα πάντα. Την αρχιτεκτονική, το σινεμά, τη ζωγραφική κ.λπ. Ζήσαμε μια τεράστια μετατόπιση κεντρικών θεωριών, μέσα από τις οποίες βλέπαμε τον κόσμο.

— Πριν από μερικά χρόνια, υπήρξατε πρόεδρος της επιτροπής αξιολόγησης που επέλεξε την πρόταση των Τσίπερφιλντ-Τομπάτζι για την επέκταση του Αρχαιολογικού Μουσείου. Αρχικά υπήρξε μεγάλη αντίδραση. Έχει αλλάξει σήμερα η γνώμη του κοινού και σε τι στάδιο εξέλιξης βρίσκεται το πρότζεκτ;

Ο διαγωνισμός ήταν ένα εξαιρετικά δύσκολο εγχείρημα, τόσο από μόνος του όσο και λόγω της αντίδρασης που υπήρξε στην επιλογή των διεθνών προτάσεων. Η ομόφωνη απόφαση μιας επιτροπής που αποτελούνταν από εξαιρετικούς ανθρώπους, οι οποίοι είχαν μεγάλη εμπειρία και κύρος, δικαίωση, νομίζω, την επιλογή. Ένα θέμα που αφορά το μεγαλύτερο μουσείο του δυτικού πολιτισμού αντιμετωπίστηκε με τον τρόπο που του πρέπει. Όλη αυτή η διαδικασία θα μπορούσε να έχει «σκοκιάσει» οπουδήποτε. Όλοι, όμως, επέλεξαν ομόφωνα την πρόταση του Τσίπερφιλντ. Αυτό που δεν έγινε σωστά ήταν ότι δεν οργανώθηκε έκθεση και έκδοση του διαγωνισμού, που θα δημοσιοποιούσε τη λογική της επιλογής. Ουσιαστική δημόσια συζήτηση δεν έγινε ποτέ, με εξαίρεση την πρόσκληση του Τσίπερφιλντ για διάλεξη στην Αρχιτεκτονική Σχολή του ΕΜΠ. Όσο εμμένουμε στους κομματικούς διαπληκτισμούς και δεν γίνεται πραγματικά αρχιτεκτονική κουβέντα, η αρχιτεκτονική στην Ελλάδα δεν πρόκειται να προχωρήσει ούτε βήμα. Είναι μια τέχνη που αφορά όλη την κοινωνία και αν δεν αποκαταστήσει τη σχέση της με τον κόσμο, θα παραμείνει αντίπαλη με αυτόν και δεν θα καταφέρει να εξελιχθεί.

— Για ποιο έργο σας αισθάνεστε περισσότερο περήφανος; Υπάρχει κάτι που θα ξεχωρίζατε;

Η μεγάλη μας τύχη ήταν το Μουσείο Μπενάκη, γιατί πάντα πρέπει να έχεις και τύχη. Προετοιμαζόμασταν γι' αυτό πολλά χρόνια: Θέλαμε να φτιάξουμε κάτι για το οποίο θα μας αποθέωνε ο κόσμος. Το γεγονός ότι κερδίσαμε το Μουσείο Μπενάκη μάς έδωσε αυτή την ευκαιρία. Γνωρίζαμε, φυσικά, ότι θα ήταν και αντικείμενο κριτικής, καθώς το μουσείο επισκέπτεται πάρα πολύς κόσμος. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι το έχει δει και πολύς κόσμος. Με κάποια έννοια όμως, θεωρώ πως υπάρχουν και κτίριά μας τα οποία έχουν αδικηθεί. Πιο κάτω από το Μπενάκη, στην Πειραιώς, υπάρχει και το Shop & Trade, που στεγάζει τα γραφεία μιας εταιρείας μόδας και δεν είναι ανοικτό στο ευρύ κοινό. Εμένα το κτίριο αυτό με συγκινεί ακόμα, όμως το ξέρουν ελάχιστοι.

Η αποδοχή των κτιρίων από τους «κατοίκους» τους αποτελεί για εμάς μια μεγάλη δικαίωση. Όταν ένα κτίριο συμβάλλει στην ποιότητα της ζωής αυτών που το χρησιμοποιούν, αυτό είναι πολύ σημαντικότερο. Το αν είναι «μοντέρνο» ή «μεταμοντέρνο» αισθάνομαι ότι αφορά μια πολύ εσωστρεφή συζήτηση. Η αρχιτεκτονική δεν είναι κατεξοχήν εικόνα. Είναι χωρική εμπειρία που καθορίζει την ποιότητα ζωής μας. ■

Η Αθήνα δημιουργεί νέο μοντέλο κοινωνικής στέγασης

ΣΕ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ, ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Του ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΟΛΛΙΑ

Σε μια σειρά από στοχευμένες πρωτοβουλίες για την ανακούφιση των δημοτών από τη στεγαστική κρίση προχωρά ο Δήμος Αθηναίων. Οι πρωτοβουλίες αυτές αφορούν τη στέγαση, καθώς και την αντιμετώπιση του φαινομένου των υπερκορεσμένων τουριστικά περιοχών και των συνεπειών τους. Αντίστοιχες δράσεις βρίσκονται σε εξέλιξη και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με στόχο τη δημιουργία ενός νέου μοντέλου κοινωνικής στέγασης.

Στον Δήμο Αθηναίων, σε συνεργασία με τα αρμόδια υπουργεία, αξιοποιώντας ευρωπαϊκούς πόρους υλοποιούνται δύο στεγαστικά προγράμματα. Το πρώτο αφορά τη στέγαση νέων ηλικίας 25 έως 39 ετών, δικαιούχων του Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος, στους οποίους επιδοτείται το κόστος μίσθωσης (257 ιδιωτικές κατοικίες). Το δεύτερο επιδοτεί την ανακαίνιση 70 κατοικιών, που θα στεγάσουν ευάλωτα νοικοκυριά.

Ο δήμος, με τις δικές του δυνάμεις, ετοιμάζει κι ένα πιλοτικό πρόγραμμα στέγης: Αξιοποιώντας ένα δημοτικό κτίριο, που θα ανασκευαστεί σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα, θα προσφέρει στέγη, με ειδικό μίσθωμα, σε επτά οικογένειες. Στόχος είναι αυτό το μοντέλο να λειτουργήσει προς όφελος και των τριών συμβαλλόμενων πλευρών. Δηλαδή, αθηναϊκές οικογένειες να έχουν πρόσβαση σε οικονομική στέγη, ο ιδιωτικός τομέας, με ένα λελογισμένο κέρδος, να αναλάβει την ανακατασκευή του κτιρίου και ο δήμος να έχει παρέμβει αποτελεσματικά στο θέμα της κοινωνικής στέγασης.

Γνωρίζοντας ότι η λύση του στεγαστικού πρέπει να αναζητηθεί στην αύξηση των προσφερόμενων κατοικιών, ο δήμος εκπόνησε Μελέτη Φέρουσας Τουριστικής Ικανότητας, που υπέδειξε τεκμηριωμένα τις υπερκορεσμένες τουριστικά περιοχές, για τις οποίες τελικά υιοθετήθηκαν αυστηροί περιορισμοί στη βραχυχρόνια μίσθωση, προκειμένου να αυξηθεί η προσφορά κατοικιών προς μίσθωση.

Ο Δήμαρχος Αθηναίων, Χάρης Δούκας, τονίζει: «Προχωράμε στην πλήρη καταγραφή του συνόλου της ακίνητης περιουσίας του δήμου, ώστε να είναι δυνατή η κατηγοριοποίησή της: ιδιοκτησιακά, πολεοδομικά, πιστοποιημένης εκτίμησης της αξίας και μορφής εκμετάλλευσής της. Αμέσως μετά σχεδιάζουμε τη σύσταση φορέα διαχείρισης των κτιρίων, ο οποίος θα μπορεί να συμμετέχει σε προγράμματα κοινωνικής στέγασης ή και αξιοποίησης εγκαταλειμμένων και κενών κτιρίων, αλλά και συνεργειών με ιδιώτες, διασφαλίζοντας ότι το δημόσιο συμφέρον θα υπερισχύει του οικονομικού ιδιωτικού οφέλους. Επιδιώκουμε να

λειτουργήσουμε για πρώτη φορά στην πόλη Παρατηρητήριο Κατοικίας, καθώς και Γραφείο Κοινωνικής Στέγασης ως διακριτή υπηρεσιακή δομή».

Ο Δήμος Αθηναίων παρεμβαίνει επίσης στην προστασία ιδιαίτερων οικιστικών περιοχών του Δήμου, οι οποίες απειλούνται από μια κακώς εννοούμενη τουριστική ανάπτυξη, όπως είναι η Πλάκα. Σε ελέγχους της Δημοτικής Αστυνομίας διαπιστώθηκε ότι παραβιάζεται η Υπουργική Απόφαση προστασίας της περιοχής, καθώς σε κάποιες περιπτώσεις εντοπίστηκε ότι γίνεται παράνομη χρήση σε ταράτσες κτιρίων. Αμέσως μετά

το Πάσχα ξεκίνησαν εντατικοί έλεγχοι για την τήρηση των χρήσεων γης και των ορίων της ηχορύπανσης.

Πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο

Ο δήμος είναι «παρών» και πρωταγωνιστεί σε σημαντικές ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες. Η στεγαστική κρίση γίνεται πλέον αντιληπτή από τις Βρυξέλλες, οι οποίες όρισαν για πρώτη φορά Επίτροπο Στέγασης, τον Dan Jørgensen, με τον οποίο ο Χάρης Δούκας συναντήθηκε στο πλαίσιο της συμμετοχής του στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή των Περιφερειών. Τον Μάιο, στην ΕτΠ, θα παρουσιάσει μια ολοκληρωμένη πρόταση, ενόψει της τελικής έγκρισης του «Σχεδίου Οικονομικά Προσιτής Στέγασης της ΕΕ», θέτοντας το θέμα της προσβασιμότητας των δήμων στα χρηματοδοτικά προϊόντα της ΕΤΕ, την αύξηση των επενδύσεων στον τομέα της στέγασης στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, τη χρήση και άλλων χρηματοδοτικών μηχανισμών της ΕΕ για την περαιτέρω στήριξη των επενδύσεων στη στέγαση, ιδίως του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα.

Παρόμοια δραστηριότητα αναπτύσσει και από το δίκτυο «Mayors for Housing», όπου συμμετέχουν δήμαρχοι μεγάλων ευρωπαϊκών πόλεων. Τον προηγούμενο μήνα στις Βρυξέλλες, ήταν κοινή η διαπίστωση ότι οι κάτοικοι των ευρωπαϊκών πόλεων πλήττονται περισσότερο από τις προκλήσεις της οικονομικής προσιτής στέγασης και ότι είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί ότι το ευρωπαϊκό σχέδιο για την προσιτή στέγαση θα έχει άμεσο και αποτελεσματικό αντίκτυπο στην πράξη.

Είναι αρκετά; Η απάντηση είναι όχι.

«Χρειάζονται τολμηρές πολιτικές, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, που θα χρηματοδοτήσουν τη δημιουργία ενός μεγάλου κτιριακού αποθέματος. Η κρίση στέγασης είναι μία πολύ μεγάλη απειλή για την ΕΕ. Το ReArm (πρωτοβουλία της Κομισιόν για στρατηγική άμυνα της Ε.Ε.) δεν μπορεί να αποτελεί κεντρικό πυλώνα σε ένα project ειρήνης, όπως εξ αρχής ήταν η Ευρώπη. Η κοινωνική στέγη, όμως, μπορεί. Η Ευρώπη πρέπει να ενισχύσει τις αμυντικές της ικανότητες για να αμυνθεί από την εξωτερική απειλή, πρέπει όμως να αντιμετωπίσει και την εσωτερική απειλή που θέτει η κρίση στέγασης», επισημαίνει ο Δήμαρχος Αθηναίων.

Χάρης Δούκας

«Επιδιώκουμε να λειτουργήσουμε για πρώτη φορά στην πόλη Παρατηρητήριο Κατοικίας, καθώς και Γραφείο Κοινωνικής Στέγασης ως διακριτή υπηρεσιακή δομή»

ΑΘΗΝΑ

Η Ενεργειακή Δημοκρατία γίνεται πράξη

ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ
ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ, ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ
ΑΛΛΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Του ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΟΛΛΙΑ

Νέα εποχή για τους δημότες της Αθήνας

Απόφαση-σταθμός απαλλάσσει τα ενεργειακά
ευάλωτα νοικοκυριά από τα δημοτικά τέλη

Ο Δήμος Αθηναίων είναι ο πρώτος στην Ελλάδα κι ένας από τους ελάχιστους στην Ευρώπη που απαλλάσσει τους ενεργειακά ευάλωτους δημότες από τα τέλη φωτισμού και καθαριότητας, εφαρμόζοντας στην πράξη το όραμα για ενεργειακή δημοκρατία.

«Η απόφαση-σταθμός ελήφθη λόγω της ενεργειακής κρίσης και των επιπτώσεών της. Μάλιστα, έχει αξιολογηθεί η ενεργειακή κατάσταση εκατοντάδων νοικοκυριών και για ορισμένα από αυτά έχουν ήδη μηδενιστεί τα δημοτικά τέλη», σημείωσε ο δήμαρχος Αθηναίων, Χάρης Δούκας.

Οι βασικές προϋποθέσεις

Για να οριστεί κάποιος ως δικαιούχος της απαλλαγής από τα δημοτικά τέλη, είναι απαραίτητες δύο βασικές προϋποθέσεις:

Ενεργειακή κατανάλωση

Το πρώτο κριτήριο αφορά στο ετήσιο ποσό σε κιλοβατώρες (KWh) της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας κάθε νοικοκυριού. Αυτό θα πρέπει να μην ξεπερνά το 80% του ετήσιου ποσού σε κιλοβατώρες (KWh), που προβλέπεται για την κάλυψη της ελάχιστης απαιτούμενης κατανάλωσης ενέργειας, βάσει του Πιστοποιητικού Ενεργειακής Απόδοσης (ΠΕΑ) του ακινήτου.

Ειδικά για το τελευταίο, η Αναπτυξιακή Αθήνας προσφέρει, με τη συμβολή των μηχανικών της εταιρείας, τη δωρεάν καταγραφή των στοιχείων και την έκδοση πιστοποιητικού ενεργειακής απόδοσης στους δυνητικούς δικαιούχους.

Οικονομικά κριτήρια

Το δεύτερο κριτήριο αφορά στο καθαρό εισόδημα του ενεργειακά ευάλωτου νοικοκυριού σε ετήσια βάση. Αυτό υπολογίζεται με βάση την κλίμακα του ΟΟΣΑ για τον ορισμό της σχετικής φτώχειας, λαμβάνοντας υπόψη τον αριθμό των μελών της οικογένειας και τα εισοδήματά της. Στην Ελλάδα, το όριο της φτώχειας (που είναι το 60% του ανηγμένου εισοδήματος) ανέρχεται στο ποσό των 6.927 ευρώ ανά άτομο ετησίως. Το καθαρό εισόδημα κάθε νοικοκυριού σε ετήσια βάση αποδεικνύεται με την προσκόμιση του Ε1.

Το Γραφείο Αντιμετώπισης Ενεργειακής Φτώχειας αξιολογεί τα νοικοκυριά της Αθήνας και εντοπίζει τα ενεργειακά ευάλωτα

Πολύτιμος σύμμαχος το Γραφείο Αντιμετώπισης Ενεργειακής Φτώχειας

Την αξιολόγηση των ευάλωτων νοικοκυριών πραγματοποιεί το Γραφείο Αντιμετώπισης Ενεργειακής Φτώχειας του Δήμου Αθηναίων, το οποίο συμβάλλει στη διευκόλυνση των διαδικασιών.

«Με τη βοήθεια του Μετσόβιου Πολυτεχνείου και της Βιώσιμης Πόλης του Δικτύου Δήμων, στο οποίο ανήκει και ο Δήμος Αθηναίων, κατορθώσαμε να αποδεικνύουμε πιστοποιημένα από την ΕΕ ποιο νοικοκυριό κρίνεται ως ενεργειακά ευάλωτο, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως οι οικονομικές δυνατότητες, τα κατασκευαστικά στοιχεία του κτιρίου, αλλά και τα κοινωνικά κριτήρια», τόνισε ο Ιωάννης Γεώργιζας, διευθύνων σύμβουλος της Αναπτυξιακής Αθήνας Α.Ε.

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να απευθύνονται στο Γραφείο Αντιμετώπισης Ενεργειακής Φτώχειας μέσω του τετραψήφιου αριθμού «1595» (χρέωση ανάλογα με τον πάροχο) ή μέσω email στην ηλεκτρονική διεύθυνση: gaef@developathens.gr

Ο Δήμος Αθηναίων
ενώνει δυνάμεις με
44 δήμους για καθαρή
και φθηνή ενέργεια

Χάρης Δούκας: Καθαρή και φθηνή ενέργεια για όλους

Με το βλέμμα στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, ο Χάρης Δούκας επιδιώκει ταυτόχρονα να βάλει φρένο στην εμπορευματοποίηση της ενέργειας και την αισχροκέρδεια. Έχοντας ως στόχο να οδηγηθεί στην κλιματική ουδετερότητα έως το 2030, ο Δήμος Αθηναίων λαμβάνει συνεχώς σημαντικές πρωτοβουλίες και προχωράει σε δράσεις που διασφαλίζουν την πρόσβαση των πολιτών σε καθαρή και φθηνή ενέργεια, όπως οι ακόλουθες:

Ενεργειακή Δημοκρατία στην Αυτοδιοίκηση με τη συμμετοχή 45 δήμων.

Στο πλαίσιο της Αθηναϊκής Ενεργειακής Συμμαχίας, με πρωτοβουλία του Χάρη Δούκα, ο Δήμος Αθηναίων μαζί με άλλους 44 δήμους υπέγραψαν, στις 11 Απριλίου, κοινό ψήφισμα για την ενεργειακή δημοκρατία στην Τοπική Αυτοδιοίκηση. Διεκδικούν θεσμικές αλλαγές για δίκαια πρόσβαση στον ηλεκτρικό χώρο, εικονικό ενεργειακό συμψηφισμό και αξιοποίηση των χρημάτων του Ταμείου Ανάκαμψης, που αφορούν ενεργειακές κοινότητες.

Για την «πρώτη ρωγμή στο ενεργειακό κατεστημένο της χώρας», έκανε λόγο ο κ. Δούκας. «Η ενέργεια είναι δημόσιο αγαθό και όχι εμπόρευμα», τόνισε. «Διεκδικούμε συγκεκριμένες θεσμικές αλλαγές για δίκαιη πρόσβαση στον ηλεκτρικό χώρο των δήμων και των ενεργειακών τους κοινοτήτων, εικονικό ενεργειακό συμψηφισμό και αξιοποίηση των χρημάτων του Ταμείου Ανάκαμψης που αφορούν ενεργειακές κοινότητες. Δεν κάνουμε πίσω. Οι δήμοι και οι πολίτες πρέπει να έχουν ισότιμη συμμετοχή στην αγορά ενέργειας».

Το νέο δίκτυο ClimaNet ενάντια στην κλιματική κρίση. «Η ισχύς εν τη ενώσει» χαρακτηρίζει και το νέο δίκτυο ClimaNet, που δημιούργησε ο Δήμος Αθηναίων με τους Δήμους Θεσσαλονίκης, Τρικκαίων, Ιωαννιτών, Κοζάνης, Καλαμάτας και Λεμεσού, για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης και τη θωράκιση των πόλεων έναντι των κινδύνων από ακραία φυσικά φαινόμενα. Οι επτά δήμαρχοι υπέγραψαν το Σύμφωνο Συνεργασίας στις 27 Φεβρουαρίου, κατά τη διάρκεια της διημερίδας «Κλιματική ουδετερότητα και ανθεκτική Αθήνα: Πράσινες και γαλάζιες παρεμβάσεις στην πόλη την εποχή της κλιματικής κρίσης».

Ακαδημία Ενέργειας. Η διεκδίκηση πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας χαμηλού κόστους και μηδενικού κόστους στα ευάλωτα νοικοκυριά βρίσκεται πίσω από την πρωτοβουλία της «Ακαδημίας της Ενέργειας», που ανέλαβε ο Δήμος Αθηναίων, σε συνεργασία με τη ΔΑΕΜ Α.Ε. Στελέχη των συνεργαζόμενων ΟΤΑ, θα επιμορφωθούν στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις, το θεσμικό πλαίσιο και τα χρηματοδοτικά εργαλεία, με τη συμμετοχή επιστημόνων με γνώση και εμπειρία.

Πρωτοβουλία Χάρη Δούκα: 45 δήμοι ενώνουν δυνάμεις, ώστε η ενέργεια να μην είναι εμπόρευμα

Ίδρυση της Ενεργειακής Κοινότητας Πολιτών «ΦΑΕ-ΘΩΝ». Η παραγωγή καθακής ενέργειας και η στήριξη των ευάλωτων νοικοκυριών δρομολογούνται και μέσω της σύστασης της Ενεργειακής Κοινότητας Πολιτών «ΦΑΕΘΩΝ». Όπως έχει δηλώσει ο Χ. Δούκας, η αρχική φάση του «ΦΑΕ-ΘΩΝ» θα υλοποιηθεί αποκλειστικά στον Δήμο της Αθήνας και στη συνέχεια θα παραχωρηθεί και σε άλλους δήμους της Αθηναϊκής Ενεργειακής Συμμαχίας.

Στους στόχους αυτής της πρωτοβουλίας συγκαταλέγονται η προμήθεια ενεργειακών προϊόντων, συσκευών και εγκαταστάσεων για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης, της χρήσης συμβατικών καυσίμων και τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας, καθώς και για την προώθηση της ηλεκτροκίνησης, συμπεριλαμβανομένης της δραστηριότητας του φορέα εκμετάλλευσης υποδομών φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων.

37 ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΘΗΝΑΪΚΩΝ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΘΩΜΑ ΜΑΛΟΥΤΑ,
ΣΥΝΕΠΙΜΕΛΗΤΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ, ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΩΝΑΣΗ

Του ΓΙΑΝΝΗ ΝΕΝΕ

Ψάχνοντας στα 45άρια δισκάκια που κυκλοφορούσαν στην Αθήνα τη δεκαετία του '60 θα βρει κανείς πολλά λαϊκά τραγούδια, όπως εκείνο που τραγουδούσε η Πόλυ Πάνου με τον Γιάννη Κουλουκάκη: «Στην Κυψέλη, στο Παγκράτι / Νέα Σμύρνη και Μοσχάτο / Για να σε βρω έχω κάνει / Την Αθήνα άνω κάτω», που μιλούσαν για μια Αθήνα η οποία άρχιζε να γίνεται μεγαλούπολη, να αποκτά συνοικίες (οι ονομασίες των οποίων εξευγενίστηκαν αργότερα), να αποκτά πολλούς κατοίκους — οι περισσότεροι έρχονταν από τα χωριά τους στην πόλη για να δουλέψουν και να κουτσοκαταφέρουν να αγοράσουν ένα τριαράκι «στην Κυψέλη, στο Παγκράτι». Ίσως ούτε καν τόσο κεντρικά. Αρχές '60s ήταν η εποχή που η Αθήνα γέμιζε πολυκατοικίες. Όλες σχεδόν όμοιες, όλες καθαρές και σεναρισμένες. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 όλες θα είχαν γίνει ανθρακί από το καυσαέριο και τα υλικά τους θα είχαν φθαρεί. Η αθηναϊκή πολυκατοικία έγινε το απόλυτο σύμβολο της πόλης, να περικυκλώνει, τιμής ένεκεν, την Ακρόπολη — και αυστηρά να μην την κρύβει.

Η πολυκατοικία μάς καταπίεσε μέχρι που, ακομπλεξάριστα, την αγαπήσαμε από την αρχή. Έγινε πολυσυλλεκτική και καθεμιά τους απέκτησε τη δική της ιστορία. Αυτές τις πολυκατοικίες της ανοικοδόμησης και της αντιπαροχής και το αφήγημα της καθεμιάς έρχεται να φέρει στο φως ένα βιβλίο με τίτλο «37 Ιστορίες Αθηναϊκών Πολυκατοικιών», που εξέδωσε η Στέγη του Ιδρύματος Ωνάση. Μια ξεχωριστή έκδοση με κείμενα 26 συγγραφέων, αφιερωμένα στον πιο χαρακτηριστικό τύπο κτιρίου της Αθήνας. Αφηγήσεις, μνήμες, προσωπικά βιώματα, φωτογραφίες και οικοδομικοί κανονισμοί, συμβόλαια και κανονισμοί λειτουργίας αποτυπώνουν ιστορίες ανθρώπων και κτιρίων, ενώ παράλληλα χαρτογραφούν τις σύνθετες διαδικασίες και αλλαγές που συντελούνται στο επίπεδο της γειτονιάς, αλλά και συνολικά της αθηναϊκής κοινωνίας. Στο εξώφυλλο το γνωστό «ταμπλό με τα κουδούνια»: αυτό που γεμίζει μπουτζουρωμένα προχειρογραμμένα ονόματα, άλλα τυπωμένα στον ετικετογράφο και άλλα τεράστια για να τα ξεχωρίζει ο ντελιβεράς — σαν εισαγωγή στον μικρόκοσμο των κατοίκων της κάθε πολυκατοικίας.

Οι ιστορίες του βιβλίου εκτυλίσσονται σε πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους περιοχές του ευρύτερου κέντρου της Αθήνας: Πατήσια, Κυψέλη, Βικτώρια, Εξάρχεια, Γκάζι, Αρμελόκηποι, Σύνταγμα, Κολωνάκι, Παγκράτι, Κουκάκι, Νέος Κόσμος, Καλλιθέα κ.ά.

Μιλήσαμε με τον έναν εκ των επιμελητών της έκδοσης, τον κ. Θωμά Μαλούτα, Ομότιμο Διευθυντή Ερευνών στο Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών και Ομότιμο Καθηγητή στο Τμήμα Γεωγραφίας στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

— **Κύριε Μαλούτα, είστε συνεπιμελητής στο βιβλίο, μαζί με τους: Νικολίνα Μωφά, Δημήτρη Μπαλαμπανίδη και Ιφιγένεια Δημητράκου. Και πρέπει να πούμε ότι, εκτός των άλλων, πρόκειται και για μια αισθητικά όμορφη έκδοση, ένα ωραίο αντικείμενο. Πώς δημιουργήθηκε η ιδέα για τις «37 Ιστορίες»;**

Είναι ωραίο αντικείμενο, και αυτό δεν οφείλεται σ' εμάς τους επιμελητές. Οφείλεται στην ομάδα που ανέλαβε την καλλιτεχνική επιμέλεια του βιβλίου — πραγματικά ξεπέρασαν τις προσδοκίες μας. Τώρα το βιβλίο προέκυψε, όπως όλα τα ευχάριστα πράγματα στη ζωή μας, λίγο τυχαία. Προέκυψε μέσα από ένα ερευνητικό πρόγραμμα που ξεκινήσαμε το 2020

και τελείωσε το 2022 και που επικεντρώθηκε ακριβώς στη μελέτη της αθηναϊκής πολυκατοικίας. Και εγώ και οι στενοί μου συνεργάτες που μετέχουμε σ' αυτό το ερευνητικό έργο, κυρίως ασχολιόμαστε με ποσοτικές προσεγγίσεις της πόλης και του τι γίνεται: κοινωνικός διαχωρισμός, στεγαστικός διαχωρισμός κ.λπ. Αυτό το ερευνητικό πρόγραμμα ήταν πολύ πιο ποιοτικό, πολύ πιο «σε βάθος», να μελετήσουμε τι γίνεται μέσα στην πολυκατοικία της Αθήνας. Και κάπως έτσι δημιουργήθηκε το υλικό από το οποίο προέκυψε, ως συνέχεια αυτού του ερευνητικού έργου, η έκδοση του βιβλίου.

— **Είναι πολύ θελκτικό για τον αναγνώστη αυτό το υλικό, πρέπει να πω. Δηλαδή δεν έχει αυστηρά ρυθμούς ή σχεδιαγράμματα ή ποσοτικές συγκρίσεις κ.λπ. Είναι πολύ ευανάγνωστο, γιατί έχει ακριβώς αυτό που λέει ο τίτλος: ιστορίες από διάφορες πολυκατοικίες, χαρακτηριστικές, θα έλεγα, της Αθήνας.**

Είναι αλήθεια ότι εξ αρχής θέλαμε αυτή η έκδοση να μην απευθύνεται σε ένα αυστηρά ακαδημαϊκό κοινό. Να μην είναι δηλαδή μόνο για τους φίλους μας και τον κύκλο μας, αλλά να απευθύνεται σε ένα ευρύτερο κοινό, το οποίο κοιτάει με ευαίσθητο μάτι την πόλη, στην οποία ζει κιόλας. Και γι' αυτό φροντίσαμε ώστε τα πιο θεωρητικά κείμενα που συμπεριλαμβάνονται να μην αποτελούν εμπόδιο στο να φτάσεις στο νόημα και στο ψαχνό του βιβλίου. Οπότε αναμείξαμε αυτά τα κείμενα με τις ιστορίες, οι οποίες είναι πολύ πιο ευανάγνωστες.

— **Σε ένα βιβλίο που καταγράφει τις αρχιτεκτονικές δομές και αν-**

θρώπινες ιστορίες, πώς διαχειρίσθήκατε την ισορροπία ανάμεσα στον αστικό σχεδιασμό και στη συναισθηματική μνήμη;

Η αλήθεια είναι ότι δεν εμβαθύναμε ιδιαίτερα ούτε στην αρχιτεκτονική δομή της πολυκατοικίας ούτε και στον πολεοδομικό σχεδιασμό. Περισσότερο θεωρητικά μας απασχόλησε και προσπαθήσαμε να το συνδέσουμε αυτό με τις ιστορίες. Μια κοινωνιολογική ματιά της πολυκατοικίας και κυρίως αυτό που έχει κάνει την Αθήνα στοιχείο ενδιαφέροντος και μιας διεθνούς ματιάς, που είναι αυτή η «ιδιομορφία», θα έλεγα, της δομής της αθηναϊκής πολυκατοικίας: ότι μαζεύει στο εσωτερικό της ανθρώπους από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, αρκετά απομακρυσμένες η μία από την άλλη, καθώς και ότι μαζεύει επίσης ντόπιους και ξένους μαζί.

— Από αυτή τη σύμπτυξη ανθρώπων από διαφορετικά περιβάλλοντα και προέλευση που συμβαίνει μέσα στην πολυκατοικία προκύπτουν και κώδικες, ρυθμοί, κανόνες – δηλαδή από τον τρόπο που μιλούν οι γείτονες στο ασανσέρ μέχρι τη χρήση των μπαλκονιών. Υπάρχει μια γλώσσα της αθηναϊκής πολυκατοικίας; Πιστεύετε πως έχει αποδοθεί σωστά η αθηναϊκή πολυκατοικία στη γλώσσα της τηλεόρασης, ας πούμε, τα τελευταία 40 χρόνια;

Τώρα που το λέτε, ενδεχομένως μου έρχονται και μένα στο μυαλό κάποιες σειρές. Περισσότερο όμως ο κινη-

ματογράφος έχει αποδώσει στιγμές της ιστορίας της πολυκατοικίας. Γιατί και η πολυκατοικία είναι ένα πράγμα που φτιάχτηκε κυρίως την εικοσαετία 1960-1980 – η πολυκατοικία στην οποία επικεντρώνουμε την προσοχή μας σε αυτό το βιβλίο. Αλλά από τότε άλλαξε, δεν είναι το ίδιο πράγμα. Δηλαδή στην αρχή στέγαζε νεαρά, μεσοαστικά νοικοκυριά, ενδεχομένως με τις υπηρέτριά τους, με τους μικροεπαγγελματίες στη γειτονιά, τους θυρωρούς βεβαίως, τα πλυσταριά, και μια ολόκληρη δομή κοινωνική και χωρική και χτισμένη, η οποία με την πάροδο του χρόνου άλλαξε κι αλλάζει συνεχώς. Τα πλυσταριά έγιναν δώμα ή αποθήκες ή κενοί χώροι. Τα υπόγεια νοικιάστηκαν, επειδή ήρθαν φτωχοί μετανάστες οι οποίοι έψαχναν προσιτή κατοικία. Άλλα κομμάτια της πολυκατοικίας εγκαταλείφθηκαν στο πλαίσιο της προαστιοποίησης των μεσαίων και υψηλών μεσαίων στρωμάτων, που κινήθηκαν προς τα βόρεια αρχικά και προς τα νότια μετά.

— «Αναζητούσαν πράσινο» λέει στο βιβλίο.

Ναι, αναζητούσαν πράσινο σε μια εποχή που υπήρχε και νέφος. Υπήρχε η αίσθηση ότι, αν πας πιο έξω, θα είσαι πολύ καλύτερα.

— Ήταν και η εποχή που η Αθήνα άρχιζε να βρομίζει, θα έλεγα. Δηλαδή το καυσαέριο μαύριζε τα κτίρια και τους δρόμους. Οπότε φυσικό ήταν κάποιοι, που είχαν την

οικονομική δυνατότητα, να αναζητήσουν πιο φρέσκο αέρα.

Ακριβώς. Και, όπως λέτε, έφυγαν αυτοί που είχαν τη δυνατότητα. Γιατί σε κάποιες περιοχές της Αθήνας, που ήταν εξίσου πυκνοδομημένες, δεν υπήρξε ανάλογη έξοδος. Από την Κυψέλη, τα Πατήσια κ.λπ. έφυγαν. Από τους Αμπελόκηπους έφυγαν πολύ λιγότεροι. Έπαιξε ρόλο και το κοινωνικό προφίλ αυτών που ζούσαν τότε στη μία και στην άλλη περιοχή. Στους Αμπελόκηπους ζούσαν λιγότερο άνετες οικογένειες από άποψη κοινωνικού προφίλ, πιο πρόσφατης κατοίκησης στις πολυκατοικίες, οπότε δεν ήταν άμεση και εύκολη η μετακίνηση στα προάστια.

— Ποια ιστορία του βιβλίου σας ε-ξέπληξε περισσότερο;

Είναι πολλές, δεν θα ήθελα να σταθώ σε μία από αυτές. Ωστόσο μια ιστορία που ξεχωρίζει πολύ είναι αυτή μιας εβραϊκής οικογένειας, η οποία ξεκινάει από τη Θεσσαλονίκη, έρχεται στην Αθήνα και χάνει το 80% των μελών της στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Επιβιώνει όμως στην Αθήνα και συνδέεται με αυτή τη δομή της αθηναϊκής ζωής. Είναι ταυτόχρονα μέσα και έξω, επειδή είναι ακριβώς και μια ιδιαίτερη εθνοτική ομάδα.

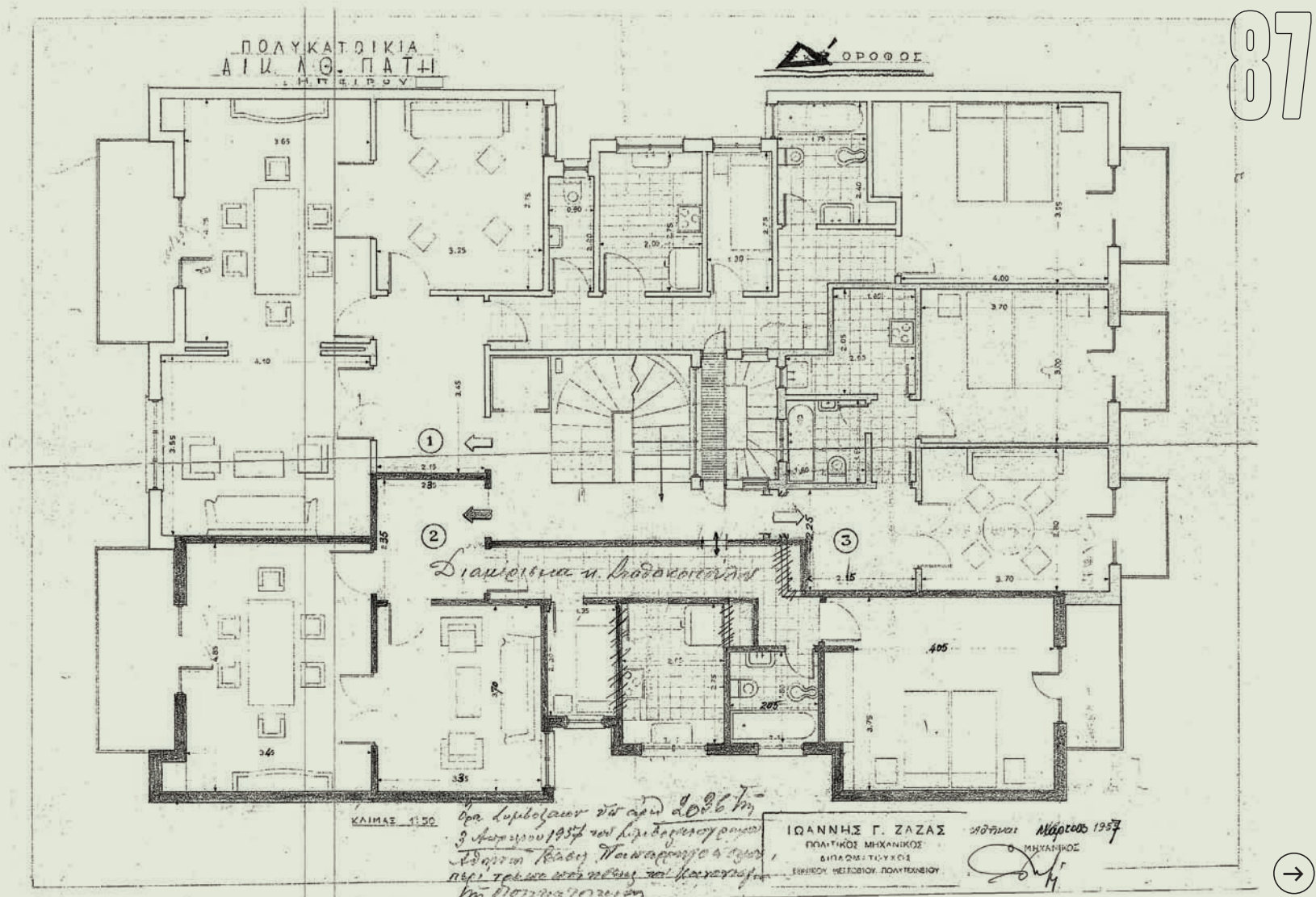
— Υπήρξε κάποιο απόσπασμα που σας έκανε να δείτε την Αθήνα με νέα ματιά;

Με μια έννοια, όχι ένα απόσπασμα από μια ιστορία, αλλά περισσότερο κάνοντας επιμέλεια σε αυτό το βιβλίο,

συνειδητοποιώ πόσο η πραγματικότητα είναι πολύ πιο ποικιλόμορφη από τα γενικά διαγράμματα που φτιάχνουμε για τις μεγάλες ομάδες του πληθυσμού. Για παράδειγμα, ασχολούμαι εδώ και πολύ καιρό με τον κάθετο κοινωνικό διαχωρισμό μέσα σε αυτές τις πολυκατοικίες, όπου οι πλούσιοι ζουν πάνω, στα ρετιρέ, και οι φτωχοί και οι μετανάστες ζουν στα ημιυπόγεια και στα μικρά διαμερίσματα των ισογείων. Όταν το δεις αυτό σε ένα διάγραμμα, είναι μια πολύ σαφής και ομαλή εικόνα. Όταν το δεις πολυκατοικία με πολυκατοικία, μια απίστευτη ποικιλομορφία. Εδώ δεν υπάρχουν καθόλου μετανάστες. Εκεί δεν υπάρχουν καθόλου εργατικά επαγγέλματα εντός της πολυκατοικίας. Στο άλλο δεν υπάρχει η άλλη ομάδα. Όταν όμως τα βάλεις όλα μαζί, βλέπεις ακριβώς αυτή τη σύνθετη εικόνα. Αυτό σου δείχνει ότι χρειάζεται τόσο τη σε βάθος ματιά στην πραγματικότητα, για να σου δείξει τον πλούτο της λεπτομέρειας, όσο και την άλλη ματιά, την πιο γενική, για να καταλάβεις πού βρίσκεσαι.

— Υπάρχει μια τάση να βλέπουμε τις πολυκατοικίες της αντιπαροχής ως «άψυχα κουτιά». Μήπως όμως είναι ζωντανά αρχιτεκτονικά αρχεία της ελληνικής κοινωνίας; Μήπως έχουν αποκτήσει ταυτότητα αυτές οι παρόμοιες γκρίζες πολυκατοικίες;

Όταν τις βλέπεις από μακριά και δεν ξέρεις τι γίνεται μέσα, τις νιώθεις ακόμα και ως ένα άσχημο αντικείμενο.

Αρχίζεις να σκέφτεσαι, ξέρω γω, «Αχ, αντικατέστησε το ωραίο μικρό νεο-κλασικό». Όταν ξέρεις όμως τη ζωή που υπάρχει μέσα, τις δυνατότητες συμβίωσης διαφορετικών ομάδων, τότε αρχίζεις να τις βλέπεις με άλλο μάτι ως αισθητικές οντότητες. Οπότε, πραγματικά, το να ξέρεις είναι λιγάκι σαν τα έργα αφηρημένης τέχνης: αν δεν καταλάβεις τίποτα, βλέπεις απλώς σχήματα και χρώματα· αν ξέρεις λίγο πολύ τι προσπαθούσε να πει ο ζωγράφος, ο αρχιτέκτονας εν προκειμένω, τότε έρχεσαι πολύ πιο κοντά στην πολυκατοικία και αυτή έρχεται πολύ πιο κοντά στην καρδιά σου.

— **Αν ο λαβύρινθος είναι η βασική αρχιτεκτονική αναφορά για πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, διότι είναι χτισμένες με πυκνά στενά που οδηγούν σε πλατείες και σε πάρκα, μήπως η Αθήνα, αντί για αδιέξοδα σοκάκια, βρήκε την ταυτότητά της στην επαναλαμβανόμενη κατοικία; Δηλαδή, αν πρέπει να διαλέξουμε ένα μοτίβο που περιγράφει την αθηναϊκή εμπειρία, μήπως αυτό δεν είναι ο δαιδαλώδης χάρτης των δρόμων των άλλων πόλεων αλλά η πυκνή συσσώρευση της ζωής;**
Η αλήθεια είναι ότι, όταν δει κανείς την Αθήνα από ψηλά, από τον Λυκαβηττό για παράδειγμα, αισθάνεται ότι, σε όποια κατεύθυνση και να κοιτάξει, βλέπει το ίδιο πράγμα: ένα συνονθύλευμα μικρών μικρών κτιρίων, το ένα δίπλα στο άλλο, που μοιάζουν όλα ίδια — πράγμα που, σε μεγάλο βαθμό, σε άλλες πόλεις, ευρωπαϊκές και μη, δεν είναι τόσο σαφές. Εκεί είναι μεγαλύτερες οι διαστάσεις κάθε κτιρίου, μεγαλύτερα τα προγράμματα κτιρίων κ.λπ. Τα δικά μας κτίρια είναι μικρά. Στο κέντρο τουλάχιστον της Αθήνας, ενώ τα δρομάκια είναι στενά, δεν θα έλεγες ότι έχεις μπροστά σου λαβύρινθο, ούτε και εντός κτιρίων συμβαίνει κάτι τέτοιο, γιατί είναι μικρά.

Έχει τη δική της ζωή η Αθήνα. Έχει και μια αμεσότητα επαφής με τους άλλους, τουλάχιστον στο δικό σου κτίριο, παρά το γεγονός ότι το κτίριο της πόλης υποτίθεται ότι σε απομακρύνει από την αγροτική κοινότητα, όπου υπήρχαν άμεσες οικογενειακές σχέσεις. Στην Αθήνα είναι κάτι ενδιάμεσο. Δημιουργούνται σχέσεις, όχι μόνο λόγω των κτιρίων αλλά και λόγω της διαδικασίας αστικοποίησης. Χωριά που μεταναστεύουν σε συγκεκριμένες περιοχές της πόλης: στα Κρητικά, στα Αναφιώτικα, στα Τουρκοβούνια.

— **Το βιβλίο ταξιδεύει σε πολλές περιοχές της Αθήνας. Από τα Πατήσια και την Κυψέλη μέχρι το Κολωνάκι, Παγκράτι και αλλού. Ποια περιοχή κρύβει τις πιο παράδοξες ιστορίες πολυκατοικιών;**
Παράδοξες; Θα έλεγα ότι κάθε περιοχή έχει και λίγο διαφορετικές ιστορίες να μοιραστεί, γιατί έχει και μια διαφορετική κοινωνική φυσιογνωμία. Γι' αυτό προσπαθήσαμε οι ιστορίες να είναι απλωμένες όσο γίνεται στον Δήμο Αθηναίων και γύρω από αυτόν, στις περιοχές που είναι οι πιο πυκνοδομημένες της πόλης. Αλλά οι ιστο-

ρίες πραγματικά είναι διαφορετικές. Μια πολυκατοικία στο Κολωνάκι και μια πολυκατοικία στον Κολωνό έχουν διαφορετικό περιεχόμενο. Κι αυτό είναι κάτι αναμενόμενο.

— **Αν σας έλεγα να επιλέξετε μία μόνο πολυκατοικία που να αποτυπώνει την εξέλιξη της Αθήνας, ποια θα ήταν και γιατί;**
Δεν θα ήταν εύκολη μια τέτοια επιλογή, γιατί δεν υπάρχει μια περιοχή που να τα φέρνει όλα στο εσωτερικό της. Δηλαδή θα σκεφτόταν κανείς ότι, αφού έχω ένα συνεχές από σχετικές πλούσιες περιοχές έως σχετικές φτωχές, θα πάρω κάτι κάπου στη μέση, ώστε αυτό κάπως να συγκεντρώνει και τα υπόλοιπα. Δεν είναι όμως έτσι.

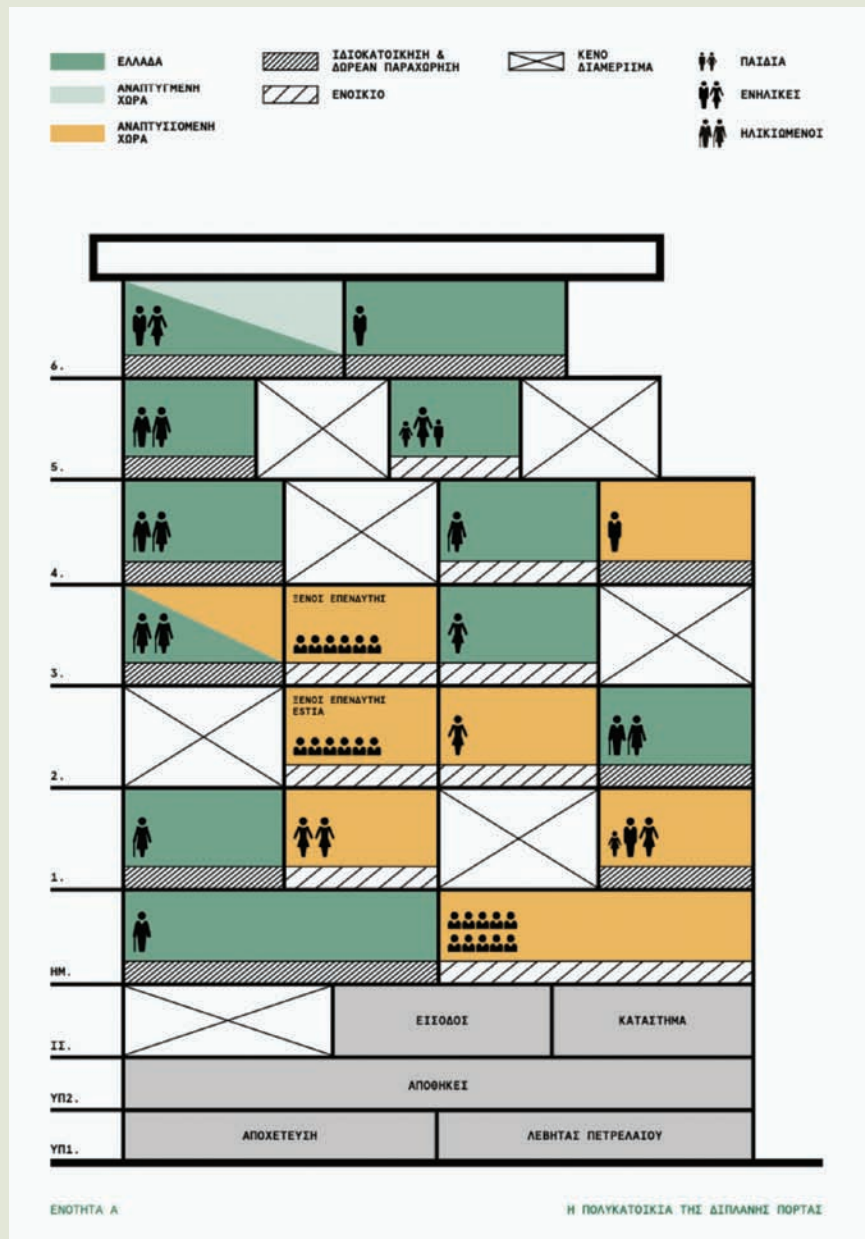
— **Η Μπλε Πολυκατοικία;**
Η Μπλε Πολυκατοικία είναι άλλης εποχής. Είναι πολυκατοικία του Μεσοπολέμου, την εποχή που οι πολυκατοικίες χτίστηκαν και απευθύνονταν στα υψηλά κοινωνικά στρώματα ως σύγχρονος τρόπος ζωής. Και, σε καμία περίπτωση, δεν μπήκαν όλες οι τάξεις στις πολυκατοικίες εκείνες. Η πολυκατοικία στην οποία επικεντρώνεται αυτό το βιβλίο είναι η μεταπολεμική, η πληβειακή, όπως τη λέμε, πολυκατοικία, η πολυκατοικία των πολλών. Σκεφτείτε ότι στον Μεσοπόλεμο χτίστηκαν πολυκατοικίες πέντε ορόφων και άνω — λιγότερες από χίλιες. Ενώ στην εποχή της μεγάλης οικοδομικής έκρηξης, που δημιουργήσε την πληβειακή πολυκατοικία, χτίστηκαν τριάντα πέντε χιλιάδες πολυκατοικίες. Σε αυτές αναφερόμαστε, αυτές που δεν είναι αρχιτεκτονήματα. Δεν είναι μία μία. Η Μπλε Πολυκατοικία είναι ένα αρχιτεκτόνημα. Και οι πολυκατοικίες του Μεσοπολέμου έχουν πολλά τέτοια δείγματα. Η πολυκατοικία στην οποία εστιάζουμε έχει ενδιαφέρον ως αρχιτεκτόνημα, όχι μία μία αλλά ως σύνολο, ως δείγμα, ας πούμε.

— **Το Airbnb άλλαξε τον χαρακτήρα της πολυκατοικίας ως δομής συλλογικής ζωής;**
Συνέβαλε σε αυτό.

— **Μήπως επαναφέρει όμως και μια πιο ρευστή μορφή συγκατοίκησης, όπως υπήρχε παλιά;**
Όχι, γιατί παλιά η ρευστότητα δεν αφορούσε τις μετακινήσεις. Δηλαδή, παλιά αγόραζες ή σου αγόραζαν οι γονείς σου το διαμέρισμα στην πολυκατοικία και συνήθως από εκεί πήγαινες και στην τελευταία σου κατοικία, αν δεν συνέβαιναν άλλα πράγματα στη ζωή σου. Με το Airbnb, τη βραχυχρόνια μίσθωση και όλα αυτά, υπάρχει μια μετακίνηση εκθετικά μεγαλύτερη από εκείνες τις εποχές.

— **Το πιο απροσδόκητο εύρημα που αναδείχθηκε μέσα από τις ιστορίες του βιβλίου ποιο ήταν άραγε;**
Απροσδόκητο εύρημα...

— **Ότι επιβιώνει η πολυκατοικία ίσως;**
Δεν είναι απροσδόκητο με αυτή την έννοια.

ΣΥΓΚΑΤΟΙΚΩΝΤΑΣ ΣΕ ΜΙΑ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑ ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ ΣΗΜΕΡΑ

Λίγα βήματα από την πλατεία, η πολυκατοικία χτίστηκε το 1963, σε ένα οικόπεδο μερικών τετραγωνικών μέτρων που είχε στην ιδιοκτησία της η οικογένεια Πανταζή, ένα ζευγάρι με τρία παιδιά – έναν γιο και δύο κόρες. Με τον γιο μηχανικό, η οικογένεια διαθέτει σχέδια για ένα κτίριο κατοικιών, με 6 ορόφους και 24 διαμερίσματα. Όμως, το οικογενειακό κεφάλαιο δεν είναι αρκετό για την κατασκευή, και έτσι τη συγχρηματοδοτεί ένας εργολάβος κατασκευαστής. Τα διαμερίσματα μοιράζονται στα δύο, στον εργολάβο από τη μια πλευρά και στα νεότερα μέλη της οικοπεδούχου οικογένειας από την άλλη. Ο εργολάβος πουλάει αμέσως το σύνολο των διαμερισμάτων που του αντιστοιχούν, ενώ ο γιος και οι δύο κόρες της οικογένειας Πανταζή εγκαθίστανται στα διαμερίσματά τους, στους ψηλότερους ορόφους του κτιρίου, και σταδιακά νοικιάζουν και πουλάνε τα υπόλοιπα. Σχεδόν για τρεις δεκαετίες, η σύνθεση των ενοίκων παραμένει λίγο έως πολύ αμετάβλητη: στην πολυκατοικία κατοικούν αποκλειστικά «ελληνικά» νοικοκυριά, κατά το πλείστον πυρηνικές οικογένειες, διαφόρων κοινωνικών κατηγοριών, άλλοι ιδιοκτήτες και άλλοι ενοικιαστές.

Η πρώτη σοβαρή μεταβολή στην κοινωνική και δημογραφική σύνθεση των ενοίκων συμβαίνει τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1980, όταν ορισμένα νοικοκυριά, που έχουν την οικονομική δυνατότητα, εγκαταλείπουν την πολυκατοικία και, συνολικά, το κέντρο της Αθήνας, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης στα προάστια. Λίγα χρόνια αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μετανάστες από την Αλβανία και άλλες χώρες του πρώην Ανατολικού Μπλοκ μισθώνουν τα εγκαταλελειμμένα από τους Έλληνες διαμερίσματα, στους χαμηλότερους ορόφους της πολυκατοικίας, και διαμορφώνεται έτσι μία νέα συνθήκη συγκατοίκησης, όχι πια αμιγώς «ελληνικής» αλλά πολυεθνικής. Η νέα σύνθεση των ενοίκων θα παραμείνει επίσης για αρκετά χρόνια αμετάβλητη, με ορισμένους μετανάστες ενοικιαστές να γίνονται εντωμεταξύ ιδιοκτήτες, μέχρι περίπου τα τέλη της δεκαετίας του 2000 και το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης. Έκτοτε, θα συμβούν πολλές και σύνθετες αλλαγές, όχι μόνο στο κοινωνικό και δημογραφικό προφίλ των ενοίκων, αλλά και στους τρόπους κατοίκησης και αξιοποίησης των διαμερισμάτων, στις καθημερινές στεγαστικές εμπειρίες και, βέβαια, στους ορόφους συγκατοίκησης, με αποτέλεσμα η πολυκατοικία να παρουσιάζει σήμερα –για πρώτη φορά– μία ιδιαίτερως σύνθετη εικόνα.

Σήμερα κανένα διαμέρισμα δεν κατοικείται και δεν ανήκει πια στα μέλη της άλλοτε οικοπεδούχου οικογένειας Πανταζή. Επιπλέον, δεν υπάρχουν στην πολυκατοικία νοικοκυριά που να συνδέονται μεταξύ τους με οικογενειακούς δεσμούς. Οι Έλληνες ένοικοι καταλαμβάνουν λιγότερα από τα μισά διαμερίσματα και είναι, στις περισσότερες περιπτώσεις, ιδιοκτήτες και όχι ενοικιαστές. Στη μεγάλη τους πλειονότητα, οι Έλληνες ένοικοι είναι άτομα προχωρημένης ηλικίας (άνω των 60 ετών), που ζουν μόνοι ή μόνες, φιλοξενούν (τη γυναίκα και μετανάστρια) φροντίστριά τους ή συγκατοικούν ως ζευγάρια και τα παιδιά τους ζουν αλλού. Περίπου το ένα τρίτο των διαμερισμάτων της πολυκατοικίας είναι κενά, όλα στην ιδιοκτησία Ελλήνων που ζουν εκτός του Δήμου Αθηναίων. Οι μετανάστες ένοικοι (με καταγωγή από τη Ρουμανία και τη Μολδαβία), καθώς επίσης οι πρόσφυγες ένοικοι (με καταγωγή από το Πακιστάν, την Αίγυπτο και τη Σομαλία) είναι σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις ενοικιαστές και καταλαμβάνουν διαμερίσματα στους χαμηλότερους ορόφους. Είτε ζουν κατά μόνας είτε συγκατοικούν (ως οικογένεια ή ως φίλες ή πολλοί άντρες μαζί). Αξίζει να σημειωθεί ότι, στο σύνολό τους, οι μετανάστες και οι πρόσφυγες ένοικοι είναι πολύ νεότερης ηλικίας συγκριτικά με τους Έλληνες ενοίκους της πολυκατοικίας (κάτω των 40 ετών). Θα πρέπει επίσης να αναφερθεί πως δύο διαμερίσματα που (συνεχίζουν να) διατίθενται σε πρόσφυγες, στον δεύτερο και στον τρίτο όροφο, αγοράστηκαν πρόσφατα από επενδυτικές εταιρείες κινεζικών συμφερόντων. Ειδικά οι Σομαλοί ένοικοι του δεύτερου ορόφου είναι ωφελούμενοι του προγράμματος ΕΣΤΙΑ, που χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αποσκοπεί στη φιλοξενία αιτούντων άσυλο σε ιδιωτικά διαμερίσματα.

Τέλος, στην πολυκατοικία διαθέτουν διαμέρισμα τρία επιπλέον νοικοκυριά ξένης και μεικτής καταγωγής, τα μέλη των οποίων έχουν ωστόσο διαφορετικό προφίλ από αυτό των μεταναστών και των προσφύγων. Πρόκειται για έναν εργένη από το Ισραήλ, ακόμη έναν από τη Γαλλία και ένα ομόφυλο μεικτό ζευγάρι (Έλληνας και Ολλανδός). Είναι όλοι τους σε παραγωγική ηλικία, μεταξύ 30 και 55 ετών, ιδιοκτήτες και τα διαμερίσματά τους βρίσκονται βεβαίως ψηλά, στον τέταρτο και στον τελευταίο (έκτο) όροφο. Ο ένοικος από το Ισραήλ είναι μόνιμος κάτοικος, ο Γάλλος ιδιοκτήτης εργάζεται στο εξωτερικό, αλλά επισκέπτεται την Αθήνα και διαμένει στο διαμέρισμά του τακτικά (το υπόλοιπο διόστημα το διαθέτει δωρεάν ή το μισθώνει σε φιλικά πρόσωπα, συχνότερα ξένους παρά Έλληνες), ενώ ο Έλληνας και ο Ολλανδός, το ζευγάρι, ζουν σε προάστιο της Αττικής και αξιοποιούν το διαμέρισμα διαθέτοντάς το για βραχυχρόνια μίσθωση.

— Σαν να το ξέραμε;

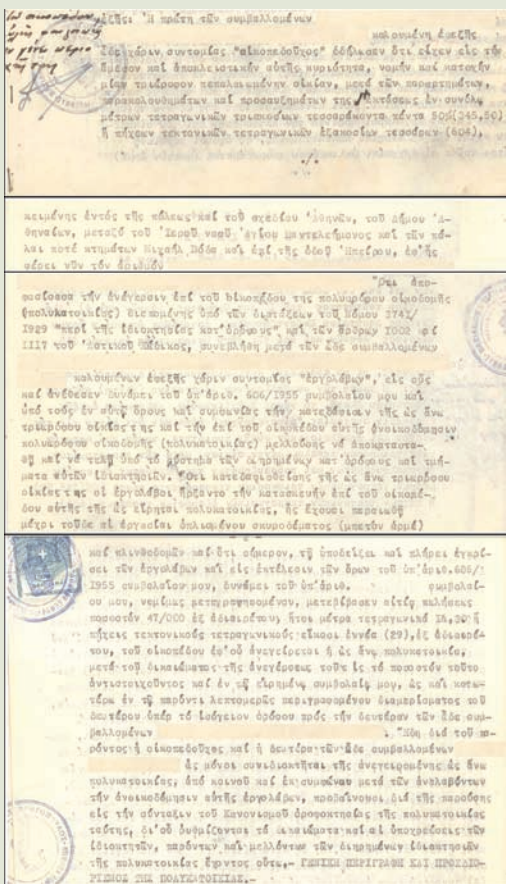
Ακριβώς. Δηλαδή οι ιστορίες, λίγο πολύ, δείχνουν ότι αλλάζει η κοινωνική σύνθεση των ανθρώπων που ζουν εντός πολυκατοικιών. Αλλάζει και η δομή της πολυκατοικίας, με την έννοια ότι γίνεται παλιά, παραμελείται, δεν συντηρείται επαρκώς κ.λπ. Παρ' όλα αυτά βρίσκονται καινούργιες διέξοδοι στη ζωή της. Το ζήτημα είναι πού θέλουμε να κατευθυνθεί η ζωή της. Έτσι όπως είναι σήμερα τα πράγματα, τη ζωή της πολυκατοικίας τις κατευθύνει η αγορά. Και αυτό σημαίνει ότι δεν δίνει λύσεις κυρίως για τις ανάγκες των πιο ευάλωτων ομάδων, οι οποίες έχουν εκτοξευθεί με το στεγαστικό και τα λοιπά, που είναι γνωστά πλέον, και έχουν μπει και στο τραπέζι το πολιτικό και το κοινωνικό.

— Τώρα που η πολυκατοικία είναι ανώνυμη, ας πούμε, εξακολουθούν να υπάρχουν αόρατες ιεραρχίες στη δομή της;

Σαφώς, πάντα υπήρχαν και εξακολουθούν να υπάρχουν. Και αυτός ο κάθετος κοινωνικός διαχωρισμός αναπαράγεται με διαφορετικούς τρόπους και όχι πάντα εντός της ίδιας πολυκατοικίας. Μερικές φορές δύο διπλανές πολυκατοικίες είναι διαφορετικές, γιατί η μία κρατήθηκε από την οικογένεια η οποία την έχτισε, τη συντηρεί, με αποτέλεσμα να διατηρεί ένα επίπεδο ποιότητας κατοικίας, και η διπλανή είναι παραμελημένη, κακοσυντηρημένη, χωρίς θέρμανση κ.λπ., παρέχοντας ένα πολύ διαφορετικό επίπεδο ζωής. Οπότε αναγκαστικά, αφού η αγορά το ρυθμίζει αυτό, η πολυκατοικία μαζεύει πολύ φτωχότερους ανθρώπους, οι οποίοι μπορούν να μείνουν εκεί.

— Αν πάμε στο Κολωνάκι του 1960 θα δούμε ότι τότε αρχίζει να παίρνει άλλη μορφή, δηλαδή παύει να είναι το πολύ αριστοκρατικό Κολωνάκι, φαντάζομαι, του Μεσοπολέμου, έτσι δεν είναι; Άρχιζε τότε να μαζεύει νεόπλουτους ίσως;
Νεόπλουτους, οι οποίοι σήμερα θα φαίνονται σαν άρχοντες παλιές σχολής (γέλια). Το Κολωνάκι πάντως, χωρίς να έχω εντυπώσει στην ιστορία του, πάντα ανήκε στις περιοχές υψηλού στάτους της Αθήνας, ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1960. Μιλάμε για μια Αθήνα η οποία συγκέντρωνε τους πλουσιότερους και με τις καλύτερες θέσεις στην αγορά ανθρώπους, λίγο πολύ εκεί. Όχι στην Κηφισιά, όχι στην Εκάλη. Εκείνες ήταν αραιοκατοικημένες περιοχές, για Σαββατοκύριακα και διακοπές.

— Το Κολωνάκι όμως είχε και καλές πολυκατοικίες, δηλαδή είχε μαρμαρίνες σκάλες, θυρωρούς, δωμάτια για τις υπηρεσίες... Ήταν καλοφτιαγμένες πολυκατοικίες, που απέβλεπαν στην καλή διαρρύθμιση της ζωής μιας οικογένειας.
Σίγουρα! Αν δει κανείς συγκριτικά μια πολυκατοικία στο Κολωνάκι με μια πολυκατοικία σε κάποια άλλη περιοχή, στην Καλλιθέα για παράδειγμα, προφανώς υπάρχουν διαφορές,

ΑΘΗΝΑ
City
LIVES

90

και στο μέγεθος της εισόδου και στα υλικά και στην αρχιτεκτονική πινελιά. Ωστόσο οι ουσιαστικές διαφορές στους χώρους κ.λπ., όταν μιλάμε για μια πολυκατοικία χτισμένη γύρω στο '65-'70, δεν είναι τεράστιες. Οι ομοιότητες είναι περισσότερες όσον αφορά τη διαρρύθμιση των χώρων ή ως προς το πόσο μεγάλα είναι τα διαμερίσματα, γιατί η διαδικασία της αντιπαροχής ομοιογενοποίησε αυτές τις κατασκευές.

— Σαν να υπήρχαν μοντέλα που επαναλαμβάνονταν;

Και υπήρχαν και στρατηγικές που κινούσαν αυτούς τους δύο μικρούς παίκτες: δηλαδή τον μικρο-οικοπεδούχο και τον μικρο-εργολάβο που έκαναν αυτή τη διαδικασία. Στάνταρ σχέδια, ίδια υλικά... και ιδιες, λίγο πολύ, στρατηγικές για τα ίδια σχέδια για το πώς θα εκμεταλλευτώ αυτή τη διαδικασία ώστε να στεγαστώ και να βγάλω και κάποια χρήματα, να δημιουργήσω μια περιουσία.

— Οι παλιές πολυκατοικίες τώρα μοιάζουν να είναι τα νέα hotspots της πόλης. Μαζεύουν νέους καλλιτέχνες κ.λπ. Είναι οι παλιές πολυκατοικίες κάτι σαν να λέγαμε τα αθηναϊκά «loft»;

Δεν υπάρχουν loft, αλλά τα εφευρίσκουμε. Κοιτάξτε, και ναι και όχι. Είναι περισσότερο παλαιότερα κτίσματα, της δεκαετίας του '60, που βλέπω να μετατρέπονται σε κάτι τέτοιο. Δηλαδή κτίσματα σε περιοχές όπως ο Κεραμικός και άλλες που δεν είναι τόσο δομημένες με τις πολυκατοικίες.

— Άρα οι νέοι καλλιτέχνες, ας πούμε, εμπνέονται από το πιο παλιό.

Εμπνέονται από το πιο παλιό, αλλά όχι ότι δεν στρέφουν το βλέμμα και σε άλλες πολυκατοικίες. Εκεί όμως βρίσκουν πιο εγκαταλελειμμένα κτίρια, πιο προσιτά. Μια διαδικασία που διεθνώς είναι γνωστή και ως gentrification, εξευγενισμός ας το πούμε, όταν ένα παλιό κτίριο ή μια ολόκληρη περιοχή, η οποία δεν έχει ζήτηση, ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του καλλιτεχνικού κόσμου. Μπαίνουν με κάποιο χαμηλό τίμημα στο κτίριο, επειδή όμως μπαίνοντας το αναβαθμίζουν αισθητικά και λειτουργικά, σε μερικά χρόνια οι ίδιοι δεν μπορούν να ανταποκριθούν στα ενοίκια που ανεβαίνουν, οπότε αναζητούν το επόμενο παλιό κτίριο.

— Γιατί η Αθήνα δεν ακολούθησε τη μόδα των ουρανοξυστών και απλώθηκε οριζοντίως αντί καθέτως; Λόγω σεισμογενούς εδάφους ίσως;

Ενδεχομένως να είναι και αυτός ένας παράγοντας, αλλά κυρίως ήταν μια

μεγάλη συζήτηση για την προστασία της θέας της Ακρόπολης. Τώρα πια αρχίζει να μην παίζει αυτό. Δηλαδή, νέοι ουρανοξύστες δημιουργούνται στο Ελληνικό...

—...μακριά πάντως.

Εξαρτάται από πού βλέπει κανείς την πόλη (γέλια). Δημιουργείται μια άλλη, διαφορετικού είδους πόλη μέσα στην πόλη, ή τέλος πάντων στην ημιπεριφέρεια της πόλης. Η οποία θα παίζει ρόλο βέβαια και στο πώς λειτουργεί το κέντρο, το οποίο είναι ένα ζήτημα εδώ και πολλά χρόνια, αλλά αυτό είναι εκτός των ορίων του βιβλίου για το οποίο συζητάμε.

— Αν θα μπορούσε το βιβλίο να γίνει μια ηχητική εμπειρία, τι θα ακούγαμε; Αν, δηλαδή, όλες αυτές οι ιστορίες αποκτούσαν soundtrack;

Ας πούμε άνοιγμα και κλείσιμο ρολών, κάποιες φωνές στον φωταγωγό όπως τις απέδωσε και στο «Σπιρτόκουτο» ο Γιάννης Οικονομίδης (γέλια), πολύ αγχωτικά και πολύ ωραία βέβαια. Αλλά ακούς τον διπλανό σου στις πολυκατοικίες και δεν βρίσκεις σε μια κατάσταση ντεσιμπέλ κάτω από ένα επίπεδο. Ακούς τα πάντα: το σκουπιδιάρικο που περνάει, το ασθενοφόρο, είσαι μέσα στην πόλη και επειδή βρίσκεσαι σε μια κατασκευή η οποία δεν είναι θωρακισμένη ηχητικά, ακούς και τους διπλανούς, και τους απέξω, και τον πλανόδιο που περνάει, ακόμα και τον κανταδόρο που περιφέρεται στο κέντρο της Αθήνας — υπάρχει ακόμα; Νομίζω υπάρχει.

— Μια προσωπική ερώτηση: Εσείς πού μένετε στην Αθήνα και τι αγαπάτε στην πολυκατοικία ή στο κτίριο όπου μένετε;

Από μικρός δεν έμεινα ποτέ σε πολυκατοικία του κέντρου, εκτός από ελάχιστο κομμάτι της ζωής μου. Αλλά έχω αφιερώσει όλη μου τη ζωή στο να μελετώ αυτό το κτίριο. Μένω σε μια μικρή, οικογενειακή πολυκατοικία, αλλά στη μακρινή περιφέρεια, κοντά στη θάλασσα.

— Άρα τι σας γοητεύει από τις πολυκατοικίες του κέντρου, ή έστω από αυτές που παρουσιάζετε στο βιβλίο;

Αυτό που με γοητεύει είναι η κοινωνική μείζη. Και το ότι η κοινωνική μείζη είναι με ένα τεράστιο ερωτηματικό. Δηλαδή, το να φέρεις διαφορετικούς ανθρώπους κοντά δεν είναι από μόνο του λύση. Χρειάζεσαι και άλλα για να μπορέσεις να φτιάξεις μια βιώσιμη κοινωνία. ■

* Το βιβλίο «37 Ιστορίες Αθηναϊκών Πολυκατοικιών» κυκλοφορεί από τη Στέγη του Ιδρύματος Δανάη και μπορείτε να το βρείτε στα βιβλιοπωλεία και μέσω online παραγγελίας στο site της Στέγης.

ΧΤΙΣΤΕΣ, ΝΟΙΚΟΚΥΡΕΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

ΤΑΣΟΣ ΛΑΓΓΗΣ & ΓΙΑΝΝΗΣ ΓΑΪΤΑΝΙΔΗΣ

XOXarchitects

Αρχιτεκτονική, ένα παζλ περιορισμών και ευκαιριών

ΠΩΣ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΟΙΑΖΕΙ ΜΕ ΑΣΚΗΣΗ ΙΣΟΡΡΟΠΙΑΣ
ΣΕ ΕΝΑ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

4
Η αρχιτεκτονική δεν είναι
τέχνη χωρίς όρια.
Είναι η τέχνη του να δουλεύεις
μέσα σε όρια. Να διαβάζεις
το πλαίσιο, να αφουγκράζεσαι
τον τόπο, να συζητάς
με τον άνθρωπο.

Η αρχιτεκτονική και τα «προϊόντα» της οφείλουν να επιδιώκουν το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, ανεξαρτήτως των συνθηκών. Οι αρχιτέκτονες λειτουργούν συχνά από μία θέση «περιορισμένης ελευθερίας», με τον σχεδιασμό ενός ποιοτικού έργου να μοιάζει συχνά με άσκηση ισορροπίας. Στη ΧΟΧarchitects, η εμπειρία της ομάδας σε διαφορετικά περιβάλλοντα εργασίας καθιστά σαφές πως η ποιότητα ενός αρχιτεκτονικού έργου πολλές φορές καθορίζεται από το πλαίσιο δημιουργίας του, παρά από το στίλ καθαυτό. Το δε

πλαίσιο διαμορφώνεται από το θεσμικό περιβάλλον, τις προθέσεις και δυνατότητες του πελάτη, την οικονομική συγκυρία και –βεβαίως– από την πρόθεση του ίδιου του αρχιτέκτονα να δημιουργήσει «ουσία», όχι απλώς μορφή.

Η ΧΟΧarchitects είναι ένα σύνολο αρχιτεκτόνων, σχεδιαστών, αρχιτεκτόνων τοπίου και σχεδιαστών εσωτερικών χώρων, με έδρα την Αθήνα. Το γραφείο συμμετέχει σε μεγάλο αριθμό οικιστικών έργων στην πρωτεύουσα και σε άλλες ελληνικές πόλεις, με τις δημιουργίες του να βασίζονται στην ενδελεχή ανάλυση του κοινωνικού και οικονομικού πλαισίου στο οποίο πρόκειται να ενταχθούν. Στο επίκεντρο βρίσκεται πάντοτε ο ανθρώπινος παράγοντας, με τον πελάτη να είναι ο τελικός αποδέκτης των ολοκληρωμένων ποιοτικών υπηρεσιών. Κίνητρο και πρόκληση για την ΧΟΧarchitects είναι η δημιουργία ευρηματικών και ευχάριστων χώρων, με αρμονικό συνδυασμό της αρχιτεκτονικής προσωπικότητας του γραφείου και της αισθητικής των πελατών. Πέρα από τους βασικούς κανόνες της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, εξαιρετικά σημαντικός είναι ο ρόλος των υλικών και των ιδιοτήτων τους, του φωτός που αναπαράγεται στον χώρο, του ήχου και της αφής. Τα ανωτέρω αποτελούν αξίες που δημιουργούν αισθήσεις και μακροπρόθεσμα αναμνήσεις, με το τελικό αποτέλεσμα να χαρακτηρίζεται οικείο.

Ποιο είναι λοιπόν αυτό το «πλαίσιο» στο οποίο λειτουργεί το γραφείο; Και πώς αυτό μετατρέπεται σε «μήτρα» δημιουργίας;

Η ελληνική πολεοδομική νομοθεσία δυστυχώς παραμένει ελλιπής, ασταθής και συχνά «ανώριμη». Αντί να λειτουργεί ως σταθερός οδηγός με όραμα, μεταβάλλεται συχνά χωρίς συνοχή, με αποσπασματικές ρυθμίσεις που περισσότερο εμποδίζουν παρά ενισχύουν την παραγωγή ποιοτικού δομημένου περιβάλλοντος. Η έλλειψη σαφούς στρατηγικής αποτυπώνεται όχι μόνο στα τελικά κτίρια, αλλά και στον ίδιο τον τρόπο που ζούμε στις πόλεις και στην ύπαιθρο. Είναι ακριβώς αυτές οι αντίξοες συνθήκες, μέσα στις οποίες η αρχιτεκτονική βρίσκει τον τρόπο να υπάρξει και να μεγαλουργήσει. Χάρη σε μια διαρκή προσπάθεια επανανοηματοδότησης του χώρου και δημιουργικής αντίστασης απέναντι στην ακαμψία του.

Η ποιότητα του έργου εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό και από τον κύριό του. Όχι τόσο λόγω των πρακτικών ορίων που θέτουν οι εκάστοτε οικονομικές δυνατότητες, αλλά κυρίως από τη στάση του απέναντι στον χώρο και την αρχιτεκτονική. Η εμπιστοσύνη, η καλλιέργεια, η ανοιχτή σκέψη και διάθεση για διάλογο μεταξύ των δύο μερών, καθορίζουν κατά πολύ το τελικό αποτέλεσμα. Ο αρχιτέκτονας ουσιαστικά λειτουργεί ως φίλτρο: όσο καθαρότερο το εισερχόμενο σήμα, τόσο πιο ευκρινές το έργο. Τα υπό παρουσίαση πρότζεκτ της ΧΟΧarchitects λειτουργούν ως case studies για την έννοια του πλαισίου. Πώς η μορφή, η ύλη και ο χώρος προκύπτουν μέσα από τις συνθήκες που τα γέννησαν. Για την ομάδα του γραφείου, η αρχιτεκτονική είναι ακριβώς η τέχνη τού να δουλεύεις εντός ορίων, να αφουγκράζεσαι τον τόπο, να συζητάς ουσιαστικά με τον πελάτη και τελικά να σχεδιάζεις κάτι που θα έχει σημασία για περισσότερες γενιές.

1. Μονοκατοικία με εικαστική προσέγγιση στη Φιλοθέη
2. Κρεμαστοί κήποι του Ελληνικού
3. Οργανική μορφή στη Γλυφάδα
4. Αντίθεση μαύρου-λευκού στη Βούλα
5. Fluid form στη Γλυφάδα
6. Εξοχική κατοικία στη Νάξο

WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects

Η νέα πνοή στην αρχιτεκτονική σκηνή της πόλης

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΕΝ ΣΤΑΜΑΤΑ ΝΑ ΑΝΑΖΗΤΑ ΝΕΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Στον κόσμο της αρχιτεκτονικής, το γραφείο WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects έρχεται να αφήσει το δικό του αποτύπωμα. Με μια δυναμική ομάδα σε απόλυτη συνεργασία, οι Νίκος Χατζηγιαννάκης και Βάσια Στυλιανίδη ηγούνται ενός πολυδιάστατου αρχιτεκτονικού γραφείου. Η ιστορία τους ξεκινάει από διαφορετικές διαδρομές, με τον Νίκο να δραστηριοποιείται στον χώρο από το 2004 και τη Βάσια από το 2000 (στην εταιρεία 3SK Stylianidis Architects, με τον αρχιτέκτονα Αντώνη Στυλιανίδη, με μεγάλο αρχιτεκτονικό παρελθόν). Έχοντας ήδη δουλέψει μαζί ως εξωτερικοί συνεργάτες σε πολλά έργα, η σύμπραξή τους το 2021 ήρθε ως φυσική εξέλιξη, ενισχύοντας τη μετεξέλιξη της WOBI, του γραφείου που αρχικά ίδρυσε ο ίδιος ο Νίκος. Έτσι, αναγεννήθηκε η WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects, ένα αρχιτεκτονικό γραφείο που ξεχωρίζει για τη σύγχρονη προσέγγισή του, την ευρηματικότητα και την αφοσίωση στη λεπτομέρεια.

Από την πολυτελή κατοικία στη φιλοξενία Ένα ευρύ φάσμα έργων

Με έργα που καλύπτουν σχεδόν όλους τους τομείς της αρχιτεκτονικής, η WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects έχει κατακτήσει μια σημαντική θέση στη δημιουργία πολυτελών κατοικιών, τουριστικών καταλυμάτων και ξενοδοχειακών μονάδων. Από τα παραθαλάσσια θέρετρα μέχρι τα πολύβουα αστικά κέντρα της Ελλάδας και ακόμα πιο μακριά, όπως το Περθ στη Δυτική Αυστραλία, κάθε τους έργο είναι μια ιστορία γεμάτη έμπνευση και μοναδικότητα. Η ομάδα της WOBI αγαπά να μετατρέπει το όραμα του πελάτη σε πραγματικότητα, σχεδιάζοντας όχι μόνο κτίρια αλλά και εσωτερικούς χώρους, ακόμα και έπιπλα ή αντικείμενα που συμπληρώνουν τη συνολική αισθητική και λειτουργικότητα. Κάθε πρότζεκτ αντιμετωπίζεται με την ίδια προσοχή στη λεπτομέρεια, ανεξαρτήτως κλίμακας, διασφαλίζοντας ότι η αρχική σύλληψη θα αποτυπωθεί με ακρίβεια στο τελικό αποτέλεσμα.

Η επιτυχία βρίσκεται στη λεπτομέρεια

Πολλοί πελάτες εμπιστεύονται τη WOBI όχι μόνο για τον σχεδιασμό αλλά και για την επίβλεψη και τη διαχείριση των έργων τους. Το γραφείο εξασφαλίζει ποιοτικό έλεγχο, σωστή διαχείριση κόστους και έγκαιρη παράδοση, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις αναλαμβάνει και την κατασκευή, όπως σε boutique διαμερίσματα και πολυκατοικίες – ένας τομέας που πρόκειται να αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο στο μέλλον.

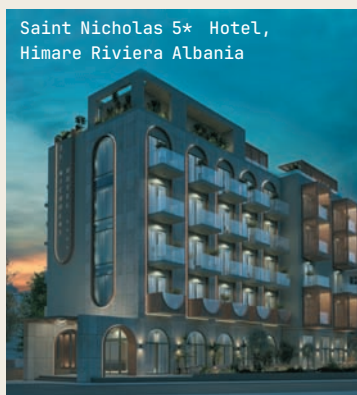
Από το Excelsior στη Θεσσαλονίκη του 2009, στο Rocca A Mare του Ηρακλείου στο σήμερα

Η λίστα των έργων της WOBI περιλαμβάνει εμβληματικά ξενοδοχεία όπως το The Excelsior στη Θεσσαλονίκη 5* - Small Luxury Hotels of the World, το Hydrama Grand Hotel στη Δράμα, καθώς και πιο πρόσφατες δημιουργίες όπως το Dimargio 5* Hotel & Spa στο Ηράκλειο, Chios City 4* Hotel, Himara Riviera 4* Hotel, Minos Ambassador Suites & Spa στο Ρέθυμνο, ακόμα, μια εκτενή ανακαίνιση ενός 4άστερου θερινού ξενοδοχείου στη Χαλκίδα, καθώς και μια νέα πρόταση για ξενοδοχειακή μονάδα στην Αβθα της Σαουδικής Αραβίας, και πολλά άλλα.

Ένα από τα πιο πρόσφατα έργα τους είναι το Rocca A Mare 5* Hotel, το οποίο βρίσκεται στο παραλιακό μέτωπο του Ηρακλείου. Αυτή την περίοδο, ετοιμάζεται για τα εγκαίνιά του, ξεχωρίζοντας για τη σύγχρονη πολυτελή αρχιτεκτονική που συνδυάζει αισθητική, πολιτισμό και ιστορία. Με δύο βασικούς όγκους και χαρακτηριστική εσοχή στη δυτική πλευρά που τονίζει την είσοδο, το κτίριο αξιοποιεί τη μοναδική του θέση, προσφέροντας πανοραμική θέα στη θάλασσα από την πλειονότητα των 36 ευρύχωρων δωματίων.

Cayo Exclusive Resort
and Spa, Elounda Crete

Saint Nicholas 5* Hotel,
Himare Riviera Albania

Minos Ambassador Suites & Spa
5*, Rethymno Crete

Rocca a Mare - Handwritten
Collection 5*, Herakleion Crete

Η ομάδα
της WOBI αγαπά
να μετατρέπει το
όραμα του πελάτη
σε πραγματικότητα

Εντυπωσιακοί κοινόχρηστοι χώροι με διώροφο lobby, υπαίθριος χώρος εστίασης, κομψά δωμάτια και rooftop bar με infinity πισίνα ολοκληρώνουν την εμπειρία φιλοξενίας.

Προκλήσεις και νέα όνειρα

Η WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects δεν σταματά να αναζητά νέες προκλήσεις. Αυτή τη στιγμή, η ομάδα εργάζεται, μεταξύ άλλων, και πάνω σε δύο σημαντικά διατηρητέα κτίρια στην Αθήνα, που ανακαινίζονται με προσθήκες καθ' ύψος, ισορροπώντας ανάμεσα στην ιστορία και τη σύγχρονη αισθητική. Με κάθε τους έργο, οι άνθρωποι της WOBI Stylianidis Hatziyiannakis Architects αποδεικνύουν ότι η αρχιτεκτονική είναι κάτι παραπάνω από σχέδια και κτίρια, είναι η τέχνη που δίνει μορφή στις ιδέες και φτιάχνει χώρους στους οποίους οι άνθρωποι απολαμβάνουν να ζουν.

Δημήτρης Ποτηρόπουλος

Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον είναι αλληλένδετα

Ο ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΗΣ ΡΟΤΙΡΟΠΟΥΛΟΣ+PARTNERS ΜΙΛΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΛΑΤΦΟΡΜΑ p+R+D ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Ο Δημήτρης Ποτηρόπουλος προσεγγίζει την αρχιτεκτονική ως ένα ζωντανό, εξελισσόμενο πεδίο, που συνδυάζει τη θεωρία με την πράξη, τη δημιουργία με τη σκέψη. Ο αρχιτέκτονας και επικεφαλής της Rotiropoulos+Partners μιλά για τη δημιουργία της πλατφόρμας p+R+D, μια εσωτερική πρωτοβουλία αφιερωμένη στην αρχιτεκτονική έρευνα, αλλά και για τις προκλήσεις του επαγγέλματος και το μέλλον της ελληνικής αρχιτεκτονικής σε έναν σύγχρονο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο.

— Μια καινοτομία του γραφείου σας είναι η πρόσφατη σύσταση «τμήματος» αφοσιωμένου στην έρευνα και η δημιουργία της πλατφόρμας p+R+D. Τι προσδοκάτε να πετύχετε με αυτό το εγχείρημα;

Η αρχιτεκτονική έρευνα εντοπίζει και διερευνά πεδία δυνατοτήτων. Πρόκειται για μια «εκτατική» διαδικασία. Δημιουργεί έναν «χάρτη» όπου παραθέτει όλες τις δυνατότητες. Τις εντοπίζει, τις καταγράφει και τις αξιολογεί συστηματικά και διεξοδικά. Είναι μια οριζόντια διαδικασία. Η συγκεκριμένη διαδικασία, της συνεχούς επέκτασης του «δυνατού», περιγράφει ίσως με ιδανικό τρόπο τη βασική ουσία της έρευνας στην αρχιτεκτονική.

Η διεξοδική, συστηματική αυτή διαδικασία είναι σχεδόν αδύνατο να «τρέξει» παράλληλα με τις μελετητικές «υποχρεώσεις» του γραφείου. Μπορεί σε κάποια έργα να παρέχεται η αναγκαία άνεση χρόνου, όπως π.χ. σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, ωστόσο σε μέσους όρους λειτουργούμε υπό πίεση. Επομένως αναζητήσαμε τον «χώρο» που μας έλειπε.

«Υπάρχει ο παράγοντας της μνήμης που μας συνοδεύει, υπάρχει και ο παράγοντας της αναζήτησης του “νέου”»

— Το περιβάλλον και η ποιότητα ζωής είναι έννοιες-κλειδιά στη φιλοσοφία του γραφείου σας. Πώς συνδέετε τη θεωρία με την πράξη στο συγκεκριμένο πεδίο;

Η φύση λειτουργεί σαν ένα απέραντο εργαστήριο, που δεν παράγει «ισορροπίες» έτσι όπως τις αντιλαμβάνεται ο άνθρωπος, αντίθετα, μπορεί να ανατρέψει κάθε «ισορροπία» που εμείς συλλαμβάνουμε, όταν αυτή δεν συμβαδίζει με τη δική της δυναμική. Ένα ανθρωπογενές πρότζεκτ μπορεί να τροποποιήσει την ισορροπία στη σχέση φύσης-τεχνολογίας, ελεγχόμενα κατά την άποψή μας, και να κριθεί τελικά «ωφέλιμο» με τα δικά μας μέτρα, αλλά όχι με τα μέτρα της φύσης, που το αντιλαμβάνεται ως «εισβολή».

Δεν υπάρχουν λοιπόν εύκολες απαντήσεις. Σε ένα πρώτο επίπεδο προσπαθούμε να απελευθερώσουμε τη σκέψη μας από την ανθρωποκεντρική λογική που έχουμε συνήθει, να «δούμε» τη φύση ως διαρκώς μεταλλασσόμενη, καθώς δεν εντάσσεται εύκολα στις ανθρωπινες «λογιστικές» καταστάσεις που εξορισμού είναι στατικές.

— Πώς βλέπετε το μέλλον της ελληνικής αρχιτεκτονικής ενώ ολοκληρώνεται το πρώτο τέταρτο του 21ου αιώνα;

Στον σύγχρονο δυτικό κόσμο υπάρχει μια παράδοξη συνεκτικότητα αντιφατικών στοιχείων, όπου η συνοχή ναι μεν συνδέει αυτά τα κομμάτια, όχι όμως ολοκληρωμένα, αλλά σε μια κατάσταση ευαισθητής ισορροπίας. Η δυναμική αυτή καθρεφτίζεται και στις αρχιτεκτονικές πραγματοποιήσεις. Ταυτόχρονα, τα φαινόμενα της ανταλλαγής και διάχυσης της αρχιτεκτονικής γνώσης είναι παγκόσμια και χαρακτηρίζουν την περίοδο που ζούμε. Ο νεότερος κόσμος μοιάζει να αρέσκεται σε ένα μέλλον χωρίς παρελθόν, ωστόσο πάντα βασιζόμαστε σε κάτι που έχει υπάρξει, δεν δημιουργούμε εκ του μηδενός.

Στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική, ο κριτικός τοπικισμός

Athens LifeTech Park της ELPEN στα Σπάτα

3D VISUALIZATION: BATIS STUDIO

The Wave, Συγκρότημα κατοικιών στο Γκολφ της Γλυφάδας

© ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΟΥΥΖΙΑΝΗ, ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΛΥΝΟΥ

Slow Living Resort Cyclades

3D VISUALIZATION: BATIS STUDIO

έχει αντικατασταθεί από έναν ρευστό «πλουραλισμό», που παρακολουθεί αμήχανα τις σύγχρονες τάσεις. Παρ' όλα αυτά, διεθνώς, άλλες μορφές τέχνης όπως η λογοτεχνία, η ποίηση, η περφόρμανς και η μουσική, διαρρηγνύουν με έναν συνειδητό και βαθύτερο τρόπο το «σκληρό περιβάλλον» της αρχιτεκτονικής. Το επισημαίνω ως πιθανή αισιόδοξη εξέλιξη, που όμως θα αργήσει πολύ να φτάσει στη χώρα μας.

— Πώς τοποθετούνται τα έργα σας στον άξονα του χρόνου; Επιδιώκουν να ανήκουν σε κάποιον συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα ή να γεφυρώνουν εποχές;

Υπάρχει ο παράγοντας της μνήμης που μας συνοδεύει, υπάρχει και ο παράγοντας της αναζήτησης του «νέου». Η ισορροπία μεταξύ τους δεν είναι προδιαγεγραμμένη, ούτε τελεσίδικη, πολλές φορές το «τυχαίο» έρχεται να συνδιαμορφώσει τη σκέψη μας. Με την έννοια αυτή, όλα έχουν ένα ιστορικό πλαίσιο, το οποίο όμως μεταβάλλεται συνεχώς, εξελίσσεται, κάθε στιγμή δίνεται μια ερμηνεία του με τα εκάστοτε σύγχρονα κριτήρια. Το μέλλον, ωστόσο, δεν θα είναι ποτέ αυτό που οι αρχιτέκτονες σχεδιάζουμε. Εξάλλου οι κοινωνίες βιώνουν διαφορετικά αυτά τα θέματα, και ο τρόπος που τα βιώνουν επηρεάζει και τη δική μας σκέψη. Η αρχιτεκτονική γλώσσα είναι μια αλυσίδα που εξελίσσεται δυναμικά, το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον είναι αλληλένδετα μεταξύ τους.

Δημήτρης Ποτηρόπουλος

A&M Architects

Η καθημερινότητα μέσα από τον φακό του design

ΜΕ ΟΔΗΓΟ ΤΗΝ ΑΠΛΟΤΗΤΑ, ΜΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΔΙΝΕΙ ΜΟΡΦΗ
ΣΕ ΧΩΡΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΝΟΥΝ ΤΗ ΖΩΗ ΠΙΟ ΟΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΠΙΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ

96

Sunset Groves at Little Athens | Lamda Development

Σε μια εποχή που οι πόλεις αλλάζουν συνεχώς, η αρχιτεκτονική δεν είναι απλώς μια υπόθεση σχεδιασμού χώρων, αλλά ένας τρόπος για να δοθούν απαντήσεις σε καθημερινές ανάγκες. Δεν αρκεί κάτι να είναι όμορφο, πρέπει και να λειτουργεί, να σέβεται το περιβάλλον και να κάνει τη ζωή μας πιο απλή. Σε αυτό το πλαίσιο, η δουλειά της A&M Architects ξεχωρίζει, μια και δεν αντιμετωπίζουν τα κτίρια ως μεμονωμένα αντικείμενα, αλλά ως κομμάτια της πόλης. Με σκέψη και μπόλικο μεράκι, η ομάδα αυτή, που βλέπει τη μεγάλη εικόνα, ενώνει την αισθητική με τη βιωσιμότητα, και τη λειτουργικότητα με τον χαρακτήρα κάθε χώρου.

Η έννοια της ολιστικής αρχιτεκτονικής δεν αφορά απλώς τον σχεδιασμό, αλλά τη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που ενεργοποιεί όλες τις αισθήσεις, υποστηρίζει τις ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και ενσωματώνει με αρμονία την τεχνολογία, τη φύση και την κουλτούρα. Σε κάθε έργο, ο σχεδιασμός αντιμετωπίζεται ως σύνθεση πολλαπλών παραμέτρων – από τη χωρική εμπειρία και τη ροή της κίνησης, έως την επιλογή υλικών, τον φυσικό φωτισμό και τη δυναμική σχέση του χρήστη με το περιβάλλον.

Κεντρικό παράδειγμα αυτής της φιλοσοφίας αποτελεί η μεταμόρφωση των νέων γραφείων της Deloitte στην Αθήνα. Σε ένα πρώην βιομηχανικό κτίριο στο Μαρούσι, η A&M αναδεικνύει τις αρχές της βιώσιμης και προσαρμόσιμης αρχιτεκτονικής μέσα από ένα νέο, δυναμικό εργασιακό περιβάλλον. Ο σχεδιασμός ισορροπεί ανάμεσα στη συνεργασία και την ιδιωτικότητα, υιο-

Deloitte Offices

Damatria House

Nestle Offices

Sorou 18 Office Building

Residence in Voula

Campari Offices

θετώντας ανοιχτές διαρρυθμίσεις, ζώνες ψυχίας και βιοφιλικά στοιχεία που ενισχύουν την ευεξία και την πιο παραγωγική εργασία. Η τολμηρή χρήση χρωμάτων, οι προσεκτικά επιλεγμένοι φωτισμοί και τα custom acoustic elements αντικατοπτρίζουν έναν χώρο που δεν εξυπηρετεί απλώς μια εταιρική λειτουργία, αλλά καλλιεργεί μια κουλτούρα συνεργασίας και καινοτομίας.

Σε παρόμοιο πνεύμα κινείται και η ανακαίνιση ενός εμβληματικού κτιρίου γραφείων στα Βόρεια Προάστια, όπου η A&M επανασυστήνει ένα αρχιτεκτονικό ορόσημο του 2000, προσαρμόζοντάς το στις ανάγκες του σήμερα. Η καθαίρεση των παλαιών μεταλλικών ζευκτών και η δημιουργία ενός μεσογειακού κήπου ενισχύουν τη φυσική ροή φωτός και τη σύνδεση του χρήστη με το τοπίο. Ο σχεδιασμός εστιάζει στην ενεργειακή απόδοση, την τεχνολογική αναβάθμιση και την κατασκευή χώρων που ξέρουν πώς να προσαρμόζονται στις ανάγκες της εποχής – από ατομική εργασία μέχρι συνεργατικά περιβάλλοντα.

Το έργο για τα νέα γραφεία της Campari στο Μαρούσι προσφέρει ένα ιδιαίτερο παράδειγμα του πώς η ταυτότητα ενός brand μπορεί να ενσωματωθεί αρχιτεκτονικά. Ο χώρος εμπνέεται από την glamour αισθητική ενός ιταλικού speakeasy, με το μπαρ-υποδοχή, τις πλούσιες υφές και τις ηχομονωτικές επιφάνειες σε σχήμα πορτοκαλιού να δημιουργούν μια μοναδική εμπειρία χρήσης. Η σύνδεση με τον επισκέπτη γίνεται βιωματική, συνδέοντας το design με την αφήγηση.

Η Nestlé, με τη σειρά της, αποδεικνύει πως ακόμα και οι πιο μεγάλες εταιρείες μπορούν να επανεφεύρουν τον χώρο εργασίας, με άξονα τον άνθρωπο και τη φύση. Η μετάβαση από τον παραδοσιακό σε έναν βιοφιλικό, modular χώρο εργασίας υποστηρίζει τη δημιουργικότητα, την ευελιξία και την ευημερία, μέσα από ζώνες συνεργασίας, θεματικά lounges και χώρους χαλάρωσης που ενισχύουν την εταιρική κουλτούρα και την παραγωγικότητα.

Όλα τα παραπάνω έργα μοιράζονται μια κοινή φιλοσοφία: η αρχιτεκτονική δεν είναι απλώς κατασκευή, αλλά ένα μέσο ώστε να επανεφεύρουμε τον τρόπο με τον οποίο εργαζόμαστε, επικοινωνούμε και βιώνουμε την καθημερινότητα στην πόλη. Η A&M διαμορφώνει χώρους που ξεπερνούν τον σχεδιασμό, φέρνοντας στο προσκήνιο την αξία της συνολικής εμπειρίας. Πρόκειται για αρχιτεκτονική με προοπτική – μια πράξη πολιτισμού, ευθύνης και σύνδεσης.

Diarchon Architects

Ευελδής αρχιτεκτονική αλημεία

ΟΤΑΝ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

Πρόκειται για μια εταιρεία που βρίσκεται στον χώρο για περισσότερες από τέσσερις δεκαετίες και έχει καταφέρει να διακριθεί μέσα από ιδιαίτερες σχεδιαστικές λύσεις, οι οποίες αφορούν ένα ευρύ χαρτοφυλάκιο κτιρίων και έργων. Η Diarchon Architects ξεκίνησε από το όραμα του Στάθη Τρυφωνόπουλου και πλέον καθοδηγείται από την επόμενη γενιά αρχιτεκτόνων, τη Λυδία Τρυφωνοπούλου και τους συνεργάτες της. Έχοντας ως πυλώνες σχεδιασμού τη λειτουργικότητα, την αισθητική και την περιβαλλοντική συνείδηση, το γραφείο έχει δημιουργήσει κατά καιρούς αρχιτεκτονικά αριστουργήματα, μέσω ολοκληρωμένων μελετών και σχολαστικής επίβλεψης των έργων μέχρι την τελική παράδοσή τους. Κατά τη διάρκεια αυτής της μακρόχρονης διαδρομής, η σειρά των έργων που έχουν ολοκληρωθεί από την Diarchon Architects μαρτυρά την ευελιξία και την τεχνογνωσία της εταιρείας, με τις κατασκευές να εκτείνονται από τις μεμονωμένες ιδιωτικές κατοικίες με προσωπικό στιλ, μέχρι πολύπλοκα οικιστικά συγκροτήματα που προωθούν τη διαβίωση στην κοινότητα, αλλά και πολυτελείς ξενοδοχειακές μονάδες και θέρετρα που δίνουν ένα νέο νόημα στις εμπειρίες της φιλοξενίας και της ψυχαγωγίας. Άλλα σημαντικά έργα για τα οποία το γραφείο διακρίνεται κατά καιρούς είναι τα υπερσύγχρονα κτίρια γραφείων και τα εμπορικά κέντρα, καθώς και οι σύγχρονων προδιαγραφών εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και οι δυναμικοί αθλητικοί χώροι, που χαρακτηρίζονται από πρωτοτυπία, ευελιξία και αποτελεσματικότητα.

Ιστορία, εξέλιξη και φιλοσοφία

Από την ίδρυση και τα πρώτα χρόνια λειτουργίας, η Diarchon Architects δεσμεύεται από μία συνεπή φιλοσοφία, έχοντας ως θεμελιώδη στόχο τη μετατροπή των αρχιτεκτονικών ιδεών σε απτή πραγματικότητα, μέσω της εκτενούς μελέτης και ακριβούς εκτέλεσης. Πρόκειται για μια διαδικασία που ξεκινά από τη συζήτηση με τον πελάτη, έτσι ώστε να αποσαφηνιστούν οι ιδιαίτερες απαιτήσεις και φιλοδοξίες του κάθε πρότζεκτ. Κάθε σχέδιο που δημιουργείται συνοδεύεται από μία ιδιαίτερη αφήγηση, η οποία του προσδίδει μια μοναδική και χαρακτηριστική ταυτότητα, κάνοντάς το ξεχωριστό τόσο ως μονάδα όσο και ως σύνολο ενός ευρύτερου έργου. Το τελικό αποτέλεσμα έχει πάντοτε σαφή σκοπό και μορφή, στέκοντας ως ιδιαίτερα αρμονική προσθήκη στον περιβάλλοντα χώρο, την ίδια στιγμή που ικανοποιεί στο έπακρο τις πρακτικές ανάγκες του εκάστοτε πρότζεκτ.

Ακρογωνιαίος λίθος της προσέγγισης της Diarchon Architects είναι η αφοσίωσή της στην ουσιαστική κατανόηση του σκοπού και των απαιτήσεων του πελάτη. Είναι ο πυλώνας στον οποίο στηρίζονται όλες οι αποφάσεις που σχετίζονται με τον σχεδιασμό, μαζί φυσικά με τον σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον και την επιδίωξη της

Η αρχιτεκτονική είναι το μέσο έκφρασης της πίστης της ομάδας της Diarchon Architects σε μια βέλτιστη καθημερινότητα

3

4

5

1. Elounda Beach Hotel, πλάγια όψη
2. Elounda Beach Hotel, μερική άποψη του εξωτερικού χώρου
3. Συγκρότημα γραφείων ALPHA TV & Ericsson στην Αττική Οδό
4. Κοινόχρηστη πισίνα, συγκρότημα κατοικιών στην Κηφισιά
5. Κουζίνα λουσμένη στο φως, Κοινότητα Apollo Hills στη Βούλα Αττικής

αρμονίας με αυτό. Αποτελεί βαθύ πιστεύω της ομάδας της Diarchon Architects πως η πραγματικά επιτυχημένη αρχιτεκτονική προκύπτει από αυτό που περιγράφεται ως «ευειδής αλλημεία», τη σύγκρουση δηλαδή και ουσιαστική αλληλεπίδραση του φυσικού χώρου και της ζωής και καθημερινότητας μέσα σε αυτόν. Η επιδιωκόμενη ισορροπία είναι αυτή που μετατρέπει έναν απλό χώρο σε «μέρος», μια απλή τοποθεσία σε ένα φυσικό ορόσημο με βαρύνουσα σημασία, χαρακτήρα και διαφόρων ειδών απήχηση. Η φιλοσοφία αυτή βρίσκεται πίσω από όλα τα κτίρια της Diarchon Architects, τα οποία δεν προσφέρουν απλά ένα καταφύγιο ή έναν λειτουργικό χώρο, αλλά μια συνολική εμπειρία που εμπλουτίζει τη ζωή όσων κατοικούν σε αυτά ή τα επισκέπτονται. Κάτι το οποίο αποδεικνύεται εκτός των άλλων από το γεγονός ότι τα κτίρια αυτά αντέχουν στον χρόνο, τόσο στο πρακτικό μέρος αλλά εν προκειμένω και στο αισθητικό κομμάτι, εκφράζοντας έτσι τη διαχρονική ποιότητα της λειτουργίας της εταιρείας. Τα έργα του γραφείου παρεμβαίνουν στο φυσικό περιβάλλον και το ενισχύουν, χωρίς να αφαιρούν ή να υποβαθμίζουν το υπάρχον πλαίσιο.

Η ομάδα

Ξεκινώντας από το όραμα και τη φιλοδοξία του Στάθη Τρυφονόπουλου, η Diarchon Architects έφτασε σταδιακά να είναι μια συνεκτική ομάδα από 60 ικανότατα άτομα, με ποικιλία στις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αρχιτεκτονικές παραστάσεις. Είναι μια ομάδα η οποία επιτρέπει στο γραφείο να διεκδικεί και να αναλαμβάνει πολύπλοκα έργα μεγάλης κλίμακας, με την αυτοπεποίθηση που χαρακτηρίζει ένα σύνολο ανθρώπων οι οποίοι γνωρίζουν ότι μπορούν να καλύψουν κάθε πτυχή ενός απαιτητικού πρότζεκτ. Έτσι η Diarchon Architects γίνεται συχνά ο επικεφαλής αρχιτέκτων και συντονιστής όλων των διαφορετικών μηχανικών και ειδικοτήτων ενός έργου, κάτι που οδηγεί σε επέκταση του πελατολογίου και συνεχή διεύρυνση της δυναμικής και δυσκολίας των πρότζεκτ που αναλαμβάνει. Το οποίο με τη σειρά του εξασφαλίζει την εμπιστοσύνη των πελατών που αναζητούν πραγματικά ξεχωριστές αρχιτεκτονικές λύσεις. Για την ομάδα της Diarchon Architects, η αρχιτεκτονική και η δημιουργία των σχετικών έργων είναι πολλά περισσότερα από μια απλή τεχνική διαδικασία, καθώς ο ανθρώπινος παράγοντας και η σύνδεσή του με τον χώρο είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της όλης διαδικασίας.

Ολοκληρωμένες υπηρεσίες

Στη Diarchon Architects, ο δομικός σχεδιασμός ξεπερνά τον απλό υπολογισμό των κτιριακών πλαισίων, καθώς είναι κομβικής σημασίας για την ομάδα πως ο σεβασμός του φυσικού τοπίου και η ικανοποίηση των αισθητικών αναγκών του πελάτη οφείλουν να διασφαλίζουν τη μακροπρόθεσμη θετική επίδραση στην κοινότητα και το περιβάλλον. Η ολοκληρωμένη γνώση, η εμπειρία, οι δυνατότητες για τον σχεδιασμό και την επαγγελματική διαχείριση των έργων, αποτελούν πυλώνες λειτουργίας ενός αρχιτεκτονικού γραφείου του οποίου οι δημιουργίες φιλοδοξούν πάντοτε να ξεπερνούν τις αρχικές προσδοκίες των πελατών. Το όμορφο ταυτίζεται με το άκρως λειτουργικό, το αισθητικό αντικείμενο είναι ταυτόχρονα και άκρως χρηστικό. Η αρχιτεκτονική είναι το μέσο έκφρασης της πίστης της ομάδας της Diarchon Architects σε μια βέλτιστη καθημερινότητα, μέσα από την ιδανική αισθητική και το φυσικό περιβάλλον που εξασφαλίζουν οι δημιουργίες της. Συνδυάζοντας τη γνώση με διαχρονικές και εδραιωμένες αρχιτεκτονικές παραδόσεις, το γραφείο χαρακτηρίζεται από τον προοδευτικό χαρακτήρα των έργων του, ο οποίος εκφράζεται από μια σειρά διακριτών υπηρεσιών:

- Στρατηγικοί Ορισμοί & Ανάλυση Τοποθεσίας
- Προετοιμασία και Σύντομη / Προκαταρκτική Σχεδίαση
- Concept Design
- Αναπτυξιακός Σχεδιασμός
- Τεχνικός Σχεδιασμός (Λεπτομέρεια, Σχεδιασμός & Τεύχη Διαγωνισμών)
- Επίβλεψη Εφαρμογής της Μελέτης
- Υποστήριξη Παράδοσης και Κλεισίματος Έργου
- Υποστήριξη Παράδοσης για Χρήση

Diarchon Architects

Συνεργασία με μηχανικούς

Τα σύγχρονα αρχιτεκτονικά έργα απαιτούν ολοένα και περισσότερο εξειδικευμένη τεχνογνωσία σε πολλές πτυχές τους, με αποτέλεσμα την ανάγκη για δημιουργία διακριτών ομάδων από συμβούλους και επαγγελματίες που θα επικεντρώνονται σε συγκεκριμένες φάσεις των έργων αυτών. Μέσα σε αυτό το πολύπλοκο περιβάλλον, ο αρχιτέκτονας είναι αυτός που αναλαμβάνει τον ηγετικό ρόλο. Η ομάδα της Diarchon Architects είναι πάντοτε καλά προετοιμασμένη ώστε να επωμιστεί αυτή την ευθύνη, βασιζόμενη στην εκτεταμένη εμπειρία της στον συντονισμό έργων με μεγάλες και πολυεπιστημονικές ομάδες συμβούλων. Η εταιρεία προσφέρει σαφείς και ολοκληρωμένες υπηρεσίες του επικεφαλής συμβούλου καθ' όλη τη διάρκεια εκτέλεσης του έργου, ενώ διαχειρίζεται απευθείας τις γραφειοκρατικές διαδικασίες των υπεργολαβιών, απαλλάσσοντας τους πελάτες από τη χρονοβόρα αυτή διαδικασία. Η Diarchon Architects συνεργάζεται στενά με ένα ευρύ φάσμα από μηχανικούς και εξωτερικούς συμβούλους, ειδικούς σε μηχανολογικά, ηλεκτρικά και υδραυλικά θέματα. Πρόκειται για μια συνεργατική προσέγγιση που εγγυάται σαφή διαχωρισμό των εργασιών, κυρίως καινοτόμα και υψηλής αισθητικής δομικές κατασκευές, με αποδοτικότητα και προσήλωση στο συνολικό αρχιτεκτονικό όραμα.

- Στρατηγική συμμετοχή στον προγραμματισμό του έργου και την προκαταρκτική εκτίμηση του προϋπολογισμού
- Ενεργή συμμετοχή κατά τη φάση του σχεδιασμού, βοηθώντας τους συμβούλους στον εντοπισμό των βέλτιστων λύσεων
- Συμμετοχή καθ' όλη τη διάρκεια της κατασκευαστικής περιόδου, καθοδηγώντας τους εργολάβους για την αντιμετώπιση κρίσιμων ζητημάτων και την τήρηση βασικών ορόσημων
- Υποστήριξη κατά τη φάση της παράδοσης του έργου από τους εργολάβους, διευκολύνοντας την ομαλή μετάβαση στην προβλεπόμενη χρήση

Μέσω αυτής της ολιστικής προσέγγισης στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και την παράδοση των έργων, η Diarchon Architects συνεχίζει την κληρονομιά της ανάληψης και ολοκλήρωσης απαιτητικών πρότζεκτ, τα οποία εξυπηρετούν τις ανάγκες των πελατών της, ενώ παράλληλα αναβαθμίζουν την ευρύτερη κοινότητα με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον.

Επίβλεψη εργοταξίου

Από τα πρώτα στάδια των σχεδίων μέχρι την ολοκλήρωσή τους, η Diarchon Architects ενσωματώνει όλα τα απαραίτητα στοιχεία για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Ταυτόχρονα, η συνεχής παρουσία στα εργοτάξια και ο συντονισμός με τους εργολάβους και το εμπλεκόμενο εργατικό δυναμικό φροντίζουν για την πλήρη υλοποίηση ενός πρότζεκτ, από την αρχική προσέγγιση μέχρι την τελική παράδοση και λειτουργία. Κάτι που διασφαλίζει ότι οι πελάτες μένουν πλήρως ικανοποιημένοι από την ταυτόχρονη εκπλήρωση τριών στόχων:

- Της τήρησης των καθορισμένων προϋπολογισμών
- Της έγκαιρης ολοκλήρωσης του πρότζεκτ
- Της διασφάλισης της ποιότητας

Διαχείριση έργων

Όταν το γραφείο αναλαμβάνει συνολικό ρόλο διαχείρισης των έργων, πέραν των υπηρεσιών σχεδιασμού, ο στόχος επεκτείνεται πέρα από την απλή παράδοση και εστιάζει στην ενίσχυση των οφελών του πελάτη, στον εντοπισμό των κρίσιμων απαιτήσεων του προϋπολογισμού και, όποτε είναι δυνατόν, στην παράδοση βιώσιμων έργων υψηλής ποιότητας σε στενά χρονικά πλαίσια. Οι βασικές αρχές λειτουργίας της Diarchon Architects βάσει των οποίων επιτυγχάνεται αυτό είναι:

Χαρακτηριστικά έργα των 20 τελευταίων ετών

Συγκρότημα γραφείων Αττικής οδού (ΣΕΑ Παλλήνης), 2001-2005

Γραφεία καναλιού ALPHA TV & Erricson, πρατήρια καυσίμων, μια μοναδική κρεμαστή γέφυρα (ξεχωριστή από όλες τις άλλες) που ενώνει τις δύο πλευρές της Αττικής Οδού.

Κατοικίες στην Κηφισιά (Χ. Τρικούπη 75), 2003-2007

Ένα διαχρονικό συγκρότημα κατοικιών, πλήρως εναρμονισμένο με το περιβάλλον της Κηφισιάς, το οποίο 20 σχεδόν χρόνια μετά παραμένει σύγχρονο και μοντέρνο.

Elounda Beach Hotel, 2009-2011

Οι μοναδικές αυτές σουίτες στο Ξενοδοχείο Elounda Beach Hotel παραμένουν μοναδικές και ιδιαίτερες, υπό τη μελέτη και επίβλεψη της ομάδας.

Grand Hyatt, 2018-2021

Το μεγαλύτερο αστικό ξενοδοχείο στην Ελλάδα (550 δωμάτια, 4.000 τ.μ. συνεδριακών χώρων, ΣΠΑ, γυμναστήριο κ.λπ. Το μεγαλύτερο roof garden στην Ευρώπη με δύο πισίνες και εστιατόριο δύο επιπέδων.

Η ομάδα ανέλαβε τη μετατροπή του παλιού Ledra Marriott από ένα εσωστρεφές κτίριο σε ένα εξωστρεφές, με θέα την Ακρόπολη. Αργότερα προστέθηκε το διπλανό οικόπεδο, όπου δημιουργήθηκε ένα επιπλέον roof garden, με μια μεγάλη «infinity» πισίνα προς την Ακρόπολη στο ίδιο επίπεδο και ένα εστιατόριο δύο επιπέδων. Το roof garden έχει επίσης ανεμόδιστη θέα στην Ακρόπολη, σε όλη την Αθήνα και στη θάλασσα (του Σαρωνικού).

Apollo Hills, Βούλα 2023-2030

Το συγκρότημα είναι ένας χώρος για κατοικία, που δεν μοιάζει με καμία άλλη, περιβάλλεται από πλούσιο κήπο, κρυμμένη στο Αρχαίο τοπίο της Αθηναϊκής Ριβιέρας. Το Apollo Hills είναι η πρώτη φάση αυτού, που θα γίνει μια βιώσιμη κοινότητα, μερικά λεπτά μακριά από το κέντρο της πιο συναρπαστικής ευρωπαϊκής Μητρόπολης.

Το θερμό μινιμαλιστικό σχέδιο από τους Έλληνες αρχιτέκτονες Porphyrios Associates (εδρεύουν στο Λονδίνο) και την εταιρεία Diarchon Architects, συνδυάζει ιδιωτικούς χώρους απόδρασης με ανοιχτούς χώρους για οικογένειες και διασκέδαση.

Οι κατοικίες έχουν κορυφαίας ποιότητας υλικά, προσεγγμένη διαρρύθμιση και πανέμορφη θέα του κήπου και της θάλασσας. Αβίαστη και απρόσκοπτη καθημερινότητα.

Το Apollo Hills εμπλουτίζει τους ενοίκους με μια μοναδική ποικιλία παροχών: Πλούσιοι κήποι, εσωτερική πισίνα, εξωτερική πισίνα, σπα, εγκαταστάσεις γυμναστικής, θυρωρό και ασφάλεια, χώρους παιχνιδιού, περικλειστη τοιχισμένη κοινότητα, συνδρομή στο μουσείο Μπενάκη.

Integrated Resort Casino at Helinikon 2022-2028

Το Resort & Casino είναι ένα μοναδικό κτίριο και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο έργο στην Ελλάδα. (Ισόγειο 47.000 τ.μ. κοινόχρηστων χώρων, καζίνο, συνεδριακοί χώροι κ.λπ. Όροφος 1ος σπα & Open Pool περιοχή, όροφοι 2ος έως 45ος με 1.100 δωμάτια/σουίτες. Όροφος 19ος για εστιατόριο και χώρους χαλάρωσης. Το συνολικό κτίριο είναι περίπου 200.000 τ.μ.)

Κτίριο κατοικιών στη Γλυφάδα 2024-2026

Αυτό το καινοτόμο κτίριο κατοικιών, καταστημάτων και εμπορικών χώρων, βρίσκεται στο στάδιο της ανάπτυξης και θα αντιπροσωπεύει την προοδευτική προσέγγιση της Diarchon για την αστική διαβίωση. Ο σχεδιασμός διαθέτει μια επαναστατική ιδέα, όπου κάθε διαμέρισμα διατηρεί πλήρη ανεξαρτησία από τα υπόλοιπα στον ίδιο όροφο, διαχωριζόμενο από οριζόντια αίθρια που καταλήγουν σε μια εσωτερική κατακόρυφη αυλή, όπου γίνεται η καθ' ύψος κυκλοφορία. Κτίριο με γήινα χαρακτηριστικά υλικά και φύτευση καθ' όλο το ύψος. Κτίριο με penthouse, που διαθέτουν πάνω από 300 τ.μ. βεράντα/κήπο/πισίνα.

1. Πανοραμική αεροφωτογραφία, Κοινότητα Apollo Hills στη Βούλα Αττικής
2. Integrated Resort Casino, στο Ελληνικό Αττικής
3. Κτίριο κατοικιών/καταστημάτων στη Γλυφάδα με υπόγειο parking
4. Ξενοδοχείο Grand Hyatt, πλάγια όψη
5. Ξενοδοχείο Grand Hyatt, Ballroom «Καρυάτιδες»
6. Ξενοδοχείο Grand Hyatt, rooftop με θέα στην Ακρόπολη

DNE ARCHITECTS

Γλυπτικές αφηγήσεις με ρίζες στον τόπο

Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

102

1

© ΣΠΥΡΟΣ ΧΟΥΝΤΟΣ

Αναγνωρίσιμες για τις καθαρές χαράξεις, τις ευφυείς μεταβάσεις και τη συνέπεια υλικών και φωτός, οι DNE Architects διαμορφώνουν ένα αρχιτεκτονικό ύφος που βασίζεται στην εμπειρία και τη λειτουργικότητα. Η δουλειά τους στον τομέα της κατοίκησης και της φιλοξενίας, από τη Μάνη μέχρι την Αστυπάλαια, κατέληξε σε μια μοναδική ανάθεση: την ανακατασκευή μιας ιconic βίλας στο Λος Άντζελες. Πώς φτάνει κανείς από την κυκλαδίτικη αφαίρεση σε μια ιδιωτική κατοικία στην Καλιφόρνια;

Με έδρα το Ψυχικό, το αρχιτεκτονικό γραφείο DNE Architects –που ίδρυσαν οι Δανάη Μανιαδάκη και Ειρήνη Γιωτοπούλου– αποτελεί ένα από τα πιο ιδιαίτερα σχήματα της νέας γενιάς στην ελληνική αρχιτεκτονική σκηνή. Το έργο τους δεν πατά σε στιλιστικές έτοιμες λύσεις, ούτε επιδιώκει εντυπωσιασμούς. Αντίθετα, επιλέγει τη σαφήνεια, την εσωτερική συνοχή και μια μελετημένη αφαιρετικότητα, που μεταφράζεται σε χώρους βαθιά σύγχρονους, άμεσα κατοικήσιμους και αισθητικά απαιτητικούς. Κεντρική έννοια αποτελεί η ενότητα μεταξύ αρχιτεκτονικής και interior design. Οι DNE σχεδιάζουν εξολοκλήρου τον χώρο, από τη χάραξη της κάτοψης μέχρι την τελική υλική του αφήγηση – με αυστηρότητα, λεπτομέρεια και αίσθηση μέτρου. «Ασχολούμαστε με την αρχιτεκτονική και το έμπειρο ντιζάιν γιατί πιστεύουμε ότι η αρχιτεκτονική ξεκινάει από τα μέσα και επιστρέφει στο εσωτερικό για να ολοκληρωθεί. Η μελέτη εφαρμογής για εμάς είναι η υλοποίηση ακριβώς όπως έχουμε σχεδιάσει, πράγμα

2

© ΣΠΥΡΟΣ ΧΟΥΝΤΟΣ

3

Πίσω από την αναγνωρίσιμη αισθητική τους –αφαιρετικές γεωμετρίες, ουδέτερες παλέτες, έντονη υλικότητα– βρίσκεται η απόφαση να σχεδιάζουν με συνέπεια

που εξασφαλίζει τη διαχρονική αξία του έργου», εξηγούν. Όπως συμπληρώνουν, το styling επίσης παίζει σπουδαίο ρόλο, καθώς τα μικρά αντικείμενα είναι αυτά που αφηγούνται ιστορίες, πάντα συνδεδεμένα με το κέλυφος. «Το styling βοηθά ακόμα τη φωτογραφία. Η φωτογραφία, είτε υποστηρίζει τις προσωπικές μνήμες είτε εξιστορεί το καινούργιο και το επινοημένο», λένε. Η συνεργασία της Ειρήνης και της Δανάης είναι ισότιμη, συμπληρωματική και στηρίζεται σε μια κοινή αρχιτεκτονική γλώσσα αλλά και στο χιούμορ. Πίσω από κάθε τους έργο βρίσκεται μια εκτενής διαδικασία έρευνας: ο τόπος, η εργονομία, η ιστορία, οι ροές και η καθημερινή εμπειρία του ανθρώπου που θα ζήσει εκεί. Αυτός είναι ο χάρτης τους.

Έτσι, για τις DNE Architects, η αρχιτεκτονική στον τομέα της φιλοξενίας δεν αφορά την απλή ένταξη ενός κτιρίου σε ένα όμορφο τοπίο. Ξεκινά από τη μελέτη του τόπου και του ανθρώπου – αυτού που υπήρχε και αυτού που έρχεται. Μέσα από την αναγνώριση μοτίβων, παραδειγμάτων και κοινωνικών συνθηκών, επιδιώκουν να δημιουργήσουν μια γέφυρα ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον. Σε μέρη με έντονη ταυτότητα, όπως η Μάνη ή η Αστυπάλαια, εμβαθύνουν στην τοπική υλικότητα. Σε περιοχές όπου η αφήγηση του τόπου είναι πιο θολή, όπως η Γλυφάδα ή η Μύκονος, παρατηρούν τον τρόπο ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών, δημιουργώντας έργα που ανταποκρίνονται στη σύγχρονη πραγματικότητα, χωρίς να χάνουν το νήμα της αρχιτεκτονικής συνέπειας. Στο ξενοδοχείο Porto Vitilo στη Μάνη, η εσωτερική αναδιάρθρωση των δωματίων βασίζεται στην εναρμόνιση με το φυσικό τοπίο, χρησιμοποιώντας φως, φυσικά υλικά και μορφές που ενισχύουν την αίσθηση της γαλήνης για τον επισκέπτη. Η κατοικία στην Αστυπάλαια, μέσα στον ιστό του οικισμού, σέβεται την παραδοσιακή τυπολογία και προσαρμόζεται στη σύγχρονη εργονομία, ενώ η εξοχική κατοικία στο ίδιο νησί αναπτύσσεται μέσα στον βραχύωδη όγκο, με σπηλαιώδη γεωμετρία και υλικότητα που τονίζει την τοπική ταυτότητα.

Πίσω στην πόλη, η πολυκατοικία στο Ελληνικό εξετάζει ξανά το μοντέλο της αθηναϊκής κατοίκησης. Οι καμπύλοι εξώστες σχηματίζουν ένα συνεχές, ελαφρύ περίγραμμα που μετατρέπει τον όγκο σε κάτι σχεδόν κινητικό. Η υλικότητα παραπέμπει στις Κυκλάδες, χωρίς να τις μιμείται – μια μοντέρνα, χαμηλόφωνη ανάγνωση της τοπικής παράδοσης. Στο διαμέρισμα στα Βριλήσσια, οι DNE υλοποιούν έναν ήσυχο, ζεστό εσωτερικό κόσμο, με υλικά όπως το travertino και το δρύινο δάπεδο, διαμορφώνοντας έναν χώρο ισορροπίας και ανεπιτήδευτης πολυτέλειας.

Στον σχεδιασμό τους κυριαρχούν η ακρίβεια και η ευελιξία. Θέλουν ανοιχτούς χώρους που επιτρέπουν διαβαθμίσεις ιδιωτικότητας, ροές που δεν επιβάλλονται αλλά εξυπηρετούν, και συνθέσεις που επιτρέπουν τη μεταβλητότητα – τον δυναμικό επαναπροσδιορισμό της χρήσης στον χρόνο. Οι αρχιτέκτονες μιλούν με ενθουσιασμό για το έργο τους στο Λος Άντζελες, μια βίλα υψηλών απαιτήσεων, που σχεδιάζεται με στόχο να αποφύγει τις κοινότοπες λύσεις του luxury real estate και να συνθέσει κάτι αυθεντικό, εμπνευσμένο από σπάνια αρχαιακά παραδείγματα του 20ού αιώνα. «Το έργο αυτό δεν πρόκειται να μιμηθεί τίποτε απ' όσα υπάρχουν ήδη στην αγορά και κυριαρχούν στα σόσιαλ μίντια. Για να πετύχουμε κάτι αυθεντικό, έχουμε ανατρέξει σε παλιό αρχείο, που είναι δυσεύρετος στο διαδίκτυο. Έχουμε μελετήσει τεύχη του *Architectural Digest* από τη δεκαετία του 1920. Έχουμε αγοράσει παλιές εκδόσεις για colonial design από τοπικά βιβλιοπωλεία, καθώς και υλικό από iconic σπίτια-παραδείγματα», εξηγούν.

Πίσω από την αναγνωρίσιμη αισθητική τους –αφαιρετικές γεωμετρίες, ουδέτερες παλέτες, έντονη υλικότητα– βρίσκεται η απόφαση να σχεδιάζουν με συνέπεια. Οι DNE φτιάχνουν «συνθήκες», μελετώντας τον τόπο, τον χρόνο και τον άνθρωπο.

- 1,2. Πολυκατοικία στη Γλυφάδα
3. Ξενοδοχείο στη Μάνη
4. Από αριστερά: Ειρήνη και Δανάη
5. Διαμέρισμα στα Βριλήσσια
- 6,7. Villa στο Λος Άντζελες
8. Θολάρι στην Αστυπάλαια
9. Κατοικία στην Αστυπάλαια

The KS Project

Σύγχρονη αρχιτεκτονική στην πράξη, σε Αθήνα και Μύκονο

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΚΟΛΟΥΘΕΙ ΤΑΣΕΙΣ, ΑΛΛΑ ΧΤΙΖΕΙ ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ

104

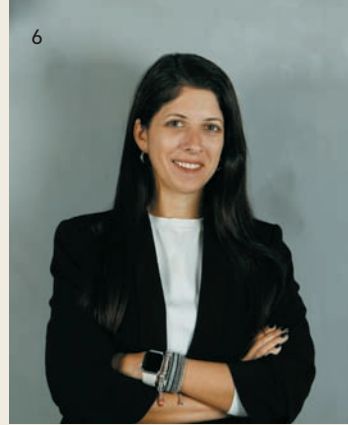

Το αρχιτεκτονικό γραφείο The KS Project γεννήθηκε το 2012 μέσα από την αγάπη για την αρχιτεκτονική και την επιθυμία να δημιουργούνται χώροι με ψυχή, από την αρχιτεκτόνισσα-μηχανικό Κωνσταντίνα Συγκυρίδη. Απόφοιτη του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (2010) και κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στον Σχεδιασμό Φωτισμού Εσωτερικού και Εξωτερικού Χώρου από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, η ιδρύτρια του γραφείου συνδύασε την τεχνική κατάρτιση με το προσωπικό της όραμα για μια αρχιτεκτονική που σέβεται τον άνθρωπο, το τοπίο και τις λεπτομέρειες που κάνουν έναν χώρο ξεχωριστό. Το The KS Project αποτελεί καρπό μιας δημιουργικής διαδρομής που συνεχίζεται με πάθος και συνέπεια μέχρι σήμερα, και, όπως φαίνεται, έχει πολύ δρόμο ακόμα μπροστά του.

Από την ίδρυσή του, το γραφείο δραστηριοποιείται σε Αθήνα και Μύκονο, με γνώμονα την προσήλωση στη λεπτομέρεια, την προσωπική επαφή και την ουσιαστική συνεργασία με κάθε πελάτη. Στόχος είναι η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου αρχιτεκτονικού αποτελέσματος που να ανταποκρίνεται πλήρως στις ανάγκες, τις επιθυμίες και την αισθητική του πελάτη, ενταγμένο αρμονικά στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον, με ιδιαίτερη μέριμνα στη λειτουργικότητα του χώρου. Η σχεδιαστική φιλοσοφία βασίζεται στην πεποίθηση ότι κάθε κτίριο έχει τον δικό του μοναδικό χαρακτήρα, ο οποίος μπορεί να εκφραστεί μέσω της αρχιτεκτονικής, όπως και η ιστορία που το συνοδεύει, είτε πρόκειται για το παρελθόν του χώρου είτε για τις ιστορίες που θα γεννηθούν σε αυτόν μελλοντικά.

Το γραφείο ειδικεύεται σε οικιστικά έργα, τουριστικά καταλύματα και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις, καθώς και στη μελέτη και διαμόρφωση καταστημάτων και επαγγελματικών χώρων που αναδεικνύουν την εταιρική ταυτότητα και αισθητική κάθε πελάτη. Τα τελευταία χρόνια, το γραφείο έχει τιμη-

θεί με σημαντικές διακρίσεις, όπως τα βραβεία Interior Awards και Luxury Lifestyle Awards, τόσο για ολοκληρωμένα έργα όσο και για αρχιτεκτονικές προτάσεις.

Ένα από τα χαρακτηριστικά έργα του γραφείου είναι οι υπόσκαφες κατοικίες στην περιοχή Δράπανος της Μυκόνου, όπου η ομάδα ανέλαβε τη μελέτη, τον σχεδιασμό και την αδειοδότηση δύο αυτόνομων κατοικιών. Κατά τη σχεδιαστική διαδικασία, τέθηκαν ως κύριοι στόχοι η απόλυτη ένταξη των κατοικιών στο φυσικό τοπίο του νησιού και η δημιουργία χώρων που προσφέρουν ευελιξία στη χρήση. Για τον λόγο αυτό, επέλεξαν την ελεύθερη διάταξη των χώρων διημέρευσης

και την ανεξάρτητη τοποθέτηση βασικών στοιχείων, όπως η νησίδα της κουζίνας, ο καναπές του σαλονιού και τα κρεβάτια.

Παρότι η αίσθηση της πολυτέλειας αποτέλεσε εξίσου βασική σχεδιαστική επιδίωξη, το γραφείο φρόντισε ώστε η υλικότητα των κατοικιών να στηρίζεται σε φυσικά, τοπικά και παραδοσιακά υλικά, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Με αυτόν τον τρόπο, επιτυγχάνεται η αρμονική σύνδεση με το τοπίο, όχι μόνο ως προς τη μορφή, αλλά και μέσα από την επιλογή των υλικών. Καθαρές γραμμές με την απαραίτητη πολυπλοκότητα, αντλημένη από το ίδιο το τοπίο, η γήινη χρωματική παλέτα, καθώς και η αξιοποίηση του φυσικού φωτός που εισβάλλει απλόχερα μέσω μεγάλων τζαμαριών και φεγγιτών συμβάλλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας ήρεμης και φιλόξενης ατμόσφαιρας. Τα υλικά που επιλέχθηκαν, όπως το σκούρο ξύλο, η φυσική πέτρα στα δάπεδα και σε δομικά στοιχεία, τα ματ μπρονζέ μεταλλικά στοιχεία, η τσιμεντοκονία και ο τραχύς λευκός σοβάς, αποτυπώνουν τη σύγχρονη προσέγγιση του γραφείου στην παραδοσιακή κυκλαδίτικη αρχιτεκτονική.

Ένα ακόμη έργο αποτελεί η ισόγεια κατοικία στον Βόθωνα της Μυκόνου, όπου ανέλαβαν τον πλήρη σχεδιασμό, την έκδοση αδειών και την κατασκευή, με στόχο τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου χώρου με έντονη παραδοσιακή αναφορά. Εκτός από το εσωτερικό, στο The KS Project ανατέθηκε και η εξωτερική διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου, με δημιουργία περιοχών για διαφορετικές χρήσεις, όπως καθιστικά πολλαπλών λειτουργιών και χώρος μπάρμπεκιου. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην επιλογή υλικών που συνδυάζουν την παράδοση με το σύγχρονο ύφος, όπως η πατητή τσιμεντοκονία, τα κτιστά έπιπλα και ο ενσωματωμένος κρυφός φωτισμός, που προσδίδει νέα δυναμική σε κλασικές φόρμες.

Το τελικό αποτέλεσμα ενισχύθηκε καθοριστικά από τη χρήση τοπικής πέτρας, τοποθετημένης σύμφωνα με τις τεχνικές της παραδοσιακής μυκονιάτικης αρχιτεκτονικής. Η πέτρα αυτή αξιοποιήθηκε όχι μόνο στην εξωτερική τοιχοποιία της κατοικίας, αλλά και σε στοιχεία περιφράξης, παρτέρια, πεζούλια και διαχωριστικά, συμβάλλοντας στην πλήρη ένταξη του έργου στο κυκλαδίτικο τοπίο.

Το The KS Project παραμένει βαθιά αφοσιωμένο στη δημιουργία αρχιτεκτονικών έργων που όχι μόνο ενσωματώνονται με σεβασμό στο τοπίο και το περιβάλλον τους, αλλά και αφογκράζονται τις ανάγκες, τα όνειρα και την καθημερινότητα των ανθρώπων που τα κατοικούν. Κάθε δημιουργία επιχειρεί να ισορροπήσει ανάμεσα στην παράδοση και τη σύγχρονη αισθητική, στη λειτουργικότητα και την ποίηση του χώρου, στη γεωμετρία και το φως. Με επίγνωση της πολιτισμικής ταυτότητας του τόπου, η αρχιτεκτονική τους επιδιώκει να αφήνει το αποτύπωμά της διακριτικά αλλά ουσιαστικά, εκφράζοντας με συνέπεια και ευαισθησία τη διαχρονική δύναμη της σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Κάθε δημιουργία του
The KS Project
επιχειρεί να
ισορροπήσει ανάμεσα
στην παράδοση
και τη σύγχρονη
αισθητική

- 1.Υπόσκαφες κατοικίες στη Μύκονο, εξωτερική λήψη
- 2.Πολυτελείς κατοικίες στη Μύκονο, master bedroom
- 3.Ισόγεια κατοικία στη Μύκονο, εσωτερική λήψη
- 4.Πολυτελείς κατοικίες στη Μύκονο, εξωτερικός χώρος πισίνας
- 5.Υπόσκαφες κατοικίες στη Μύκονο, εσωτερική άποψη σαλονιού
- 6.Κωνσταντίνα Συγγκριδίδη
- 7.Ισόγεια κατοικία στη Μύκονο, εξωτερικός καθιστικός χώρος
- 8.Ισόγεια κατοικία στη Μύκονο, είσοδος
- 9.KS Office

gnb architects

Σύγχρονη αρχιτεκτονική με βάση την παράδοση

ΟΤΑΝ Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ

© ΣΠΥΡΟΣ ΜΠΟΥΚΑΣ

Λευκά σπίτια λουσμένα στο φως, στενά περάσματα, όγκοι που προσαρμόζονται φυσικά στις κλίσεις του εδάφους. Η κυκλαδική αισθητική δεν είναι απλώς όμορφη, είναι λειτουργική, διαχρονική και βαθιά δεμένη με το τοπίο που τη γέννησε. Δεν επιβάλλεται, αλλά ενσωματώνεται. Αυτή η λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην απλότητα και την ουσία βρίσκεται στον πυρήνα της δουλειάς των gnb architects, ενός γραφείου που έχει μάθει να κοιτάει το τοπίο πριν σχεδιάσει, να σέβεται πριν δημιουργήσει.

Η ιστορία τους ξεκινά το 2014, όταν οι Ανδρέας Γιόβανος, Νίκος Παούρης και Σπύρος Μπούκας αποφασίζουν να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να δημιουργήσουν μια αρχιτεκτονική ομάδα με έδρα την Αθήνα και τη Μύκονο. Σήμερα, οι gnb architects έχουν εξελιχθεί σε ένα πλήρως στελεχωμένο γραφείο με 38 μέλη, το οποίο εξειδικεύεται σε έργα υψηλής αισθητικής και λειτουργικής απαίτησης: από πολυτελείς κατοικίες έως ξενοδοχειακά συγκροτήματα. Η διεπιστημονική φύση της ομάδας αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα του γραφείου. Αρχιτέκτονες, πολιτικοί μηχανικοί και σχεδιαστές εσωτερικών χώρων συνεργάζονται με κοινό όραμα και αμοιβαία κατανόηση. Η προσέγγισή τους είναι ολιστική: κάθε έργο αντιμετωπίζεται ως μια ζωντανή διαδικασία, όπου ο πελάτης συμμετέχει ενεργά.

Κάθε έργο αποτελεί μια νέα αφετηρία για την ομάδα. Ένα ερώτημα που χρειάζεται ξεχωριστή απάντηση. Το ζητούμενο δεν είναι να επαναλάβουν κάποιο στυλ ή να επιβάλουν την υπογραφή τους. Είναι να δημιουργήσουν έναν χώρο που να κουμπώνει στον τόπο και να διατηρεί την ταυτότητά του, όσο σύγχρονος κι αν είναι.

Για τους gnb architects, η διαδικασία είναι εξίσου σημαντική με το τελικό προϊόν. Η πρώτη συνάντηση με τον πελάτη δεν είναι απλώς μια ανταλλαγή πληροφοριών, αλλά το ξεκίνημα μιας σχέσης εμπιστοσύνης. Η επικοινωνία είναι ειλικρινής, η συνεργασία διαρκής και

η ευελιξία δεδομένη. Αυτή η προσέγγιση δεν επιτρέπει απλώς την καλύτερη κατανόηση των αναγκών του έργου, αλλά χτίζει και τις βάσεις για δημιουργικές λύσεις που σέβονται τόσο τον άνθρωπο όσο και το περιβάλλον.

Αν και η αισθητική τους είναι πλέον ξεκάθαρη, οι gnb architects δεν σχεδιάζουν με βάση ένα αυστηρό καλούπι. Το κάθε έργο αντιμετωπίζεται ως ένας ζωντανός οργανισμός, με δική του δυναμική, ιστορία και συνθήκες. Η προσέγγισή τους βασίζεται στην παρατήρηση: του τοπίου, των αναγκών των χρηστών, της τοπικής κουλτούρας. Η ενασχόλησή τους με την κυκλαδική αρχιτεκτονική δεν είναι επιφανειακή ή διακοσμητική. Δεν προσπαθούν να αντιγράψουν το παρελθόν, αλλά να το ερμηνεύσουν με σύγχρονα μέσα. Στις συνθέσεις τους, το φως παίζει πρωταγωνιστικό ρόλο, οι υλικότητες επιλέγονται με γνώμονα τη διάρκεια και τη φυσικότητα, και οι όγκοι δια-

μορφώνονται ώστε να υπηρετούν τη ζωή που θα εκτυλίσσεται μέσα τους. Η φύση δεν είναι φόντο, αλλά ένα ενεργό στοιχείο της αρχιτεκτονικής πρότασης.

Η καινοτομία για τους gnb architects δεν είναι αυτοσκοπός, ούτε απλώς ένα μέσο εντυπωσιασμού. Κάθε απόφαση, κάθε σχεδιαστική

κίνηση, κάθε τεχνολογική επιλογή έχει ρίζες στη σκέψη, την εμπειρία και το συλλογικό πνεύμα της ομάδας. Η τεχνολογία αποτελεί αναπόσπαστο εργαλείο της διαδικασίας τους – όχι για να υπερσκελίσει τη δημιουργικότητα, αλλά για να τη διευρύνει και να την ενισχύσει.

Επενδύοντας σε σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία και στην παραμετρική σχεδίαση, οι gnb architects επιτυγχάνουν απόλυτο έλεγχο σε κάθε φάση του έργου: από την αρχική σύλληψη και την ανάλυση των αναγκών, μέχρι την κατασκευή και την παράδοση. Μέσα από αυτές τις μεθόδους διασφαλίζεται η δομική ακρίβεια, η λειτουργικότητα και η συνέπεια στο τελικό αποτέλεσμα. Όμως, η τεχνολογία από μόνη της δεν αρκεί· λειτουργεί ως προέκταση της ανθρώπινης διαίσθησης, όχι ως υποκατάστατό της.

Το κάθε έργο
αντιμετωπίζεται ως ένας
ζωντανός οργανισμός

Mykonos Flow

Ένα από τα πιο αντιπροσωπευτικά έργα της φιλοσοφίας τους είναι το Mykonos Flow, ένα ξενοδοχειακό συγκρότημα πάνω από την παραλία Super Paradise. Το ζητούμενο εδώ δεν ήταν ένας εντυπωσιασμός για τον εντυπωσιασμό, αλλά μια αρχιτεκτονική που θα «κυλούσε» μαζί με το ανάγλυφο της περιοχής. Το συγκρότημα περιλαμβάνει 21 σουίτες, μεταξύ αυτών και δύο ειδικά σχεδιασμένες για επισκέπτες με κινητικές δυσκολίες, προσφέροντας μια εμπειρία όπου η προσβασιμότητα και η άνεση δεν διαχωρίζονται από την αισθητική.

Η διάταξη των όγκων ακολουθεί τις φυσικές καμπύλες του εδάφους. Τα κτίρια οργανώνονται σε δύο βασικές ζώνες, εξασφαλίζοντας σε όλα τα δωμάτια και τους κοινόχρηστους χώρους απρόσκοπτη θέα προς το Αιγαίο. Οι ιδιωτικές πισίνες ενσωματώνονται στο σύνολο σαν ενιαίες υδάτινες επιφάνειες, ενώ διακριτικά στοιχεία όπως φυτεύσεις και χαμηλές κατασκευές προσφέρουν ιδιωτικότητα χωρίς απομόνωση. Είναι ένα έργο όπου το φυσικό φως, η θέα και η ροή του χώρου μετατρέπουν τη διαμονή σε εμπειρία.

Ribbon

Η ρευστότητα και ροικότητα του Mykonos Flow συναντάται και σε ένα άλλο βραβευμένο έργο των gnb, το Ribbon. Σε ένα οικόπεδο με έντονη κλίση, η κατοικία σχεδιάστηκε ως μια κορδέλα που ξετυλίγεται πάνω στον λόφο. Η κίνηση της αρχιτεκτονικής

ακολουθεί το φυσικό ανάγλυφο και δημιουργεί χώρους που ρέουν ο ένας μέσα στον άλλον, εσωτερικά και εξωτερικά.

Η σύνθεση βασίζεται σε δύο μόνο στοιχεία: τον βράχο και τον άνεμο. Οι όγκοι μοιάζουν να σμιλεύονται από το τοπίο, χωρίς να το διαταράσσουν. Με χρήση σκυροδέματος και τοπικής πέτρας, το έργο διατηρεί μια γήινη αισθητική, σχεδόν μοναστηριακή, και δείχνει πώς ένα απαιτητικό οικόπεδο μπορεί να μετατραπεί σε πλεονέκτημα.

The Slope

Στα Τρίκαλα Κορινθίας, το έργο The Slope απαντά σε μια διαφορετική πρόκληση: πώς εντάσσεις τρεις κατοικίες σε ένα πλαγiasτό οικόπεδο, χωρίς να χαθεί η αίσθηση

του τοπίου; Οι gnb architects επιλέγουν τη διακριτικότητα. Οι τρεις κατοικίες τοποθετούνται έτσι ώστε να ακολουθούν την κλίση του εδάφους και να εξασφαλίζουν σε καθεμιά απρόσκοπτη θέα. Η αρχιτεκτονική γλώσσα αντλεί έμπνευση από τις τοπικές ορεινές κατασκευές, την πέτρα, τις κεραμοσκεπές και την απλότητα. Ωστόσο, μέσα από τη χρήση γυαλιού και καθαρών γραμμών, οι κατοικίες αποκτούν έναν σύγχρονο χαρακτήρα, χωρίς να χάνουν τη σύνδεση με το περιβάλλον τους. Το αποτέλεσμα είναι ένα συγκρότημα που σέβεται το τοπίο και εμπλουτίζει την εμπειρία του.

Curved Line Residence

Το Curved Line Residence στη Μύκονο φέρνει στο προσκήνιο τη δύναμη μιας και μόνο καμπύλης. Η κατοικία είναι υπόσκαφη, με το σκυρόδεμα σε λευκή απόχρωση να αναδεικνύει την κυκλαδική απλότητα, και η βασική της κίνηση είναι μια καμπύλη που ορίζει το πώς μπαίνει το φως, πώς κινείται στον χώρο, πώς ξετυλίγεται η θέα.

Οι εξοχές οδηγούν προς το Αιγαίο, ενώ οι εσοχές προστατεύουν την ιδιωτικότητα. Οι φωταγωγοί καμπύλης μορφής λειτουργούν και ως «κήποι», επιτρέποντας στο φυσικό φως να διαπερνά διακριτικά το εσωτερικό. Η λιτότητα εδώ δεν σημαίνει αφαίρεση, αλλά ακρίβεια – κάθε υλικό, κάθε γραμμή, κάθε άνοιγμα έχει λόγο ύπαρξης.

gnb architects: Ένα γραφείο που ζει όπως σχεδιάζει

Ακόμα και το ίδιο τους το γραφείο, το gnb architects office, είναι ένα ζωντανό παράδειγμα της προσέγγισής τους. Ανοιχτός, φωτεινός χώρος, με λειτουργική ροή και φυσικά υλικά. Ένας τόπος εργασίας που φτιάχτηκε όχι για να εντυπωσιάζει, αλλά για να υποστηρίξει την καθημερινή δημιουργικότητα. Ένα εργαστήριο ιδεών. Πέρα από την αισθητική και τη λειτουργικότητα, οι gnb architects επενδύουν ουσιαστικά και στην τεχνολογική διάσταση του σχεδιασμού. Κάθε έργο προσεγγίζεται με βάση τις αρχές του

βιοκλιματικού σχεδιασμού, με στόχο τη βέλτιστη ενεργειακή απόδοση και τη μικρότερη δυνατή περιβαλλοντική επιβάρυνση. Η τεχνολογία, όμως, για την ομάδα δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά εργαλείο. Ένα μέσο που τους επιτρέπει να είναι πιο ευέλικτοι, ακριβείς και αποτελεσματικοί. Παράλληλα, η συνεργατική τους κουλτούρα και η διεπιστημονική σύνθεση της ομάδας τους ενισχύουν τη δημιουργικότητα και τη σταθερή ποιότητα σε όλα τα στάδια κάθε έργου – από την πρώτη ιδέα μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια στην κατασκευή.

Τελικά, αυτό που χαρακτηρίζει τους gnb architects δεν είναι το αναγνωρίσιμο ύφος, αλλά η σταθερή στάση απέναντι στην αρχιτεκτονική. Δεν τους απασχολεί να εντυπωσιάσουν, αλλά να σχεδιάσουν χώρους που λειτουργούν, που αντέχουν στον χρόνο, που μιλούν ήσυχα, αλλά καθαρά. Για εκείνους, η πολυτέλεια δεν είναι υπερβολή. Είναι η ποιότητα που προκύπτει όταν όλα είναι στη σωστή θέση, με τον σωστό λόγο. Όταν η αρχιτεκτονική σέβεται τον τόπο, τον άνθρωπο και το φως, τότε μπορεί πραγματικά να πει κάτι που αξίζει να ακουστεί.

Η αληθινή πολυτέλεια γι' αυτούς δεν βρίσκεται στην επιδείξη, αλλά στην ποιότητα της εμπειρίας. Στην αρμονία της κατασκευής, στη διαύγεια της ιδέας, στην ευγένεια του φωτός και της υφής. Και αυτή η πολυτέλεια δεν είναι προνόμιο λίγων – είναι δικαίωμα όλων όσων επιθυμούν να ζουν μέσα σε χώρους που μιλούν τη γλώσσα της αλήθειας, της ομορφιάς και της διάρκειας.

Nysa Architects

Η τέχνη τού να δημιουργείς μοναδικές χωρικές εμπειρίες

Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΠΕΝΤΖΑΡΗΣ ΚΑΙ Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΣΥΝΔΥΑΖΟΥΝ
ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ, ΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΜΕ ΤΟ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ,
ΤΟ ΟΡΑΜΑΤΙΚΟ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ

Υπάρχουν χώροι που δεν προσπαθούν να εντυπωσιάσουν, αλλά σε κάνουν να τους προσέξεις. Χώροι που σε κερδίζουν σιωπηλά, με την ηρεμία τους, με τον τρόπο που το φως πέφτει σε έναν τοίχο, ή με την αίσθηση ότι κάτι εκεί έχει μελετηθεί πραγματικά έτσι ώστε να λειτουργεί. Τα αρχιτεκτονικά έργα της Nysa ανήκουν σε αυτή την κατηγορία. Έργα που μετατρέπονται σε μοναδικές χωρικές εμπειρίες, συνδυάζοντας το σύγχρονο με το διαχρονικό, το ποιητικό με το λειτουργικό, το οραματικό με το πρακτικό.

Η ιστορία και τα έργα της Nysa

Το αρχιτεκτονικό γραφείο με έδρα την Αθήνα, ιδρύθηκε το 2021 από τον Αλέξανδρο Σπεντζάρη και τον Γιώργο Χατζόπουλο, δύο αρχιτέκτονες που γνωρίστηκαν κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών τους σπουδών στο Harvard Graduate School of Design. Η πρώτη τους κοινή επιτυχία ήρθε λίγο μετά την επιστροφή τους στην Ελλάδα, όταν απέσπασαν το πρώτο βραβείο σε πανελλήνιο διαγωνισμό για τον σχεδιασμό Βρεφονηπιακού Σταθμού και Κέντρου Ηλικιωμένων στα Χανιά. Ένα έργο κοινωνικού χαρακτήρα, που δεν πόνταρε σε εύκολες εντυπώσεις, αλλά στη μετρημένη χρήση των υλικών και στην ανθρώπινη κλίμακα.

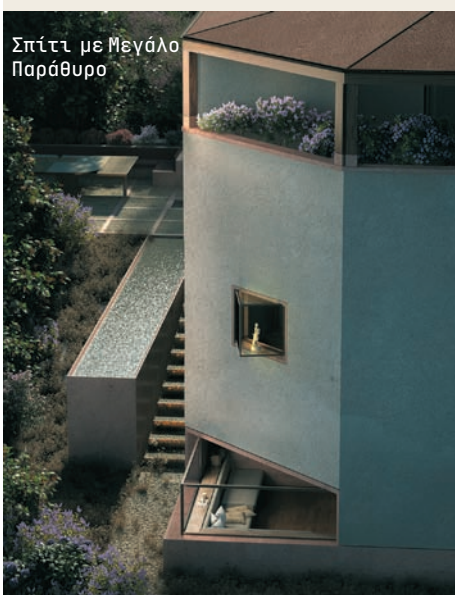
Από τότε, το γραφείο κινείται με σταθερό ρυθμό, αποφεύγοντας τη βιασύνη αλλά και την επανάληψη. Κάθε νέο πρότζεκτ είναι διαφορετικό – και αυτό φαίνεται. Το **Terra Dionysia**, ένα wine hotel στη Σαντορίνη, είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα: ένας συνδυασμός σκηνογραφίας και λειτουργικότητας, σχεδιασμένο μέσα σε τοπίο έντονο και φορτισμένο, χωρίς να προσπαθεί να το «μιμηθεί». Το έργο τιμήθηκε το 2024 με **δύο βραβεία DOMa** – Καλύτερης Μελέτης και Βραβείο Συναδέλφων – και έγινε σημείο αναφοράς για τον τρόπο που η Nysa αντιμετωπίζει τον σχεδιασμό: με ακρίβεια, αίσθηση και ήσυχη αυτοπεποίθηση.

Αυτό που κάνει την προσέγγισή τους να ξεχωρίζει είναι ότι δεν υπάρχει «ένα στυλ». Υπάρχει μέθοδος. Οι χώροι τους ξεκινούν από ένα βασικό ερώτημα: ποια είναι η συνθήκη που διαμορφώνει τη ζωή μέσα τους; Από εκεί ξεκινά ο σχεδιασμός, είτε πρόκειται για ένα δημόσιο κτίριο, είτε για μια κατοικία, είτε για τον επανασχεδιασμό ενός γραφείου στο κέντρο της Αθήνας, όπως το πρόσφατο έργο για το κτίριο της ΕΣΕΕ. Αυτή την περίοδο βρίσκονται στη φάση κατασκευής της κατοικίας «**Σπίτι με Μεγάλο Παράθυρο**» στη Φιλοθέη – ανακατασκευή και επέκταση μιας υφιστάμενης μονοκατοικίας σε προνομιακό οικόπεδο. Το μεγάλο παράθυρο είναι ταυτόχρονα φυσικό άνοιγμα και σχεδιαστικό σχόλιο: μια γέφυρα ανάμεσα στην υπάρχουσα δομή και τη νέα παρέμβαση.

Η ομάδα

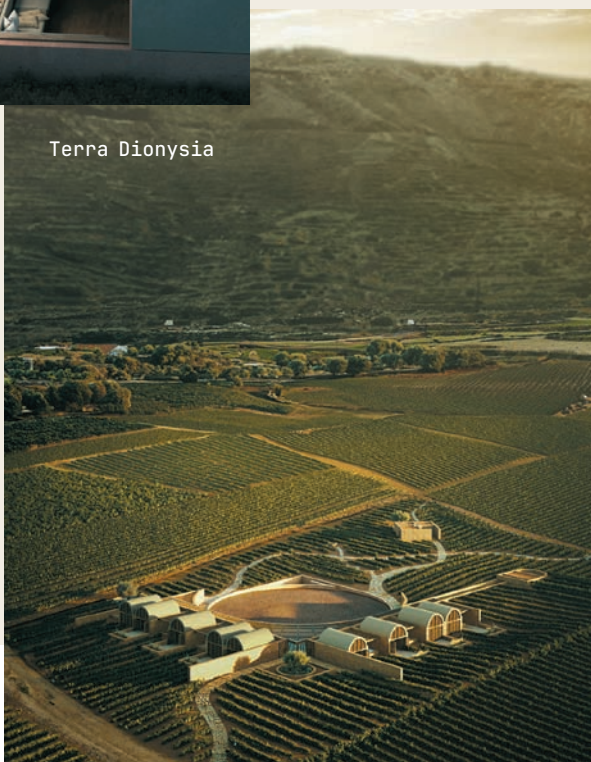
Πίσω από τα έργα υπάρχουν επαγγελματίες που λειτουργούν ομαδικά, με σταθερό πυρήνα. Πέρα από τους δύο ιδρυτές, Αλέξανδρο και Γιώργο, στον σχεδιασμό συμμετέχει και ο Γιώργος Αυγερινός, αρχιτέκτονας με ενεργή παρουσία στο δημιουργικό κομμάτι του γραφείου. Όλοι μαζί δουλεύουν σε έργα που κινούνται από την αρχιτεκτονική μέχρι την πολεοδομική κλίμακα, χωρίς να τους ενδιαφέρει το μέγεθος, αρκεί να υπάρχει ουσία και κατ' επέκταση δυνατότητα. Η φιλοσοφία τους συνοψίζεται σε μια φράση που οι ίδιοι χρησιμοποιούν συχνά: «**η αρχιτεκτονική είναι η τέχνη που σχηματοποιεί προβλήματα, μορφοποιεί μυθολογίες τόπων και τελετουργίες κατοίκησης**». Δεν πρόκειται για θεωρητικό σχήμα, αλλά για έναν τρόπο να βλέπεις τον χώρο ως μια συνθήκη που περιλαμβάνει το πρακτικό, το φανταστικό και το ανθρώπινο.

Χωρίς θόρυβο αλλά με καθαρότητα και όραμα, η Nysa είναι από τα γραφεία που διαμορφώνουν μια πιο σύγχρονη, στοχαστική εκδοχή της ελληνικής αρχιτεκτονικής, αποδεικνύοντας ότι η φωνή της νέας γενιάς δεν χρειάζεται να υψώνεται για ν' ακουστεί.

Με καθαρότητα και όραμα, η Nysa είναι από τα γραφεία που διαμορφώνουν μια πιο σύγχρονη, στοχαστική εκδοχή της ελληνικής αρχιτεκτονικής

Terra Dionysia

Polisgram Architects

Δύο γυναίκες, μια σύγχρονη ματιά στην ελληνική αρχιτεκτονική

ΣΥΖΗΤΗΣΑΜΕ ΜΕ ΤΗ ΛΟΥΙΖΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΤΕΛΛΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥΣ, ΤΟ ΟΡΑΜΑ

ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΟΥΣ POLISGRAM ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΟΥ ΣΥΝΟΜΙΛΕΙ ΜΕ ΤΟΝ ΤΟΠΟ

Δύο αρχιτεκτόνισσες, δύο πόλεις, μία κοινή ματιά.

Η Λουίζα Βαρελίδη και η Στέλλα Παπάζογλου γνωρίστηκαν στο UCL και το 2016 έδωσαν σχήμα στο όραμά τους με τους Polisgram Architects. Με έδρα τους την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη και με ισχυρό αποτύπωμα στις Κυκλάδες, σχεδιάζουν χώρους που συνδέουν την ιδέα με την πράξη, την υλικότητα με την εμπειρία, την τοπική μνήμη με το σύγχρονο βλέμμα. Το όνομά τους; Μια καταγραφή της πόλης. Κυριολεκτικά. Συναντήσαμε τις αρχιτεκτόνισσες για να μας πουν περισσότερα.

— Ο τρόπος που δουλεύετε ως δίδυμο πώς έχει εξελιχθεί μέσα στα χρόνια; Υπάρχει πλέον ένα είδος «σιωπηλής συνεννόησης» στον σχεδιασμό ή κάθε έργο ξεκινά από έναν νέο διάλογο;

Μετά από τόσα χρόνια συνεργασίας, το μεγαλύτερο μέρος του διαλόγου είναι όντως σιωπηλό και πολλές αποφάσεις λαμβάνονται μέσω μιας άρρητης αλλά αμοιβαίας κατανόησης των πραγμάτων. Φυσικά κάθε νέο έργο φέρνει τις δικές του προκλήσεις και αυτές τις συζητάμε πάντα προσεκτικά, ώστε να βρούμε την πιο κατάλληλη προσέγγιση για εμάς. Ωστόσο ο σκληρός πυρήνας της συνεργασίας μας έχει σμιλευτεί και λειτουργεί σαν σταθερό σημείο αναφοράς.

— Υπάρχουν έργα που θεωρείτε σταθμούς για την εξέλιξη του γραφείου σας; Τι τα καθιστά ξεχωριστά για εσάς;

Το πιο σημαντικό έργο για εμάς είναι το «Κελί», για πολλούς λόγους. Κυρίως διότι ήταν το πρώτο κοινό μας έργο. Υπήρχε ήδη μια κοινή βάση συνεργασίας, καθώς είχαμε δουλέψει μαζί στη διπλωματική μας εργασία κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μας σπουδών και σε αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς, όμως με το «Κελί» αναπτύξαμε το κοινό μας λεξιλόγιο, επιλύσαμε σχεδιαστικά και κατασκευαστικά ζητήματα επιτόπου και είδαμε για πρώτη φορά τις ιδέες μας να γίνονται πραγματικότητα.

Επενδύσαμε πολύ χρόνο σ' αυτό το έργο, δυσανάλογο ίσως σε σχέση με την κλίμακά του, αλλά ουσιαστικά αποτέλεσε τη μαθητεία μας. Μαζί με την ομάδα των τεχνιτών του νησιού, μάθαμε να διαχειριζόμαστε τα υλικά, να ακολουθούμε την ορθή σειρά των εργασιών και να επικοινωνούμε αποτελεσματικά με όλους τους εμπλεκόμενους στην κατασκευή.

— Η δραστηριότητά σας στις Κυκλάδες διαμορφώνει ένα ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό λεξιλόγιο. Πώς αντιμετωπίζετε τη λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην τοπικότητα και τη σύγχρονη σχεδιαστική γλώσσα; Έχουμε την πεποίθηση ότι το σύγχρονο πρέπει να συνδυάζει την αίσθηση του διαχρονικού, διαφορετικά κινδυνεύει να χαθεί στην πάροδο του χρόνου. Για να επιτύχει αυτή τη διαχρονικότητα ένα έργο, πρέπει να ενσωματώνει από την αρχή του την τοπικότητα. Πολλές φορές αντλούμε έμπνευση από τα έργα προγενέστερων αρχιτεκτόνων, καθώς η αρχιτεκτονική δεν είναι μια τάση, εκφράζει τη σύνθεση της ιστορίας και της ταυτότητας του τόπου. Η ένταξη των σύγχρονων αναγκών των χρηστών στην προσέγγισή μας καθίσταται ως το καίριο στοιχείο που θα καταφέρει τελικά να συγκεράσει την τοπικότητα με τις απαιτήσεις της σύγχρονης πραγματικότητας.

— Ποιος είναι για εσάς ο ρόλος της «μνήμης» στην αρχιτεκτονική; Πόσο παρελθόν σπκώνει ένα νέο έργο, ειδικά όταν πρόκειται για ανακαίνιση σε παραδοσιακούς οικισμούς; Η μνήμη είναι ο αόρατος σκελετός κάθε έργου, ιδίως όταν δουλεύουμε σε τόπους με έντονη αρχιτεκτονική ταυτότητα. Δεν την αντιλαμβανόμαστε ως καθαρή αναπαράσταση του «παλιού», αλλά ως ένα ενεργό στοιχείο που ενσωματώνεται δημιουργικά

Asproolithos Villas

στον σχεδιασμό. Ένα νέο έργο οφείλει να είναι σύγχρονο, με πλήρη επίγνωση του τόπου και του χρόνου στον οποίο εντάσσεται. Όταν σχεδιάζεις σε έναν παραδοσιακό οικισμό, η μεγαλύτερη πρόκληση –αλλά και ευθύνη– είναι να προσθέσεις κάτι διακριτικό, που συνεχίζει την αφήγηση χωρίς να την αλλοιώνει, ενώ ταυτόχρονα συνδιαμορφώνει μια αυθεντική, σύγχρονη αρχιτεκτονική.

— Τι σημαίνει για εσάς «αυθεντική αρχιτεκτονική» σήμερα; Είναι κάτι που αφορά κυρίως τη μορφή, τη διαδικασία, τα υλικά ή κάτι βαθύτερο;

Αυθεντική αρχιτεκτονική για εμάς είναι αυτή που εκφράζει με σαφήνεια την πρόθεσή της χωρίς να μιμείται, χωρίς να επιδεικνύεται. Προκύπτει μέσα από μια ειλικρινή διαδικασία που σέβεται τον τόπο, τις ανάγκες του χρήστη και τα φυσικά υλικά. Μας ενδιαφέρει η αυθεντικότητα ως διαδικασία: πώς φτάνουμε σε μια λύση, ποιες είναι οι επιρροές μας, τι θυσιάζουμε, τι αναδεικνύουμε.

«Keli» summer house

Η μνήμη είναι ο αόρατος σκελετός κάθε έργου, ιδίως όταν δουλεύουμε σε τόπους με έντονη αρχιτεκτονική ταυτότητα

OFFICE TWENTYFIVEARCHITECTS

Η αρχιτεκτονική ως όραμα και υπόσχεση για το αύριο

Η ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΣΥΝΑΝΤΑ ΤΗΝ ΕΜΠΝΕΥΣΗ ΣΕ ΕΡΓΑ ΠΟΥ ΑΦΗΝΟΥΝ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ

110

Το **OFFICE TWENTYFIVEARCHITECTS (o25)** είναι ένα διεθνώς αναγνωρισμένο αρχιτεκτονικό γραφείο, με διπλή έδρα στην Ελλάδα και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ιδρύθηκε το 2003 στη Θεσσαλονίκη από τους Αντώνη Περπατίδη, Θανάση Χρυσομάλλη και Μανώλη Βουράκη και από τότε μέχρι σήμερα, έχει αναδειχθεί σε σημείο αναφοράς για τον σύγχρονο σχεδιασμό. Το όνομά του έχει ταυτιστεί με την αρχιτεκτονική αρτιότητα, την αισθητική φινέτσα και την καινοτόμο σκέψη, δημιουργώντας έργα που διαμορφώνουν τον αστικό ιστό και το αρχιτεκτονικό τοπίο σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το εύρος του έργου του o25 καλύπτει σχεδόν κάθε πτυχή του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, από πολυτελείς κατοικίες μέχρι δημόσια κτίρια, επαγγελματικούς χώρους, βιομηχανικά συγκροτήματα και μεγάλες εμπορικές εγκαταστάσεις. Κάθε έργο αποτελεί ένα ξεχωριστό αφήγημα, σχεδιασμένο με στόχο να ενσωματωθεί αρμονικά στο περιβάλλον του και να εξυπηρετεί ουσιαστικά τους ανθρώπους που το χρησιμοποιούν. Το γραφείο δεν επιδιώκει απλώς να ακολουθήσει τις τάσεις, επιλέγει να τις επαναπροσδιορίσει, διαμορφώνοντας έναν διάλογο μεταξύ αρχιτεκτονικής και κοινωνίας, αισθητικής και λειτουργίας.

Στην καρδιά της φιλοσοφίας του o25 βρίσκεται η διαρκής αναζήτηση της ισορροπίας μεταξύ δημιουργικότητας και λειτουργικότητας, σύγχρονης και διαχρονικής έκφρασης, τοπικότητας και διεθνούς οράματος. Το κάθε έργο αποτελεί μια σύνθεση όπου η λιτότητα συναντά τη λεπτότητα, με αποτέλεσμα κτίρια που αναπνέουν μέσα στον χρόνο και το περιβάλλον τους. Ο σχεδιασμός βασίζεται πάντοτε στη «λογική της απλούστερης λύσης», με γνώμονα τη βιωσιμότητα, την καθαρότητα των γραμμών και την ουσιαστική σχέση μεταξύ φόρμας και χρήσης.

2

3

4

Το ο25 συνεχίζει να πρωτοπορεί με έργα που ενσαρκώνουν το πνεύμα της εποχής και ατενίζουν το μέλλον με αυτοπεποίθηση

5

6

1. Metropolis mall στη Λάρνακα

2. Acsiorpolis, Εμπορικό κέντρο στις πρώην εγκαταστάσεις της Φίλκεραμ

3. Κατοικία στην Αραδίππου, Λάρνακα

4. Οικοδομή στην οδό Βρεττάκου, Θέρμη Θεσσαλονίκης

5. Οικοδομή στην οδό Καλλίδου, Καλαμαριά Θεσσαλονίκης

6. Κατοικία στο Ρίο, Πάτρα

7. Prologis 2030, Διαγωνισμός ιδεών για κτίριο logistics, Ντίσελντορφ (Γερμανία)

7

Η επιτυχία του γραφείου αντικατοπτρίζεται και στη διεθνή αναγνώριση που έχει αποσπάσει. Με περισσότερες από 30 διεθνείς διακρίσεις, το ο25 έχει καταφέρει να ξεχωρίσει για την καινοτομία, τη συνέπεια και την αισθητική του αρτιότητα. Τα έργα του έχουν παρουσιαστεί σε μερικά από τα πιο σημαντικά διεθνή forum και συνέδρια αρχιτεκτονικής, όπως το WAF, το MIPIIM και το District, δίνοντας φωνή στη σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική σκέψη σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το portfolio του γραφείου είναι εντυπωσιακό και περιλαμβάνει από μονοκατοικίες και εξοχικές κατοικίες στην ελληνική επικράτεια, διοικητικά κτίρια, σχολικές εγκαταστάσεις, εμπορικά και βιομηχανικά συγκροτήματα, μέχρι και νέες, πρωτοποριακές προσεγγίσεις στον ξενοδοχειακό σχεδιασμό, που αμφισβητούν τα παραδοσιακά πρότυπα και ενισχύουν τη βιωματική εμπειρία του χρήστη.

Τα έργα του ο25 ξεχωρίζουν για την καθαρότητα και την ακρίβειά τους. Μια προσήλωση στη λεπτομέρεια που ξεκινά από τη σύλληψη της ιδέας και φτάνει μέχρι την τελευταία κατασκευαστική πινακίδα. Αυτή η συνέπεια είναι αποτέλεσμα μιας ομάδας αρχιτεκτόνων και τεχνικών, που λειτουργεί με εξαιρετική συνοχή και βαθιά τεχνογνωσία. Το γραφείο επενδύει συστηματικά σε τεχνολογίες αιχμής, ενώ αρκετά από τα λογισμικά εργαλεία που χρησιμοποιούνται για τον σχεδιασμό και την κατασκευή, έχουν αναπτυχθεί in-house από την ίδια την ομάδα του ο25, γεγονός που ενισχύει τον έλεγχο και την ακρίβεια σε κάθε στάδιο του έργου.

Σήμερα, το ο25 συνεχίζει να πρωτοπορεί με έργα που ενσαρκώνουν το πνεύμα της εποχής και ατενίζουν το μέλλον με αυτοπεποίθηση. Στο παρόν στάδιο, το γραφείο ασχολείται με πληθώρα απαιτητικών έργων. Μονοκατοικίες, σύγχρονα κτίρια γραφείων, δύο εμβληματικά εμπορικά κέντρα –το ένα στον χώρο του πρώην εργοστασίου ΠΙΤΣΟΣ στον Άγιο Ιωάννη Ρέντη και το άλλο στις εγκαταστάσεις της ΦΙΛΚΕΡΑΜ στη Θεσσαλονίκη-, καθώς και με κτίρια γραφείων για το ΕΚΕΤΑ και ένα νέο δημοτικό σχολείο στο Φίλυρο Θεσσαλονίκης.

Το βλέμμα του γραφείου είναι στραμμένο στο μέλλον, με στόχο την επέκταση σε νέες διεθνείς αγορές και τη βαθύτερη σύνδεση με ζητήματα βιωσιμότητας και έξυπνων πόλεων. Η δέσμευση του ο25 για τη δημιουργία υπεύθυνων, βιώσιμων και τεχνολογικά προηγμένων αρχιτεκτονικών λύσεων παραμένει ακλόνητη. Η ποιότητα, η αξιοπιστία και η βαθιά κατανόηση των αναγκών του πελάτη καθιστούν το γραφείο έναν πολύτιμο συνεργάτη για έργα υψηλών απαιτήσεων.

Το OFFICETWENTYFIVEARCHITECTS δεν είναι απλώς ένα αρχιτεκτονικό γραφείο. Είναι μια δημιουργική δύναμη, που διαμορφώνει την καθημερινότητα με τρόπο εμπνευσμένο, λειτουργικό και υπεύθυνο. Συνώνυμο της κομψότητας, της καινοτομίας και της αειφορίας, το ο25 συνεχίζει να θέτει τα θεμέλια για την αρχιτεκτονική του αύριο.

111

ONOFFICE Architects

Βιωσιμότητα, μοντέρνα προσέγγιση και κεκτημένη ιστορική γνώση

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ DESIGN, ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ, ΤΟΝ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ

Υπάρχουν αρχιτεκτονικά γραφεία που χτίζουν κτίρια και υπάρχουν ομάδες που χτίζουν σκέψη, σχέση, περιβάλλον. Το ONOFFICE Architects ανήκει στη δεύτερη κατηγορία. Έντεκα άνθρωποι, από διαφορετικές γενιές, συνεργάζονται καθημερινά σε έναν χώρο εργασίας λίγα βήματα από το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος. Εδώ και 27 χρόνια, υπογράφουν έργα που ξεχωρίζουν για τη λειτουργικότητα, την κατασκευαστική καθαρότητα, τη βιωσιμότητα και την ανοιχτή επικοινωνία με τον άνθρωπο και τον τόπο. Στη δίωρη συζήτησή μας, πίσω από λέξεις όπως «εικόνα», «διάγνωση» και «μέλλον», αναδείχτηκε μια αρχιτεκτονική σκέψη που ισορροπεί ανάμεσα στην εμπειρία και την αναζήτηση, το τώρα και το αύριο. Παρακάτω, μερικές από τις ενδιαφέρουσες απόψεις τους.

— **Πώς βλέπετε την αρχιτεκτονική της εικόνας σήμερα;**

Όλοι πλέον γνωρίζουν πως η ποιότητα του χώρου είναι βασική παράμετρος στη ζωή μας. Η πρόσβαση σε άπειρες εικόνες με πολλή πληροφορία, εξοικειώνει τον σημερινό άνθρωπο με την αισθητική, τη σύνθεση, την αρμονία. Οι ρεαλιστικές αναπαραστάσεις αποδίδουν εύκολα το όραμα για ένα έργο. Άραγε λειτουργεί αυτό σε βάρος της πραγματικής εμπειρίας; Μήπως συχνά εξαπατά; Η πρόκληση για εμάς είναι να χρησιμοποιήσουμε την εικόνα ως εργαλείο διαρκούς βελτίωσης και όχι μόνο ως τελικό προϊόν.

— **Ποιος είναι σήμερα ο ρόλος του αρχιτέκτονα;**

Παράγοντες όπως η γραφειοκρατία, η βιασύνη, η απόλυτα τεχνοκρατική ή αποκλειστικά καλλιτεχνική προσέγγιση, πρέπει να αντιμετωπιστούν από τον «αρχιτέκτονα-συνθέτη-ενορχηστρωτή», που είναι ο μόνος ο οποίος μπορεί να διαχειριστεί και να ισορροπήσει όλες τις παραμέτρους. Όταν δεν γίνεται αυτό και ο αρχιτέκτονας υποβαθμίζεται από άλλους εμπλεκόμενους σε μια τυπική υποχρέωση, έχουμε πρόβλημα.

— **Πώς προσεγγίζετε την «πράσινη» αρχιτεκτονική;**

Για εμάς η βιωσιμότητα είναι στο DNA της αρχιτεκτονικής, υπάρχει στο πρώτο σκίτσο. Ο ήλιος είναι φίλος μας. Τον θέλουμε 9 μήνες τον χρόνο στην Ελλάδα. Αν έχεις τον ήλιο, τον ελέγχεις. Έχεις οικονομία, φυσικό φως, ενέργεια κ.λπ. Βλέπουμε πολλά κτίρια που χρειάζονται επίπλαστες διορθωτικές «βιοκλιματικές» προσθήκες. Σήμερα θέλουμε να βαφτίζουμε «πράσινα» πολλά κτίρια, κυρίως λόγω των ενοχών της Δύσης για τη σπατάλη πόρων. Η βιοκλιματική προσέγγιση δεν είναι μια μόδα, είναι ένα υποχρεωτικό δεδομένο.

— **Ποια είναι η σημασία της διάγνωσης στη διαδικασία του σχεδιασμού;**

Οι αρχιτέκτονες που θαυμάζουμε έχουν ποικιλία και ευελιξία στο λεξιλόγιό τους και διακρίνουμε το έργο τους από τις αρχές που το διέπουν και όχι από τη μορφή. Θέτουμε ερωτήματα, εντοπίζουμε τα πραγματικά ζητούμενα, κάνουμε διάγνωση χωρίς το άγχος του αποτελέσματος, με άποψη αλλά όχι με προσκόλληση σε προκαθορισμένες μορφές. Έτσι, κάθε έργο για εμάς είναι ξεχωριστό. Δείχνουν ανόμοια, αλλά τα αντιλαμβανόμαστε με ενιαίο τρόπο. Με την παρατήρηση, τη διάισηση και την εμπειρία ανακαλύπτουμε και ιεραρχούμε δυνατότητες, περιορισμούς και απαιτήσεις.

Ανάπλαση Αγροκτήματος και Βοτανικό Πάρκο στην Κύπρο

© ONOFFICE ARCHITECTS

«Για εμάς η βιωσιμότητα είναι στο DNA της αρχιτεκτονικής, υπάρχει στο πρώτο σκίτσο»

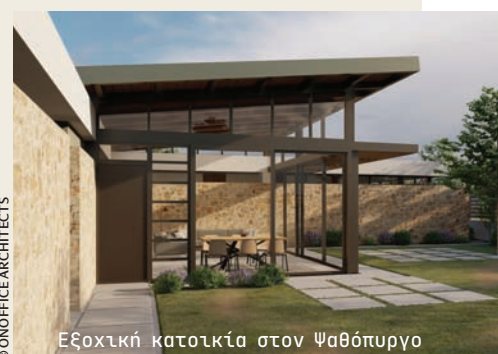

Σχολικό Συγκρότημα ΑΞΙΟΝ στην Ξάνθη

© Κ. ΑΜΟΙΡΙΔΗΣ

© ONOFFICE ARCHITECTS

Εξοχική κατοικία στον Ψαθόπυργο

© ONOFFICE ARCHITECTS

Βιοκλιματική κατοικία στην Παλιά Πόλη της Ξάνθης

— **Πώς φαντάζεστε το μέλλον της αρχιτεκτονικής;**

Οι άνθρωποι, σχεδιάζουν το μέλλον παρόλο που δεν το γνωρίζουν. Στα μελλοντικά αρχιτεκτονικά παραδείγματα μας ενδιαφέρει η καινοτομία να συνδυάζει τη βιωσιμότητα, τη μοντέρνα προσέγγιση και την κεκτημένη ιστορική γνώση.

Μεταμορφώνοντας το καθημερινό σε ξεχωριστό

ΠΩΣ ΤΑ ΣΧΕΔΙΑ ΜΙΑΣ ΟΜΑΔΑΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΠΟΥ ΖΕΙΣ;

Σε μια Αθήνα που συνεχώς τρέχει, πόσο εύκολα πρεμείς σε έναν χώρο, ακόμα κι αν είναι το ίδιο σου το σπίτι; Πόσο δημιουργικός μπορείς να γίνεις στο γραφείο και πότε ήταν η τελευταία φορά που η επίσκεψή σου σε κάποιο μουσείο ήταν όντως αξέχαστη κι όχι μια ακόμα τυπική βόλτα; Το Kizi Studio έρχεται να απαντήσει στα ερωτήματα αυτά με πράξεις, και κυρίως με έργα. Δεν πρόκειται για ένα ακόμα κλασικό αρχιτεκτονικό γραφείο, αλλά για ένα εργαστήριο ιδεών, που σχεδιάζει με γνώμονα τον ανθρώπινη εμπειρία. Στόχος του, να φέρει κοντά την ποιότητα με την αισθητική, δίχως να χάνεται η ουσία.

Μετρώντας πάνω από πέντε δεκαετίες παρουσίας στον ελληνικό αρχιτεκτονικό χάρτη, το Kizi Studio αναλαμβάνει ιδιωτικά και δημόσια έργα, πάντα με την ίδια προσήλωση: αντιμετωπίζει κάθε πρότζεκτ ως μια νέα, ξεχωριστή πρόκληση – όχι μόνο τεχνικά αλλά και συναισθηματικά. Αρχιτέκτονες με διαφορετικές ματιές και τρόπο σκέψης, ενώνουν τις δυνάμεις τους και γίνονται μια καινοτόμα ομάδα που έχει πλέον το δικό της κοινό όραμα: τόπος και καθημερινό βίωμα να γίνουν ένα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της φιλοσοφίας είναι οι τρεις κατοικίες στους Θρακομακεδόνες, ένα πρόσφατο έργο που αποτυπώνει τη σύνδεση της αρχιτεκτονικής με τη βιωσιμότητα. Με υλικά όπως σκυρόδεμα, μέταλλο και μεγάλες γυάλινες επιφάνειες, έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν κατοικίες που εκμεταλλεύονται το φυσικό φως και τη θερμότητα, δίχως να σπαταλούν άσκοπα ενέργεια. Ένα πρότζεκτ που αναδεικνύει πως η σύγχρονη κατοικία μπορεί να είναι φιλική προς το περιβάλλον, δίχως να χάνει από την άνεση και την κομψότητα.

Από τους πρόποδες της Πάρνηθας, τα σχέδια του γραφείου ταξιδεύουν στον Βόλο, όπου το μουσείο της Αργούς γίνεται μια αρχιτεκτονική αλληγορία. Εμπνευσμένο από τις Συμπληγάδες, μοιάζει να αιωρείται στο νερό, παραπέμποντας στην κίνηση και την περιπέτεια του ταξιδιού. Η αυλή μετατρέπεται σε μια μικρή αστική πλατεία με υδάτινη επιφάνεια, ενώ η μορφή του παραπέμπει σε μεγαλιθική δόμηση, με το Πήλιο στο βάθος να συμπληρώνει την όμορφη εικόνα. Το μουσείο δεν προσφέρει μόνο γνώση, αλλά μια βιωματική περιήγηση στον μύθο, στον χρόνο και στον τόπο. Το έργο αυτό θα αποτελέσει τοπόσημο, δείχνοντας έμπρακτα πως η μουσειακή εμπειρία μπορεί να σχεδιαστεί ως ταξίδι.

Τελικός προορισμός η Λευκωσία. Στο πρώην γήπεδο ΓΣΠ, η ομάδα του Kizi Studio υπογράφει έναν χώρο που ξαναδίνει ζωή στην πόλη. Ένα πάρκο που σήμερα γίνεται μέρος συνάντησης, μια καταπράσινη πλατεία έτοιμη να δώσει μια βαθιά ανάσα στην καρδιά της Κύπρου. Ο σχεδιασμός βασίζεται στο ότι το έδαφος διπλώνεται, βυθίζεται και υψώνεται: είναι ένας ζωντανός οργανισμός που παίρνει τη μορφή ενός φυσικού αμφιθεάτρου, έχοντας την ίδια στιγμή γύρω του δρόμους και μαγαζιά. Το highlight, όμως, αποτελεί η «νεροκουρτίνα» από μακρά πέργκολα κατά μήκος της οδού Ευαγόρου, που χύνεται σε ρυάκι, βελτιώνοντας έτσι το μικροκλίμα της πλατείας.

Αυτή είναι η φιλοσοφία του Kizi Studio: να σχεδιάζει εμπειρίες, όχι απλώς κτίρια. Με έργα που εκτείνονται σε ένα φάσμα από μουσεία και δημόσια κτίρια έως κατοικίες και αποκαταστάσεις μνημείων, το γραφείο παραμένει σταθερά ανάμεσα στα πιο σημαντικά και δραστήρια αρχιτεκτονικά σχήματα της χώρας.

Τρεις κατοικίες στους Θρακομακεδόνες, 2024

Πλατεία παλαιού ΓΣΠ στη Λευκωσία, 2025

Η φιλοσοφία του Kizi Studio είναι να σχεδιάζει εμπειρίες, όχι απλώς κτίρια

Μουσείο της Αργούς στο Βόλο, υπό κατασκευή

Θρακομακεδόνες, 2024

ΜΕΤΕ ΣΥΣΜ

45 χρόνια ολοκληρωμένου τεχνικού σχεδιασμού

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΕ ΕΡΓΑ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΗΣ ΚΑΙ

ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΜΒΕΛΕΙΑΣ ΜΕ ΟΔΗΓΟ ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Πρότυπο Νεφρολογικό Κέντρο Πατρών

ψηφιοποιημένη πληροφορία για το έργο, συνοδεύοντάς το σε όλη τη διάρκεια της ζωής του, από τον αρχικό σχεδιασμό μέχρι τη φάση λειτουργίας. Ενδεικτικό παράδειγμα είναι η εφαρμογή BIM στο έργο της γραμμής 4 του Μετρό της Αθήνας (Τμήμα Άλσος Βεΐκου - Γουδή), το πρώτο δημόσιο έργο στη χώρα με αυτή τη μεθοδολογία.

Εξειδικευμένος σχεδιασμός

Το μεγάλο εύρος των σχεδιαστικών αντικειμένων που αναλαμβάνει η εταιρεία είναι ενδεικτικό της ευελιξίας και της τεχνογνωσίας της στην αντιμετώπιση σύνθετων και απαιτητικών έργων. Με την ίδια συνέπεια και πάθος ανταποκρίνεται σε πολλούς και διαφορετικούς τεχνικούς τομείς. Χαρακτηριστικά έργα της τελευταίας περιόδου περιλαμβάνουν το Διοικητικό Κέντρο Μεσσαράς στον Δήμο Φαιστού, τον Ασφαλή Χώρο Στάθμευσης Φορτηγών (SSTPA) στο Αερινό Μαγνησίας στον Π.Α.Θ.Ε., την ανάπλαση κοινόχρηστων χώρων στα Παλαιά Βόλου και στην επέκταση του οικισμού Θέρμης, τη βιοκλιματική και λειτουργική αναβάθμιση της πα

ραλιακής οδού στο Περιγιάλι Καβάλας, το Πρότυπο Νεφρολογικό Κέντρο Πατρών, σταθμούς και συνοδά έργα της γραμμής 3 και 4 του Μετρό στην Αθήνα (Αγίας Βαρβάρας, Νίκαιας, Κορυδαλλού και Δημοτικού Θεάτρου), την ανακαίνιση στο Βενιζέλειο Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου και τη δημιουργία του νέου ηχογραφικού κέντρου στο Μέγαρο Μουσικής Θεσσαλονίκης.

Σταθμός Κορυδαλλός, Μετρό Αθηνών Γραμμή 3

Το ημερολόγιο έγραφε 1980, όταν στη Θεσσαλονίκη ιδρύθηκε η ΜΕΤΕ ΣΥΣΜ, μια πολυμετοχική εταιρεία αρχιτεκτόνων και συμβούλων μηχανικών. Η δημιουργία της προέκυψε από τη συνένωση του γραφείου μελετών ΜΕΤΕ ΕΠΕ, του Αρχιτεκτονικού Τμήματος του γραφείου ΣΥΣΜ ΟΕ και των συνεργατών τους, οδηγώντας στη διαμόρφωση ενός ενιαίου και δυναμικού επαγγελματικού σχήματος. Από το 1995 η εταιρεία λειτουργεί ως ανώνυμη, με δεκαοκτώ μηχανικούς-μελετητές ως μετόχους – όλοι τους ενεργά στελέχη, με διαρκή παρουσία και μόνιμη απασχόληση στα αντικείμενα της εταιρείας.

Το ανθρώπινο δυναμικό της ΜΕΤΕ ΣΥΣΜ αποτελείται από μια ολοκληρωμένη ομάδα αρχιτεκτόνων, πολιτικών μηχανικών και τοπογράφων, ενισχυμένη από τεχνικό και διοικητικό προσωπικό, και έχοντας ένα σταθερό δίκτυο εξωτερικών συνεργατών. Η εταιρεία διοικείται από τετραμελές Διοικητικό Συμβούλιο που εκπροσωπεί τις μελετητικές ομάδες και είναι πιστοποιημένη σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα ISO 9001, ISO 14001 και ISO 45001.

Το αντικείμενο των εργασιών της περιλαμβάνει την εκπόνηση μελετών και τη διαχείριση έργων (project management) και αφορά δημόσια και ιδιωτικά έργα στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Παράλληλα, δραστηριοποιείται στην παροχή υπηρεσιών συμβούλου σε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, από κτιριακά έργα, αστικό σχεδιασμό και πολεοδομικές μελέτες, έως συγκοινωνιακά έργα, γέφυρες, σήραγγες και ειδικά τεχνικά έργα – δεξαμενές, σιλό και βιομηχανικές εγκαταστάσεις.

Η συνεργασία πολλών μελών της εταιρείας σε κάθε έργο διασφαλίζει την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, ανεξαρτήτως μεγέθους και είδους του έργου. Η προσέγγιση είναι ολιστική, καλύπτοντας όλα τα στάδια και τα είδη μελετών, με στόχο την παραγωγή έργων υψηλών προδιαγραφών.

Η τεσσαρακονταετής πορεία της εταιρείας στον χώρο των τεχνικών έργων αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την αποτελεσματική ανταπόκριση στις ολοένα και πιο απαιτητικές προκλήσεις ενός συνεχώς μεταβαλλόμενου κόσμου.

Ψηφιοποίηση στον χώρο των κατασκευών

Η ΜΕΤΕ ΣΥΣΜ αξιοποιεί εδώ και χρόνια ψηφιακά εργαλεία σχεδιασμού και διαχείρισης, όπως η μεθοδολογία BIM (Building Information Modeling) και το πρότυπο ISO 19650. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την παραγωγή μοντέλων που συγκεντρώνουν

Το μεγάλο εύρος των σχεδιαστικών αντικειμένων που αναλαμβάνει η εταιρεία αποτυπώνει την τεχνογνωσία της στην αντιμετώπιση απαιτητικών έργων

Ασφαλής και προστατευόμενος χώρος στάθμευσης φορτηγών οχημάτων (SSTPA) στο Αερινό Μαγνησίας

Archipelagos Architects

Αρχιτεκτονικές δημιουργίες με ατμοσφαιρική αίσθηση

ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟ ΤΗ ΧΙΟ ΠΟΥ ΣΥΝΔΥΑΖΕΙ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
ΜΕ ΤΗΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

© ΜΙΚΗΛΑ ΔΑΜΑΣΚΟΣ

Το νησί της Χίου δεσπόζει στο ΒΑ Αιγαίο, με την τοπική οικιστική παράδοση να χαρακτηρίζει για πολλές δεκαετίες την αρχιτεκτονική του νησιού, με τις ιδιαίτερες βυζαντινές και γενοσημικές ρίζες της. Η οργάνωση στον τύπο των φρουρίων για προστασία από πιθανές επιθέσεις, οι κατά κανόνα διώροφες οικίες με την εσωτερική σκάλα, καθώς και τα χαρακτηριστικά ισόγεια με τις βοηθητικές λειτουργίες υπήρξαν σύμβολα της οικιστικής παράδοσης του νησιού. Οι Archipelagos Architects έχουν ως έδρα τη Χίο και είναι ένα αρχιτεκτονικό γραφείο με σαφείς αναφορές σε αυτή την παράδοση, όπως και τις γενικότερες επιρροές του Αιγαίου Πελάγους, ένα γραφείο του οποίου οι δημιουργίες αναδεικνύουν το πνεύμα της περιοχής και την ιδιαίτερη αισθητική της.

Η ομάδα της Archipelagos Architects αντιμετωπίζει την αρχιτεκτονική ως το πλέον ευρύ πεδίο ιδεών και παραστάσεων, μια συνεχή συζήτηση μεταξύ του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, των παραδοσιακών τεχνικών και της τεχνολογίας, της φύσης και της ανθρώπινης χειρωνακτικής. Τα έργα του γραφείου συνδυάζουν τις ανάγκες και απαιτήσεις των πελατών με την ευρύτερη αισθητική του νησιού, σε ένα τελικό αποτέλεσμα με ιδιαίτερη ταυτότητα, αξία και ποιότητα, όπως λένε χαρακτηριστικά οι συνιδρυτές της Archipelagos Architects, Βαγγέλης Μαϊστράλης και Άννα Νερατζούλη.

Κοιτώντας κανείς το portfolio του γραφείου, αντιλαμβάνεται την ποικιλία των έργων που αναλαμβάνονται και το εύρος των εργασιών που εκτελούνται. Ο σχεδιασμός νέων κτιρίων φέρει τη χαρακτηριστική «σφραγίδα» της Archipelagos Architects, ενώ στις ανακαινίσεις συνήθως λαμβάνει χώρα ένας ολοκληρωτικός επανασχεδιασμός, πάντα σε συνεννόηση με τον πελάτη. Έμφαση δίνεται στην αποκατάσταση υφιστάμενων κελυφών, με σεβασμό στα αρχιτεκτονικά τους

χαρακτηριστικά. Τέλος, στο πλαίσιο του σχεδιασμού και της υλοποίησης των έργων του, το γραφείο συνεργάζεται με μια ιδιαίτερα έμπειρη ομάδα από μηχανικούς και με ένα ευρύτερο δίκτυο από καταρτισμένους τεχνίτες. Είναι δε πάντα προτεραιότητά του η ουσιαστική εστίαση στα υλικά, στο τοπίο και στις τεχνικές που συνθέτουν το αφήγημα του κάθε έργου, με το σύνολο αυτών να θέτουν φυσικά τον άνθρωπο στο επίκεντρο.

Η δραστηριότητα του γραφείου ξεφεύγει από τα ελληνικά σύνορα. Έργα του έχουν αποσπάσει βραβεία και διακρίσεις σε εγχώριους και σε διεθνείς αρχιτεκτονικούς διαγωνισμούς. Ενδεικτικά αναφέρονται τα Βραβεία Ελληνικής Αρχιτεκτονικής «DOMA» 2024, η Έκθεση Biennale Νέων Ελλήνων Αρχιτεκτόνων 2023, αλλά και ο Διεθνής Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός S.ARCH 2023 στο Βερολίνο.

© ΜΙΚΗΛΑ ΔΑΜΑΣΚΟΣ

Δύο από τα πλέον χαρακτηριστικά πρότζεκτ του γραφείου είναι τα εξής

«Γέρμα» Βρισκόμενη στον μεσαιωνικό οικισμό των Αυγώνυμων της Χίου, αυτή η παλαιά διώροφη πέτρινη κατοικία έχει αποκατασταθεί προσεκτικά, με λεπτές επεμβάσεις ακριβείας, ώστε να διατηρηθεί αυθεντική και αναλλοίωτη στην αρχική της μορφή. Όλο το σπίτι είναι κατασκευασμένο με φέρουσα τοιχοποιία από τοπική πέτρα, με φαρδείς τοίχους 85 εκ. και επιμήκη θολωτή οροφή. Για την εκ νέου κατοίκηση του κτιρίου, στόχος ήταν να διατηρηθούν αφενός τα υφιστάμενα παραδοσιακά αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και αφετέρου να προσφερθούν άνετες συνθήκες διαβίωσης στον ιδιοκτήτη αλλά και διαχρονική αισθητική στην κατοικία.

«Πατρικό» Τοποθετημένο σε μια πλαγιά με θέα την πόλη της Χίου και το αρχιπέλαγος του Αιγαίου, το πατρογονικό σπίτι μιας οικογένειας ανακαινίστηκε ώστε να μετατραπεί σε μια σύγχρονη, γαλήνια οικία διακοπών, διατηρώντας ταυτόχρονα την ιστορία του. Το σπίτι, χτισμένο σε διαδοχικές φάσεις, αποτελείται από δύο ορόφους με φέρουσα πέτρινη τοιχοποιία μέσου πλάτους 80 εκ., όπου στο ισόγειο βρίσκονται οι κύριοι χώροι διαμείωσης, προσαρμοσμένοι στον σύγχρονο τρόπο ζωής, καθώς και ο ξενώνας, ενώ στον όροφο τα δωμάτια. Οι αρχιτεκτονικές παρεμβάσεις όπως και η επιλογή των υλικότητων έχουν γίνει με ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να αποδίδουν τα τοπικά μορφολογικά χαρακτηριστικά του σπιτιού, ενσωματώνοντας ταυτόχρονα σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές, ακόλουθες του σημερινού τρόπου ζωής.

115

© ΜΙΚΗΛΑ ΔΑΜΑΣΚΟΣ

UMBRÀL ARCHITECTURE

Η αρχιτεκτονική ως συνέχεια του τοπίου

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΝΑΚΗΣ, ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΟΥ UMBRÀL, ΕΞΗΓΕΙ ΠΩΣ Η ΦΥΣΗ ΚΑΘΟΔΗΓΕΙ
ΚΑΘΕ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΤΕΛΙΚΑ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ

Το αρχιτεκτονικό studio UMBRÀL ARCHITECTURE ιδρύθηκε με στόχο να διερευνήσει τη σχέση αρχιτεκτονικής και τοπίου, δημιουργώντας κτίρια που δεν επιβάλλονται, αλλά συνομιλούν με το περιβάλλον τους. Στο επίκεντρο της προσέγγισής του βρίσκεται η πεποίθηση ότι η αρχιτεκτονική δεν είναι ένα αυτόνομο αντικείμενο, αλλά μια οργανική προέκταση του χώρου που την περιβάλλει. Ο ιδρυτής του studio μιλά για τη φιλοσοφία του, τις αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις που ακολουθεί και για το πώς το τοπίο καθοδηγεί τη δημιουργία των έργων του.

— Πώς ξεκίνησε η πορεία της UMBRÀL ARCHITECTURE και τι σημαίνει για εσάς η αρχιτεκτονική;

Η UMBRÀL γεννήθηκε από την ανάγκη να διερευνήσουμε τις δυνατότητες της αρχιτεκτονικής μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο υλικό και άυλο πολιτισμικό τοπίο. Για εμάς, η αρχιτεκτονική δεν είναι απλώς μια πράξη σχεδιασμού, αλλά μια συνομιλία με το περιβάλλον. Ο ίδιος ο τόπος και το τοπίο δημιουργούν το κτίριο.

Ο δικός μας ρόλος είναι να το κάνουμε να λειτουργεί. Η αρχιτεκτονική μας προκύπτει μέσα από μια διαρκή αναζήτηση ισορροπίας ανάμεσα στη φύση και τον άνθρωπο, στο παλιό και το νέο, στο κτιστό και το άκτιστο. Δεν σχεδιάζουμε ένα αντικείμενο, αλλά σχέσεις.

— Το έργο σας «Floating Cubes» στην Κάρπαθο έχει λάβει σημαντικές διακρίσεις, μεταξύ των οποίων η συμμετοχή σας στην έκθεση της 11ης Biennale Νέων Ελλήνων Αρχιτεκτόνων. Πώς ήταν η εμπειρία της συμμετοχής σας στην έκθεση;

Η Biennale ήταν μια μοναδική ευκαιρία να μοιραστούμε τη δουλειά μας και να δούμε πώς αντιλαμβάνονται οι άλλοι το έργο μας. Μας ενδιέφερε να ακούσουμε διαφορετικές αναγνώσεις της προσέγγισής μας, καθώς η αρχιτεκτονική, πέρα από προσωπική έκφραση, είναι πάντα ένας διάλογος με την κοινωνία. Η συμμετοχή μας επιβεβαίωσε ότι η σύγχρονη αρχιτεκτονική στην Ελλάδα μπορεί να είναι τολμηρή και ταυτόχρονα βαθιά συνδεδεμένη με τον τόπο της.

— Ποια είναι τα επόμενα βήματα του studio;

Συνεχίζουμε να ερευνούμε αρχιτεκτονικές λύσεις πάνω σε νέα έργα κατοικιών και ξενοδοχειακών μονάδων σε διαφορετικές κλίμακες. Μας ενδιαφέρει να εστιάζουμε στη δημιουργία μίας αρχιτεκτονικής που δεν είναι μόδα, αλλά διαρκής εμπειρία. Που δεν είναι απλώς ένα κτίριο, αλλά ένας τόπος μέσα στον τόπο.

— Τι σημαίνει UMBRÀL;

Σημαίνει κατώφλι στα ισπανικά.

Some Feathers

Floating Cubes

Πρότζεκτ 5,85

«Ο ίδιος ο τόπος και το τοπίο δημιουργούν το κτίριο.

Ο δικός μας ρόλος είναι να το κάνουμε να λειτουργεί».

TAXIMI

Etsi Architects

Όταν ζωή και αρχιτεκτονική μοιράζονται τον ίδιο τόπο

Η ΕΛΕΝΗ ΤΣΙΓΑΡΙΔΑ, ΙΔΡΥΤΡΙΑ ΤΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΟΥ ETSI ARCHITECTS, ΕΞΗΓΕΙ ΠΩΣ Η ΚΡΙΣΗ ΟΔΗΓΗΣΕ ΣΕ ΜΙΑ

ΝΕΑ ΑΡΧΗ, ΔΙΑΜΟΡΦΩΝΟΝΤΑΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Σε μια περίοδο βαθιάς αβεβαιότητας, τότε που η οικονομική κρίση του 2008 άφηνε την Αθήνα δίχως χώρο για αρχιτεκτονική δημιουργία, μια ομάδα αρχιτεκτόνων αποφάσισε να μετακομίσει στην Καρδαμύλη. Μια απόφαση που ξεκίνησε ως προσωρινή λύση και τελικά εξελίχθηκε σε συνειδητή επιλογή ζωής και πυρήνα δημιουργίας. Έτσι, γεννήθηκε το αρχιτεκτονικό γραφείο Etsi Architects, σε έναν τόπο που όχι μόνο προσφέρει έμπνευση, αλλά απαιτεί σεβασμό. Η Μάνη, με το αυστηρό τοπίο, έγινε το μέρος που διαμόρφωσε μια αρχιτεκτονική προσέγγιση, μακριά από εντυπωσιασμούς, δίνοντας έμφαση στη λειτουργικότητα, την απλότητα και τη σύνδεση με τον τόπο.

— Ποια ήταν η έμπνευση πίσω από την ίδρυση του αρχιτεκτονικού γραφείου Etsi Architects στην Καρδαμύλη;

Η μετοίκηση στην Καρδαμύλη ξεκίνησε σαν μια αναγκαστική επιλογή: ήταν το 2008, εν μέσω οικονομικής κρίσης, όταν η αρχιτεκτονική δραστηριότητα στην Αθήνα είχε σχεδόν εξαφανιστεί. Είχαμε ήδη κάποιες δουλειές στην περιοχή κι έτσι βρεθήκαμε εδώ. Αλλά αυτό που ξεκίνησε ως λύση ανάγκης, έγινε συνειδητή απόφαση ζωής. Η ποιότητα ζωής στην επαρχία αποδείχτηκε καταλυτικός παράγοντας. Η ηρεμία, η εγγύτητα με τη φύση, το μέτρο και ο ρυθμός του τόπου σε διαμορφώνουν. Δεν πρόκειται για «απόδραση», αλλά για μια πραγματική και ουσιαστική επανατοποθέτηση απέναντι στον τρόπο που ζούμε και δουλεύουμε.

Με τον καιρό ήρθαν κι άλλοι συνεργάτες, με τις οικογένειές τους, και έτσι δημιουργήθηκε κάτι περισσότερο από ένα γραφείο: μία κοινότητα. Από την αρχή συνεργαστήκαμε με τους τοπικούς τεχνίτες. Δεν υπήρχαν έτοιμες λύσεις, μόνο ανοιχτός διάλογος. Μέσα από τη διαδικασία αυτή, προέκυψε μια νέα, κοινή γλώσσα. Ούτε folklore, ούτε εισαγόμενη «αισθητική». Μια τοπικά ενσωματωμένη αρχιτεκτονική, φτιαγμένη για να στέκεται στον τόπο με σοβαρότητα και διάρκεια.

— Πώς επηρέασε το φυσικό περιβάλλον της Μάνης τη φιλοσοφία και την προσέγγισή σας στην αρχιτεκτονική;

Η Μάνη δεν σγκώνει φλουαρία. Το τοπίο είναι αυστηρό και σε καλεί να σχεδιάσεις με ακρίβεια και μέτρο. Το φως είναι ανελέητο—δεν αφήνει περιθώρια για εύκολες λύσεις ή στιλιστικά «τρικ». Τα υλικά είναι παρόντα και επιβάλλουν τους κανόνες τους. Σε αυτό το πλαίσιο, η αρχιτεκτονική μας έγινε μια μορφή πειθαρχίας και ταπεινότητας—όχι μια άσκηση ύψους, αλλά ένας τρόπος να σταθούμε με σεβασμό σε έναν τόπο που έχει ήδη άποψη.

— Πώς διατηρείτε την ισορροπία μεταξύ παραδοσιακής γοητείας και σύγχρονης πρακτικότητας σε ένα σπίτι;

Δεν μας απασχολεί η ισορροπία ως δίπολο. Η παράδοση δεν είναι αισθητικό στιλ, είναι μια λογική κατασκευής, με βάθος, σοφία και προσαρμοστικότητα. Η «πρακτικότητα» υπήρχε ήδη, πολύ πριν τη μοντέρνα εποχή. Η δουλειά μας είναι να αφουγκραστούμε τη δομή και το πνεύμα των παλιών κτιρίων και να τα φέρουμε στο σήμερα, χωρίς να τα υποτιμήσουμε αλλά και χωρίς να τα εξιδανικεύσουμε.

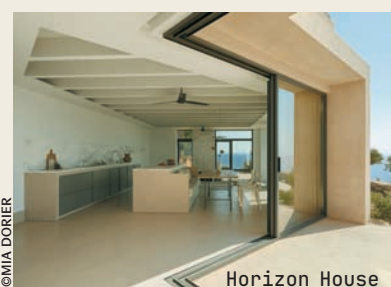
— Πώς προσεγγίζετε την αποκατάσταση ενός παλιού σπιτιού; Ξεκινάμε από την παρατήρηση. Δεν κάνουμε τίποτα μέχρι να καταλάβουμε τι έχουμε μπροστά μας. Αφαιρούμε, δεν προσθέτουμε. Δεν πρόκειται για αναπαλαίωση αλλά για λειτουργική αποκατάσταση της κατοικησιμότητας. Οι παρεμβάσεις που κάνουμε δεν φωνάζουν, υπάρχουν διακριτικά. Όταν κάποιος επισκέπτης δεν

© PANAGIOTIS VOUMVAKIS

© MIA DORIER

© MIA DORIER

Η Μάνη δεν σγκώνει φλουαρία.

Το τοπίο είναι αυστηρό και σε καλεί να σχεδιάσεις με ακρίβεια και μέτρο.

© LEFTERIS MIAOULIS AND KYRIAKI DOVINOU

© MIA DORIER

προβληματίζεται από τη σύνδεση του παλιού με το καινούργιο, τότε νιώθουμε ότι κάτι κάναμε σωστά.

— Πώς καταφέρατε να δημιουργήσετε μια ομάδα με μέλη από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και της Ευρώπης;

Η ομάδα μας δεν «συγκροτήθηκε», προέκυψε. Ο καθένας ήρθε με δική του επιλογή, κινούμενος από την επιθυμία να δουλέψει σε ένα άλλο πλαίσιο, κοντά στον τόπο και στον ρυθμό του. Δεν έχουμε ιεραρχίες. Δουλεύουμε με εμπιστοσύνη, με βαθιά συνεργασία μεταξύ μας και με τους τεχνίτες. Αυτό που παράγεται είναι πάντα συλλογικό.

RFORM SPACE architecture + design studio

Η αρχιτεκτονική ως μέσο σύνδεσης

Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ ΠΑΝΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΕΞΗΓΕΙ ΠΩΣ ΣΥΝΔΥΑΖΕΙ

ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

«**Στόχος είναι τα έργα μας να λειτουργούν** ως γέφυρα ανάμεσα στην πραγματικότητα και τις ιδέες», λέει Ο Πάνος Ευστρατίου, αρχιτέκτονας από τη Θεσσαλονίκη, πήρε την απόφαση να μετακομίσει στη Στοκχόλμη, αναζητώντας νέες επαγγελματικές προοπτικές καθώς και να συνεχίσει με μεταπτυχιακές σπουδές. Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα αποτέλεσε την αφορμή γι' αυτή την αλλαγή πορείας, οδηγώντας τον να κάνει μια νέα αρχή σε ένα διαφορετικό περιβάλλον. Στην πρωτεύουσα της Σουηδίας, εργάστηκε τόσο σε αρχιτεκτονικά γραφεία όσο και ως ελεύθερος επαγγελματίας, έχοντας έτσι μια ολοκληρωμένη εικόνα για το πώς κινείται ο αρχιτεκτονικός κόσμος στην Ευρώπη. Το 2019, αποφάσισε να επιστρέψει στην Ελλάδα, έχοντας πλέον εμπειρία και νιώθοντας έτοιμος να συμβάλει στην εξέλιξη του εγχώριου αστικού τοπίου. Και κάπως έτσι, φτάνοντας στο 2022, ανοίγει το αρχιτεκτονικό στούντιο RFORM.SPACE με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Ένα πρότζεκτ που έχει ως στόχο τον συνδυασμό της διεθνής εμπειρίας με την τοπική κουλτούρα.

Ο Πάνος Ευστρατίου ολοκλήρωσε τις σπουδές του στην Ελλάδα και συνέχισε με μεταπτυχιακό στον αρχιτεκτονικό φωτισμό, στο Πολυτεχνείο ΚΤΗ της Στοκχόλμης. Έχει ακολουθήσει μεταπτυχιακές σπουδές στο Konstfack για την τέχνη του δημόσιου χώρου, εστιάζοντας στο πώς δημιουργείται και εξελίσσεται ένας κοινός χώρος, όχι μόνο αισθητικά αλλά και κοινωνικά.

«**Στο γραφείο RFORM.SPACE** δεν προτείνουμε απλώς τεχνικές λύσεις, αλλά έργα που αποσκοπούν στην πρόκληση συναισθηματικής εμπειρίας που μετατρέπεται σε αναμνήσεις για τον χρήστη ή τον θεατή», σημειώνει ο κ. Ευστρατίου. Το RFORM.SPACE δεν ενδιαφέρεται για λειτουργικά έργα, αλλά για αρχιτεκτονικές εμπειρίες με ποιητική διάσταση, δίνοντας τη δίκη του poetic πινελιά.

«**Συνδυάζουμε παραδοσιακά** με σύγχρονα υλικά δόμησης, όπως είναι το μέταλλο, αξιοποιώντας ταυτόχρονα και ειδικές λύσεις φωτισμού», αναφέρει ο ίδιος, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αντίθεσης που προκύπτει μέσα από τον διάλογο των υλικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον φωτισμό, που λειτουργεί ως εργαλείο ενίσχυσης της λειτουργικότητας των χώρων. Η μελέτη του ίδιου του τόπου είναι η πηγή και η έμπνευση για το πώς θα κινηθεί το γραφείο. «Αν βρούμε πέτρα στον χώρο, τη χρησιμοποιούμε στην κατασκευή ή στον εσωτερικό σχεδιασμό. Ο ίδιος ο τόπος μάς εμπνέει», εξηγεί ο κ. Ευστρατίου, προσθέτοντας το πόσο σημαντική είναι η βιωσιμότητα, η οποία αποτελεί βασικό κριτήριο στην επιλογή υλικών και τεχνικών.

Το RFORM.SPACE κερδίζει ήδη διεθνή αναγνώριση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, το εστιατόριο Kaia στη Βοστώνη, ένα ελληνικό-μεσογειακό concept που μεταφέρει στους επισκέπτες την αίσθηση του ελληνικού καλοκαιριού. «Ο στόχος μας στα έργα μας στο εξωτερικό είναι να δουλεύουμε με ελληνικά υλικά, στον βαθμό που το επιτρέπει η συνθήκη», τονίζει ο αρχιτέκτονας, γι' αυτό και προτιμάει να δουλεύει με υλικά όπως το μωσαϊκό, το μάρμαρο και το ξύλο, δείχνοντας πώς η ελληνική ταυτότητα μπορεί να αποτυπωθεί σε διεθνή έργα.

Η δημιουργία αρχιτεκτονικών έργων στο RFORM.SPACE είναι μια ιδιαίτερη διαδικασία, με προτεραιότητα τον άνθρωπο και τις ανάγκες του. Μια φιλοσοφία η οποία έχει στόχο να ξεπεράσει τα κατασκευαστικά όρια, θέλοντας να δώσει ζωή και χαρακτήρα σε κάθε ιδέα. Να διαμορφώσουν ένα μέλλον όπου η αρχιτεκτονική λειτουργεί ως γέφυρα ανάμεσα στην πραγματικότητα και τις σκέψεις, θέτοντας μια νέα αντίληψη για το πώς ζούμε και δημιουργούμε.

Στη RFORM.SPACE η δημιουργία αρχιτεκτονικών έργων έχει ως προτεραιότητα τον άνθρωπο και τις ανάγκες του

Για τον Πάνο Ευστρατίου και την ομάδα του, η αρχιτεκτονική είναι ένα εργαλείο, ένα μέσο, το οποίο μπορεί να βελτιώσει σημαντικά την ποιότητα ζωής. Τα έργα του RFORM.SPACE είναι ανθρωποκεντρικά, άρτια γεωμετρικά και προορισμένα για να υπηρετούν και να εξυπηρετούν τις ανάγκες κάθε πελάτη.

«**Το όμορφο πρέπει να είναι και χρηστικό**»

Η δημιουργία σύγχρονου χώρου δεξιώσεων κοντά στο αεροδρόμιο της Θεσσαλονίκης, η επέκταση κοσμηματοπωλείου στο κέντρο της πόλης και η ανακαίνιση ενός μεγάλου ξενοδοχείου είναι μόνο μερικά από τα επερχόμενα πρότζεκτ του RFORM.SPACE, ενός γραφείου που συνεχίζει να καινοτομεί, συνδυάζοντας το τοπικό με το παγκόσμιο, το παραδοσιακό με το σύγχρονο.

PROPLUSMA ARCHITECTS

Διαμορφώνοντας το αρχιτεκτονικό τοπίο με όραμα και καινοτομία

ΟΙ PROPLUSMA ARCHITECTS ΜΑΣ ΞΕΝΑΓΟΥΝ ΣΤΟ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟ ΤΟΥΣ

ΣΥΜΠΑΝ, ΜΕ ΑΞΟΝΕΣ ΤΗΝ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ, ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Με βασικό όχημα το design, οι PROPLUSMA ARCHITECTS, το καταξιωμένο αρχιτεκτονικό γραφείο που ίδρυσαν η Ευγενία Μαντά και ο Μιχαήλ Προβελέγγιος, δημιουργούν χώρους μοναδικής αισθητικής και λειτουργικότητας, με κύριο μέλημα την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής. Το κοινό τους όραμα άρχισε να διαμορφώνεται ήδη από τα χρόνια των σπουδών τους στη Φλωρεντία, όπου βρέθηκαν σε ένα αισθητικό και πολιτιστικό περιβάλλον μοναδικής ομορφιάς και ιστορικού πλούτου, το οποίο έθεσε τα θεμέλια μιας δημιουργικής πορείας που μετρά πάνω από 20 χρόνια.

Με μακρόχρονη εμπειρία και αφοσίωση στη δημιουργία εξατομικευμένων έργων υψηλής ποιότητας, το γραφείο, με πελατεία υψηλών απαιτήσεων, παρουσιάζει ένα εντυπωσιακό portfolio, που εκτείνεται τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς. Μεταξύ άλλων, ξεχωρίζουν εμβληματικά έργα όπως η ανακαίνιση ενός πολυτελούς διαμερίσματος στο ιστορικό οικιστικό συγκρότημα ONE Athens στο Κολωνάκι, τα κεντρικά γραφεία της ναυτιλιακής εταιρείας V.Ships Greece στον Πειραιά, το φιλόδοξο έργο plethōra, που βρίσκεται τώρα σε εξέλιξη και αφορά στον σχεδιασμό 21 πολυτελών εξοχικών κατοικιών στην Παλαιά Επίδαυρο, καθώς και τα σύγχρονα γραφεία της εταιρείας αεριούχων ποτών Three Cents στο κέντρο της Αθήνας.

Σήμερα, το γραφείο με έδρα την Αθήνα, λειτουργεί ως ένας ζωντανός οργανισμός που πλαισιώνεται από μια ομάδα ταλαντούχων συνεργατών, διαφορετικών ειδικοτήτων. Μέσα από ένα εκτεταμένο διεπιστημονικό δίκτυο, οι PROPLUSMA ARCHITECTS προσεγγίζουν κάθε έργο με ιδιαίτερη προσοχή και συνέπεια, προσφέροντας ολοκληρωμένες υπηρεσίες αρχιτεκτονικού σχεδιασμού και διαχείρισης κατασκευών, πάντα μέσα από ένα καλλιτεχνικό πρίσμα και διάθεση για καινοτομία.

— Ποια η φιλοσοφία των Proplusma Architects και πώς αυτή αντανακλάται στα έργα σας;

Η φιλοσοφία ενός αρχιτεκτονικού γραφείου αποτελεί τον πυρήνα του σχεδιαστικού του οράματος. Για εμάς, ο σχεδιασμός καθορίζεται από το περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται κάθε έργο. Στόχος μας είναι κάθε κτίριο να ενσωματώνεται αρμονικά στο τοπίο όπου αναπτύσσεται. Παράλληλα, δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση στη λειτουργικότητα, την αισθητική και την καινοτομία, ενώ η διαχρονική βιωσιμότητα κάθε πρότζεκτ αποτελεί βασική μας προτεραιότητα.

— Σε μια εποχή όπου η βιωσιμότητα αποτελεί βασική προτεραιότητα, πώς ενσωματώνετε τις αρχές της αειφορίας στα έργα σας, χωρίς συμβιβασμούς στην αισθητική;

Σήμερα, τα υλικά που υποστηρίζουν τις αρχές της βιωσιμότητας έχουν εξελιχθεί αισθητικά σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην απαιτούνται πλέον συμβιβασμοί στις σχεδιαστικές βάσεις που έχουμε θέσει ως γραφείο. Είναι ευθύνη μας να τα αξιοποιούμε, ενσωματώνοντάς τα με συνέπεια στις προτάσεις μας.

— Ποιες τάσεις στον χώρο της αρχιτεκτονικής θεωρείτε ότι θα διαμορφώσουν το μέλλον της κατασκευής και του σχεδιασμού στην Ελλάδα;

Το μέλλον της αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα φαίνεται να διαμορφώνεται από διεθνείς τάσεις όπως η βιωσιμότητα, η επανάχρηση υφιστάμενων δομών και η ψηφιακή τεχνολογία στον σχεδιασμό. Ο μινιμαλισμός πιθανότατα θα διατηρήσει κυρίαρχη θέση, όχι μόνο για αισθητικούς λόγους, αλλά και λόγω της ανάγκης για οικονομικότερες και πιο αποδοτικές κατασκευές. Σε ένα περιβάλλον περιορισμένων πόρων, η απλότητα και η ουσία στον σχεδιασμό αποκτούν ξεχωριστή αξία.

Εξοχική κατοικία στη Σύρο

Concept design store

Νίκη Μάνου-Ανδρεάδη και βιώσιμο μέλλον

ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΠΟΥΣ ΠΟΥ ΖΟΥΜΕ;

Η ΕΠΙΚΕΦΑΛΗΣ ΤΩΝ NIMAND ARCHITECTS

ΜΟΙΡΑΖΕΤΑΙ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ

ΑΘΗΝΑ
City
Lives
120

Η Νίκη Μάνου - Ανδρεάδη, αρχιτέκτονας και πολιτικός μηχανικός, με διδακτορικό από την Πολυτεχνική Σχολή του Α.Π.Θ. και επίκουρη καθηγήτρια στο ίδιο ίδρυμα, έχει αφήσει ισχυρό αποτύπωμα στην ελληνική αρχιτεκτονική σκηνή. Με πολυετή εμπειρία που ξεκινά από τη συνίδρυση της ARTECO Α.Ε. έως τη δημιουργία του γραφείου Nimand Architects, τα έργα της έχουν δημοσιευθεί και διακριθεί στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η σχεδιαστική της φιλοσοφία βασίζεται στη βιοκλιματική αρχιτεκτονική, αξιοποιώντας τοπικά υλικά και πρακτικές για την εξοικονόμηση ενέργειας και την ανθρώπινη ευεξία. Συγχρόνως, η έμφαση στις ήπιες παρεμβάσεις και στις ανθρωποκεντρικές λύσεις καθιστά τα έργα της ιδιαίτερα εναρμονισμένα με το φυσικό και αστικό περιβάλλον.

Μέσα από την οπτική της, η αρχιτεκτονική αναδεικνύεται ως κοινωνική πράξη και ταυτόχρονα ως πεδίο έμπνευσης, όπου κάθε κλίμακα –από τα μεγάλα δημόσια έργα μέχρι τις μικρές αναπλάσεις– μπορεί να συμβάλει στην καθημερινή ποιότητα ζωής. Έτσι, η αιχμή του σχεδιασμού συνδυάζεται με πρακτικές λύσεις, φέρνοντας την ελληνική πόλη ένα βήμα πιο κοντά σε ένα ανθρώπινο και βιώσιμο μέλλον.

— Η βιοκλιματική αρχιτεκτονική αποτελεί κεντρικό άξονα της δουλειάς σας. Ποια είναι τα κυριότερα εργαλεία ή πρακτικές που εφαρμόζετε για να επιτυγχάνετε εξοικονόμηση ενέργειας στα έργα σας; Πόσο απαραίτητη είναι για τις σύγχρονες πόλεις και γιατί;

Η βιοκλιματική αρχιτεκτονική εστιάζει στη δημιουργία κτιρίων που λειτουργούν σε αρμονία με το τοπικό κλίμα, αξιοποιώντας φυσικούς πόρους για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης. Βασικές πρακτικές περιλαμβάνουν τον σωστό προσανατολισμό του κτιρίου, τη διαστασιολόγηση και σκίαση ανοιγμάτων, τη χρήση φυσικού φωτισμού και αερισμού, την ενσωμάτωση παθητικών ηλιακών συστημάτων και τη χρήση θερμομονωτικών υλικών. Αυτές οι πρακτικές μειώνουν την ανάγκη για μηχανικά συστήματα θέρμανσης και ψύξης, οδηγώντας σε σημαντική εξοικονόμηση ενέργειας. Στις σύγχρονες πόλεις, η βιοκλιματική αρχιτεκτονική είναι απαραίτητη, καθώς συμβάλλει στη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος, προάγει τη βιωσιμότητα και βελτιώνει την ποιότητα ζωής των κατοίκων.

— Οι άνθρωποι δεν ζουν μόνο μέσα σε ένα κτίριο, ζουν μέσα σε ένα ευρύτερο αστικό ή φυσικό πλαίσιο. Πώς εντάσσετε τη φιλοσοφία της «ανθρωποκεντρικής» ή «χρηστικής» αρχιτεκτονικής στα έργα σας;

Η ανθρωποκεντρική αρχιτεκτονική τοποθετεί τον άνθρωπο στο επίκεντρο του σχεδιασμού, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες, τις επιθυμίες και την ευημερία του. Σε πολλές περιπτώσεις, αυτές οι πρακτικές περιέχουν στοιχεία που δεν είναι ορατά, όπως ακουστική και θερμοδυναμική. Τα εργαλεία αξιολόγησης μπορεί τότε να ξεπερνούν τη χρηστικότητα του χώρου και να αφορούν στη συνολική εμπειρία του χρήστη. Για την ενσωμάτωση αυτής της φιλοσοφίας, δίνουμε έμφαση στη δημιουργία λειτουργικών χώρων, που προάγουν την άνεση και την ευεξία. Παράλληλα ενσωματώνουμε στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος για την ενίσχυση της ευεξίας. Σχεδιάζουμε χώρους που ενθαρρύνουν την κοινωνική αλληλεπίδραση και την κοινοτική συνοχή, διασφαλίζοντας ότι τα έργα μας εντάσσονται αρμονικά στο ευρύτερο αστικό ή φυσικό πλαίσιο.

Το ανθρώπινο των ελληνικών πόλεων

121

— Έχετε χρησιμοποιήσει πολλά τοπικά υλικά σε έργα σας, επιδιώκοντας την εναρμόνιση με το φυσικό περιβάλλον. Πόσο σημαντική είναι αυτή η επιλογή για την ταυτότητα ενός έργου και την αίσθηση του «ανήκειν» σε έναν τόπο;

Η αρχιτεκτονική επίλυση βασίζεται στην αντίληψη του χώρου, που χαρακτηρίζει τον τόπο με το φυσικό του περιβάλλον και πρέπει να προβάλλει τις αξίες της περιοχής και να εκφράζει την κλίμακα και τον χαρακτήρα της. Στα έργα μου χρησιμοποιώ πολύ τα υλικά του τόπου. Η χρήση τοπικών υλικών στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό ενισχύει την αίσθηση του «ανήκειν» και συνδέει το κτίριο με την πολιτιστική και γεωγραφική ταυτότητα του τόπου. Αυτή η πρακτική όχι μόνο μειώνει το περιβαλλοντικό αποτύπωμα μέσω της μείωσης των μεταφορών, αλλά υποστηρίζει και την τοπική οικονομία. Επιπλέον, τα τοπικά υλικά είναι συχνά καλύτερα προσαρμοσμένα στις κλιματικές συνθήκες της περιοχής, προσφέροντας φυσική ανθεκτικότητα και ενεργειακή αποδοτικότητα. Συνεπώς, η επιλογή αυτή συμβάλλει στη δημιουργία έργων που αντανακλούν την τοπική κουλτούρα και ενισχύουν την ταυτότητα της κοινότητας.

— Οι σύγχρονες πόλεις αντιμετωπίζουν ζητήματα υπερπληθυσμού, περιβαλλοντικής ρύπανσης και ενεργειακής κρίσης. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο ρόλος της αρχιτεκτονικής στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων;

Η αρχιτεκτονική διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση των προκλήσεων των σύγχρονων πόλεων μέσω του βιώσιμου σχεδιασμού. Με την ανάπτυξη πυκνών, μεικτών χρήσεων, που προάγουν τη βιώσιμη κινητικότητα και μειώνουν την ανάγκη για μετακινήσεις (15 minute cities), η αρχιτεκτονική μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση του υπερπληθυσμού. Επιπλέον, η ενσωμάτωση πράσινων χώρων και η χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών μπορούν να μειώσουν την περιβαλλοντική ρύπανση. Τέλος, η εφαρμογή ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών και η αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της ενεργειακής κρίσης, καθιστώντας τις πόλεις πιο βιώσιμες και ανθεκτικές. Σήμερα, η αύξηση και εντατικοποίηση των έντονων καιρικών φαινομένων είναι ήδη εμφανής. Παράλληλα με τις στρατηγικές αειφορίας, φροντίζουμε να σχεδιάζουμε κτίρια και υποδομές που αφορούν στην ανθεκτικότητα των πόλεων, ώστε αυτές να μπορέσουν να επιβιώσουν τέτοιων φαινομένων και να επανέλθουν στην κανονικότητα όσο πιο γρήγορα γίνεται.

— Ποιες παρεμβάσεις, ακόμα και μικρής κλίμακας, μπορούν να κάνουν πραγματική διαφορά στην καθημερινή ζωή των πολιτών;

Στη χώρα μας σχεδιάζουμε και προγραμματίζουμε μεγάλες και φιλόδοξες αλλαγές, που όμως δεν πραγματοποιούνται σχεδόν «ποτέ», κρατώντας τη χώρα στάσιμη. Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν χρειάζονται πάντοτε ριζικές αλλαγές για να προοδεύσουμε. Αρκούν πολλές μικρές αλλαγές, που γίνονται εύκολα και χωρίς μεγάλα κονδύλια, για να αλλάξει η κατάσταση, και χωρίς να χάνεται πολύτιμος χρόνος. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο των παρεμβάσεων μικρής κλίμακας είναι η δημιουργία κοινοτικών κήπων, η εγκατάσταση αστικού εξοπλισμού (παγκάκια, φωτισμός), η βελτίωση των πεζοδρομίων και η φύτευση δέντρων. Αυτά μπορούν να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα ζωής. Οι παρεμβάσεις αυτές ενισχύουν την κοινωνική αλληλεπίδραση, προάγουν την υγεία και ευεξία και δημιουργούν ένα πιο φιλόξενο και ασφαλές αστικό περιβάλλον για όλους τους πολίτες.

1. Φυτεμένα
δώματα στις
σουίτες του
Sani Club

2. Προστέγασμα
σε σουίτα του
Ikos Aria

3. Λειτουργικό
ρέμα στο Ikos
Olivia, που έχει
μετατραπεί σε
πανέμορφο κήπο

4. Προστέγασμα
στο Lobby του
Sani Dunes

5. Διάδρομος στο
Ikos Dassia
που φωτίζεται
με Skylights

6. Εκτεταμένο
στέγαστρο στο
κεντρικό κτίριο
του Sani Dunes

— Σε πολλές μεγαλουπόλεις του εξωτερικού βλέπουμε προσπάθειες «αναγέννησης» μέσα από δημόσιες πλατείες, πάρκα, πεζοδρομήσεις και άλλες παρεμβάσεις. Υπάρχει κάποια αντίστοιχη πρωτοβουλία στην Ελλάδα που θεωρείτε πρότυπο ή που θα θέλατε να υλοποιηθεί; Στην Ελλάδα υπάρχουν σημαντικές πρωτοβουλίες αστικής αναγέννησης, όπως η ανάπλαση της Νέας Παραλίας Θεσσαλονίκης, η οποία επαναπροσδιόρισε τη σχέση της πόλης με το υδάτινο στοιχείο, και οι πεζοδρομήσεις στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Ωστόσο, απαιτούνται περισσότερες παρεμβάσεις που θα κάνουν τον δημόσιο χώρο πιο φιλικό προς τους πολίτες, ενισχύοντας το πράσινο, τις εναλλακτικές μετακινήσεις και την κοινωνική αλληλεπίδραση. Ένα πρότυπο έργο που θα μπορούσε να υλοποιηθεί είναι η επαναφορά των ρεμάτων στις πόλεις και στις περιοχές τουριστικής ανάπτυξης, τα οποία θα μπορούσαν να μετατραπούν σε πράσινους διαδρόμους αναψυχής και περιβαλλοντικής αναβάθμισης.

— Θα λέγατε ότι υπάρχει μια «ηθική ευθύνη» του αρχιτέκτονα απέναντι στον τόπο και τους κατοίκους; Η Αρχιτεκτονική είναι μια τέχνη κοινωνικής εφαρμογής που εξυπηρετεί τον άνθρωπο. Ο αρχιτέκτονας έχει ηθική ευθύνη να σχεδιάζει με γνώμονα το κοινό καλό, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις ανάγκες των

ανθρώπων όσο και την αειφορία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος. Η αρχιτεκτονική δεν είναι απλώς μια αισθητική πράξη, αλλά μια κοινωνική πράξη που επηρεάζει τις ζωές των ανθρώπων. Γι' αυτό η δόμηση σε αρχές όπως η βιωσιμότητα, η πολιτισμική συνέχεια και η κοινωνική ένταξη είναι απαραίτητη για έναν αρχιτέκτονα που θέλει να δημιουργήσει ουσιαστικές και διαχρονικές παρεμβάσεις στον χώρο.

— Η ανακαίνιση ιστορικών ή διατηρητέων κτιρίων είναι μια ακόμη πτυχή του έργου σας. Ποια είναι η δυσκολότερη πρόκληση, όταν προσπαθείτε να παντρέψετε τη σύγχρονη αισθητική με την ιστορική ταυτότητα ενός χώρου;

Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι η διατήρηση της αυθεντικότητας του ιστορικού κτιρίου, ενώ παράλληλα πρέπει να του δίνονται νέες χρήσεις που ανταποκρίνονται στις σύγχρονες ανάγκες. Η ένταξη νέων στοιχείων πρέπει να γίνεται με σεβασμό στο μνημείο, αποφεύγοντας την αισθητική «αναπαλαίωση» που συχνά οδηγεί στην απώλεια της ιστορικής ταυτότητας. Ο διάλογος ανάμεσα στο παλιό και το νέο απαιτεί λεπτούς χειρισμούς, ώστε να αναδεικνύεται η αξία του ιστορικού χώρου, χωρίς να γίνεται παρωχημένος ή δυσλειτουργικός. Μία ακόμα πρόκληση που αντιμετωπίζουμε σε αυτόν τον τομέα είναι η νομοθεσία που αφορά σε διατηρητέα κτίρια. Γνωρίζουμε σήμερα τη σημασία του καλά μονωμένου κελύφους, αλλά και την αδιαμφισβήτητη ανάγκη για προσβασιμότητα και συμπερίληψη (κτίρια φιλικά προς όλους, π.χ. σε ΑμεΑ). Πολλές φορές αυτά είναι δύσκολο να εφαρμοστούν με επιτυχία, όταν συγκεκριμένα στοιχεία του κτιρίου δεν επιτρέπεται να μεταβληθούν.

— Έχετε εμπειρία σε δημόσιους χώρους, συγκροτήματα κατοικιών, ιδιωτικά έργα, εμπορικά κέντρα, μέχρι και αστικό τοπίο (πάρκα, πλατείες, μαρίνες). Πού βρίσκετε την έμπνευση για να περνάτε από τη μία κλίμακα ή λειτουργία στην άλλη;

Η Αρχιτεκτονική βασίζεται στην αντίληψη του χώρου, οπότε υπεισέρχεται άμεσα και η έννοια του τόπου, που προσεγγίζεται με την υλική του διάσταση. Η γνώση του τόπου είναι η γνώση της πραγματικότητας, και τον αντιλαμβάνομαστε μέσα από σταθερές έννοιες: έδαφος, τοπογραφία, τοπίο, κλίμα, φως, αέρας. Η αρχιτεκτονική επίλυση πρέπει να προβάλλει τις αξίες της περιοχής και να εκφράζει την κλίμακα και τον χαρακτήρα της. Η έμπνευση προέρχεται από τη δυναμική του ίδιου του χώρου, τις ανάγκες των χρηστών και το πολιτισμικό του πλαίσιο. Αν και κάθε κλίμακα απαιτεί διαφορετική προσέγγιση, η βασική αρχή είναι η σύνδεση με το περιβάλλον, είτε αυτό είναι η πόλη είτε η φύση είτε μια μικρότερη κλίμακα κατοικία. Επίσης η διερεύνηση της ιστορίας του τόπου,

των κοινωνικών δομών και της τεχνολογίας είναι καθοριστικής σημασίας για την προσαρμογή του σχεδιασμού στις διαφορετικές χρήσεις.

— Τι θα μπορούσαμε να μάθουμε από καλά παραδείγματα άλλων πόλεων του κόσμου;

Οι επιτυχημένες πόλεις του κόσμου έχουν καταφέρει να ισορροπήσουν μεταξύ ανάπτυξης, κοινωνικής συνοχής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Πόλεις όπως η Κοπεγχάγη και η Βαρκελώνη έχουν επαναπροσδιορίσει την αστική ζωή, με έμφαση στη βιώσιμη κινητικότητα, τους δημόσιους χώρους και τη μεικτή χρήση γης. Από αυτές τις πόλεις μπορούμε να μάθουμε τη σημασία του συμμετοχικού σχεδιασμού, της φιλικής προς τους πεζούς πολεοδομίας και της διατήρησης του δημόσιου χώρου ως βασικού στοιχείου της κοινωνικής ζωής.

— Υπάρχει κάποιο κοινό νήμα ή μια βασική φιλοσοφία που διατρέχει όλα σας τα έργα;

Η βασική φιλοσοφία μας είναι η δημιουργία αρχιτεκτονικής που ενσωματώνει το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον, βελτιώνει την ανθρώπινη εμπειρία και προάγει τη βιωσιμότητα. Σε κάθε έργο, ανεξαρτήτως κλίμακας, επιδιώκουμε να επιτύχουμε μια ισορροπία ανάμεσα στη λειτουργικότητα, την αισθητική και τη βιώσιμη ανάπτυξη, διασφαλίζοντας ότι η αρχιτεκτονική μας παραμένει διαχρονική και συνδεδεμένη με τον τόπο της.

— Σε μια εποχή που κυριαρχεί η παγκοσμιοποίηση, πόσο σημαντικό είναι να διατηρούμε την τοπική κουλτούρα, τη φυσιογνωμία των πόλεων και την ταυτότητα ενός τόπου; Πώς βλέπετε τον ρόλο των «τοπικών συμβολισμών» στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, ειδικά σε τουριστικές περιοχές;

Η τοπική ταυτότητα είναι ένας κρίσιμος παράγοντας στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, ιδιαίτερα σε τουριστικές περιοχές, όπου η μοναδικότητα του τόπου αποτελεί και στοιχείο ελκυστικότητας. Η παγκοσμιοποίηση συχνά οδηγεί σε ομογενοποίηση του δομημένου περιβάλλοντος, όμως η αρχιτεκτονική μπορεί να αποτελέσει μέσο διατήρησης και ανάδειξης της τοπικής κουλτούρας. Οι τοπικοί συμβολισμοί —μέσα από υλικά, μορφολογίες και αφηγηματικές προσεγγίσεις— προσδίδουν αυθεντικότητα στα έργα και ενισχύουν την αίσθηση του τόπου, ενσωματώνοντας την ιστορία, τον πολιτισμό και το κλίμα στην αρχιτεκτονική εμπειρία.

— Πώς οραματίζετε τις ελληνικές πόλεις του μέλλοντος; Ποια βήματα θεωρείτε απαραίτητα για να αναβαθμίσουμε το αστικό περιβάλλον ώστε να είναι πραγματικά ανθρώπινο και βιώσιμο;

Οι ελληνικές πόλεις του μέλλοντος πρέπει να είναι πιο βιώσιμες, ανθρώπινες και ανθεκτικές στις κλιματικές και κοινωνικές προκλήσεις. Γνωρίζουμε ότι το κλίμα της Ελλάδας θα γίνει πιο ξηρό, με αποτέλεσμα να περιμένουμε πολλές πυρκαγιές και ακόλουθες πλημμύρες. Πορώδη υλικά, ψύξη μέσω εξάτμισης, θερμικές μάζες, καλός σκιασμός και αερισμός αποτελούν στρατηγικές που βρίσκουν εφαρμογή τόσο σε αστική κλίμακα όσο και σε επίπεδο κτιρίου. Επιπλέον, σε αστικό επίπεδο, αυτό σημαίνει περισσότερους δημόσιους χώρους, έξυπνες και πράσινες υποδομές, βιώσιμα κτίρια και ένα πολεοδομικό μοντέλο που προάγει την πεζοκίνηση και τα μέσα μαζικής μεταφοράς. Χρειάζεται επίσης μια νέα προσέγγιση στην κοινωνική κατοικία και στη μεικτή χρήση γης, ώστε οι πόλεις να γίνουν πιο ζωντανές και συμμετοχικές. Η επανασύνδεση των πόλεων με το φυσικό τους τοπίο, η ανάδειξη των αστικών ρεμάτων και η εφαρμογή βιοκλιματικών στρατηγικών είναι κρίσιμα βήματα για ένα πιο ανθρώπινο και βιώσιμο μέλλον. ■

Ο αρχιτέκτονας έχει ηθική ευθύνη να σχεδιάζει με γνώμονα το κοινό καλό, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις ανάγκες των ανθρώπων όσο και την αειφορία του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος

03 0 I N E E S

Ε ΠΟΛΕΙΣ

Walk

ΜΙΑ ΑΡΕΤΗ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ, ΔΗΜΟΦΙΛΗΣ ΛΟΓΩ
ΤΩΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ,
ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Της ΕΛΕΝΗΣ ΒΑΡΔΑΚΗ

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

126

Στον πολεοδομικό σχεδιασμό, **walkability** είναι η προσβασιμότητα των υπηρεσιών της πόλης με τα πόδια. Βασίζεται στην ιδέα ότι οι αστικοί χώροι δεν πρέπει να είναι απλώς διάδρομοι μεταφοράς, σχεδιασμένοι για την κυκλοφορία των οχημάτων, αλλά, αντιθέτως, να είναι σχετικά ολοκληρωμένοι κατοικήσιμοι χώροι, που να εξυπηρετούν ποικίλες χρήσεις, χρήστες και τρόπους μεταφοράς, μειώνοντας την ανάγκη για ιδιωτικά αυτοκίνητα. Ο όρος **walkability** επινοήθηκε τη δεκαετία του 1960, λόγω της επανάστασης που έφερε η Jane Jacobs στην αντίληψη της «ενάρετης» πόλης, που διατηρεί τις παραδοσιακές της γειτονιές με τα μικρά μαγαζάκια και τον κοινωνικό έλεγχο («μάτια στον δρόμο»). Τα τελευταία χρόνια, η **walkability** αποτελεί συνιστώσα του βιώσιμου πολεοδομικού σχεδιασμού και έχει γίνει δημοφιλής, λόγω των πλεονεκτημάτων της για την υγεία, την οικονομία και το περιβάλλον. Οι παράγοντες που την επηρεάζουν είναι η παρουσία ή η απουσία και η ποιότητα μονοπατιών, πεζοδρομίων ή άλλων τρόπων διέλευσης πεζών, οι συνθήκες κυκλοφορίας, τα πρότυπα χρήσης της, η προσβασιμότητα κτιρίων και η ασφάλεια.

Ένας προτεινόμενος ορισμός για τη **walkability** είναι «ο βαθμός στον οποίο το δομημένο περιβάλλον είναι φιλικό προς την παρουσία ανθρώπων που ζουν, καταναλώνουν, επισκέπτονται, ψυχαγωγούνται ή περνούν χρόνο σε μια περιοχή» και εξαρτάται από το αστικό DMA (Density, Mix, Access), δηλαδή από το σύνολο των συνεργειών μεταξύ των τρόπων με τους οποίους οι πόλεις συγκεντρώνουν χρήστες και κτίρια, αναμειγνύουν διαφορετικούς ανθρώπους και δραστηριότητες και αξιοποιούν δίκτυα πρόσβασης και επικοινωνίας. Η πυκνότητα ορίζεται από το αλληλένδετο σύνολο κτιρίων, πληθυσμών και ζωής στους δρόμους, στον δημόσιο χώρο: είναι μια κρίσιμη ιδιότητα της **walkability**, επειδή αφορά τη συγκέντρωση και αλληλεπίδραση των χρηστών της πόλης. Μεγάλη πυκνότητα σημαίνει ότι οι αποστάσεις «μπορούν να περπατηθούν», αλλά γενικά υπάρχει δυσκολία στον προσδιορισμό της πυκνότητας, λόγω των πληθυσμών που πηγαινοέρχονται από τα προάστια προς το αστικό κέντρο, καθώς και λόγω της διαφορετικής μορφολογίας και τυπολογίας των κτιρίων. Επίσης, η μεικτή χρήση —καταστήματα, κατοικίες, αθλητικές εγκαταστάσεις, πάρκα— αυξάνουν τη **walkability**: το τρίπτυχο live/work/visit δημιουργεί πεδίο πιθανών σχέσεων μεταξύ τριών πρωταρχικών λειτουργιών, που οι οικονομολόγοι αποκαλούν αναπαραγωγή, παραγωγή και ανταλλαγή, ενώ προσδιορίζουν τη σχέση μεταξύ ανθρώπων και αστικού χώρου: «κάτοικοι», «εργαζόμενοι» και «επισκέπτες/διερχόμενοι».

Το κοινωνικό μείγμα είναι «ενάρετο» και εξασφαλίζει ζωτικότητα, όταν η πόλη συγκεντρώνει ανθρώπους διαφορετικών ηλικιών, ικανοτήτων, εθνοτήτων και κοινωνικών τάξεων. Τα δίκτυα πρόσβασης μιας πόλης επιτρέπουν ή περιορίζουν τις ροές των πεζών, την ικανότητα να περπατά κανείς: η επιθυμητή κατάσταση είναι εκείνη στην οποία ο χρήστης της πόλης επιλέγει μετα-

ξύ πεζοπορίας, ποδηλασίας, δημόσιας συγκοινωνίας και ΙΧ. Αλλά, γενικά, τα μέσα μαζικής μεταφοράς συνδυάζονται με **walkability**, εφόσον οπανίως μεταφέρουν τους ανθρώπους από την πόρτα τους στον ακριβή προορισμό τους.

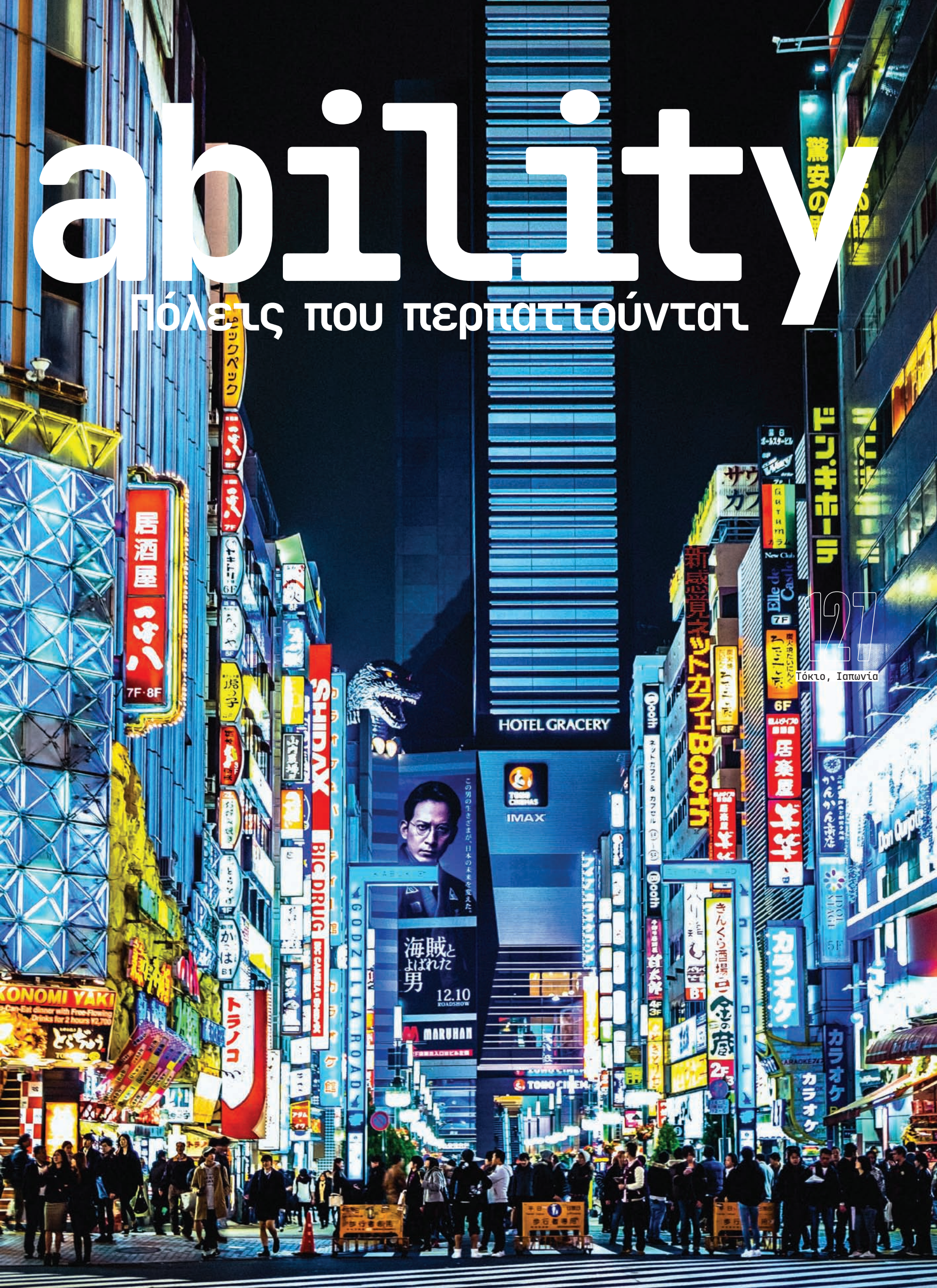
Τη **walkability** ευνοούν συγκεκριμένες προβλέψεις του αστικού σχεδιασμού: πεζόδρομοι, ποδηλατόδρομοι, διαβάσεις πεζών, σκιά ή λιακάδα, ανάλογα με τις εποχές, έπιπλα δρόμου, ποιότητα αέρα. Καθώς τα οφέλη του βαδίσματος είναι πολλαπλά και αναμφισβήτητα, γίνεται προσπάθεια για περισσότερα πεζοδρόμια και αυξημένη «βατότητα», η οποία παραλλήλως μπορεί να προωθήσει τον τουρισμό και να ευνοήσει την αξία της γης. Τα τελευταία χρόνια, η ζήτηση για στέγασση σε αστικό περιβάλλον που μπορεί να περπατηθεί έχει αυξηθεί: η προαστιακή ζωή —κοινωνική απομόνωση, μεγάλες διαδρομές, αναγκαιότητα για ΙΧ— απομυθοποιείται όλο και περισσότερο. Εξάλλου, ένα από τα οφέλη της βελτίωσης της **walkability** είναι η μείωση του αποτυπώματος του αυτοκινήτου στην κοινότητα. Οι εκπομπές άνθρακα μπορούν να μειωθούν, αν περισσότεροι άνθρωποι επιλέγουν να περπατούν αντί να οδηγούν ή να χρησιμοποιούν τα μέσα μαζικής μεταφοράς: η **walkability** είναι σημαντικό εργαλείο για την προσαρμογή των πόλεων στην κλιματική αλλαγή. Λιγότερες εκπομπές σημαίνουν καλύτερες συνθήκες υγείας και ποιότητας ζωής, λιγότερη αθηλαομίχλη και μικρότερη συμβολή στην παγκόσμια κλιματική αλλαγή.

Πολλές κοινότητες έχουν υιοθετήσει την **κινητικότητα** των πεζών ως εναλλακτική λύση σε παλαιότερες κατασκευαστικές πρακτικές που στηρίζονταν στα αυτοκίνητα. Αυτή η αλλαγή περιλαμβάνει την πεποίθηση ότι η εξάρτηση από τα αυτοκίνητα είναι οικολογικά μη βιώσιμη. Τα περιβάλλοντα που είναι προσανατολισμένα στο αυτοκίνητο, δημιουργούν επικίνδυνες συνθήκες για τους αυτοκινητιστές και τους πεζούς και γενικά στερούνται αισθητικής: αντιθέτως, πόλεις όπως η Βαρκελώνη κινούνται στην κατεύθυνση της εξάλειψης του αυτοκινήτου και της συνολικής πεζοδρόμησης. Ακόμα και το Σινιόνατι (Οχάιο) εφαρμόζει σχέδια διευκόλυνσης του βαδίσματος, δεδομένου ότι στις ΗΠΑ οι άνθρωποι καταναλώνουν κατά μέσον όρο 27,6 λεπτά για να μεταβούν στη δουλειά τους με το αυτοκίνητο. Ο μέσος όρος δεν φανερώνει φυσικά το ότι σε πόλεις όπως το Λος Άντζελες, ο χρόνος οδήγησης προς τον τόπο εργασίας μπορεί να φτάσει τη μία ώρα. Γι' αυτή την κατασπατάληση χρόνου και καυσίμων έχουν προταθεί ιδέες για την «πόλη των 15 λεπτών» —το να μπορείς να διασχίσεις τον αστικό χώρο σε ένα τέταρτο της ώρας— και για τα λεγόμενα «πεζοχώρια», περιοχές μεικτής χρήσης με προτεραιότητα στην κυκλοφορία των πεζών. Οποσδήποτε, και σ' αυτό συμφωνούν οι περισσότεροι, οι πιο επιτυχημένες πόλεις διαφόρων μεγεθών στον κόσμο είναι **walkable**: το Παρίσι, η Φλωρεντία, το Μόναχο, το Ελσίνκι, η Νέα Υόρκη, το Ντουμπρόβνικ, η Μελβούρνη, το Εδιμβούργο, το Άμστερνταμ, η Μπανγκόκ, η Βαλέτα (Μάλτα). Αντιθέτως, στο Ντάλας, στο Χιούστον, στη Μανίλα, στο Κίτο (Εκουαδόρ), στη Βομβάν, στην Ντάκα (Μπαγκλαντές), στην Πάτρα, στο Ορλάντο (Φλόριντα), στο Γιοχάνεσμπουργκ, στο Λος Άντζελες η ζωή των πεζών είναι δύσκολη. ■

Ο όρος **walkability** επινοήθηκε τη δεκαετία του 1960, λόγω της επανάστασης που έφερε η Jane Jacobs στην αντίληψη της «ενάρετης» πόλης, που διατηρεί τις παραδοσιακές της γειτονιές και τον κοινωνικό έλεγχο

ability

Πόλεις που περπατούνται

127

Τόκιο, Ιαπωνία

ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΞΥΠΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2050, ΤΟ 70% ΤΟΥ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΘΑ ΚΑΤΟΙΚΕΙ ΣΕ «ΕΞΥΠΝΗ ΠΟΛΗ»

Της ΜΑΡΙΑΣ-ΙΩΑΝΝΑΣ ΣΙΓΑΛΟΥ

Πάνω από είκοσι πολυσέλιδα βιβλία γύρω από τη «νοημοσύνη» των πόλεων αναμένονται μέσα στο 2024: οι συγγραφείς είναι Ινδοί, Αιγύπτιοι και Κινέζοι· οι «έξυπνες πόλεις» πληθαίνουν στον εξω-δυτικό κόσμο.

Έξυπνη πόλη είναι μια τεχνολογικά σύγχρονη αστική περιοχή, που χρησιμοποιεί διαφορετικούς τύπους ηλεκτρονικών μεθόδων και αισθητήρων για τη συλλογή δεδομένων. Οι πληροφορίες που λαμβάνονται από αυτά τα δεδομένα χρησιμοποιούνται για την αποτελεσματική διαχείριση περιουσιακών στοιχείων, πόρων και υπηρεσιών, με αποτέλεσμα τη βελτίωση των λειτουργιών της. Τα δεδομένα συλλέγονται από πολίτες, συσκευές ή κτίρια και αναλύονται για την παρακολούθηση και τη διαχείριση συστημάτων κυκλοφορίας και μεταφορών, σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, αστικής δασοκομίας, δικτύων ύδρευσης, αποβλήτων, ποινικών ερευνών, σχολείων, βιβλιοθηκών, νοσοκομείων και άλλων κοινοτικών δομών. Οι έξυπνες πόλεις ορίζονται

τόσο από τους τρόπους με τους οποίους οι δημαρχίες τους αξιοποιούν την τεχνολογία, όσο και από τους τρόπους με τους οποίους τις παρακολουθούν, τις σχεδιάζουν και τις διοικούν.

Η χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας σε μια αστική περιοχή μπορεί να δημιουργήσει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και υψηλή ποιότητα ζωής σε πολλούς βασικούς τομείς: οικονομία, κινητικότητα, περιβάλλον, διακυβέρνηση, πολιτισμός. Στις έξυπνες πόλεις οι επενδύσεις σε ανθρώπινο και κοινωνικό κεφάλαιο και ο συνδυασμός τους, με ανεπτυγμένες τεχνολογικές υποδομές, τροφοδοτούν την ανάπτυξη και την ποιότητα ζωής, λόγω της σοφής διαχείρισης των φυσικών πόρων και της συμμετοχικότητας των πολιτών. Αν και η «εξυπνάδα» της πόλης είναι πάντοτε work in progress, υπάρχουν οκτώ βασικές πτυχές που την καθορίζουν: έξυπνη διακυβέρνηση, έξυπνη ενέργεια, έξυπνο κτίριο, έξυπνη κινητικότητα, έξυπνη υποδομή, έξυπνη τεχνολογία, έξυπνη υγειονομική περίθαλψη και έξυπνοι δημότες, ενεργοί πολίτες συνδεδεμένοι στα δίκτυα.

Η «έξυπνη πόλη»
είναι η ουτοπία
του 21ου αιώνα, όπως
η «πόλη κήπος» ήταν
η ουτοπία του 20ού

ΥΠΝΕΣ ΠΟΛΕΙΣ;

Η «έξυπνη πόλη» είναι η ουτοπία του 21ου αιώνα, όπως η «πόλη κήπος» ήταν η ουτοπία του 20ού. Ανάμεσα σ' αυτά τα δύο πολεοδομικά σχέδια υπάρχει κάποια συνέχεια: είναι πραγματοποιήσιμα κυρίως σε μικρές κοινότητες, όπως π.χ. η Cyberport Zone στο Χονγκ Κονγκ, και στηρίζονται στην ενεργειακή αυτάρκεια, η οποία με τη σειρά της εξασφαλίζεται μέσω της ηλιακής ενέργειας και των συμπίεστων σκουπιδιών. Με λίγα λόγια, έξυπνη πόλη δεν είναι οποιαδήποτε αστική περιοχή που διαθέτει υψηλή τεχνολογία, αλλά εκείνη που χρησιμοποιεί την υψηλή τεχνολογία για να δημιουργήσει συνδεδεμένη κοινότητα, που να συνδυάζει υποδομές ευρυζωνικών επικοινωνιών, μια ευέλικτη υπολογιστική υποδομή προσανατολισμένη στις υπηρεσίες, η οποία βασίζεται σε ανοικτά βιομηχανικά πρότυπα, καθώς και καινοτόμες υπηρεσίες για την κάλυψη των αναγκών των διοικήσεων και των υπαλλήλων τους, των πολιτών και των επιχειρήσεων. Η έξυπνη πόλη επιτρέπει σε όλους τους δημότες την πρόσβαση στις δημόσιες υπηρεσίες (π.χ. στις ψηφιακές βιβλιοθήκες) μέσω οποιασδήποτε συνδεδεμένης συσκευής: τα δίκτυα γνώσης και τα συστήματα ανθρώπινης υποστήριξης είναι σημαντικός δείκτης

της επιτυχίας της, ενώ ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα, τη διά βίου μάθηση, την καινοτομία, τον εθελοντισμό και τη συμπερίληψη. Μια έξυπνη κοινότητα λαμβάνει τη συνειδητή και συμφωνημένη απόφαση να αναπτύξει την τεχνολογία ως μέσον για την επίλυση των κοινωνικών και επιχειρηματικών αναγκών της. Η τεχνολογία χρησιμεύει για να περιγραφούν τα χαρακτηριστικά της κοινότητας: π.χ. η ηλικία των πολιτών, η εκπαίδευσή τους, τα χόμπι τους, τα αξιοθέατα της πόλης, οι πόροι, οι ανάγκες, τα μειονεκτήματα, τα προβλήματα, τα εργασιακά κενά, οι υπάρχουσες υποδομές και οι πιθανές ελλείψεις. Στη συνέχεια, η τεχνολογία προτείνει λύσεις, π.χ. για την κυκλοφοριακή συμφόρηση, για τη δημόσια ασφάλεια, για την εξοικονόμηση ενέργειας, για την ποιότητα του αέρα.

Αν και οι πρωτοβουλίες έξυπνων πόλεων δεν λείπουν στις ΗΠΑ και στην ΕΕ, από το 2016 υπήρχαν στην Κίνα περίπου 500 έργα έξυπνων πόλεων. Το ποσοστό των έξυπνων πόλεων στον κόσμο αυξάνεται και μέχρι το 2050, αναμένεται το 70% του παγκόσμιου πληθυσμού να κατοικεί σε έξυπνη πόλη. ■

Αναγεννητική ή αναγεννώμενη είναι η πόλη που βασίζεται σε μια περιβαλλοντικά ενισχυτική, αποκαταστατική σχέση με τα φυσικά συστήματα από τα οποία η πόλη αντλεί πόρους για τη συντήρησή της, διατηρώντας μια συμβιωτική, αμοιβαία επωφελή σχέση με την ενδοχώρα της. Η αναγεννητική πόλη ελαχιστοποιεί τις περιβαλλοντικές της επιπτώσεις και βελτιώνει ενεργά την παραγωγική ικανότητα των οικοσυστημάτων από τα οποία εξαρτάται. Την ιδέα ανέπτυξε για πρώτη φορά μια Διεθνής Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για τις Πόλεις και την Κλιματική Αλλαγή, που συγκλήθηκε από το Παγκόσμιο Συμβούλιο Μέλλοντος από κοινού με το Πανεπιστήμιο Αρχιτεκτονικής και Αστικής Ανάπτυξης του Αμβούργου (HCU), μεταξύ 2008 και 2011. Η Επιτροπή αποτελούνταν από ειδικούς σχεδιασμού, επιστήμονες του κλίματος, εκπροσώπους των Ηνωμένων Εθνών, πολιτικούς και επιχειρηματίες του ιδιωτικού τομέα. Η έκθεση «Αναγεννητικές πόλεις» του Αμβούργου το 2010, το βιβλίο «Δημιουργία αναγεννητικών πόλεων» του Χέρμπερτ Ζιραρντέ και τα ετήσια φόρουμ για το μέλλον των πόλεων εκλαΐκευσαν την ιδέα και δημιούργησαν παραδείγματα όπως η Βιτεμβέργη στο κρατίδιο Σαξονίας-Άνχαλτ.

Στον πυρήνα της ιδέας της αναγεννητικής πόλης βρίσκεται η κατανόηση ότι είναι απαραίτητο να προχωρήσουμε πέρα από την περιοριστική περιγραφή της βιωσιμότητας και να υιοθετήσουμε ένα ευρύτερο μοντέλο αστικής ανάπτυξης που να δίνει έμφαση στην ανάγκη οι πόλεις όχι μόνο να διατηρήσουν αλλά και να αναγεννήσουν ενεργά τους φυσικούς πόρους που χρειάζονται και που απορροφούν. Ενώ ο αρχικός ορισμός της αειφόρου ανάπτυξης δηλώνει ότι «η αειφόρος ανάπτυξη είναι μια ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες», η αναγεννητική αστική ανάπτυξη αναγνωρίζει ότι, λαμβάνοντας υπόψη την ταχύτητα και κλίμακα της κατανάλωσης πόρων, η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες γίνεται ήδη εξαιρετικά επισφαλής. Επομένως, υπό το φως των προβλημάτων που σχετίζονται με την κατανάλωση και την υπέρβαση πόρων, οι αναγεννητικές πόλεις προσπαθούν όχι μόνο να μην καταναλώνουν φυσικούς πόρους με ρυθμό ταχύτερο από εκείνον που μπορούν να ανακτήσουν τα οικοσυστήματα, αλλά αντιστρέφουν την τάση βελτιώνοντας ενεργά την αναγεννητική ικανότητα των οικοσυστημάτων.

Επί του παρόντος, οι περισσότερες πόλεις εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από πόρους που καταναλώνονται και σπαταλώνται, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η προέλευσή τους ή ο τελικός προορισμός τους. Η συνηθισμένη κατάσταση των πόλεων είναι η εξής:

- 1) Οι εισροές πόρων όπως το νερό, τα τρόφιμα, η ενέργεια, καταναλώνονται, αφήνοντας πίσω τους μορφές αποβλήτων και ρύπανσης στον αέρα, το νερό και τη γη.
- 2) Προκειμένου να καλυφθεί το αυξανόμενο υψηλό επίπεδο ενεργειακής ζήτησης, οι πόλεις εισάγουν και καίνε ορυκτά καύσιμα των οποίων η παραγωγή μολύνει τον αέρα και αυξάνει το επίπεδο των αερίων του θερμοκηπίου που προκαλούν την κλιματική αλλαγή.
- 3) Οι πρώτες ύλες εξάγονται συνεχώς για να καλύψουν τη διαρκώς αυξανόμενη ζήτηση των καταναλωτών και πολύ συχνά εξέρχονται από την αλυσίδα κατανάλωσης με τη μορφή απορριμμάτων σε χώρους υγειονομικής ταφής, που δεν μπορούν να επαναπορροφηθούν από τη φύση.
- 4) Τα θρεπτικά συστατικά και ο άνθρακας απομακρύνονται από τη γεωργική γη καθώς τα τρόφιμα συλλέγονται, γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας και καταναλώνονται, ενώ τα απορρίμματα που προκύπτουν πετιούνται σε ποτάμια και παράκτια ύδατα, χωρίς συνήθως να επιστρέφουν στις γεωργικές εκτάσεις.
- 5) Τα ποτάμια και οι ωκεανοί μολύνονται όλο και περισσότερο από λύματα, τοξικά απόβλητα και απορροές ορυκτών.

Αυτή η επιβλαβής σχέση στην οποία οι πόλεις δεν είναι σε θέση να αλληλεπιδράσουν με αμοιβαία επωφελή τρόπο με τα οικοσυστήματα από τα οποία εξαρτώνται, θέτει σε κίνδυνο τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα της αστικοποίησης. Η αναγεννητική αστική ανάπτυξη βασίζεται στην κατανόηση ότι οι αστικές περιοχές θα συνεχίσουν να προσφέρουν στα άτομα την προοπτική μιας βελτιωμένης ποιότητας ζωής και την ικανότητα να συνειδητοποιήσουν τις δυνατότητες και τις φιλοδοξίες τους, πρέπει να ενστερνιστούν τον ρόλο τους στη διασφάλιση της υποστήριξης της ζωής στη γη. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την υιοθέτηση ενός μοντέλου αστικής ανάπτυξης, που επιτρέπει στις πόλεις να αλληλεπιδρούν συμβιωτικά με το περιβάλλον τους και να βελτιώνουν ενεργά τις υποβαθμισμένες συνθήκες των υποστηρικτικών οικοσυστημάτων τους.

Η ανάπτυξη μιας αναγεννητικής πόλης απαιτεί αλλαγή παραδείγματος που επιδιώκει να μιμηθεί τα κυκλικά μεταβολικά συστήματα που βρίσκονται στη φύση, όπου όλα τα απόβλητα γίνονται οργανικά θρεπτικά συστατικά για νέα ανάπτυξη. Στις αναγεννητικές πόλεις δίνεται προτεραιότητα στο κλείσιμο του κύκλου των αστικών πόρων, που σημαίνει την εξεύρεση αξίας σε εκροές που θεωρούνται συμβατικά ως απόβλητα και τη χρήση τους ως εισροές πόρων σε τοπικά και περιφερειακά συστήματα παραγωγής. Για παράδειγμα, μια αναγεννητική πόλη επαναφέρει το επεξεργασμένο νερό στον υδρολογικό κύκλο, προμηθεύεται τροφή από αστικούς και περιαστικούς παραγωγούς, δεσμεύει τα θρεπτικά συστατικά από τα λύματα και τα απόβλητά της, μειώνει την εξάρτησή της από τα προϊόντα πετρελαίου και ενισχύει την ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδίως από τοπικές πηγές. Το κλείσιμο των βρόχων πόρων με αυτόν τον τρόπο, είναι το πρώτο θεμελιώδες βήμα προς την αναγεννητική ανάπτυξη. Το δεύτερο βήμα είναι να εργαστούμε ενεργά για την αναγέννηση των υλικών και των πόρων που χρησιμοποιεί η πόλη, καθιστώντας την αναγεννητική πόλη κόμβο παραγωγής. Σε αυτό μπορεί να βοηθήσει η ανάπτυξη υποδομών υπηρεσιών οικοσυστήματος εντός της αστικής περιοχής, που βελτιώνει την αυτάρκεια των πόλεων και την ικανότητά τους να καλύπτουν τη δική τους ζήτηση για ενέργεια, τρόφιμα, νερό και αγαθά από πόρους εντός των ορίων της πόλης ή από τις περιβάλλουσες περιοχές.

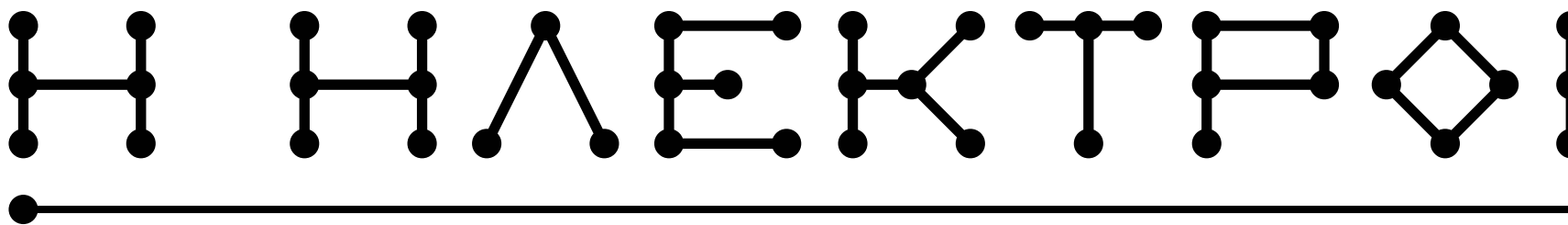
Πέρα από τη διασφάλιση της μακροπρόθεσμης περιβαλλοντικής βιωσιμότητας της αστικοποίησης, η εφαρμογή της αναγεννητικής πόλης σημαίνει επίσης δημιουργία ευκαιριών για τοπική οικονομική ανάπτυξη, βελτιωμένη βιωσιμότητα και ευημερία, καλύτερους δημόσιους χώρους, βελτιωμένη κοινωνική ισότητα και συνοχή, μεγαλύτερη δημοκρατική συμμετοχή και ισχυρότερη αστική ανθεκτικότητα. Η εφαρμογή των αναγεννητικών πόλεων γίνεται με την υιοθέτηση μιας σειράς διαδικασιών και λύσεων πολιτικής, που δημιουργούν πόλεις οι οποίες αποτελούν δυναμικά κέντρα δημοκρατίας, δημόσιας δέσμευσης, ανθρώπινης ανάπτυξης, καινοτομίας, αστικών αναπλάσεων, ευημερίας, δικαιοσύνης και ισότητας. ■

Τι είναι η αναγεννητική πόλη;

ΠΩΣ Η ΙΔΕΑ ΤΗΣ «ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ» ΥΠΕΡΒΑΙΝΕΙ ΤΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Του ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗ

Στον πυρήνα της ιδέας της αναγεννητικής πόλης βρίσκεται η κατανόηση ότι είναι απαραίτητο οι πόλεις να αναγεννήσουν ενεργά τους φυσικούς πόρους που χρειάζονται και που απορροφούν

Η «ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΜΠΑΤΑΡΙΑΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΧΩΛΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΓΗΡΑΙΑ ΗΠΕΙΡΟ

Του ΘΩΜΑ Κ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Πόλεις και κινητικότητα. Κουβέντα που μπήκε εδώ και δεκαετίες στον χάρτη του διεθνώς αποκαλούμενου mobility. Πώς αντιμετωπιζόταν στο παρελθόν; Με σκούτερ, ποδήλατα και λιλιπούτεια αυτοκίνητα. Τα χρόνια πέρασαν, τα μέσα συγκοινωνιών αυξήθηκαν, παρ' όλα αυτά ο κόσμος συνεχίζει –και όχι μόνο στην Ευρώπη– να «κατεβαίνει» με τα αυτοκίνητά του στα κέντρα. Για πολλούς λόγους, που δεν είναι επί του παρόντος. Τώρα, αξία έχει να δούμε τη διείσδυση της ηλεκτροκινητικότητας στη ζωή μας.

Θα περίμενε κανείς, όταν άρχισε η «επανάσταση της μπαταρίας», αυτή να έμπαινε στις αστικές τάξεις με τη λογική της εύκολης απόκτησης αλλά και του μεγέθους των προσφερόμενων αυτοκινήτων. Αντ' αυτού, εντελώς λανθασμένα, η ηλεκτροκίνηση ξεκίνησε ανάποδα. Ηλεκτροκίνητα τεράστια SUV, κατηγορίας D και πάνω, «βαφτίστηκαν» αυτοκίνητα για αστικές μετακινήσεις, όταν ήδη η νέα πολεοδομική αρχιτεκτονική στην Ευρώπη είχε αρχίσει να σχεδιάζει και να βελτιώνει τις υπάρχουσες οικιστικές δομές, με σταδιακή προσαρμογή σε μικρά αυτοκίνητα πόλης, που δεν πίνουν χώρο, δεν καίνε πολύ και μπορεί να εξυπηρετούν τις ανάγκες της μέσης οικογένειας.

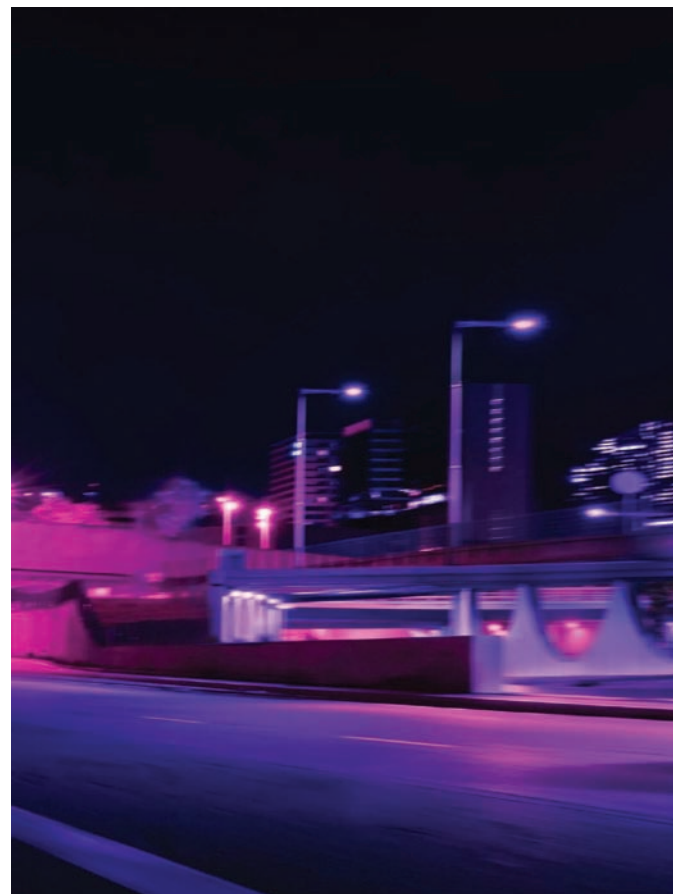
Η δυτική αυτοκινητοβιομηχανία, κωφεύοντας, αδιαφορώντας ή υπό το κράτος της ντε και καλά αλλαγής στο ενεργειακό μοντέλο, αντί να επενδύσει σε εύχρηστα, μικρά ηλεκτρικά αυτοκίνητα, έριξε το βάρος της σε θηριώδη μοντέλα, που άγγιζαν τα πέντε μέτρα μήκος και των οποίων η αυτονομία ήταν μέγα θέμα συζήτησης.

Δεν αναφερόμαστε στο τι γίνεται με την εκτός πόλεων χρήση των ηλεκτροκίνητων οχημάτων (EV), γιατί δεν αφορά το συγκεκριμένο πόνημα. Οπότε σήμερα, έχουμε αντιστροφή των δεδομένων, κι εκεί που ψάχναμε να βρούμε λύσεις για να «βγάλουμε» από τα κέντρα τα τεράστια SUV, τώρα διαφημίζουμε τα ίδια θηριώδη σε μέγεθος και βάρος αυτοκίνητα ως λύση για την αστική μετακίνηση... Ευτυχώς η τάση αυτή δείχνει να παραχωρεί μεγάλο μερίδιο στον ορθολογισμό. Στο να κατασκευάζονται πλέον και μικρά ηλεκτροκίνητα οχήματα, ως απάντηση-λύση (έστω στον βαθμό που αυτό είναι πραγματοποιήσιμο) στο κυκλοφοριακό πρόβλημα, όπως και σε εκείνο του περιορισμού των ρύπων.

Η διάρρηξη των σχέσεων και ο όλεθρος της ευρωπαϊκής αυτοκινητοβιομηχανίας

Τον εξηλεκτρισμό στην Ευρώπη επέβαλε η πολιτική και οι πολιτικοί, όχι οι τεχνοκράτες. Τι πιο λογικό, λοιπόν, από το να δημιουργηθεί αναρχία σε κάτι τόσο σοβαρό, που απαιτούσε προγραμματισμό, υποδομές και σύνθεση; Οι κάθετες πολιτικές επιλογές της ραγδαίας –ανεδαφικής λογικά– μείωσης των ρύπων CO₂ σ' ένα κυνήγι μαγισσών χωρίς τεχνολογικό υπόβαθρο, οδήγησαν σε υποστηρικτές και αντιρρησίες –κάτι που συνεχίζεται και σήμερα–, συνθήκη που, αντί να έχει τη σύμπνοια των κατοίκων των αστικών κέντρων, δημιούργησε ταξική προσέγγιση στο θέμα. Επιδοτήσεις σε οικονομικά εύρωστους ώστε να αποκτήσουν πανάκριβα ηλεκτροκίνητα αυτοκίνητα και «αποκλεισμός» των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων από μια τεχνολογία που κανονικά έπρεπε να ξεκινήσει από την πλειονότητα των κατοίκων. Κοντά σε αυτό κι η ανάπτυξη της «ηλεκτροσκεπτικτικής» τάσης από πολύ κόσμο που αρχίζει να βλέπει ότι ό,τι λάμπει δεν είναι σώνει και καλά χρυσός...

Ταυτοχρόνως, η ηλεκτροκίνηση αποτέλεσε την κερκόπορτα μέσα από την οποία η Κίνα μπήκε στην καρδιά της Ευρώπης με αυτοκίνητα-διαμάντια, που πριν από 6-7 χρόνια δεν φανταζόμασταν καν, και άντε τώρα να τη βγάλεις έξω... Και ως προκρίνει αντίποινα η Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν και το υδροκέφαλο γραφειοκρατικό τέρας των Βρυξελλών... Οι Ευρωπαίοι υποτίμησαν τον «δράκο της Κίνας», τον αντιμετώπισαν επιτιμητικά, με περίσσια αφέλεια και

αλαζονεία, και τώρα; Τώρα είναι αργά για δάκρυα... Όπως έστρωσε η Ευρώπη, θα κοιμηθεί... Την ώρα που η Κίνα κοιμίζει τους Ευρωπαίους με το παραμύθι ότι η δύναμή της είναι τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα, στο πίσω μέρος της κουζίνας μαγειρεύει υβριδικά σύνολα με θερμικούς κινητήρες. Κάτι που θα σαρώσει την ασθμαίνουσα Ευρώπη, που προσπαθεί με ημίμετρα να ισορροπήσει. Και παρ' όλα αυτά, στην ΕΕ δείχνουν εντυπωσιακή ακαμψία να αφυπνισθούν...

Οι πόλεις-κράτη και τα EVs

Διαβάζουμε στην Αρχαία Ιστορία (Α' Γυμνασίου) για τη δημιουργία πόλης-κράτους. Τον 8ο αιώνα π.Χ. παρατηρήθηκε στον ελληνικό κόσμο μια σημαντική εξέλιξη. Το παλιό φυλετικό κράτος διασπάστηκε και τη θέση του πήρε η πόλη-κράτος. Ο Αριστοτέλης είδε τη δημιουργία της πόλης-κράτους ως επιθυμία των ανθρώπων για ζωή και την επιβίωσή της ως επιθυμία για καλή ζωή. Πυρήνας του νέου θεσμού υπήρξε ο συνοικισμός. Ακολούθησε η ένωση των συνοικισμών σε μία πόλη (άστυ), γύρω από μία ισχυρή θέση, την Ακρόπολη. Πάνω στην Ακρόπολη χτιζόνταν οι ναοί και τα δημόσια κτίρια. Κάτω και γύρω από αυτήν απλώνονταν οι κατοικίες και τα καταστήματα, όπου τεχνίτες, ξυλουργοί, αγγειοπλάστες και έμποροι εργάζονταν για να καλύψουν τις ανάγκες της ζήτησης. Σταδιακά η πόλη περιβάλλεται από τείχη. Το πρότυπο αυτό ακολούθησαν στη συνέχεια οι πόλεις της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και σταδιακά το μοντέλο αυτό επεκτάθηκε σε όλη την Ευρώπη. Τι έχουμε, λοιπόν, στην πολιτιστική-κοινωνική εξέλιξη; Το ότι οι βασικές πόλεις της Ευρώπης, πρωτεύουσες κρατών, νομών και επαρχιών, έχουν χτιστεί σύμφωνα με αυτό το οικιστικό δεδομένο.

Έτσι λοιπόν προέκυψαν πυκνοκατοικημένες πόλεις, που, όταν οι πολεοδομικές αρχές τις δημιουργούσαν, δεν υπήρχε ούτε στο ελάχιστο στα μελλοντικά δεδομένα η ηλεκτροκίνηση και οι ανάγκες φόρτισης.

Κι αυτό σήμερα είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα στα αστικά κέντρα, ώστε να διαχειριστούν τη φόρτιση των ηλεκτροκίνητων αυτοκινήτων τους οι κάτοικοι των πόλεων. Πρέπει να έχεις δικό σου πάρκινγκ για να φορτίσεις σε λογική τιμή, κάνοντας χρήση του οικιακού ρεύματος, που είναι απίστευτα πιο φθηνό από εκείνο που πληρώνουμε στους δημόσιους φορτιστές.

Η συζήτηση έχει ανάψει για τα καλά και ξεκίνησε από το Παρίσι, μια τεράστια πόλη, με «βαρύ» κέντρο και επί μέρους μικρότερα. Τα ίδια και στη Ρώμη, τα ίδια και στο Λονδίνο, τα ίδια και στην Αθήνα. Το να τοποθετηθούν φορτιστές σε όλα τα πεζοδρόμια των πόλεων δεν προτάθηκε από κανέναν, γιατί όλοι οι επαΐοντες αντιλαμβάνονται το ουτοπικό του πράγματος.

Και τότε, τι θα γίνει; Μένει να δούμε τι λύσεις θα επιλεγούν από τους νομοθέτες και τους άρχοντες των πόλεων. Γιατί με το να απαγορεύεις τα αυτοκίνητα στα κέντρα, δεν λύνεις το πρόβλημα. Το κουκουλώνεις...

Και τώρα τι;

Η μελλοντική κατάσταση των αυτοκινήτων στις πόλεις αναμένεται να εξελιχθεί καίρια και καθοριστικά επηρεαζόμενη από διάφορους παράγοντες όπως οι τεχνολογικές εξελίξεις, οι πολιτικές βιωσιμότητας και οι αλλαγές στη συμπεριφορά των καταναλωτών. Όμως ποιες είναι σήμερα οι πιο σημαντικές τάσεις και παράγοντες που θα μπορούσαν να διαμορφώσουν το μέλλον των αυτοκινήτων στις αστικές περιοχές; Ας τις δούμε αναλυτικά:

Ηλεκτροκίνηση: Η αύξηση των ηλεκτρικών αυτοκινήτων προβλέπεται να συνεχιστεί, καθώς οι κυβερνήσεις ενθαρρύνουν τη χρήση τους μέσω κινήτρων και επιδοτήσεων. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των ρύπων και βελτίωση της ποιότητας του αέρα στις πόλεις. Ωστόσο, τα κίνητρα και ιδιαίτερα οι επιδοτήσεις δεν μπορούν να κρατήσουν εις άπειρον, μια και, όπως έχουμε ήδη διαπιστώσει, σε πολλές χώρες έχουν ημερομηνία λήξης, αφού τα ποσά που δαπανώνται δεν είναι ανεξάντλητα. Έχουμε δει χώρες πρωτοπόρους στην αυτοκίνηση να βλέπουν τις πωλήσεις ηλεκτρικών οχημάτων να πέφτουν κατακόρυφα μόλις τα κίνητρα και οι επιδοτήσεις μειώνονται δραστικά ή καταργούνται.

Αυτονομία και αυτόνομα οχήματα: Τα αυτόνομα αυτοκίνητα αναμένεται να γίνουν σε τεράστιο βαθμό «κοινόχρηστα», προσφέροντας μεγαλύτερη ασφάλεια και αποδοτικότητα στις μετακινήσεις. Τα συστήματα

δείχνουν ότι μπορούν να μειώσουν την κυκλοφοριακή συμφόρηση και να εξοικονομήσουν χρόνο στους χρήστες. Για την ώρα, τα συστήματα στα αυτοκίνητα με 100% αυτόνομη οδήγηση είναι έτοιμα, αλλά η πλήρης εφαρμογή τους απέχει ακόμα, κυρίως λόγω της μη ολοκλήρωσης του νομικού πλαισίου λειτουργίας τους. Είναι γνωστό ότι σήμερα, νομικά υπεύθυνος για ένα αυτοκίνητο που κινείται στους δρόμους είναι ο οδηγός του. Στην εποχή της καθολικά υπάρχουσας αυτόνομης οδήγησης, ποιος θα είναι νομικά υπεύθυνος; Ο κατασκευαστής του αυτοκινήτου; Η εταιρεία που έφτιαξε το λογισμικό; Ακόμα υπάρχει πολλή δουλειά που πρέπει να γίνει σε αυτόν τον τομέα.

Αστικά μέσα μεταφοράς: Με τη μία μετά την άλλη πόλη να επιβάλλουν περιορισμούς στην κυκλοφορία των αυτοκινήτων, αναμένεται να υπάρξει μεγαλύτερη στροφή στα δημόσια μέσα μεταφοράς, όπως τα λεωφορεία, τα μέσα σταθερής τροχιάς (μετρό, τραμ, τρόλεϊ) και τα τρένα, καθώς και σε εναλλακτικούς τρόπους μετακίνησης, όπως ποδήλατα και ηλεκτρικά σκούτερ. Για το θέμα των ποδηλάτων θα πρέπει να τοποθετήσουμε παραμέτρους –πλην των ποδηλατοδρόμων– όπως τοπογραφικό ανάγλυφο μιας πόλης, ή και τη δομική ικανότητα των κατοίκων (προβλήματα υγείας, ηλικιακό τοπίο, τατρικό ιστορικό κ.ά.), ώστε να μπορούν να επιλέξουν αυτό το μέσο. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι στην Ελλάδα το ποδήλατο, σε περιοχές όπως η Θεσσαλία ή η Ρόδος, δεν χρειάστηκε να γίνει μόδα ή τάση για να μπει στις ζωές των κατοίκων, αφού η διάδοσή του είναι ευρεία από τη μεταπολεμική εποχή.

«Ιδρώναμε για
χρόνια να βγάλουμε
τα τεράστια SUV
από τις πόλεις
και η ηλεκτροκίνηση
τα ξαναέβαλε μέσα»

H.G., Archtitect-Urban Planner

Πολιτικές βιωσιμότητας: Πόλεις σε όλο τον κόσμο επενδύουν σε πράσινες υποδομές και περιορίζουν την πρόσβαση οχημάτων σε κεντρικές περιοχές, προκειμένου να μειώσουν τη ρύπανση και την κυκλοφοριακή συμφόρηση. Τέτοιες πολιτικές ενδέχεται να προωθήσουν τη χρήση των ποδηλάτων και το περπάτημα. Πάντα όμως σε συνάρτηση με τα όσα αναλύσαμε παραπάνω.

Τεχνολογία και συνδεσιμότητα: Η ανάπτυξη έξυπνων πόλεων θα συμβάλει στην ενσωμάτωση των οχημάτων στα συστήματα διαχείρισης κυκλοφορίας, βελτιώνοντας την εμπειρία του χρήστη και την αποδοτικότητα του δικτύου. Πιο μακρινή διαδικασία, αλλά τουλάχιστον στα γραφεία των αναλυτών υπάρχει και αυτή η παράμετρος. Γενικόλογη ή μη, υπάρχει...

Συμπέρασμα

Αξιολογώντας τους παραπάνω παράγοντες, μπορούμε να συμπεράνουμε με σχετική ασφάλεια ότι το μέλλον των αυτοκινήτων στις πόλεις θα χαρακτηρίζεται από μια στροφή προς την αειφορία, την τεχνολογική καινοτομία και τις αλλαγές στις συμπεριφορές μετακίνησης. Θα είναι σημαντικό οι πόλεις να προσαρμοστούν σε αυτές τις τάσεις προκειμένου να εξασφαλίσουν μια βιώσιμη αστική ανάπτυξη.

Το πώς και πότε θα γίνει αυτό δεν εναπόκειται μόνο στις κάθετες νομικές επιλογές, απαγορεύσεις ή ρήτρες, αλλά –το σημαντικότερο– στην αποδοχή τους από τους αστικούς πληθυσμούς.

Όσο θα παράγονται μικρά, ευέλικτα ηλεκτρικά αυτοκίνητα για πόλεις, σταδιακά στην πορεία των χρόνων θα δούμε μια μεταστροφή των κατοίκων προς αυτά ως πρώτη επιλογή. Μένει –όπως προανέφερα– να δούμε σοβαρά πώς θα αντιμετωπιστεί η υπόθεση φόρτισης στα πυκνοκατοικημένα αστικά κέντρα. ■

Τα ΜΕΡΗ

ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ ΚΑΙ ΚΤΙΡΙΑ, ΕΦΗΜΕΡΑ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΑ

ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΟΙ 4 ΡΟΔΕΣ ΩΣ ΜΕΣΟ

ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Της ΕΛΕΝΗΣ ΧΕΛΙΩΤΗ

Το 2022 ο αρχιτέκτονας-φωτογράφος Daniel Hopkinson και ο αρχιτέκτονας John Piercy Holroyd ξεκίνησαν μια μικρή περιπέτεια μαζί, έχοντας συνειδητοποιήσει τυχαία το κοινό τους πάθος για τα μοντερνιστικά κτίρια και τον σχεδιασμό αυτοκινήτων. Μια μέρα, εμφανίστηκαν ξεχωριστά για να φωτογραφίσουν ένα κτίριο, οδηγώντας και οι δύο μια Alfa Romeo 159. Έτσι άρχισε μια διετής συνεργασία, που γέννησε το «A Time, A Place», η οποία συνδυάζει κάθε Ευρωπαϊκό Αυτοκίνητο της Χρονιάς των τελευταίων 60 ετών με ένα κτίριο του ίδιου vintage στυλ. «Το έργο στοχεύει στο να παρουσιάσει καθημερινά οχήματα, που παλαιότερα ήταν ένα κοινό θέαμα αλλά τώρα έχουν σχεδόν εξαφανιστεί σε σχέση με την αρχιτεκτονική που έχει επιβιώσει», λέει ο Holroyd.

Ξεκίνησαν με το Rover P6 του 1964, έξω από το αθλητικό κέντρο Crystal Palace. «Αυτή η πρώτη λήψη ήταν μια πραγματική δοκιμασία για εμάς», λέει ο Hopkinson. «Ήταν μια συνεχής πρόκληση το να πείσω το κοινό να μην παρκάρει μπροστά στο κτίριο».

Ο πρώτος τόμος της συλλογής τους δημοσιεύθηκε από το περιοδικό *Modernist*, το οποίο περιγράφει το έργο τους ως εξής: «Η συνεργασία μεταξύ των δύο στοχεύει στο να συλλάβει την ουσία τόσο των κατασκευασμένων μορφών όσο και των μηχανών. Το «A Time, A Place» είναι μια συνεργασία μεταξύ ενός αρχιτέκτονα και ενός αρχιτέκτονα-φωτογράφου που επιδιώκουν να διερευνήσουν τις μεταμορφωμένες πτυχές του οχήματος και του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού σε μια περίοδο 60 ετών. Φωτογραφίζοντας κάθε νικητή του βραβείου European Car of the Year δίπλα σε ένα κτίριο το ίδιο vintage, έχει γίνει μια εξερεύνηση της μονιμότητας της δομημένης μορφής ενάντια στην ευθραυστότητα των μηχανών».

Το έργο χρησιμοποιεί το όχημα που κέρδισε τον Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Αυτοκινήτου της Χρονιάς ως μέτρο, σε συνδυασμό με ένα σημαντικό κτίριο της ίδιας χρονιάς, και φωτογραφίζει κάθε αυτοκίνητο και κτίριο μαζί.

Ως άνθρωποι, εδώ και δεκαετίες, έχοντας ίσως περισσότερη πολυτέλεια απ' ό,τι παλαιότερα, παλεύουμε μεταξύ του μόνιμου και του εφήμερου, του παλιού και του σύγχρονου, του κλασικού και του μοντέρνου. Και ενώ σίγουρα ένα κτίριο είναι μόνιμο, μέχρι που δεν είναι... είτε γιατί δεν θεωρείται αρκετά πολύτιμο ιστορικά ή αρχιτεκτονικά για να το συντηρήσουμε, είτε γιατί δεν ταιριάζει πια με το καινούργιο «τοπίο» το οποίο φιλοδοξούμε να δημιουργήσουμε, είναι σίγουρα πιο μόνιμο από ένα αυτοκίνητο, ένα μηχανήμα.

Είναι όμως το αυτοκίνητο απλώς ένα μηχανήμα; Σε μεγάλο βαθμό, ναι. Για την πλειονότητα των ανθρώπων είναι ένα μέσο που μας πάει από το σημείο Α στο Β. Για τους υπόλοιπους είναι κάτι άλλο: κάτι πολύτιμο, άξιο συντήρησης, αγάπης, προσοχής. Όπως και με πολλά άλλα αντικείμενα, έτσι και με τα αυτοκίνητα τείνουμε να έχουμε μια νοσταλγία. Αυτοί οι λίγοι προαναφερθέντες βλέπουν ταινίες εποχής των τελευταίων δεκαετιών και αναστενάζουν βαθιά όταν εμφανιστεί ένα μοντέλο της αρεσκείας τους στην οθόνη. Κάποιοι από αυτούς τα αναπαλαιώνουν, άλλοι τα θαυμάζουν από μακριά σε οθόνες και περιοδικά, κι άλλοι από κοντά στις διάφορες εκθέσεις vintage αυτοκινήτων.

Η ουσία όμως του πρότζεκτ των δύο αυτών ανθρώπων παραμένει αληθινή: τα κτίρια μένουν, τα αυτοκίνητα αλλάζουν. Αλλάζουν σε μορφή, σχεδιασμό, επιδόσεις, όχι όμως στην αναγκαιότητά τους. Ήμασταν, είμαστε και θα είμαστε γλυκά εξαρτημένοι από το αυτοκίνητο, μάλλον μέχρι να εφευρεθεί η τηλεμεταφορά. Γιατί ακόμα και εκείνα τα ιπτάμενα αυτοκίνητα που φαντασιώνονταν πριν από 100 χρόνια, παραμένουν αυτοκίνητα. Απλώς φαίνεται να πλανάται ένα μικρό οξύμωρο: η ταυτόχρονη εκστρατεία να μειώσουμε τη χρήση τους και η προτροπή να αγοράσουμε καινούργια αλλά ηλεκτρικά. Και ενώ πολλές ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις έχουν ως στόχο να πεζοδρομήσουν σημαντικά τμήματά τους, απαγορεύοντας τη διέλευση οχημάτων στον πυρήνα τους, τα περισσότερα αυτοκίνητα προς πώληση σήμερα είναι μεγάλα, πολύ μεγαλύτερα απ' όσο θα έπρεπε ή χρειάζεται.

Αντί η κατεύθυνση να είναι προς τα μικρά, «μανιτζέβελα», εύκολα ως προς τη στάθμευση αυτοκινήτακια πόλεως, οι κατασκευαστές μάς πλασάρουν όλο και μεγαλύτερα μπαούλα, τονίζοντας την άνεσή μας, ενώ γνωρίζουμε ότι αυτό γίνεται κυρίως για να χωράει η τε-

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

134

Η πόλη και το αυτοκίνητο είναι
άρρηκτα συνδεδεμένα. Και ενώ
πολλοί καταδικάζουν το δεύτερο,
κανείς δεν το αφήνει.

ράστια μπαταρία στο εσωτερικό τους. Πάμε να σώσουμε το περιβάλλον, με έναν όμως παράξενο τρόπο, που μας αφήνει πολλά ερωτηματικά, όπως, για παράδειγμα, το γεγονός ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο θα πρέπει, λένε, τα αμιγώς υβριδικά αυτοκίνητα, όπως το Toyota Prius, να έχουν απαγορευτεί ολοσχερώς μέχρι το 2030, διαφορετικά θα κλονιστεί η εμπιστοσύνη στα ηλεκτρικά αυτοκίνητα. Έτσι λένε... μάλλον χωρίς να ακούνε τι πραγματικά λένε.

Η φωτογραφική αυτή συλλογή με εντυπωσίασε, αλλά παράλληλα με στεναχώρησε. Πήγε ο νους μου στην Αθήνα μας. Θα μπορούσε άραγε κάτι τέτοιο να πραγματοποιηθεί εδώ; Και εάν ναι, τι θα φωτογραφίζαμε μαζί με το αυτοκίνητο της χρονιάς; Άσχημες, μαυρισμένες από το καυσαέριο, αρχιτεκτονικά παράταιρες πολυκατοικίες-εκτρώματα του '70 και το '80; Ανάθεμα κι αν θα υπήρχε χώρος να σταθούν οι φωτογράφοι αρκετά μακριά για να πάρουν το πλάνο που θα ήθελαν... είναι όλα τόσο ασφυκτικά κοντά. Θα υπήρχαν αρκετά για να καλύψουμε 60 χρόνια μονιμότητας ή θα επέλεγαν κάποια μεμονωμένα highlights της αρχαίας πόλης μας; Της αρχαιότερης στην Ευρώπη.

Κάνοντας βόλτες στην πόλη με το μη ηλεκτρικό ή υβριδικό αυτοκίνητό μου [είναι σχετικά καινούργιο, αλλά θα αντέξει άραγε μέχρι το 2030; (Δεν θέλω ηλεκτρικό, χρειάζομαι τον ήχο)], είδα κάποια που θα συμπεριλάμβανα, χωρίς βέβαια να γνωρίζω με σιγουριά το έτος δημιουργίας τους. Δεν μέτρησα 60. Δεν έφτασα καν κοντά. Κάνω μήπως λάθος; Μπορεί κάποιος να με διαψεύσει; Η Ακρόπολη παραείναι μόνιμη για να τη συμπεριλάβουμε. Μπαίνει σε πολλές λίστες αλλά όχι σ' αυτήν. Δεν είναι πανάκεια, αν και πολύ θα το θέλαμε.

Όπως και να 'χει, η πόλη και το αυτοκίνητο είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Και ενώ πολλοί καταδικάζουν το δεύτερο, κανείς δεν το αφήνει. Και ναι, σύμφωνα με μια μελέτη, ενώ στις ΗΠΑ το αυτοκίνητο είναι συχνά απαραίτητο —προφανώς λόγω τεράστιων αποστάσεων— και ενώ η κατοχή ενός οχήματος φέρνει προσωπική ικανοποίηση, η υπερβολική οδήγηση έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της ευτυχίας. Αυτό που δεν μας λείπει όμως είναι ότι η υπερβολή σε οτιδήποτε οδηγεί σε μείωση της ευτυχίας.

Τα αυτοκίνητα θα υπάρχουν όσο υπάρχουν άνθρωποι, γιατί είναι συνυφασμένα με την προσωπική ελευθερία: και δεν νομίζω ότι υπάρχει κάτι πιο μόνιμο απ' αυτό. ■

ΚΑΙ Ο
ΧΡΟΝΟΣ

R

Ποιος είναι ο **starchitect**
την αρχιτεκτονική σε θέαμα

ΜΙΚΡΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΛΛΑΝΔΟ
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑ ΠΟΥ
ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΕΤΑΙ ΤΑ
ΑΣΧΗΜΑ ΚΤΙΡΙΑ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΠΑΡΑΦΘΟΡΑ ΤΟΥ
ΑΣΤΙΚΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ

Του ΜΠΑΜΠΗ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

ΕΜ

ΚΟΟ

ΛΙΗΑ

ΑΣ

ΑΘΗΝΑ
City
Lives

136

που μετέτρεψε

Ο Rem Koolhaas είναι ένας από τους starchitects. Έχει σχεδιάσει άσχημα κτίρια, έχει ασκήσει τεράστια επιρροή στην πολεοδομία και στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό και έχει εργαστεί για αυταρχικές κυβερνήσεις (Κίνα, Κατάρ, Ρωσία) και για επιχειρήσεις ειδών πολυτελείας (Prada, Lacoste). Ο Koolhaas παραδέχεται ότι η σημερινή αρχιτεκτονική είναι υποταγμένη στους όρους της αγοράς, οι οποίοι έχουν αντικαταστήσει την ιδεολογία· κι ότι η αρχιτεκτονική έχει μετατραπεί σε θέαμα. Αν και δεν είναι ο μόνος που έχει μετατρέψει την αρχιτεκτονική σε θέαμα, νομίζω πως είναι κορυφαίος στην κατασκευή αρχιτεκτονικών θεαμάτων που προκαλούν δυσφορία.

Ο «Rem» δεν αρνείται πως ένα μέρος της ανθρώπινης δυστυχίας μπορεί να αποδοθεί σε αποτυχημένες αρχιτεκτονικές ιδέες (ο Βερολινέζος εικονογράφος και φωτογράφος Heinrich Zille έλεγε ότι μπορεί κανείς να σκοτώσει έναν άνθρωπο με ένα διαμέρισμα όσο και με ένα τσεκούρι), αλλά πιστεύει ότι η αρχιτεκτονική αυτή καθαυτή δεν «φταίει»· φταίει ο καπιταλισμός. Γι' αυτό, τόσο ο ίδιος όσο και το γραφείο του, το OMA, στο Ρότερνταμ μεγαλούργησαν σε αναδυόμενες χώρες, που πρόσφεραν λευκή επιταγή και αμοιβές νεόπλουτων με μοναδική δέσμευση τη σιωπή για την πολιτική των καθεστώτων.

Ο Koolhaas υπερασπίζεται το δικαίωμα ακόμα και των άσχημων ιστορικών κτιρίων για επιβίωση: η ασχήμια έχει δικαίωμα ύπαρξης. Αλλά, σε έναν κόσμο που γίνεται όλο και πιο άσχημος —εφόσον η κομψότητα, η λιτότητα, η συμφωνία των χρωμάτων, η αρμονία δεν αποτελούν πλέον αισθητικές αξίες— το να επιτίθεται στην ομορφιά για χάρη κάποιων «καταλληλότητας» θυμίζει την κομμουνιστική χρησιμοθηρία. Η ευταξία, η καθαριότητα, η «χάρη» είναι βαρετά προαστιακά γνωρίσματα: ενδιαφέρουσες θεωρούνται ασύμμετρες κατασκευές όπως η Casa da Música, που έχτισε στο Πόρτο, και η Βιβλιοθήκη, που έχτισε στο Σιάτλ.

Ο Rem Koolhaas και το OMA είναι προϊόντα της δεκαετίας του '90: καθώς συνέπεσαν με τον θρίαμβο του καπιταλισμού και του dot.com, η επιτυχία τους πρέπει να αποδοθεί, εν μέρει τουλάχιστον, σ' εκείνο το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον που ευνοούσε τον συνδυασμό του πραγματισμού των επιχειρήσεων και του «παραληρήματος», του ασαφούς πεδίου της επιθυμίας. Η εξέγερσή του εναντίον του κατεστημένου, που είχε αρχίσει ήδη από την εποχή που σπούδαζε στο Λονδίνο, κυμαινόταν από την technopop του Archigram μέχρι τις παρωδίες Superstudio, ενώ στην προγενέστερη σύντομη παραμονή του στο Παρίσι είχε μυηθεί στη μόδα των Καταστασιακών και της μετα-στρουκτουραλιστικής κριτικής. Κανείς δεν γλιτώνει από τις μόδες, όσο οραματιστής κι αν είναι. Οι επαναστάτες του '68 απέρριπταν τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, ως σύμμαχο της γραφειοκρατίας: ο Henri Lefebvre, ο Jean Baudrillard και ο Guy Debord, αμφισβητώντας τον καπιταλιστικό ορθολογισμό και την εμπορευματοποίηση της καθημερινής ζωής, έκαναν έκκληση για αντίσταση στον εφηνουχισμό της κοινωνίας του θεάματος. Είχε προηγηθεί ο Georges Bataille, που, ως επαναστάτης σουρεαλιστής, θεωρούσε την αρχιτεκτονική, ιδιαίτερα εκείνη των μνημείων και των εκκλησιών, όργανο καταστολής και επιβολής σιωπής. Ο Koolhaas δεν ήταν ο μόνος που βάλθηκε να απελευθερώσει την αρχιτεκτονική από τον εαυτό της, αποσταθεροποιώντας και αποδομώντας την επιδίωξη της πειθαρχίας στον χώρο και στην κοινωνία: τόσο ο Bernard Tschumi όσο και ο Peter Eisenman ξεκίνησαν από αποδομτικές ιδέες τις οποίες χαρακτήριζαν μετα-αρχιτεκτονική ή αναζήτηση μιας «άλλης» αρχιτεκτονικής. Ομάδες σαν τους New York Five εμφανίζονται σε κάθε ιστορική περίοδο.

Το 1975, στη Νέα Υόρκη, ο Ολλανδός Koolhaas βρήκε, αντι για την επιβλητική και καταπιεστική γλώσσα της Εκκλησίας και του Κράτους, μια μοντέρνα αρχιτεκτονική βασισμένη στο πλήθος, χωρίς την ηθικολογική λειτουργική ρητορική που συνόδευε το Bauhaus και ταυτοχρόνως χωρίς την κριτική της κοινωνίας του θεάματος. Στο βιβλίο του «*Delirious New York*», που κυκλοφόρησε το 1978, τεκμηριώνει με εμφανή απόλαυση αυτό που ονόμαζε «Manhattanism», ένα μείγμα φαντασίας και πραγματισμού, τεχνη-

© SIMONE HUTSCH, UNSPLASH

Η Casa da Música, στο Πόρτο, της Πορτογαλίας

137

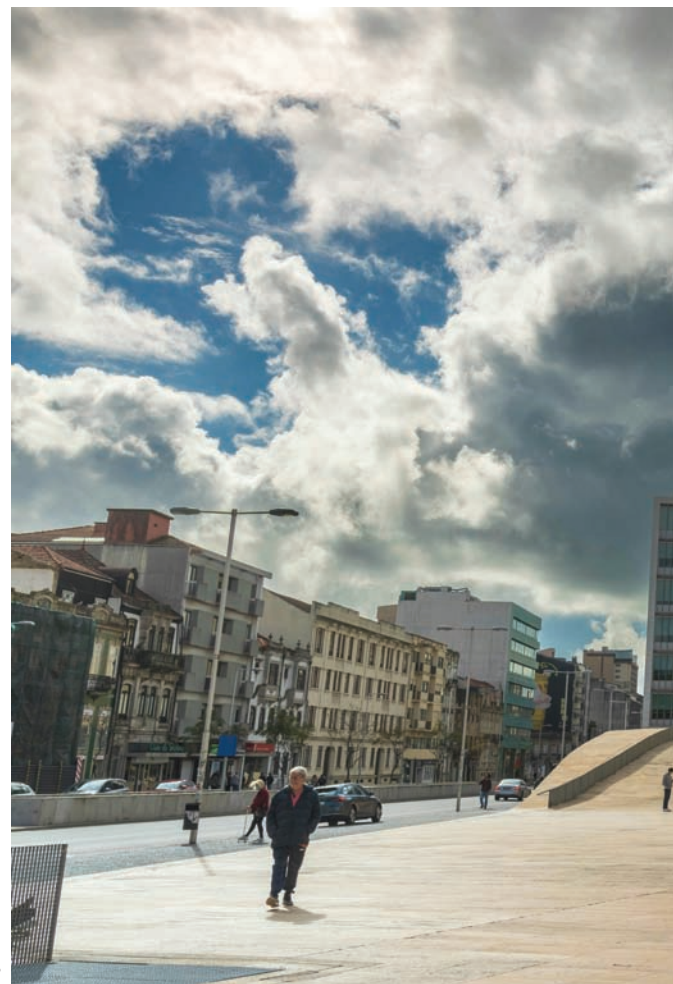
τού παιχνιδιότοπου (τον εντυπωσίασε το Κόνι Άιλαντ) και ανθρωπινότητας. Η Νέα Υόρκη, όχι μόνο το Μανχάταν, είχε ήδη υλοποιήσει τα οράματά του· η αρχιτεκτονική της αμερικανικής μητρόπολης εξέφραζε το συλλογικό ασυνείδητο, τα όνειρα και τις προσδοκίες ενός πολυμορφικού λαού. Το Μανχάταν εφάρμοζε με θαυμαστή ιδιοφυΐα όλες τις θετικές αρχές: πληθυσμιακή πυκνότητα, πλουραλισμό, νεωτερικότητα και ρομαντισμό.

Προπάντων, στη Νέα Υόρκη ο Koolhaas διαπίστωσε ότι η επιτυχία της μεγαλούπολης δεν ήταν αποτέλεσμα καλλιτεχνικών ή πολιτικών αποφάσεων, αλλά της ικανότητας της αγοράς να εκμαιεύει και να ανταποκρίνεται στην επιθυμία, η οποία σπανίως είναι ορθολογική όπως τη συνέλαβε ο Le Corbusier. «Οι πολλοί» δεν επιζητούν λευκούς πύργους στο πάρκο· επιζητούν, ενδόμυχα, ποικίλες μορφές συνωστισμού. Με το «*Delirious New York*» ο Koolhaas διαφοροποιήθηκε τόσο από τον μινιμαλισμό της επιχειρηματικής αρχιτεκτονικής όσο και από τη θεωρητική επαναστατικότητα της αντιπολίτευσης, δημιουργώντας ένα πρότυπο για τον εαυτό του: περιγράφοντας τη Νέα Υόρκη ως την απόλυτη έκφραση της μοντερνιστικής αρχιτεκτονικής και του αστικού χάους και εξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώθηκε η πόλη από την κουλτούρα του ουρανοξύστη και τη λογική της πυκνότητας, κατέληξε στην αποθέωσή της. Για τον Koolhaas της δεκαετίας του 1970, η Νέα Υόρκη ήταν το «εργαστήριο του αστικού μέλλοντος». Πράγματι, από τότε, πολλές μεγαλουπόλεις, είτε ωθούμενες από παρόμοιες ανάγκες χώρου και αγοράς είτε από μιμητισμό, αναπτύχθηκαν με βάση το νεοϋρκέζικο πρότυπο. Χωρίς ωστόσο την ιστορία, τη φιλοσοφία, τις ρίζες αυτού του προτύπου.

Ακολούθησαν πολλά έργα όπου ο Koolhaas εξηγούσε την κοσμοθεωρία του· τις ιδέες του όχι μόνο για την αρχιτεκτονική και τον πολεοδομικό σχεδιασμό, αλλά γενικότερα για την παγκοσμιοποίηση, για την αστική ανάπτυξη, για τις πολιτισμικές μετατοπίσεις. Κι ενώ στο «*Junkspace*» (2001) ασκούσε κριτική στο σύγχρονο καταναλωτικό αστικό τοπίο, περιγράφοντας χώρους «δίχως ταυτότητα», όπως εμπορικά κέντρα και αεροδρόμια —κάτι που είχε κάνει και νωρίτερα στο «*Generic City*» (1995)—, οι αρχιτεκτονικές του δημιουργίες φαίνονταν να εντάσσονται στο σύστημα και στην αισθητική του Junkspace. Τι ενστάλαξε το θάμβος μπροστά στο Μανχάταν στην αρχιτεκτονική του Koolhaas; Ο «Rem» επιδίωξε μορφές ρευστής, δυναμικής και παραγωγικής αταξίας, χαρακτηριστικά που αναδύονταν με θεαματικό τρόπο στη δεκαετία του 1990 και αναπτύχθηκαν περαιτέρω στον 21ο αιώνα: ψηφιακή πρόσβαση στις πληροφορίες, απελευθερωμένες, απορρυθμισμένες αγορές, χρηματιστήρια, ιδιωτικοποιημένες επιχειρήσεις, παγκοσμιοποίηση· η ιδέα ότι οι χώρες με franchise McDonald's δεν πολεμούν η μία την άλλη.

Μέσα στη φούρια, το OMA ανέλαβε την Euralille, ένα επιχειρηματικό, εμπορικό και συνεδριακό κέντρο, που δημιουργήθηκε στη βόρεια Γαλλία ως μέρος ενός σιδηροδρομικού σταθμού υψηλής ταχύτητας με διεθνείς συνδέσεις. Το μόνο που μπορεί να σχολιάσει κανείς για την Euralille είναι το μέγεθός της —κατά τα άλλα, περί ορέξεως κολοκυθόπιτα. Ο Koolhaas εξήγησε τη δημιουργία του σε ένα θεωρητικό κείμενο με τίτλο «*Bigness or the problem of Large*» που περιέχεται στο βιβλίο του «*S, M, L, XL*», όπου έκανε λόγο όχι μόνο για μεγάλα κτίρια, αλλά και για μεγάλες επιχειρήσεις, μεγάλη κυβέρνηση, μεγάλες εταιρείες και για τα «μεγάλα χρήματα» που απαιτούνται για την κατασκευή τους. Η πικρή πραγματικότητα στα μάτια πολλών ήταν ότι η Euralille ήταν eye sore.

Αλλά ο Rem είχε δίκιο ότι εκείνη την εποχή όλα γίνονταν τεράστια· η κλίμακα διογκωνόταν. Είχε λιγότερο δίκιο στο ότι η bigness δημιουργούσε «προγραμματική αλχημεία» μεταξύ διαφορετικών στοιχείων κι ότι ενέπνεε νέες δυνατότητες. Ανάμεσα σ' αυτές τις δυνατότητες ήταν εκείνη της μπουλντόζας: στον Rem άρχισε να αρέσει η tabula rasa, η «δημιουργική καταστροφή», ακόμα κι όταν κατέληγε σε Generic City, δηλαδή στον αντίποδα των πόλεων με μεσαιωνικά κέντρα, που, με τους αυστηρούς κώδικες συμπεριφοράς, αποκλείουν, κατά τη γνώμη του, τους ξένους και τους νεοαφιχθέντες. Στη συνέχεια, στα δοκίμιά του βάλθηκε να επαινεί πολεοδομικά υποδείγματα όπως η μείζων Ατλάντα, τα Disneyfied ευρωπαϊκά ιστορικά κέντρα και τις ασιατικές μεγαλουπόλεις που ξεφύτρωναν μέσα σε είκοσι χρόνια, υποστηρίζοντας την ιδέα ότι η αστική επέκταση απελευθερώνει την περιφέρεια από τη θέση της δεύτερης κατηγορίας («Κάτω η εντοπιότητα! Κάτω οι τοπικές ταυτότητες και ο ιστορικισμός!»).

© JOSE FERREIRA, UNSPLASH

Ο Koolhaas ξέρει πώς να τραβάει την προσοχή κρατώντας ψηλά έναν καθρέφτη. Όλα αυτά τα χρόνια σχολιάζει, ερμηνεύει, αναλύει, θεωρητικοποιεί και αποδομεί τα σχέδιά του.

Έτσι, ο Koolhaas απομακρύνθηκε από τον σχεδιασμό κτιρίων που αφηγούνταν ιστορίες: με το να εργάζεται στις αναδυόμενες χώρες, στην Κίνα, στα ΗΑΕ ή στη Νιγηρία, ήταν ελεύθερος να σχεδιάζει πάνω σε tabula rasa και να στοχάζεται πάνω στην «τρίτοκοσμική» αστική αναρχία όπως εκείνη του Λάγος. Στην Κίνα αυτοσχεδίασε σε μια δική του Delirious Shenzhen, ακολουθώντας μαγεμένος τον εκπληκτικό ρυθμό εκσυγχρονισμού που προέκυψε από τα πειράματα με τις ειδικές οικονομικές ζώνες κατά μήκος του δέλτα του ποταμού Περλ. Σε ένα βιβλίο 720 σελίδων με τίτλο «*The Great Leap Forward*» εξιστορούσε τις σουρεαλιστικές απολαύσεις της νέας οικονομίας της αγοράς: περιέγραφε τα 500 γήπεδα γκολφ της Σεντζέν, τον μεγαλύτερο παραλιακό δρόμο στον κόσμο, το θεματικό πάρκο στο κέντρο της πόλης και το πελώριο πάρκινγκ. Το δικό του έργο ήταν το χρηματιστήριο (ύψος 245 μέτρα, 49 όροφοι) με την πιο εμβληματική σχεδιαστική πτυχή, την «αιωρούμενη πλατφόρμα» (podium), μια υπερυψωμένη κατασκευή 36 μέτρα πάνω από το επίπεδο του δρόμου, η οποία περιλαμβάνει αίθουσες συναλλαγών και άλλα λειτουργικά τμήματα του χρηματιστηρίου. Υποτίθεται ότι ο Koolhaas ήθελε να εκφράσει τη δυναμικότητα της αγοράς και την έννοια του «αιωρούμενου πλούτου» σε ένα κτίριο με γυάλινη πρόσοψη που αντανακλά τον ουρανό και το αστικό τοπίο της Σεντζέν. Η κατασκευή, που συνέβαλε στη διεθνή προβολή της πόλης υπογραμμίζοντας τη μετάβασή της από τη βιομηχανική οικονομία στη χρηματιστική, είναι σήμερα ένα από τα 500 περίπου πολυώροφα κτίρια της Σεντζέν, η οποία μέσα σε σαράντα χρόνια εξελίχθηκε σε megacity. Ο Koolhaas έβρισκε τον δυναμισμό και το απρόβλεπτο της ανάπτυξης ακινήτων

στη σοσιαλιστική οικονομία της αγοράς «πηγή ελευθερίας» εκτός από την πρωτοφανή ταχύτητα και κλίμακα του εκσυγχρονισμού, τον ενθουσίαζε η χαοτική ζύμωση από την ξαφνική έγχυση κρατικού και ξένου κεφαλαίου. Αλλά δεν τον αφορούσαν καθόλου οι συνθήκες εργασίας των Κινέζων που πραγματοποιήσαν αυτό το θαύμα, ούτε η παντελής έλλειψη κουλτούρας στις κινεζικές μεγαλουπόλεις με τα φαράγγια των ουρανοξυστών.

Το 2008 έχτισε το Κεντρικό Κτίριο της Τηλεόρασης στο Πεκίνο, που πολλοί παρομοίασαν με «μεγάλο παντελόνι». Είτε θυμίζει παντελόνι είτε όχι, το κτίριο δύσκολα προκαλεί θετικά συναισθήματα: η μορφή του στερείται πολιτισμικής ή λειτουργικής σημασίας. Μπροστά σ' αυτή την κατασκευή, η Βιβλιοθήκη στο Σιάτλ, με το βιομηχανικό της σχήμα, φαίνεται σχεδόν ενδιαφέρουσα. Έτσι κι αλλιώς, η μονολιθικότητα και η αυτονομία των κατασκευών του Koolhaas, η πλήρης αποσύνδεσή τους από τη δημόσια ζωή, από τον δρόμο κι από την ιστορία, τα καθιστά παράλογα, υπερπληθωρικά, χωρίς οπτική θέρμη. Αν και αποδέχεται τον διάλογο, ο Koolhaas θεωρεί αυτού του είδους την κριτική υπερβολικά συντηρητική: την ταυτίζει είτε με την απαίτηση της prettiness, είτε με τον επαρχιωτισμό της γειτονιάς (μαντζουράνες στα περβάζια ταπεινών μονοκατοικιών), είτε με τη λαϊκίστικη

ιδέα περί του αρχιτέκτονα που χτίζει εργατικές πολυκατοικίες. Η καλύτερη άμυνα είναι να γελοιοποιείς τους επικριτές σου.

Η αλήθεια είναι

ότι ο Koolhaas ξέρει πώς να τραβάει την προσοχή κρατώντας ψηλά έναν καθρέφτη. Όλα αυτά τα χρόνια σχολιάζει, ερμηνεύει, αναλύει, θεωρητικοποιεί και αποδομεί τα σχέδιά του. Καθώς δεν του λείπει ούτε η ιδιοφυΐα ούτε το θεωρητικό υπόβαθρο, μπορεί να στηρίξει με πειστικότητα ακόμα και το Prada Transformer στη Σεούλ (2009), ένα περιστρεφόμενο περίπτερο που μοιάζει περισσότερο με διαφημιστικό κόλπο παρά με αρχιτεκτονική δήλωση. Εξίσου πειστικός είναι στην προτεραιότητα που φαίνεται να δίνει στην avant garde αισθητική και στην εννοιολογική καινοτομία έναντι της πρακτικής λειτουργικότητας και της βιωσιμότητας: αν και πολλοί starchitects επιδίδονται σε άσεμνες σπατάλες υλικών, ο Koolhaas το παρακάνει. Κι ενώ ο Frank Gehry έχει αχαλίνωτη,

σχεδόν παραμυθένια, φαντασία, ο Koolhaas ανακυκλώνει ό,τι γενικά θεωρείται μπανάλ ή mainstream — περίπου όπως έκανε ο Warhol, ο Beuys και η ομάδα Fluxus στις εικαστικές τέχνες στα μέσα του 20ού αιώνα. Αν το στοιχημά του είναι η δημιουργία απρόσωπων κτιρίων που να εφαρμόζουν στην πράξη το επιχείρημα του Roland Barthes για τον «απόντα δημιουργό», φαίνεται ότι το επιτυγχάνει. ■

Η Euralille, ένα επιχειρηματικό, εμπορικό και συνεδριακό κέντρο στη Λιλ της Γαλλίας

1884 140 ΟΥΡΑΝΟΞΥΣΤΗ

ΑΘΗΝΑ
City
Lives
140

Το πιο πρώιμο στάδιο του σχεδιασμού των ουρανοξυστών

είναι μια μακρά εποχή που ξεκινά το 1884, φτάνει μέχρι το 1945 και αφορά κυρίως τις αμερικανικές μεγαλουπόλεις: τη Νέα Υόρκη και το Σικάγο. Η οικονομική ανάπτυξη, η εκβιομηχάνιση και η αστυφιλία, μετά τον Αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο (1861-1865), κατέστησαν απαραίτητη την οικοδόμηση ψηλότερων κτιρίων, η οποία έγινε δυνατή λόγω της τεχνολογικής προόδου: η χρήση πυρίμαχων υλικών, ο ανελκυστήρας και ο ηλεκτρικός φωτισμός ευνόησαν τη γέννηση του ουρανοξυστή. Ο πρώτος άρχισε να χτίζεται στο Σικάγο το φθινόπωρο του 1874, είχε ύψος 42 μέτρα και ολοκληρώθηκε το 1885. Ο αριθμός αυτών των πολυώροφων κτιρίων αυξήθηκε γρήγορα και μέχρι το 1888 πήραν το όνομα «ουρανοξύστες». Μερικοί ήταν προϊόντα της αρχιτεκτονικής σχολής του Σικάγο με χαρακτηριστικό τετράγωνο σχήμα, σε στιλ ιταλικού palazzo· άλλοι, εκείνοι της Νέας Υόρκης, ήταν συχνά στενότεροι πύργοι, εκλεκτικιστικοί ως προς την τεχνοτροπία. Στα τέλη του 19ου αιώνα υπήρχε αμφιθυμία γύρω από την αισθητική και την πρακτική χρησιμότητα των ουρανοξυστών: το 1892, το Σικάγο απαγόρευσε την κατασκευή ουρανοξυστών ψηλότερων από 46 μέτρα.

Στο νέο κύμα κατασκευής ουρανοξυστών στην πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα ανήκουν εμβληματικά κτίρια όπως το Flatiron ύψους 187 μέτρων, ο Πύργος Singer ύψους 210 μέτρων, το κτίριο Metropolitan Life Insurance Company Tower και το «γοτθικό» κτίριο Woolworth. Αν και οι πρώτοι ουρανοξύστες ήταν μεγάλες εμπορικές επιτυχίες, τους ασκήθηκε κριτική επειδή διατάρασσαν τον διατεταγμένο ορίζοντα της πόλης και βύθιζαν τους γειτονικούς δρόμους και τα κτίρια σε μόνιμη σκιά. Σε συνδυασμό με μια οικονομική ύφεση, το 1916 αυτό οδήγησε στην εισαγωγή των περιορισμών και στη Νέα Υόρκη, αλλά για μικρό χρονικό διάστημα.

Στον Μεσοπόλεμο, οι ουρανοξύστες εξαπλώθηκαν σε σχεδόν όλες τις αμερικανικές μεγαλουπόλεις, ενώ συνολικά κατασκευάστηκαν καμιά εκατοστή στην Αργεντινή, Βραζιλία, Γερμανία, Ιταλία, Πολωνία, Ισπανία, Βρετανία, Κίνα και Ιαπωνία. Στο μεταξύ, η οικονομική άνθηση της δεκαετίας του 1920 και η εκτεταμένη κερδοσκοπία στον χώρο των ακινήτων ενθάρρυναν τον οικοδομικό οργανισμό στη Νέα Υόρκη και το Σικάγο: στοιχεία της Art Deco, πλούσιες διακοσμήσεις και ακόμα περισσότεροι όροφοι ήταν τα

χαρακτηριστικά στοιχεία γνώριμων κτιρίων όπως εκείνο της Chrysler και το Empire State Building. Και παρότι κατά τη Μεγάλη Ύφεση, η αγορά ακινήτων κατέρρευσε, η λαϊκή κουλτούρα αγκάλιασε τον ουρανοξύστη· τον πρόβαλε και τον συμβολοποίησε στον κινηματογράφο, στη φωτογραφία, στη λογοτεχνία: τα κτίρια έγιναν σύμβολα της νεωτερικότητας, της χαράς της ζωής αλλά και της πολυπλοκότητας του μοντέρνου τρόπου ζωής στο άστυ. Σε αντίθεση με τα ψηλά κτίρια της Αρχαιότητας και του Μεσαίωνα, τα οποία κατασκευάζονταν για τελετουργικούς και θρησκευτικούς σκοπούς, οι ουρανοξύστες είχαν επιχειρηματικές εφαρμογές και επιδιώξεις. Γι' αυτό και ευδοκίμησαν στις μεγάλες πόλεις του εμπορίου, του χρηματιστηρίου και των επιχειρήσεων.

Η γέννηση του ουρανοξυστή πριν από 140 χρόνια δεν συνδέεται μόνο με την οικονομική ανάπτυξη και τη φιλοδοξία· συνδέεται επίσης με καταστροφές όπως ήταν η Μεγάλη Πυρκαγιά του Σικάγο, που το 1871 κατέστρεψε τις ξύλινες κατασκευές. Και παρά τις επιβραδύνσεις που οφείλονταν σε υφέσεις και χρηματιστηριακές κρίσεις, από το 1884 —κι ακόμα νωρίτερα— Αμερικανοί και Ευρωπαίοι μηχανικοί πειραματίστηκαν με τη χρήση ενσωματωμένων δοκών από σφυρήλατο σίδηρο για την κατασκευή κτιρίων που στηρίζονται σε εσωτερικά μεταλλικά πλαίσια. Αυτά τα πλαίσια ήταν ισχυρότερα από την παραδοσιακή τοικοποιία και επέτρεπαν πολύ λεπτότερους τοίχους, αλλά η χρήση τους σε ψηλότερα κτίρια σήμαινε την έκθεση τους σε μεγάλη πίεση ανέμου. Έτσι, χρειάστηκε να εισαχθεί προστατευτικό αιολικό στήριγμα και να υιοθετηθούν οι ιδέες του Augustin-Jean Fresnel και του Peter Wight: εκείνη την εποχή, οι ΗΠΑ ήταν ανοιχτές σε όλες τις καλές επιρροές από την Ευρώπη.

Αυτές τις μέρες ο πρώτος ουρανοξυστής, έργο του William Le Baron Jenney, που στέγαζε την ασφαλιστική εταιρεία Home Insurance στην οδό Λασάλ στο Σικάγο, θα έκλεινε τα 140 του χρόνια. Αν υπήρχε: το 10ώροφο κτίριο, που στο μεταξύ είχε γίνει 12ώροφο, κατεδαφίστηκε το 1931 μαζί με άλλα πέντε κτίρια του

τετραγώνου για να δημιουργηθεί χώρος για ένα μεγαθήριο, το Field Building. Το 1932, οι πρώην ιδιοκτήτες του τοποθέτησαν μια πλάκα στο νοτιοδυτικό τμήμα του λόμπι που έγραφε: Αυτό το τμήμα του Field Building έχει ανεγερθεί στη θέση του Home Insurance Building, τη δομή του οποίου σχεδίασε και υλοποίησε το 1884 ο αείμνηστος William Le Baron Jenney. Ήταν το πρώτο υψηλό κτίριο που σχεδιάστηκε και ανεγέρθη με τη μέθοδο «κατασκευής σκελετού»· ήταν ο «πατέρας του ουρανοξυστή».

ΚΤΙΡΙΟ 10 ΟΡΟΦΩΝ ΜΕ ΑΝΕΛΚΥΣΤΗΡΑ. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΠΟΥ «ΞΥΝΟΥΝ» ΤΟΝ ΟΥΡΑΝΟ.

141

Η λαϊκή κουλτούρα αγκάλιασε τον ουρανοξύστη· τα κτίρια έγιναν σύμβολα της νεωτερικότητας, της χαράς της ζωής αλλά και της πολυπλοκότητας του μοντέρνου τρόπου ζωής στο άστυ

Οι πρωτοβουλίες

ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ ΚΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΩΝ ΣΤΙΣ ΗΠΑ:

ΠΩΣ Η ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΜΕΙΩΘΗΚΕ ΔΡΑΜΑΤΙΚΑ

Του ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΔΕΛΗΣΤΑΜΑΤΗ

Κάθε χρόνο οι ανθρωποκτονίες σε μεγάλες πόλεις των ΗΠΑ μειώνονται πλέον με τον ταχύτερο ρυθμό που έχει καταγραφεί. Ο Jeff Asher της AH Datalytics, μιας εταιρείας ανάλυσης δεδομένων με έδρα τη Νέα Ορλεάνη, που επικεντρώνεται στην ποινική δικαιοσύνη, συζήτησε τον περασμένο μήνα αυτό το εύρημα με τη Wall Street Journal, αφού εξέτασε τα τριμηνιαία στοιχεία που κυκλοφόρησε πρόσφατα το FBI. Στο δείγμα της εταιρείας με σχεδόν 200 πόλεις με διαφορετικά μεγέθη πληθυσμού, οι ανθρωποκτονίες μειώθηκαν κατά 20,8% από την περίοδο που ξεκίνησε, τον Ιανουάριο έως το τέλος Μαρτίου αυτού του έτους, σε σύγκριση με την ίδια χρονική περίοδο το 2023. Επιπλέον, σε ορισμένες μεγαλουπόλεις όπως η Ουάσινγκτον, η Νέα Ορλεάνη, το Λας Βέγκας, το Κλίβελαντ, το Μιλγουόκι, το Ντιτρόιτ, το Κολόμπους του Οχάιο, το Νάσβιλ και η Φιλαδέλφεια, μειώθηκαν κατά περισσότερο από 30%. Αλλά δεν έχουν μειωθεί μόνο τα ποσοστά των ανθρωποκτονιών: με εξαίρεση την κλοπή οχημάτων, όλα τα εγκλήματα —φόνος εξ αμελείας, βιασμός, ληστεία και βαριά επίθεση, καθώς και εγκλήματα ιδιοκτησίας, που ορίζονται ως «διάρρηξη, κλοπή, κλοπή μηχανοκίνητου οχήματος, εμπρησμός»— μειώθηκαν «σημαντικά» το 2023, σε σύγκριση με το 2022. Η τάση του 2024 είναι γενικά πτωτική.

γτα

Αν και οι Αμερικανοί τείνουν να πιστεύουν ότι η εγκληματικότητα αυξάνεται, τα στοιχεία δείχνουν τα χαμηλότερα ποσοστά βίαιου εγκλήματος στις Ηνωμένες Πολιτείες για περισσότερα από 50 χρόνια. Η εγκληματικότητα παραμένει κεντρικό θέμα στα μηνύματα της εκστρατείας των Ρεπουμπλικανών τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα του Ντόναλντ Τραμπ, ο οποίος επαναλαμβάνει, χωρίς να βασίζεται σε στοιχεία, ότι οι μετανάστες χωρίς έγγραφα προκαλούν αύξηση στο βίαιο έγκλημα. Απλούστατα, λέει ψέματα. Κι όμως πείθει: πρόσφατη δημοσκόπηση της Pew ανέφερε ότι το 57% των Αμερικανών πιστεύει ότι ο μεγάλος αριθμός μεταναστών που επιδιώκουν να εισέλθουν στη χώρα οδηγεί σε υψηλότερα ποσοστά εγκληματικότητας. Τα στατιστικά δεδομένα δείχνουν μεγάλα ποσοστά εγκληματικότητας στις ισπανόφωνες και μαύρες κοινότητες: οι καινούργιοι μετανάστες υποεκπροσωπούνται.

Με λίγα λόγια, τα εθνικά δεδομένα δεν υποστηρίζουν τους ισχυρισμούς του Τραμπ ή/και τις πεισματικές προκαταλήψεις του κοινού. Αντιθέτως, δείχνουν πως πολλά πράγματα έγιναν σωστά και είχαν ευεργετικά αποτελέσματα, ενώ άλλα, που έδειχναν να μην έχουν άμεσο θετικό αντίκτυπο, έφεραν θετικές αλλαγές σε βάθος χρόνου. Το Safer Cities Initiative (Πρωτοβουλία για Ασφαλές Πόλεις) ήταν μια πρωτοβουλία για τη μείωση της εγκληματικότητας στην περιοχή των αστέγων του Λος Άντζελες, το Σκιντ Ρόου. Αν και δεν πέτυχε 100%, ήταν και παραμένει παράδειγμα για άλλες πόλεις, όπου θα μπορούσε να είναι πολύ πιο αποτελεσματική. Η Πρωτοβουλία σήμαινε αστυνόμευση αλλά και παροχή βοήθειας στους αστέγους, οι περισσότεροι εκ των οποίων είχαν ανάγκη ιατρικής περίθαλψης. Το Σκιντ Ρόου συγκεντρώνει αστέγους από όλες τις ΗΠΑ, ιδιαίτερα από τον Βορρά: το κλίμα στη Νότια Καλιφόρνια καθιστά τη διαβίωση στο υπαίθρο λιγότερο οδυνηρή. Θεωρητικά τουλάχιστον, διότι, στην πραγματικότητα, στην περίπτωση του Σκιντ Ρόου, η εκτεταμένη τοξικομανία την καθιστά εξαιρετικά δύσκολη και επικίνδυνη. Το πρώτο βήμα της Πρωτοβουλίας ήταν η μείωση των αστέγων και

των τοξικομανών: ήδη από το 2006, ο δήμαρχος του Λος Άντζελες, Antonio Villaraigosa, συγκρότησε μια ομάδα υπαλλήλων του δήμου μαζί με αστυνομικούς που είχαν ως αποστολή τη σύλληψη των εμπόρων ναρκωτικών — αυτό ήταν το πρώτο βήμα, να διακοπεί δηλαδή η παροχή παράνομων ουσιών στη συνοικία και ακολούθως να στεγαστούν όσοι το επιθυμούσαν. Αν και στο Λος Άντζελες τα αποτελέσματα ήταν ισχυρά, παρόμοια πρωτοβουλία στο Σιάτλ σημείωσε μεγάλη επιτυχία. Μέχρις ότου οι σχετικές δράσεις σταμάτησαν για οικονομικούς λόγους: στη συνέχεια, οι άστεγοι άρχισαν να αυξάνονται πάλι: σήμερα μπορεί κανείς να δει δεκάδες αντίσκηνα στη λεωφόρο Άμπαουμ. Αλλά ακόμα και στο Σκιντ Ρόου η ανάλυση των τάσεων του εγκλήματος έδειξε αρκετές αλλαγές στα εγκλήματα όχλησης, στα εγκλήματα ιδιοκτησίας και στα βίαια εγκλήματα. Το πιο ενδιαφέρον ήταν ότι η εγκληματικότητα δεν μετακόμισε στις όμορες συνοικίες.

Η πρωτοβουλία περιλάμβανε επίσης σχολαστική αποκομιδή σκουπιδιών από δρόμους και πεζοδρόμια, κόψιμο δέντρων, καθαρισμό γκραφίτι και επισκευές σε φθαρμένα κτίρια: όλα αυτά τα έκαναν άνθρωποι που είχαν καταδικαστεί σε ποινές κοινοτικής εργασίας. Σε δύο αμερικανικές μεγαλουπόλεις, τα αποτελέσματα ήταν θεαματικά: το Κολόμπους του Οχάιο και το Σολτ Λέικ Σίτι της Γιούτα εφαρμόσαν μια προσέγγιση που ονομάστηκε Housing First (Πρώτα η Στέγαση), η οποία κατέληξε σε μείωση κατά 70% των αστέγων στο Κολόμπους και σε 91% στην πολιτεία της Γιούτα μεταξύ 2005 και 2015. Σήμερα στο Σολτ Λέικ Σίτι δεν υπάρχουν καταγεγραμμένοι άστεγοι.

Οι πρωτοβουλίες αστυνόμευση —στέγαση— διακοπή παροχής ναρκωτικών λειτουργήσαν καλύτερα σε μεσαίες και μικρές αμερικανικές πόλεις: σήμερα το Κάρι της Βόρειας Καρολίνας, το Έργουιν της Καλιφόρνιας, το Σούγκαρ Λαντ του Τέξας —πόλεις 200.000-300.000 κατοίκων— είναι πρότυπα ασφαλείας. Για να επιτευχθεί αυτή η ειδυλλιακή κατάσταση κινητοποιήθηκαν μεγάλες αστυνομικές δυνάμεις, διοχετεύτηκαν κεφάλαια και όσα νοσοκομεία αρνούνταν να περιθάλψουν απόρους υπέστησαν μηνύσεις. Οι επενδύσεις και η προσφορά εργασίας παίζουν επίσης ρόλο: το Σαν Χοσέ στη Σίλικον Βάλεϊ είναι ένα από τα πιο ασφαλή μέρη στις ΗΠΑ. Αλλά τα προβλήματα δεν λύνονται μόνο τους και η εξίσωση είναι πολυπαραγοντική: δεν αρκεί η υγιής οικονομία για να καθαριστεί μια πόλη· το Μπέρμιγχαμ της Αλαμπάμα έχει πολύ καλούς οικονομικούς δείκτες, αλλά το ποσοστό βίαιου εγκλήματος είναι 1.682 ανά 100.000 κατοίκους. Η ασφάλεια επιτυγχάνεται με επιβολή των νόμων, με δίκαιες τιμωρίες, με ιατρική φροντίδα των ψυχικά και διανοητικά ασθενών, καθώς και με συνεπή οικογενειακή πολιτική σε βάθος χρόνου. Το δικαίωμα στην άμβλωση και η ενημέρωση γύρω από αυτό αποτελούν παράγοντες μείωσης της εγκληματικότητας: όσο λιγότερα είναι τα ανεπιθύμητα παιδιά, τόσο καλύτερα λειτουργεί η γονεϊκή μέριμνα και η ζωή της κοινότητας. ■

142

ασφαλείς πόλεις

Ο Ντόναλντ Τραμπ επαναλαμβάνει, χωρίς να βασίζεται σε στοιχεία, ότι οι μετανάστες χωρίς έγγραφα προκαλούν αύξηση στο βίαιο έγκλημα. Λέει ψέματα. Κι όμως πείθει.

Η θεωρία του

Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΣΤΙΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΕΣ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΙΣ

Του ΜΠΑΜΠΗ ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΗ

Σύμφωνα με τη θεωρία του σπασμένου παραθύρου, τα ορατά σημάδια εγκλήματος, αντικειμενικής συμπεριφοράς, αταξίας και παραβατικότητας στο αστικό περιβάλλον επιδεινώνουν και ενθαρρύνουν την εγκληματικότητα. Αντιθέτως, η αστυνόμευση που έχει στόχο παραβιάσεις του νόμου όπως ο βανδαλισμός, η αλητεία, η κατανάλωση οινόπνευματων σε δημόσιο χώρο και η ρίψη σκουπιδιών συμβάλλει στη δημιουργία ατμόσφαιρας ευταξίας και νομιμότητας, αποτρέποντας σοβαρότερα εγκλήματα. Την άποψη αυτή εισήγαγαν το 1982, σε άρθρο τους στο *Atlantic Monthly* οι κοινωνιολόγοι James Q. Wilson και George L. Kelling, εμπνέοντας τον αστυνομικό επίτροπο της Νέας Υόρκης William Bratton και τον δήμαρχο Rudy Giuliani, οι οποίοι στις αρχές της δεκαετίας του 1990 πιστώθηκαν τη θεαματική μείωση της εγκληματικότητας στην αμερικανική μητρόπολη. Ήδη από το 1985, η Αρχή Συγκοινωνιών της Νέας Υόρκης προσέλαβε ως σύμβουλο τον George L. Kelling, έναν από τους συγγραφείς του «*Broken Windows*». Αργότερα, ο Kelling προσελήφθη ως σύμβουλος στα αστυνομικά τμήματα της Βοστώνης και του Λος Άντζελες, με σκοπό να βοηθήσει στην αντιμετώπιση της εγκληματικότητας, που είχε φτάσει σε σημείο ρεκόρ. Μία από τις σημαντικότερες προσπάθειές του ήταν η εκστρατεία κατά των γκραφίτι στο μετρό της Νέας Υόρκης, η οποία διήρκεσε από το 1984 μέχρι το 1990, όταν ο William J. Bratton έγινε επικεφαλής της αστυνομίας στα μέσα μεταφοράς της Νέας Υόρκης.

Το 1993, ο νεοεκλεγής δήμαρχος Rudy Giuliani, αφού προσέλαβε τον Bratton ως αστυνομικό

επίτροπο, εφάρμοσε αυστηρότερα τους νόμους κατά των λαθρεπιβατών του μετρό, της ούρνησης στους δημόσιους χώρους και των γκραφίτι. Η εγκληματικότητα μειώθηκε και συνέχισε να μειώνεται για τα επόμενα δέκα-δεκαπέντε χρόνια· ύστερα σταθεροποιήθηκε σε σχετικά χαμηλό επίπεδο. Στην επιτυχία των νεοϋρκέζικων αρχών συνέβαλαν και άλλοι παράγοντες, όπως η πτώση της ανεργίας κατά 39% στη Νέα Υόρκη από το 1992 μέχρι το 1999. Έκτοτε, παρά τις διακυμάνσεις της οικονομίας και τη σχετική χαλάρωση της αστυνόμευσης, η εγκληματικότητα στη Νέα Υόρκη δεν εμφανίζει αισθητή επιδείνωση. Ωστόσο, τα πρώτα χρόνια η αστυνόμευση και οι αμφιλεγόμενες αστυνομικές πρακτικές, όπως εκείνη της σωματικής έρευνας στον δρόμο, δίχασαν τους Νεοϋρκέζους. Ύστερα συνήθισαν.

Η δυσαρέσκεια δεν σημαίνει πως ο James Q. Wilson και ο George L. Kelling είχαν άδικο: αν σε ένα κτίριο σπάσει ένα τζάμι και δεν αντικατασταθεί, όλα τα τζάμια θα σπάσουν, και μάλιστα σύντομα. Το σπασμένο παράθυρο που δεν επισκευάζεται είναι σημάδι ότι κανείς δεν νοιάζεται· εκτός του ότι δείχνει την αδιαφορία του κοινωνικού περιβάλλοντος, σημαίνει επίσης ατιμωρησία. Το 1996, στο βιβλίο εγκληματολογίας και αστικής κοινωνιολογίας «*Fixing Broken Windows: Restoring Order and Reducing Crime in Our Communities*», ο George L. Kelling και η Catharine Coles ανέπτυξαν το επιχειρήμα του άρθρου στο *Atlantic Monthly* και πρότειναν λύσεις για τον περιορισμό του εγκλήματος στις μεγαλουπόλεις. Σύμφωνα με τους συγγραφείς του βιβλίου, μια επιτυχημένη

στρατηγική π.χ. για την πρόληψη του βανδαλισμού είναι η αντιμετώπιση των προβλημάτων όταν δεν έχουν πάρει ακόμα μεγάλη έκταση: αν αντικατασταθούν αμέσως τα σπασμένα τζάμια, υπάρχουν λιγότερες πιθανότητες οι βάνδαλοι να σπάσουν περισσότερα τζάμια ή να προκαλέσουν άλλες ζημιές· αν καθαρίζουμε το πεζοδρόμιο κάθε μέρα, θα συσσωρεύονται λιγότερα σκουπίδια· αν τρίψουμε τα βανδαλισμένα αγάλματα, τους τοίχους και τα έπιπλα του άστεως, είναι λιγότερο πιθανό να κλιμακωθούν οι βανδαλισμοί.

Παραλλήλως, η επισκευή, η επανορθωτική παρέμβαση στον αστικό χώρο, η επιβολή των νόμων δημιουργούν στους κατοίκους το αίσθημα του ανήκειν στη γειτονιά και γενικότερα στην πόλη. Αυτό το αίσθημα οδηγεί σε αντανακλαστικά προστάσις του χώρου, τα οποία, με παράλληλη αστυνομική πρόληψη του εγκλήματος, εξασφαλίζουν περιβάλλον νομιμότητας. Με λίγα λόγια, για να αντιμετωπιστεί η εγκληματικότητα χρειάζεται ψυχολογική και πρακτική επένδυση της κοινότητας στον αστικό χώρο· το να νιώθουν οι κάτοικοι πως ο χώρος είναι δικός τους και έχουν ευθύνη απέναντί του. Όταν εμφανίζονται «σπασμένα παράθυρα» σημαίνει ότι οι κάτοικοι έχουν αποσυνδεθεί από τη συνοικία τους και έχουν γίνει απαθείς. Το πρόβλημα δεν αργεί να επιδεινωθεί: όπως ξέρουμε από την εμπειρία πολλών αμερικανικών μεγαλουπόλεων, η ανοχή στην αντικοινωνική συμπεριφορά και την παραβατικότητα χαμηλού επιπέδου ανοίγει τον δρόμο στο βίαιο έγκλημα. Προστίθεται ο παράγοντας του κοινωνικού ελέγχου που ασκείται καλύτερα σε παραδοσιακές γειτονιές όπου οι άνθρωποι γνωρίζονται μεταξύ τους: όσο πιο αραιοκατοικημένη είναι η περιοχή κι όσο επικρατεί ανωνυμία —απουσία πολεοδομικού σχεδίου γειτονιάς με πολυμορφική δραστηριότητα και δρόμους που να περπατιούνται—, ο κοινωνικός έλεγχος εξασθενεί μαζί με τους αποδεκτούς κανόνες συμπεριφοράς.

Σύμφωνα με τη θεωρία του σπασμένου παραθύρου, ένα τακτοποιημένο και καθαρό περιβάλλον, που διατηρείται τακτοποιημένο και καθαρό, στέλνει το μήνυμα ότι η περιοχή επιτηρείται κι ότι δεν γίνεται ανεκτή η εγκληματική δραστηριότητα. Αντιθέτως, ένα περιβάλλον με σπασμένα τζάμια, γκραφίτι, σκουπίδια, εγκαταλειμμένα οχήματα, ρημαγμένα κτίρια, στέλνει το μήνυμα ότι η περιοχή έχει παραδοθεί στους εγκληματίες. Καθώς το τοπίο επικοινωνεί με τους ανθρώπους, ένα ανυπεράσπιστο και ευάλωτο τοπίο αντιπροσωπεύει την έλλειψη συνοχής των ανθρώπων που το κατοικούν και, στη συνέχεια, το κατεστραμμένο τοπίο οδηγεί τα άτομα στο να περνούν όλο και λιγότερο χρόνο στον κοινόχρηστο χώρο. Έτσι, οι κοινότητες υποβαθμίζονται και, εκτός από τα παράθυρα που σπάνε, αλλοιώνεται η συμπεριφορά των ανθρώπων στον κοινόχρηστο χώρο. Κι ενώ όποιοι έχουν τη δυνατότητα να φύγουν μετακομίζουν σε καλύτερο οικιστικό περιβάλλον, στην υποβαθμισμένη περιοχή συρρέουν θορυβώδεις έφηβοι, ταραχοποιοί, εθισμένοι σε ναρκωτικά και sex workers, με αποτέλεσμα την αποθάρρυνση των «φυσιολογικών» δραστηριοτήτων όπως το να περπατά κανείς στο πάρκο, να βγάζει βόλτα το σκυλί του ή να κάνει ψώνια. Αίφνης, οι παλιοί κάτοικοι μιας γειτονιάς αισθάνονται εισβολή βαρβάρων και ανατροπή όλων των κωδικών συμπεριφοράς: αυτό που θεωρούνταν σωστό και φυσιολογικό δεν είναι πια.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν υιοθετήσει στρατηγικές αστυνόμευσης όπως είναι οι vigilantes, στο πλαίσιο της υπηρεσίας «Μάτια στον Δρόμο», την οποία ανέλυε στο βιβλίο της «*The Death and Life of Great American Cities*» η Jane Jacobs: η Jacobs, που εξηνούσε τη λειτουργία της παραδοσιακής γειτονιάς, μιλούσε για τη συνεισφορά των κατοίκων και των μη κατοίκων στη διατήρηση της τάξης στον δημόσιο χώρο και για την ανάγκη διάσωσης των μικρών επιχειρήσεων. Σύμφωνα με την Jacobs, η ζωντάνια της γειτονιάς, η ποικιλία των εμπορικών δραστηριοτήτων και οι πολλαπλές διασταυρώσεις μεταξύ των κατοίκων εξασφαλίζουν την αλληλεγγύη και καταπολεμούν τον φόβο, ο οποίος οδηγεί σε απομόνωση και έλλειψη συμμετοχής στα κοινά.

Εδώ εμφανίζεται μια παρενέργεια της κατά τα άλλα επιθυμητής αστυνόμευσης. Ιδιαίτερα η τακτική της «μηδενικής ανοχής» φαίνεται ότι αυξάνει περισσότερο τον φόβο των νομιμοφρόνων παρά των παραβατών. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι ένας πιθανός δείκτης των ανεξέλεγκτων κοινωνικών ταραχών, που ξεκίνησαν στη δεκαετία του 1960, ήταν η μετατόπιση της αστυνομίας από τη διατήρηση της τάξης στο έγκλημα: έτσι, οι συνοικίες κλήθηκαν να αναλάβουν την ευθύνη της μικρής παραβατικότητας, προκειμένου η αστυνομία να κυνηγήσει τη μαφία και γενικότερα το βίαιο έγκλημα. Αλλά απέτυχαν. Ένας κεντρικός παράγοντας επιτυχίας ή αποτυχίας ήταν το οικονομικό επίπεδο. Αν εγκαταλείψουμε ένα χαλασμένο όχημα χωρίς πινακίδες στην περιοχή της οδού Χάρπερ στο Ντιτρόιτ, θα εκτυλιχθούν πολύ διαφορετικές σκηνές από εκείνες π.χ. στο καθαρό και εύπορο Πάλο Άλτο στην Καλιφόρνια. Στην πρώτη περίπτωση, μέσα σε λίγες ώρες, βάνδαλοι θα κλέψουν την μπαταρία και τα λάστιχα, ενώ το κουφάρι του οχήματος μπορεί να παραμείνει στην άκρη του δρόμου επί χρόνια. Στη δεύτερη περίπτωση θα κληθεί αμέσως η τροχαία για να απομακρύνει το όχημα και για να εντοπίσει τον ιδιοκτήτη του.

Η θεωρία του σπασμένου παραθύρου δεν πέτυχε παντού, ούτε αποτελεί τη μοναδική αρχή αντιμετώπισης του εγκλήματος. Στην Αλμπουκέρκη (Νέο Μεξικό) εφαρμόστηκε από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 ένα πρόγραμμα ασφάλειας εμπνευσμένο από τα Broken Windows, βέβαια η Αλμπουκέρκη είναι σήμερα αρκετά επικίνδυνη. Αλλά το μικρότερο Λόουελ της Μασαχουσέτης σημείωσε κάποια επιτυχία διότι προσάρμοσε τη θεωρία στις ιδιαίτερες ανάγκες του. Εντόπισε 34 «εστίες εγκλήματος» όπου οι αρχές μάζεψαν τα σκουπίδια, έφτιαξαν τα φώτα των δρόμων, επέβαλαν τους οικοδομικούς κώδικες, αποθάρρυναν τους επαίτες, προχώρησαν σε συλλήψεις για παραβάσεις και διεύρυναν τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και βοήθειας για τους αστέγους. Οι περιοχές που έλαβαν πρόσθετη προσοχή παρουσίασαν μείωση κατά 20% στις κλήσεις στην αστυνομία. Το συμπέρασμα ήταν ότι ο καθαρισμός του φυσικού περιβάλλοντος ήταν πιο αποτελεσματικός από τις συλλήψεις για πλημμέλημα και ότι η αύξηση των κοινωνικών υπηρεσιών δεν είχε κανένα αποτέλεσμα.

Το 2007 και το 2008 στην Ολλανδία, ο Kees Keizer και οι συνεργάτες του από το Πανεπιστήμιο του Groningen διεξήγαγαν μια σειρά ελεγχόμενων πειραμάτων για να προσδιορίσουν αν τα σκουπίδια ή τα γκραφίτι ευνοούσαν την κλοπή, τη ρύπανση ή άλλες μορφές αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Επέλεξαν αρκετές αστικές τοποθεσίες, όπου κατέγραφαν πώς συμπεριφέρονταν

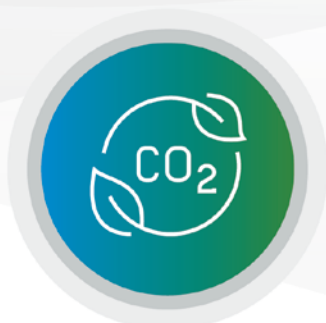
οι άνθρωποι σε «διαταραγμένο» και σε «εύτακτο» περιβάλλον. Το συμπέρασμα, μια σαφής επιρροή της θεωρίας του σπασμένου παραθύρου, δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Science*. Μια 18μηνη μελέτη του Carlos Vilalta στην Πόλη του Μεξικού έδειξε ότι το Σπασμένο Παράθυρο αποτελούσε επιβαρυντικό παράγοντα ακόμα και σε ό,τι αφορά τις ανθρωποκτονίες: στις περιοχές κοντά σε χωματερές, το Μέξικο Σίτι παρουσιάζει υψηλά ποσοστά κλοπής οχημάτων και ληστειών· δηλαδή εγκλημάτων που σχετίζονται με την ιδιοκτησία.

Τα σπασμένα παράθυρα είναι δείκτης χαμηλής αξίας ακινήτων και αποθαρρύνουν τους επενδυτές. Συχνά, οι επιχειρηματίες ακινήτων επωφελούνται από την υιοθέτηση της θεωρίας των σπασμένων παραθύρων, προωθώντας προγράμματα αστικών αναπλάσεων και εξευγενισμού. Με τη σειρά τους, αυτές οι παρεμβάσεις ενθαρρύνουν επενδύσεις και δημογραφικές μετατοπίσεις.

Ωστόσο, η εγκληματικότητα είναι υπερβολικά περίπλοκο ζήτημα, με πλήθος παραγόντων. Λίγοι ισχυρίζονται ότι μπορεί να λυθεί αποκλειστικά με τον συνδυασμό αστυνόμευσης και κοινοτικού ελέγχου. Όπου έχει περιοριστεί η εγκληματικότητα, ιδιαίτερα οι ανθρωποκτονίες, έχουν συμβάλει η βελτίωση των οικονομικών συνθηκών, η βελτίωση της εκπαίδευσης, η εξασθένιση συγκεκριμένων φαινομένων (όπως ήταν εκείνο της κρίσης του κρακ), η άσκηση δικαιωμάτων όπως η αντισύλληψη και η άμβλωση, που έχουν ως αποτέλεσμα λιγότερα ανεπιθύμητα παιδιά. Το σίγουρο είναι πως η κρατική εγκατάλειψη, η οικογενειακή παραμέληση, η οικονομική παρακμή και ο λανθασμένος πολεοδομικός σχεδιασμός είναι κρίκοι μιας αιτιολογικής αλυσίδας. Η συνοχή μεταξύ των κατοίκων σε συνδυασμό με κοινές προσδοκίες για τον κοινωνικό έλεγχο του δημόσιου χώρου μπορεί πράγματι να προλάβει και να μειώσει την εγκληματικότητα. Στις ΗΠΑ φαίνεται πως υπάρχουν αυτές οι «κοινές προσδοκίες»: μια μελέτη του Wesley Skogan στο Πανεπιστήμιο Northwestern με δείγμα 13.000 κατοίκους μεγαλουπόλεων, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι διαφορετικές εθνοτικές ομάδες έχουν παρόμοιες ιδέες ως προς το τι είναι «ταραχή» και «ανεπιθύμητη συμπεριφορά». Το σημειώνω διότι, ως προς την κατάσταση των Εξαρχείων, οι Έλληνες δεν συμφωνούν ότι πρόκειται για ρυπαρή περιοχή που ανθίσταται στον ορθολογισμό. ■

ΔΕΠΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ

ΕΙΜΑΣΤΕ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΟΣΑ ΠΑΝΕ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΜΠΡΟΣΤΑ

Βιωσιμότητα

Μείωση των εκπομπών ρύπων
άνω του 26% σε έναν χρόνο
Εφαρμογή των κριτηρίων ESG
και των Στόχων Βιώσιμης
Ανάπτυξης του ΟΗΕ

Ενεργειακή Ασφάλεια

Με το ανταγωνιστικό
χαρτοφυλάκιο προμήθειας
φυσικού αερίου
εγγυόμαστε την ενεργειακή
ασφάλεια της χώρας

ΑΠΕ

Ισχύς άνω των 700 MW
σε όλη τη χώρα,
με στόχο το 1 GW
Ανάπτυξη πράσινων καυσίμων
(υδρογόνο, βιομεθάνιο)

Αγωγός IGB

Δυναμικότητα
3 δισεκατομμύρια m³
φυσικού αερίου ετησίως

Τερματικός LNG Αλεξανδρούπολης

Χωρητικότητα
153.500 m³ LNG
Δυναμικότητα
5,5 δισεκατομμύρια m³
τον χρόνο

Ηλεκτροπαραγωγή με φυσικό αέριο

Μονάδα Αλεξανδρούπολης
ισχύος 840 MW προς
αντικατάσταση 3 ρυπογόνων
λιγνιτικών μονάδων
Μονάδα Αλβανίας
ισχύος 174 MW

Διεθνής Δραστηριοποίηση και Εξωστρέφεια

Παρουσία σε όλες τις
βασικές περιφερειακές αγορές
φυσικού αερίου και
ηλεκτρικής ενέργειας
και συνεχής αύξηση
των εξαγωγών

FISIKON

Πανελλαδικό δίκτυο
32 πρατηρίων
με CNG/FISIKON
και προώθηση
της αεριοκίνησης

Είμαστε πίσω από τη δυναμική μεταμόρφωση της ΔΕΠΑ Εμπορίας σε μία σύγχρονη ολοκληρωμένη εταιρεία ενέργειας, με υψηλή καθετοποίηση. Χάρη στον μακρόπνοο σχεδιασμό, τις στοχευμένες επενδύσεις και τις στρατηγικές συνεργασίες, αντιμετωπίσαμε με επιτυχία τις προκλήσεις της ενεργειακής κρίσης και θωρακίσαμε την ενεργειακή ασφάλεια της χώρας. Στηρίζουμε την ελληνική οικονομία εξασφαλίζοντας ενεργειακή επάρκεια και προσιτές τιμές για τις επιχειρήσεις και τις βιομηχανίες της χώρας. Είμαστε πίσω από το πράσινο σχέδιο που μας πάει στο μέλλον, με επενδύσεις σε ηλεκτροπαραγωγή από φυσικό αέριο, ΑΠΕ και πράσινα καύσιμα.

ΟΜΙΛΟΣ

Κ Ρ Α Τ Α Μ Ε Τ Η Ζ Ω Η Ε Ν Ε Ρ Γ Η

**Ξέρει από
αιιφόρες
κατασκευές**

100% δυνατό, 30% λιγότερο CO₂

**ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΞΕΡΕΙ
ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΤΟ ΣΚΥΡΟΔΕΜΑ**

www.heraclesgroup.gr

ΗΡΑΚΛΗΣ